

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**“MEKTEBLİ” DERGİSİNDEKİ
ŞİİR VE MANZÛMELERİN ÇOCUK EDEBİYATI
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Selahattin ÜNLÜ

Enstitü Anabilim Dalı: Türkçe Eğitimi

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR

ŞUBAT – 2011

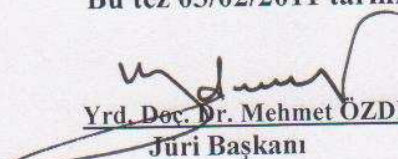
T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

“MEKTEBLİ” DERGİSİNDEKİ
ŞİİR VE MANZÛMELERİN ÇOCUK EDEBİYATI
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Selahattin ÜNLÜ

Enstitü Anabilim Dalı: Türkçe Eğitimi

Bu tez 03/02/2011 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR
Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Doç. Dr. İsmail GÜLEC
Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Doç. Dr. Yılmaz DASCIOĞLU
Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Selahattin ÜNLÜ

03.02.2011

ÖNSÖZ

Türkiye’de çocuklara yönelik süreli yayınların ortaya çıkması Tanzimat Döneminde gerçekleşmiştir. Bu dergilerde çocukların okumaları, öğrenmeleri ve eğlenmeleri için yazılmış şiir, hikâye, roman, masal, tiyatro gibi edebî türler yer almıştır. Çocuk edebiyatı türleri içerisinde çocuğa yakınlığı sebebiyle şiirin ayrı bir yeri vardır. Ayrıca şiir, çocuğun eğitiminde önemli bir yere sahiptir. Çocuk şiirleri yazıldıkları dönemin tarihî, siyasî, sosyal ve ekonomik durumunu yansıtmaları açısından önemli birer kaynaktır. Bu çalışmada II. Meşrutiyet Dönemi dergilerinden biri olan 29 Mayıs 1913–23 Nisan 1914 tarihleri arasında 39 sayı yayınlanmış “Mektebli” dergisinde yer alan şiir ve manzûmeler, çocuk edebiyatı açısından değerlendirilmiştir. “Mektebli” dergisi bir çocuk dergisi olduğu için dergide yayınlanan şiir ve manzûmeler, çocuk şiiri ve manzûmeleri olarak kabul edilmiştir.

Bu çalışma; giriş, beş bölüm, sonuç ve öneriler, kaynakça ve ekler bölümlerinden ibarettir. Bölümler ise; kavramsal çerçeve, “Mektebli” dergisindeki şiirlerin tasnifi, şiirlerin çocuk edebiyatı kriterleri açısından incelenmesi, “Mektebli” dergisinin şair kadrosu ve değerlendirme kısımlarından oluşmuştur.

Şiir ve manzûmeler okunurken oldukça titiz davranılmış ve kusursuz bir metin elde edilmeye çalışılmıştır. Metinleri günümüz Türkçesine aktarırken Arapça ve Farsça kelimelerin yazımında uzun ünlülerin gösterilmesine dikkat edilmiştir. Türkçe kelimelere bazı eklerin gelmesiyle oluşan ses olayları günümüz yazım kurallarına göre yazılmıştır. Noktalama işaretleri konusunda ise metinlerin aslına sadık kalınmıştır.

Çocuk edebiyatı alanında çalışma yapmama vesile olan ve çalışmamın sonuçlandırılmasına kadar bana sürekli rehberlik yapan, kendisiyle çalışmaktan onur duyduğum danışmanım, saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR’e, yüksek lisans yapmam konusunda beni teşvik eden ve çalışmalarımı yakından takip edip her türlü desteği veren kadim dostlarım İngilizce Öğretmeni M. Zekeriya DÖKMEN ve Türkçe Öğretmeni A. Durmuş TAŞDEMİR’e hürmet ve teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmam boyunca her zaman yanımda olan fedakâr eşim Muazzez ÜNLÜ’ye, çalışma süresince yeteri kadar ilgilenemediğim kızım Mualla Beyza’ya minnettar olduğumu belirtmek isterim.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	vi
ÖZET.....	vii
SUMMARY	viii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	8
1.1. Çocuk Edebiyatı	8
1.1.1. Tanımı ve Kapsamı	8
1.1.2. Dünyada Çocuk Edebiyatının Tarihçesi.....	9
1.1.3. Türkiye'de Çocuk Edebiyatının Tarihçesi.....	10
1.2. Çocuk Edebiyatı ve Şiir	14
1.3. Çocuk Dergiciliği	17
1.3.1. Dünyada Çocuk Dergiciliği.....	18
1.3.2. Türkiye'de Çocuk Dergiciliği	19
1.4. II. Meşrutiyet Döneminin Özellikleri ve “Mektebli” Dergisi	23
1.4.1. “Mektebli” Dergisinin Yayınlandığı Dönemin Tarihî, Siyasî ve Sosyal Durumu	23
1.4.2. “Mektebli” Dergisinin Yayınlandığı Dönemin Çocuk Anlayışı	27
1.4.3. “Mektebli” Dergisi.....	28
BÖLÜM 2: "MEKTEBLİ" DERGİSİNDEKİ ŞİİRLERİN TASNİFİ.....	36
2.1. Biçim Açısından Gruplandırma	36
2.1.1. Nazım Şekillerine Göre Şiirler.....	36
2.1.1.1. Türkü Nazım Şekliyle Yazılan Şiirler.....	36
2.1.1.2. Şarkı Nazım Şekliyle Yazılan Şiirler	36
2.1.1.3. Muhammes Nazım Şekliyle Yazılan Şiirler.....	36
2.1.1.4. Sone Nazım Şekliyle Yazılan Şiirler	36
2.1.1.5. Düzenli Nazım Şekillerinden Düz Uyak İle Yazılan Şiirler	37

2.1.1.6. Düzenli Nazım Şekillerinden Çapraz Uyak İle Yazılan Şiirler	37
2.1.1.7. Serbest Düzenli Nazım Şekillerinden Dörtlüler İle Yazılan Şiirler	38
2.1.1.8. Serbest Düzenli Nazım Şekillerinden Beşliler İle Yazılan Şiirler	38
2.1.1.9. Karışık Düzenli Nazım Şekilleri İle Yazılan Şiirler	38
2.1.1.10. Serbest Nazım İle Yazılan Şiirler.....	39
2.1.2. Ölçülerine Göre Şiirler	40
2.1.2.1. Hece İle Yazılan Şiirler.....	40
2.1.2.2. Aruz İle Yazılan Şiirler	41
2.1.2.3. Serbest Ölçülü Şiirler	42
2.1.3. Mensur Şiirler	43
2.1.4. Manzûm Hikâyeler.....	43
2.2. Tema Açısından Gruplandırma.....	43
2.2.1. Meşrutiyet Çocuğu Yetiştirmeye Yönelik Yazılan Şiirler	43
2.2.1.1. Öç, Kin ve İntikam Şiirleri.....	43
2.2.1.2. Yurt, Millet Sevgisi ve Kaygısı ile Millî Bilinci Aşıl原因an Şiirler	44
2.2.1.3. Ordu ve Kahramanlık Şiirleri.....	45
2.2.1.4. Şehitliğin Önemi ve Şehitlerle İlgili Şiirler	45
2.2.2. Çalışmanın Erdemini Anlatan Şiirler	45
2.2.3. Tarihî Şiirler	46
2.2.4. Şahıslar İçin Yazılmış Şiirler	46
2.2.5. Eğitim-Öğretim ve İlmin Önemi İle İlgili Şiirler.....	46
2.2.6. Çocuk Sevgisi Şiirleri	46
2.2.7. Melâl Şiirleri	47
2.2.8. Tabiat Şiirleri	47
2.2.9. Dinî Şiirler.....	47
BÖLÜM 3: ŞİİRLERİN ÇOCUK EDEBİYATI KRİTERLERİ AÇISINDAN	
İNCELENMESİ	48
3.1. Meşrutiyet Çocuğu Yetiştirmeye Yönelik Yazılan Şiirler	48
3.1.1. Öç, Kin ve İntikam Şiirleri.....	48

3.1.1.1. Nenni	48
3.1.1.2. Balkanlılara	50
3.1.1.3. İntikamı Unutma!.....	52
3.1.1.4. Genç Türkler Düşmanlarına Ne Diyor?	54
3.1.1.5. Türk'üm...	56
3.1.1.6. Harâbe-zâr-ı Vatan	58
3.1.1.7. İntikam	59
3.1.1.8. Uyan Türk Yavrusu.....	61
3.1.1.9. Vahşet ve İntikam	63
3.1.1.10. Bütün Mekteblilere	66
3.1.2. Yurt, Millet Sevgisi ve Kaygısı ile Millî Bilinci Aşıl原因an Şiirler	67
3.1.2.1. Vatanın Dileği	67
3.1.2.2. Vatana	69
3.1.2.3. Baba Öğüdü-2	71
3.1.2.4. Ninni!	73
3.1.2.5. Akd-i Sulh	75
3.1.2.6. Ey Yurt.....	77
3.1.2.7. Demir Kale	79
3.1.2.8. Ahfâdın Ağlasın!.....	82
3.1.2.9. Yurt Kaygısı.....	84
3.1.2.10. Ya Muhammed.....	86
3.1.2.11. Şarkı	88
3.1.2.12. Teâlî-i Vatan.....	89
3.1.2.13. Hicret Duygularından.....	91
3.1.2.14. Fânî Bir Ziyâret	93
3.1.2.15. İstîlâ Altında.....	95
3.1.3. Ordu ve Kahramânlık Şiirleri.....	98
3.1.3.1. Yurdumun Dileği	98
3.1.3.2. Türk Askeri	100
3.1.3.3. Altın Ordu Geliyor!.....	102

3.1.3.4. Cenk Türküsü	104
3.1.3.5. Öç	106
3.1.4. Şehitliğin Önemi ve Şehitlerle İlgili Şiirler	108
3.1.4.1. On Üç Yaşında Bir Şehit	108
3.1.4.2. Öç Duygularından: Şehit Mehmet	111
3.1.4.3. Türk Gemicisinin Duası	114
3.1.4.4. Fethî ve Sadîk İçin	115
3.1.4.5. Hava Şehitlerine	118
3.2. Çalışmanın Erdemini Anlatan Şiirler	120
3.2.1. Çalışmak	120
3.2.2. Baba Öğüdü-1	122
3.2.3. Çalışalım	125
3.2.4. Şâir Çocuk-Ciddi Baba	127
3.2.5. Coğrafya Dersinde	130
3.2.6. Serçenin Öğüdü	133
3.2.7. Köylüye!	134
3.2.8. Cevâp Sevâp	136
3.3. Tarihî Şiirler	138
3.3.1. Manzûm Osmanlı Tarihi-1	138
3.3.2. Manzûm Osmanlı Tarihi-2	141
3.4. Şahıslar İçin Yazılmış Şiirler	143
3.4.1. Mersiye	143
3.4.2. Şimâlî Anadolu'dan Bir Alkış	145
3.5. Eğitim-Öğretim ve İlimin Önemi İle İlgili Şiirler	148
3.5.1. Kazlar	148
3.5.2. Küçük Şadiye İle Annesi Arasında Bir Konuşma	150
3.5.3. Nesl-i Müstakbele	153
3.5.4. Reçete	156
3.6. Çocuk Sevgisi Şiirleri	160
3.6.1. Kuş Yuvası	160

3.6.2. Çocuklar	161
3.7. Melâl Şiirleri	163
3.7.1. Avnin Melâl	163
3.7.2. Buhrân-ı Melâl	165
3.7.3. Amâ	167
3.7.4. Müteverrime	170
3.7.5. Kaval Sesi	173
3.7.6. Oh Hayat!	175
3.8. Tabiat Şiirleri	176
3.8.1. Levha-i Hadîka	176
3.8.2. Yaz Günleri	178
3.9. Dinî Şiirler	180
3.9.1. Münâcât	180
BÖLÜM 4: "MEKTEBLİ" DERGİSİNİN ŞAİR KADROSU	183
4.1. "Mektebli" Dergisi Şairleri	183
4.2. "Mektebli" Dergisi Şiirleri	190
BÖLÜM 5: DEĞERLENDİRME	194
SONUÇ VE ÖNERİLER	204
KAYNAKÇA	206
EKLER	209
ÖZGEÇMİŞ	219

KISALTMALAR

- C.** : Cilt
İTC : İttihat ve Terakki Cemiyeti
M. : Miladî
Mk. : Mektebli
R. : Rumî
s. : Sayfa
S. : Sayı
TDK : Türk Dil Kurumu
vb. : Ve Benzeri

Tezin Başlığı: “Mektebli” Dergisindeki Şiir ve Manzûmelerin Çocuk Edebiyatı Açısından Değerlendirilmesi
Tezin Yazarı: Selahattin ÜNLÜ Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR
Kabul Tarihi: 03 Şubat 2011 Sayfa Sayısı: viii (ön kısım) + 208 (tez) + 11 (ek)
Anabilimdalı: Türkçe Eğitimi Bilim Dalı: Türkçe Eğitimi
<p>Bu çalışma ile II. Meşrutiyet Dönemi yıllarında otuz dokuz sayı yayımlanan “Mektebli” adındaki çocuk dergisinde yer alan şiir ve manzûmelerin çocuk edebiyatı açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. “Mektebli” dergisine ait bütün sayılar tek tek incelenip, içinde bulunan şiir ve manzûmeler günümüz Türkçesine çevrilmiş ve bu şiirler çocuk edebiyatı açısından değerlendirilmiştir.</p> <p>Bu çalışma; kavramsal çerçeve, “Mektebli” dergisindeki şiirlerin tasnifi, şiirlerin çocuk edebiyatı kriterleri açısından incelenmesi, “Mektebli” dergisinin şair kadrosu ve değerlendirme kısımlarından oluşmuştur.</p> <p>Birinci bölümde tanımı, kapsamı ile dünyada ve Türkiye’de çocuk edebiyatı; çocuk edebiyatı ve şiir; dünyada ve Türkiye’de çocuk dergiciliği; “Mektebli” dergisinin yayınlandığı II. Meşrutiyet Döneminin tarihî, siyasî ve sosyal durumu, dönemin çocuk anlayışı ve “Mektebli” dergisi ile ilgili bilgiler verilerek kavramsal çerçeve belirlenmiştir.</p> <p>İkinci bölümde “Mektebli” dergisinde yer alan şiir ve manzûmeler, biçim özellikleri ve temaları açısından gruplandırılmıştır.</p> <p>Üçüncü bölümde temaları bakımından gruplandırılan “Mektebli” dergisindeki şiir ve manzûmeler verilerek, bu şiir ve manzûmeler; teması, temel iletisi, yan iletileri, edebî söyleyişleri, çocuk gerçekliği ve şekil özellikleri açısından incelenmiştir.</p> <p>Dördüncü bölümde şairler ve şiirleri verilerek önemli şairler hakkında bilgi verilmiştir.</p> <p>Beşinci bölümde ise genel bir değerlendirme yapılmış, sonuç ve öneriler yer almıştır.</p>
Anahtar Kelimeler: “Mektebli” Dergisi, Çocuk Edebiyatı, Çocuk Şiiri

Title of Thesis: The assessment of the “Mektebli” magazine’s poems and poetry in terms of Children’s literature.	
Author: Selahattin ÜNLÜ	Supervisor: Assist. Prof. Dr. Mehmet ÖZDEMİR
Date: 03 January 2011	Nu. Of pages: viii(pre text)+208(main body)+11(appendices)
Department: Turkish Education	Subfield: Turkish Education Division
<p>By this study it is aimed to assess the poems and the poetry took place in the children’s magazine named “Mektebli” which published thirty-nine times in the years of the second Constitutional Period, in terms of children’s literature. All the numbers of the “Mektebli” magazine were reviewed one by one, all the poems and the poetry in them were translated into today’s Turkish and these poems were assessed in terms of children’s literature.</p> <p>This study composed of conceptual framework, the classification of the poems in “Mektebli” magazine, the examination of poems in terms of children’s literature criteria evaluation departments.</p> <p>In the first section it was determined a conceptual framework by giving information about children’s literature in Turkey and in the world with its definition and scope, children’s literature and poem, children’s magazine publishing in Turkey and in the world, the history, political and social status of the second Constitutional period when “Mektebli” magazine was published, the children’s view of that period and “Mektebli” magazine.</p> <p>In the second section, the poetry and poems in “Mektebli” magazine, were grouped in terms of shape features and themes.</p> <p>In the third section, it was given the poetry and poems of “Mektebli” magazine, which were grouped in terms of their themes. These poetry and poems were examined in terms of the theme, the basic message, the side messages, literary sayings, reality of children and shape properties.</p> <p>In the fourth section it was given information about important poets by giving the poets and their poems.</p> <p>In the fifth section an overall evaluation has been made and result is included together with the suggestions.</p>	
Key Words: “Mektebli” Magazine, Child Literature, Child Poem	

GİRİŞ

“Çocuk edebiyatı, çocukların büyüme ve gelişmelerine; hayallerine, duygularına, düşüncelerine, yeteneklerine ve zevklerine hitap eden, eğitirken eğlenmelerine katkıda bulunan sözlü ve yazılı verimlerin tamamıdır” (Yalçın ve Aytaş, 2003:17). Mustafa Ruhi Şirin’e göre ise çocuk edebiyatı; “Çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlılıklarına, zevklerine eğitirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyat”tır (Şirin, 2000:9).

Çocuk edebiyatı, çocukların okumaları, öğrenmeleri ve eğlenmeleri için yazılmış şiir, hikâye, roman, masal, tiyatro gibi edebî türleri kapsar. Bu edebî türler, çocuğun dil gelişimini hızlandırması, belleğini kuvvetlendirmesi, hayatı anlamlandırması, okuma alışkanlığı kazanması ile birlikte edebiyat, sanat ve kültür yönünün gelişmesi açısından önemlidir.

“Karşılıklı anlaşma aracımız olan dilin çocukluk dönemlerinde daha çok geliştiği ve kökleştiği dikkate alınacak olursa, çocuk edebiyatının, çocukta dil gelişimini sağlayan en önemli unsurlardan biri olduğu unutulmamalıdır. Çocuk edebiyatı vasıtasıyla çocuğun alıcı dil gelişimine katkıda bulunulmakla kalınmaz, aynı zamanda ifade edici dil gelişimi de desteklenmiş, böylece kelime hazinesi zenginleştirilmiş olur” (Yalçın ve Aytaş, 2003:17).

Dil, milleti meydana getiren unsurların başında gelmektedir. Millettin fertlerini birbirine bağlayarak onları ortak duygu, düşünce, zevk, mantık, ahlâk ve yüce duygular etrafında toplar. İnsan konuşma yeteneği ile doğar. Fakat dil doğuştan bilinmez. Çocuk içinde yaşadığı toplumun dilini, anadilini uzun bir sürede öğrenir. Çocuk edebiyatı ürünleri çocuğun anadili üzerinde oldukça etkilidir. “Çocuk edebiyatı, ana sınıfından başlamak üzere hem okuryazarlık konusunun hem de Türkçenin eğitimi ve öğretiminin temel taşı oluşturmaktadır” (Aytaş, 2003:157).

Çocuk dergileri çok yönlü yayınlardır. Edebiyat zevki, eğitim, ana dili gibi çocuk yaşta benimsenen temel kavramların çocuklara kazandırılmasında çok önemli bir rol üstlenirler. Hem bilgi, hem edebiyat, hem eğlence, hem de eğitici özellikleri bir arada taşımaları dolayısıyla farklı okuma zevki ve ilgi alanları olan çocukları bir yerinden yakalama becerisini gösterirler. Çocuklar için oluşturulan yayınlar arasında, özellikle dergiler, resimleri, eğlenceli yazıları, okurların kendi yazılarını da görmeleri

bakımından, ilgilerini çekme konusunda daha başarılıdır. Dergiler yayınladıkları şiir, öykü, deneme, masal gibi edebî metinlerle çocukların bu türleri tanımada ve sevmesinde önemli rol oynamaktadır. Dergiler aynı zamanda çocuk için doğrudan bir eğlence aracıdır.

“Dünyada çocuklar için yayınlanan süreli yayınlar ilk olarak Batı’da ortaya çıkmıştır. Süreli yayınların okunması ve tüketilmesi daha kolay olduğu için çocuklar kitaplara nispetle bunlara daha büyük bir rağbet göstermişlerdir” (Okay, 1999:15).

Çocuk dergileri hem eğitimle hem eğlenceyle hem de edebiyatla ilişkili eserlerdir. Okul öncesinden başlayarak çocuğun ergenlik çağlarını da kapsayan dönem içerisinde yayınlanan çocuk dergileri, çocukların, edebiyat ve eğitim ihtiyaçlarını karşılayacak türde eğitim amaçlı yazılar, hikâyeler, masallar, şiirler vb. türden yazıları içinde bulundurur.

Türü ne olursa olsun çocuk edebiyatı ürünleri ele aldıkları konular, anlatım teknikleri ve kişi kadrosu bakımından çocukların renkli ve masum dünyasını olumlu yönde geliştirmeye, onlara birtakım değerleri, doğru davranış ve alışkanlıkları kazandırmaya yöneliktir.

Çocuk dergilerinde yer alan diğer türlere nazaran çocukların ruh dünyasına yakınlığı sebebiyle şiirlerin, çocuk edebiyatında ayrı bir yeri vardır. Çocuklara vatan, millet ve insanlık sevgisi ile estetik zevkin kazandırılmasında şiirin önemi yadsınamaz bir gerçektir.

“Şiir, en eski edebiyat türüdür. Bütün toplumlarda sanat amacıyla ilkin şiir söylenmiştir” (Nas, 2004:326). “Çocuk şiiri, çocuk edebiyatının en incelikli türüdür. Çocuğun dünyası, çocuk ruhu, çocuk kalbinin duyarlılıkları çocuk şiirinin kaynağıdır. Şiirin estetiğine ilişkin bütün ölçüler çocuk şiiri için de gereklidir” (Şirin, 2000:104). “Çocuk ve şiir, bu iki kavram birbirine ancak bu kadar yaklaşabilir ve yakışabilir. Ruh dünyasının derinliklerinde biçimlenen ve kelimelerle adlandırılan şiir, çocuğun hayal dünyasındaki zenginlikle eş değerdir” (Yalçın ve Aytaş, 2003:207).

II. Meşrutiyet yılları (1908-1918), Türk milleti için büyük felaketlerin yaşandığı dönem olmuştur. Osmanlı, Balkan Savaşları sırasında yıllarca himayesinde yaşayan

milletler karşısında ağır yenilgiler almış, ülke topraklarının önemli bir kısmı çok kısa bir sürede elden çıkmış, göçler, salgın hastalıklar, kıtlık gibi felaketler toplumu derinden sarsmıştır. Bu sarsıntıların büyüklerin edebiyatına olduğu kadar çocuklar için yazılan metinlere de yansması kaçınılmaz olmuştur. Ayrıca yönetimde etkili olmaya başlayan İttihat ve Terakki Partisi bütün yayınlarda olduğu gibi çocuk yayınlarını da biçimlendirmeye başlamıştır.

Meşrutiyet Döneminde çocuklar için yazılan şiirlerle öncelikle onların eğitimine yardımcı olmak hedeflenmiştir. Yazılan şiirler sayesinde çocukların daha kolay öğrenmeleri ve terbiyeli, faziletli, iyi ahlâklı bireyler olmaları hedeflenmiştir. Bu dönemde yazılan şiirleri iki ana grupta toplamak mümkündür: Birincisi, Meşrutiyet çocuğu oluşturmaya yönelik yazılmış şiirler; diğeri ise, bunların dışında kalan konularda yazılmış şiirlerdir (Okay, 2002:24). “Bu dönemde yazılan aktüel şiirler zaman zaman çocuklara yönelik olmalarına rağmen politize bir görünüm arz etmiştir. Hatta şiirler bazen o denli politize olmuştur ki; dönemin siyasî kişilikleri bile çocuk şiirlerine konu olmuştur” (Okay, 2002:29).

Problem

“Mektebli” dergisinde yer alan şiir ve manzûmelerin çocuklar için uygunluğu, çocuk edebiyatındaki yeri, çocuk eğitimine katkıları, dönemin zihniyetinin çocuk şiirlerine yansması çalışmamızın problemini oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Rüşdî ve idâdî talebeleri (9-15) için, R. 1329-1330 (M. 1913-1914) tarihleri arasında otuz dokuz sayı çıkan “Mektebli” dergisinde bulunan çocuklara yönelik şiir ve manzûmeler, çocuk edebiyatı kriterlerine göre incelenecek ve dönemle ilgili değerlendirmeler yapılarak, günümüz çocuk edebiyatı araştırmacılarına, yayınevlerine ve ders kitabı hazırlayanlara önerilerde bulunulacaktır.

Araştırmanın Önemi

Çocuk dergileri, çocuklar için yazılmış şiirler, manzûmeler, masallar, hikâyeler, bilmece, fıkralar gibi değişik türleri kapsayan, çocukların zevkle okuyabilecekleri

metinler içermektedir. Aynı zamanda çocuğun dil gelişimi açısından da çocuk dergilerinin önemli bir yeri vardır.

Çalışmamızda ele alınan “Mektebli” dergisinin, dönemindeki diğer dergiler gibi çocuk edebiyatına ve çocuk eğitime katkısı olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca yayınlandığı dönemin zihniyetini aktarması bakımından önemli görülmektedir.

Araştırma Yöntemi

Araştırma Modeli

Çalışmamız 1913-1914 yılları arasında otuz dokuz sayı yayınlanan “Mektebli” dergisinde yer alan şiir ve manzûmeler üzerinde gerçekleştirilmiştir. “Mektebli” dergisi bir çocuk dergisi olduğu için dergide yayınlanan şiir ve manzûmeler, çocuk şiiri ve manzûmeleri olarak kabul edilmiştir.

Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evreni, eski harfli çocuk dergileri arasında yer alan “Mektebli” dergisidir. Örneklem ise “Mektebli” dergisinde yer alan şiir ve manzûmelerdir.

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması sırasında doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. “Mektebli” dergisine ait bütün sayılar tek tek incelenip, içinde bulunan şiir ve manzûmeler günümüz Türkçesine çevrilmiş ve bu şiirler çocuk edebiyatı açısından değerlendirilmiştir. Metinleri günümüz Türkçesine aktarırken Arapça ve Farsça kelimelerin yazımında uzun ünlülerin gösterilmesine dikkat edilmiştir. Osmanlıca kelimelerin yazılışında Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat’tan yararlanılmıştır (Devellioğlu:1984).

Veri Çözümlemesi

Bu araştırmanın veri analizi sürecinde öncelikle, araştırmanın kaynaklarını oluşturan “Mektebli” dergisinin mevcut sayıları baştan sona taranmıştır. Daha sonra dergilerde yer alan şiir ve manzûmeler okunarak belirli konu başlıkları altında tasnif edilmiş ve yorumlanmıştır.

Eski Harfli Çocuk Dergileri İle İlgili Yayın ve Araştırmalar

“Eski harfli çocuk dergileri, eğitim tarihi ve çocuk edebiyatı için olduğu kadar sosyal tarih ve basın tarihi çalışmaları için ve hatta siyasî tarih çalışmaları için de çok önemli bir kaynak durumundadırlar” (Okay 1999:8).

Ülkemizde çocuk dergilerinin yayımı Tanzimat Döneminde başlamıştır. Meşrutiyet ve Cumhuriyet Dönemlerinde çocuk dergilerinin sayısı artmıştır. 2000’li yıllara kadar çocuk dergileriyle ilgili fazla araştırma yapılmamıştır. Son dönemde özellikle Sakarya Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Mehmet ÖZDEMİR ile Fatih Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Ali YILDIZ’ın rehberliğinde yapılan çalışmalarla eski harfli çocuk dergileri ile ilgili araştırmaların hız kazandığını söyleyebiliriz.

Eski harfli çocuk dergilerini konu edinen yayın ve çalışmalarla ilgili yaptığımız araştırmada biri inceleme, üçü doktora, yirmisi yüksek lisans tezi olmak üzere yirmi dört çalışmaya rastladık. Bu çalışmalar kronolojik olarak aşağıya alınmıştır:

1. Fehmi ERDOĞAN, “Etfal Mecmuası” (1977), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.
2. M. Kırman GÜLTÜRK, “Çocuklara Mahsus Gazete’nin 1. 50. sayılarının (1.Cilt) Sistematik Tedkik ve Umumi İndeksi” (1981), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.
3. İsmet KÜR, “Türkiye’de Süreli Çocuk Yayınları” (1991), Doktora Tezi, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.
4. Öztürk EMİROĞLU, “Tanzimat’tan 1928’e Kadar Yayımlanan Çocuk Gazete ve Dergileri Üzerine Bir İnceleme” (1995), Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi.
5. Cüneyt OKAY, “Eski Harfli Çocuk Dergileri” (1999), İnceleme, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
6. Mehmet AZİM, “Çocuk Bahçesi Dergilerinin İncelenmesi” (2000), Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi.

7. Halit YANAR, “Bizim Mecmua Dergilerinin İncelenmesi” (2001), Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi.
8. Şeyma YAŞAR, “İlk Çocuk Dergilerinden Mümeyyiz” (2001), Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi.
9. Metin OKTAY, “II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Çocuk Şiirlerinin Pedagojik Değeri” (2001), Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi.
10. Hüseyin ŞİMŞEK, “Tanzimat ve Mutlakiyet Dönemi Çocuk Dergilerinin Eğitim Açısından İncelenmesi” (2002), Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.
11. Nihat BAYAT, “Eski Harfli Çocuk Dergilerinin (Çocuk Bahçesi, Çocuk Dünyası) Çocuk Eğitimindeki İşlevleri” (2002), Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.
12. Ahmet BALCI, “Çocuklara Rehber Dergisi’nin Çocuk Eğitimine Katkısı Açısından İncelenmesi” (2002), Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi.
13. Elif KONAR, “Gürbüz Türk Çocuk Dergisi’nin İncelenmesi” (2003), Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi.
14. Havva Sena YAMAN, “Eski Harfli Dergilerden Çocuklara Mahsus Gazete (Tahlilî Fihrist, İnceleme Metin)” (2004), Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi.
15. Fatma DEVRİM, “Çocuk Duygusu Dergisi’nin İncelenmesi” (2005), Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi.
16. Ali GURBETOĞLU, “II. Meşrutiyet Döneminde Yayımlanan Çocuk Dergilerinin Eğitim Açısından İncelenmesi” (2006), Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.
17. Nilüfer ÖĞÜT, “Eski Harfli Çocuk Dergilerinden Yeni Yol Dergisinin Çocuk Eğitimindeki İşlevi” (2006), Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.
18. Abdulkadir DURMUŞ, “1897-1910 Yılları Arasında Çıkan Eski Harfli Çocuk Dergilerinin Çeviri Metinleri Üzerine” (2007), Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi.
19. Ahmet Durmuş TAŞDEMİR, “Mektebli Çocuk Dergisi (İndeks, Seçme Metin ve Değerlendirme)” (2007), Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi.

20. Murat KAYA, “Yeni Yol Dergisinin İncelenmesi” (2007), Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi.
21. Başak ÖZDEMİR, “Çocuk Dünyası’nda Yer Alan Çeviri Metinlerin, İndeks ve Değerlendirilmesi” (2008), Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi.
22. Hüseyin KÜÇÜK, “Talebe Defteri Çocuk Dergisi (İndeks, Seçme Metinler, Değerlendirme ve Sözlük)” (2008), Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi.
23. Kâmile ŞENDİL, “Talebe Defteri (1913-1919) 1-67. Sayılar İnceleme, Tahlîf Fihrist, Seçilmiş Yazılar” (2008), Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi.
24. Arife ERDOĞAN, “Çocuklara Arkadaş (Metin- İnceleme)” (2009), Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi.

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere eski harfli çocuk dergilerini konu edinen yayın ve çalışmalar genellikle dergilerin incelenmesi ve indeks çalışmalarından oluşmuştur. Biz ise bu çalışma ile eski harfli çocuk dergilerinden biri olan “Mektebli” dergisinde yer alan şiir ve manzûmelerin çocuk edebiyatına sağladığı katkıları ortaya koymayı amaçladık. Bu çalışma sonucunda elde edilecek veriler, günümüzde yayınlanan çocuk dergilerine ve kitaplarına da ışık tutacak ve çocuk edebiyatı ürünlerinin daha kaliteli bir yapıyla çocuklara ulaşmasını sağlayabilecektir.

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Çocuk Edebiyatı

1.1.1. Tanımı ve Kapsamı

Çocuk edebiyatının tanımını yapabilmek ve kapsamını tespit edebilmek için öncelikle “çocuk” ve “edebiyat” kavramlarını ayrı ayrı değerlendirmek gerekmektedir. Türk Dil Kurumu’nun hazırladığı Türkçe Sözlük’e göre edebiyat, “Olay, düşünce, duygu ve imajların dil aracılığı ile biçimlendirilmesi sanatı, yazın, literatür”; çocuk ise “Bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan” (TDK, 1988) olarak tanımlanmıştır.

Çocuk ve edebiyat ilişkisinden yola çıkarak çocuk edebiyatı kavramının birçok tanımı yapılmıştır. Çocuk edebiyatı denilince ilk akla gelen isimlerden biri olan Mustafa Ruhi Şirin çocuk edebiyatını şu şekilde tanımlamaktadır:

“Çocuk edebiyatı, temel kaynağı çocuk ve çocukluk olan; çocuğun algı, ilgi, dikkat, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun; çocuk bakışını ve çocuk gerçekliğini yansıtan; ölçüde, dilde, düşüncede ve tiplerde çocuğa göre içeriği yalın biçimde ve içtenlikle gerçekleştiren; çocuğa okuma alışkanlığı kazandırması yanında edebiyat, sanat ve estetik yönden gelişmesine katkı sağlayan, çocuğu duyarlı biçimde yetişkinliğe hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatıdır” (Şirin, 2007:42).

Sedat Sever’e göre ise; “Çocuk yazını, erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır” (Sever, 2003:9).

Alemdar Yalçın ve Gıyasettin Aytaş ise çocuk edebiyatını şu şekilde tanımlamışlardır: “Çocuk edebiyatı, çocuğun ilişkilerini düzenleyen yaş grubuna göre, duygu ve düşüncelerini eksiksiz olarak anlatmasını amaç edinen bir edebî türdür” (Yalçın ve Aytaş, 2003:17).

Çocuğun edebiyatının, büyüklerin edebiyat anlayışından farklı olduğu artık kabul görmektedir. Çocuk edebiyatı ürünlerinin, genel olarak dil, üslûp ve bir algı düzeyi kaygısı taşıdığı bilinen ve hatta ürünlerin seçiminde aranan bir gerçekliktir.

Geçmişte çocuklar minyatür yetişkinler olarak görülmekteydi. Çocuk psikolojisindeki gelişmeler ile okul ve eğitim sayesinde artık çocuk minyatür yetişkin olarak görülmemektedir. Şirin'e göre "Modern çocukluk ve yetişkinlik farklılaşmasının matbaanın icadı, okullaşma ve sanayileşme ile paralel ortaya çıktığı görüşü de ortak bir kabuldür" (Şirin, 2007:39). Çocuk ve çocukluk üzerine yoğunlaşma, çocuk edebiyatını gündeme getirmiştir. "Çocuğun anlama koşulları, dil düzeyi, eğitim gereksinimi, dünya ile olan ilişkisi çocuk edebiyatının belirleyici etkenleridir" (Dilidüzgün, 2004:40).

Çocuk edebiyatı ile ilgili ürünlerde bulunması gereken çeşitli özellikler vardır. Bunlar: Duygu, değer, anlatım sadeliği ve çocuksu niteliklerdir. Çocuksu nitelikler ile kastedilen çocuk gerçekliği ve çocuğa göreliktir. "Çocuk gerçekliği, çocuğun yetişkinden farklı alımlaması, çocuğa görelik ise çocuğa uygun dil, anlatım ve ilgilerini açımlayan iki kavramdır" (Şirin, 2007:42). Çocuk gerçekliği ve çocuğa görelik birbirini tamamlayan iki önemli özelliktir.

Çocuk edebiyatı, çocuk bakışını yansıtması ve çocuğa göre oluşu yönüyle yetişkinler için oluşturulan edebiyata nispetle daha büyük ustalık ve titizlik gerektirmektedir.

1.1.2. Dünyada Çocuk Edebiyatının Tarihçesi

Dünyada çocuk edebiyatı ninniler ve masallarla sözlü olarak başlamıştır. Bu dönemde oluşturulan türlerin çocuklar için olduğunu söylemek oldukça güçtür. Bir milletin gelenek, görenek, inanç, duygu ve düşüncelerini yansıtan sözlü edebiyat ürünleri daha sonra bir araya getirilerek yazılı çocuk edebiyatının ana malzemelerini oluşturmuştur.

Yazının kullanılmaya başladığı ilk dönemlere ait, çocuk edebiyatı eserleri yerine kullanılan ve genellikle ders kitabı şeklinde el yazısı belgeler, tekerlemeler, çocuk şarkıları, soru-cevap öğretim tekniğinin kullanıldığı metinler günümüze kadar ulaşmıştır (Yalçın ve Aytaş, 2003:19).

Orta Çağ'da çocuk eğitiminde kilisenin etkili olması sebebiyle yayınlanan eserler dinî ve ahlâkî değerler içermekteydi. Bu dönemde çocuklar kutsal kitaptan öyküler okuyordu. Bu eğitim 17. yüzyılın ortalarına kadar etkisini sürdürmüştür.

Çocuk eğitimi alanında yapılan çalışmalar, eğitim psikolojisindeki gelişmeler, okullaşma, sanayileşme ve matbaanın icadı dünya genelinde çocuk edebiyatının da nitelik ve içerik açısından değişmesini sağlamıştır.

1697’de Fransa’da Charles Perrault ilk kez çocuklar için sekiz masal derleyip yayınlamıştır. Bunların içinde “Kül Kedisi, Parmak Çocuk, Mavi Sakal, Kırmızı Başlıklı Kız, Çizmeli Kedi, Uyuyan Güzel” gibi eserler vardır.

17. yüzyılda, çocukların en çok okuduğu eserler arasında “Ezop’un Masalları” gelmektedir. Daha sonraki dönemlerde ise meraklı gezi yazıları çocukların ilgisini çekmiştir. Bu dönemde çocuklar Daniel Defoe’nun “Robinson Crusoe”su ve Jonathan Swift’in “Gulliver’in Gezileri” gibi yetişkin kitaplarını benimsemişlerdir.

Çocuk kitaplarındaki gelişme 19. yüzyıla kadar yavaş olmuştur. 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren J.J. Rousseau, “Emile” adlı eserinde çocukların hayatın zorluklarına karşı koyacak şekilde eğitilmeleri gerektiğini belirtmiştir. Fakat J.J. Rousseau’nun eğitimle ilgili görüşleri yanlış anlaşılmış ve bu dönemde çok sayıda didaktik içerikli eser ortaya konulmuştur. 19. yüzyılda çocuk kitaplarının konuları genişletilmiştir. Loise May Alcott’un “Küçük Kadınlar”ı ve Robert Louisse Stevenson’un “Define Adası” yayınlanmıştır. Bu dönemde çocuklar için yazılan edebî türleri içeren süreli yayınlar çıkmaya başlamıştır.

“19. yüzyılın sonlarına doğru İngiltere’de yazılan çocuk kitaplarında nicelik bakımından da önemli gelişmeler oldu. Artık çocuklar için basılan kitaplara özen gösterilmeye başlandığını, bazı çocuk kitaplarının resimlenerek yayınlandığını görüyoruz” (Yalçın ve Aytaş, 2003:21).

19. yüzyılın sonlarına kadar çocuk edebiyatı denilince çocuklara faydalı eserler akla gelmekteydi. Sınırlarını çizip hedeflerini belirlediğimiz manada çocuk edebiyatı ürünleri ancak 20. yüzyılın başlarından itibaren verilmeye başlanmıştır. 20. yüzyılla birlikte çocuk edebiyatı ürünleri gelişerek artmıştır.

1.1.3. Türkiye’de Çocuk Edebiyatının Tarihçesi

Türkiye’deki çocuk edebiyatının gelişimi dünyadaki çocuk edebiyatının gelişimine paralel bir yol izlemiştir. Yazılı çocuk edebiyatının varlığına kadar çocukların edebiyat

ihtiyacını sözlü edebiyat ürünleri karşılamaktaydı. Çocuklar tarafından ilgi gören tekerlemeler, ninniler, masallar, efsaneler, halk hikâyeleri, atasözleri, bilmeceler, Nasreddin Hoca fıkraları, Karagöz ve meddah oyunları daha sonra yazılı çocuk edebiyatına kaynaklık etmiştir.

Edebiyatımızda çocukla ilgili ilk eserler arasında Nabi'nin oğluna öğütler vermek amacıyla kaleme aldığı “Hayriyye” ile yine Divan şairlerinden Sümbülzâde Vehbi'nin oğluna ahlâk ve görgü dersleri vermek için yazdığı “Lûtfiye-i Vehbî” adlı mesneviler gösterilir. Fakat bu iki eserin çocuk edebiyatı ile ilgisi olmadığı düşünülmektedir. “Her ne kadar edebiyatımızda çocuk ve gençlere yönelik ilk eserlerin Nabi'nin (1642-1712) oğlu için kaleme aldığı “Hayriye” ve yine Divan şairlerinden Sümbülzâde Vehbi'nin (1718?-1809) oğlu için yazdığı “Lûtfiye” adlı eserleri olduğu söylenirse de bunların edebiyat tarihçileri bakımından çocuk ve gençlik edebiyatıyla ilgisi olmadığı görüşü ortaya atılmaktadır” (Gültekin, 1996:83). “Bu eserler, her ne kadar şairlerin çocuklar için yazmış olduğu eserler olsa da, ele aldıkları konu ve içerikleri bakımından daha çok büyüklere yönelik olduğundan, çocuk edebiyatı içerisinde değerlendirilemezler” (Yalçın ve Aytaş, 2003:24).

Bütün yeniliklerin başlangıcı sayılan Tanzimat edebiyatı, çocuk edebiyatı için de başlangıç sayılabilir. Kayserili Doktor Rüştü'nün 1859'da “Nuhbetül Etfal” (Çocuklar İçin Seçki) adıyla yayınlanan ilk Türkçe alfabe kitabı, içinde fabllar ve hikâyecikler bulunması yönüyle çocuk edebiyatı açısından önemli sayılır.

Çocuk edebiyatının Türkiye'de gelişmesine çeviriler de katkı sağlamıştır. Dünya çocuk klasiklerinin Türkçeye çevrilmesi girişimine de Tanzimat Döneminde başlanmıştır. Çocuklarla ilgili ilk çevirilerden biri Yusuf Kâmil Paşa'nın Fenelon'dan çevirdiği “Tercüme-i Telemak” (1862) adlı kitaptır.

1869 yılında yayınlanmaya başlayan “Mümeyyiz” adlı çocuk dergisi ile Türkiye'de çocuklar için süreli yayınlar başlar. Mümeyyiz'in yayın hayatına atılmasıyla beraber çocuklar için çıkarılan süreli yayınlar birbirini takip etmiş ve asrın sonuna kadar on dokuz adet çocuk dergisi yayınlanmıştır.

Ahmet Mithat'ın “Hace-i Evvel” ve “Kıssadan Hisse” isimli kitapları ilk çocuk kitapları arasında sayılır (Yalçın ve Aytaş, 2003:24). Bu kitaplar çocukları eğlendirmek amacıyla yazılmıştır.

Bizde çocukların özel ilgileri, okuma güçleri göz önünde tutularak, çocuklara seslenen eserlerin hazırlanması Tanzimat sonrasında ortaya çıkan bir anlayıştır. Şinasi (1826-1869), Recaizade Mahmut Ekrem (1847-1914), Ahmet Mithat Efendi (1844-1912) ve Muallim Naci (1850-1893) gibi Tanzimat Döneminin ünlü yazar ve şairlerinin Fransızcadan çevirdikleri bir takım kısa manzûmeler ile kendilerinin yazdıkları fabl türünden bazı şiirler çocuk edebiyatımızın ilk önemli ürünleri arasında yer alır (Şirin, 2000:82-83).

Ziya Paşa, J. J. Rousseau'nun “Emile” adlı eserini, çocuklar için çevirmiştir. Recaizade Mahmut Ekrem'in “Tefekkür” adlı eserinde çocukluk anılarına ayırdığı bölüm ve Muallim Naci'nin sekiz yaşına kadarki çocukluk anılarını kapsayan “Ömer'in Çocukluğu” kitabı da o dönem çocuklarının zevkle okudukları eserler arasındadır.

Yine bu dönemde dünya çocuk klâsiklerinin dilimize çevrilmeye başladığını görüyoruz. Tercüme edilen eserler arasında şunları sayabiliriz: “Tercüme-i Hikâye-i Robinson”, “Gülüverin Seyahatnamesi”, “80 Günde Devr-i Âlem”, “Merkez-i Arza Seyahat”, “Beş Haftada Balonla Seyahat”.

“Tanzimat'ın hemen sonrasında, edebiyatçılarımızın gitgide artan bir hızla çocuk edebiyatına yöneldiklerini, daha önce yapılan acemiliklerden de ders alarak, tamamen çocukların hedef alındığı eserleri kaleme aldıklarını görüyoruz” (Yalçın ve Aytaş, 2003:24).

“II. Meşrutiyet'in ilanının ardından yeni rejimi idame ettirebilecek genç nesli yetiştirmek endişesi çocuk eğitime, öğretimine ve psikolojisine farklı bir açıdan yaklaşma zaruretini doğurmuştur” (Ceran, 2007:17). Yurdumuzda çocuk edebiyatıyla ilgili düşünce, görüş ve öneriler daha çağdaş bir anlayış çerçevesinde ancak II. Meşrutiyet'ten sonra ortaya çıkmıştır. Örneğin Ali Nusret adında bir yazarımızın ilk kez çocuk edebiyatını konu edinen ve bu edebiyat alanının önemini belirten bir yazısı “Şura-yı Ümmet” gazetesinde 1908 yılında yayımlanmıştır. Aynı tarihlerde tanınmış eğitimcilerimizden Satı Bey de “Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası”nın bir sayısında okul

çocukları için yazılmış şiir ve şarkılara büyük ölçüde ihtiyaç duyulduğunu ileri sürmüştür. Yine Ahmet Cevat Emre'nin "Çocuklara Hikâye Anlatmak Sanatı" (1910) kitabı da bu ihtiyacı karşılamak için hazırlanmıştır (Oğuzkan, 1979:278).

Bu gelişmeler sonunda önce şiir dalında çocuklara özgü eserler ortaya çıkmıştır. Döneme damgasını vuran çocuk şiiri kitaplarına; İbrahim Alaettin Gövsa'nın "Çocuk Şiirleri" (1911), Sabri Cemil Yalkut'un "Çocuklara Mahsus Küçük Şiirler" (1911-1912), Ali Ulvi Elöve'nin "Çocuklarımıza Neşideler" (1912), Tevfik Fikret'in "Şermin" (1914), İbrahim Aşki'nin "Çocukların Şiir Defteri" (1917), Siraceddin Hasırcıoğlu'nun "Çocuk Şiirleri" (1917), Ali Ekrem Bolayır'ın "Çocuk Şiirleri" (1917), İsmail Hikmet Ertaylan'ın "Kır Çiçekleri" (1917), Fuat Köprülü'nün "Mektep Şiirleri" (1918), Ziya Gökalp'in "Kızıl Elma" (1915), "Yeni Hayat" (1918), "Altın Işık" (1923), Ali Ekrem Bolayır'ın "Şiir Demeti" (1923), Abdurrahman Pertev'in "Çocuklara Ahlâk Aşısı" (1924) isimli kitaplarını örnek olarak verebiliriz.

Çocuk edebiyatımızda şiir alanındaki bu gelişmelere karşın nesirde bu denli başarılı olunduğunu söyleyemeyiz. 1911 yılından itibaren dilde başlayan sadeleşme nesirde bir kıpırdanma meydana getirmiştir. Bu dönemde Ömer Seyfettin, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Hüseyin Rahmi Gürpınar, her ne kadar çocuklar için yazmasalar da, çocukların zevkle okudukları nesir yazarları olmuştur.

Cumhuriyet'in ilanından sonraki ilk yıllarda çocuk edebiyatında önemli bir gelişme olduğu söylenemez. Bu dönemde çocuklar yine yetişkinler için yazılmış eserlerden faydalanmaya devam etmişlerdir. Bu dönemde çocuklar Faruk Nafiz Çamlıbel, Enis Behiç Koryürek, Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç, Halit Fahri Ozansoy gibi isimlerin şiirlerini; Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Falih Rıfkı Atay ve Reşat Nuri Güntekin gibi yazarların roman, hikâye, anı, gezi yazısı türündeki eserlerini beğenerek okumuşlardır.

Abdullah Ziya Kozanoğlu ise, "Kızıltuğ" (1923), "Atlı Han" (1924), "Türk Korsanları" (1926) ve "Gültekin" (1928) gibi tarihî romanlarla çocuklarda tarih bilincini ve millet sevgisini uyandırmayı amaçlamıştır.

Daha sonraki yıllarda çocuk edebiyatı sahasında başarılı eserler veren isimler ise şunlardır: Hasan Ali Yücel, S. Enis Regü, M. Necati Öngay, Mahmut Yesarî, Rakım

Çalapala, Huriye Öniz, İ. Fahrettin Sertelli, İsmail Uyaroğlu, Cahit Uçuk, Necdet Rüştü Efe, Halide Nusret Zorlutuna, Kemalettin Kamu, Necmettin Halil Onan, Münir Hayri Egeli, Mümtaz Zeki Taşkın, Ömer Bedrettin Uşaklı, Mehmet Faruk Gürtunca, Eflatun Cem Güney, Orhan Veli Kanık, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Rıfat Ilgaz, İlhami Bekir Tez, Vasfi Mahir Kocatürk, Yaşar Nabi Nayır, Behçet Kemâl Çağlar, Vâ-Nû (Vâlâ Nurettin), Nihal Atsız, Aziz Nesin, Enver Naci Gökşen, Işıl Özgentürk, Ali Püsküllüoğlu, Mehmed Seyda, İbrahim Zeki Burdurlu, Kemalettin Tuğcu, Naki Tezel, Vehbi Cem Aşkın, Nezihe Araz, Ceyhun Atuf Kansu, Kenan Akansu, Talip Apaydın, Gülten Dayıoğlu, Aytül Akal, Mavisel Yener, Refik Durbaş, Aysel Gürmen, Fatih Erdoğan, Yücel Feyzioğlu, Ümit Kaftancıoğlu, Mehmet Güler, Ayla Çınaroğlu, Sezgin Burak, Salih Zengin, Saza Aksoy, Ayşe Kilimci, M. İdris Zengin, M. Ruhi Şirin, Yalvaç Ural, Necdet Neydim, Muzaffer İzgü, Cahit Zarifoğlu, M. Yaşar Kandemir vb. (Özdemir, 2005:110-117).

Sonuç olarak; Türk çocuk edebiyatının tarihsel gelişimini incelediğimizde Şirin'in "Türk çocuk edebiyatı, başta çocuk klasikleri olmak üzere, Batı kaynaklı çeviri edebiyatının etkisinde bir edebiyattır" (Şirin, 2007:5). tespitine katılmamak mümkün değildir.

1.2. Çocuk Edebiyatı ve Şiir

Şiir dünyadaki en eski edebiyat türüdür. Sanat denilince ilk akla gelen tür şiidir. Kimine göre kanatlı söz, kimine göre sözün ruhu, kimine göre ise sessiz gözyaşdır şiir. "Şiir duygulara hitap eden, orada kök salıp yeşeren, meyvesini hayallerle süsleyip, ahenkle sergileyen bir sanattır" (Yalçın ve Aytaş, 2003:24).

Şiir bir dilin en güzel ve özlü anlatım biçimidir. Diğer taraftan dilin içinde yaratılır ve amacı yine dile doğrudur. Yani araç da amaç da dilin içinde gerçekleşmektedir. Ayrıca bütün sanatlar içinde çok özel bir yeri vardır. Hatta bazı estetikçilere göre şiir, bütün sanatlar içinde en üst sırayı almaktadır (Yetkin, 2007:117).

Çocuk edebiyatı türleri içerisinde çocuğa yakınlığı sebebiyle şiirin ayrı bir yeri vardır. Şiirin çocuğun dünyasına bebeklikten itibaren girdiği söylenebilir. Nas, şiir ile çocuğun yakınlığını şu şekilde belirtir: "Çocuğun sevinçlerini, hüznlerini, acılarını, korkularını kısaca duygularını, iç dünyalarını yansıtmak; duygularını eğitmek için en

uygun yazınsal türdür şiir; dilin en güzel işlendiği tür... Şiir, çocuğun duygu düşünce gelişiminin en önemli araçlarından biridir.” (Nas, 2004:302). Yalçın ve Aytaş’a göre ise, “Çocuk ve şiir, bu iki kavram birbirine ancak bu kadar yaklaşabilir ve yakışabilir. Ruh dünyasının derinliklerinde şekillenen ve kelimelerle adlandırılan şiir, çocuğun hayal dünyasındaki zenginlikle eşdeğerdir. Bu yüzden şiirin özünde, çocuğun ve çocukça bir dünyanın saflığı ve temizliği vardır” (Yalçın ve Aytaş, 2003:207).

“Çocuklar, hemen her yaşta şiirden hoşlanırlar. Okuma öncesi döneminde kendilerine okunan seviyelerine uygun şiirleri dinlemekten ve daha ileri yaşlarda da anlamını tam olarak anlayamasalar bile müzikal değeri yüksek dizeleri ezbere söylemekten çok hoşlanırlar” (Şirin, 2000:108).

“Çocuk edebiyatı türleri içerisinde, çocukların ana dili bilincine varmalarına, edebî ve estetik zevke sahip olmalarına en çok destek veren türlerin başında çocuk şiiri gelmektedir. Şiir, duygusallık, hayal gücü, uyum ve ölçü gibi kendine özgü anlatım özellikleri olan bir edebiyat türüdür. Çocuğa anadilini sevdirmeye ve onun zenginliklerini tanıtmaya, duygu, düşünce ve izlenimlerin nasıl etkili bir biçimde anlatılabileceğini öğretmede de şiirlerin çok önemli işlevleri olduğu kabul edilmektedir” (Tökel, 2008:17).

Genel olarak şiir adı verilen eserlerin hayal gücü, duygusallık, uyum ve ölçü gibi birtakım içerik, anlatım ve biçim özellikleri ile diğer edebiyat eserlerinden ayrıldığı görülür. Şiir düz yazıya göre daha çok estetik değerler taşıyan, daha dikkat gerektiren yazı türüdür.

Şiirde ahenk; ses akışı, söyleyiş, ritim ve ses benzerliği ile sağlanır. Şiirde ahengi sağlayan unsurların başında ritim gelmektedir. Ritim, çocuk şiirleri için önemli bir unsurdur. Çocuk şiirlerinde ritmin sağlanabilmesi için kafiye ve ölçü kullanılır. Değişik sözcük oyunları, iç ve dış uyaklar, ses tekrarları çocuğun ritim duygusunu besler. Başarılı bir şiirde müzikal öğeler öne çıkar. Bu tarz şiirlerin akılda tutulması daha kolaydır.

Biçim de çocuk şiirinde önemli bir unsurdur. Mısralar kısa, cümle düzeni kurallı ve dengeli olmalıdır. Bazı mısraların ya da kelimelerin aynen tekrarı ile bir ahenk zenginliği sağlamak mümkündür. Şiirde, genellikle yaşama sevinci, aile sevgisi, tabiat, yurt ve millet sevgisi, güzellik duygusu gibi temalar yer almalıdır. Çocuk şiirinde her türlü olumsuzluktan uzak durulmalıdır (Yalçın ve Aytaş, 2003:211). Çocuklar, kendi

yaşantılarındaki konuların işlendiği şiirlerden daha çok hoşlanırlar. Aile yaşamı, doğa olayları, hayvanlar, cansız nesnelere ilgili şiirler çocukların ilgisini çekmektedir. Bayrak, vatan sevgisi gibi konularda, şiirin çocuk için soyut bir biçimde verilmemiş olması gerekir.

“Çocuk şiirlerinde ele alınan temalar açısından baktığımızda, dünya edebiyatında daha çok pastoral ve didaktik şiir anlayışının hâkim olduğu görülmektedir. Bizim edebiyatımızda da buna yakın bir durum görülmekle birlikte, didaktik şiir anlayışının daha hâkim tema olarak çocuk şiirine yansıdığını söyleyebiliriz. Sözlü edebiyat döneminde masallar, tekerlemeler ve ninnilerin de aynı nitelikler taşımış olması dikkat çekicidir. Buradan da anlaşılacağı gibi, öteden beri çocuk genellikle, eğitilmesi gereken biri olarak algılanmış, dolayısıyla şiirlerin de teması ve konusu bu yönde ağırlık kazanmıştır” (Yalçın ve Aytaş, 2003:207).

Çocuklar için yazılmış şiirlerin farklı türleri vardır. Genellikle okul öncesi dönemdeki çocuklar tekerlemeler, müzikli şiir ve resimli kitaplardaki şiirlerden zevk alıp dinlerler. Bu tip şiirler özellikle bu yaş çocukların anlayabileceği kadar basit ve ilgi çekici ise çocuklar bunları sık sık tekrar edip hemen öğrenirler. İlkokul dönemi ortalarından itibaren hikâyesel şiirleri, nükteli, serbest ve somut şiirleri çocuklar daha kolay anlayarak ilgi duymaktadırlar (Yalçın ve Aytaş, 2003:212).

Çocuk edebiyatı ürünlerinin, hangi tür olursa olsun, çok fazla bilgilendirici olmaması gereklidir. Edebîlikten taviz vermeden mesajı sezdirerek veren çocuk edebiyatı ürünleri, çocukların daha çok ilgisini çekmektedir.

Çocuk şiirlerinde söyleyiş ve üslup da çocuğa göre olmalıdır. Çocuğun anlamakta güçlük çekeceği imge ve edebî sanatlardan uzak durulmalıdır. Argo söyleyişlerden kaçınılmalıdır. His, hayal ve duygular kısa ve çocuğun anlayabileceği sadelikte olmalıdır.

Yaş ve seviyesine uygun şiirlerle yetişen bir çocuk her şeyden önce ana dili bilincine, zevkine ve sevgisine kavuşacaktır. Dilin inceliklerini fark ettikçe okumaya karşı ilgisi artacaktır. Küçük yaşta şiirle karşılaşmış çocukların estetik zevklerinde bir gelişme olacağı kesindir. Şiir okuyan çocuklar zamanla sanata, edebiyata ve kültüre karşı ilgi duymaya başlarlar. Buna bağlı olarak ufukları, hayata bakış açıları genişleyecek, hayal güçleri kuvvetlenecektir.

1.3. Çocuk Dergiciliği

Çocuk dergileri, basın tarihi içerisinde yer almaktadır. Başlangıçta toplumun belli kesimlerine hitap eden basın, zaman içerisinde toplumun tüm kesimlerine ayrı ayrı hitap etme arayışına girmiştir. Sadece toplumun tamamına yönelik bir haberleşme aracı yerine kadınlara, gençlere, çocuklara, değişik ilgi ve meslek gruplarına yönelik gazeteler ve dergiler çıkarılmaya başlanmıştır. İşte çocuk dergileri bu ayrışmanın sonucu olarak ortaya çıkmış ve gelişmiştir (Şimşek, 2002:14).

“Çocuk dergileri, sadece çocuk yazını okutanlar ya da yazın veya basın tarihçileri için değil; yerli, yabancı, Türk kültürel ve sosyal yaşamını inceleyecekler, hatta geçmişini öğrenmek isteyen sade vatandaş için de önem taşımaktadır” (Kür, 1991:1).

Birikim kazanmanın yollarından biri de okumaktır. Çocuk dergileri, çocukların yaş, dil, algı ve anlama düzeylerini uygun edebî türlerin hepsini bir arada bulabilecekleri kaynaklardır. Aynı zamanda çocukların düzgün cümle kurabilmelerinde, düzeylerine uygun atasözleri, deyimler ve diğer sözcük gruplarını öğrenmelerinde ve en önemlisi sözcük dağarcıklarını zenginleştirmelerinde çocuk dergilerinin büyük bir payı olduğu bilinmektedir.

Çocuk dergilerinin çocuklara kazandırdıkları başlıca özellikler Yalçın ve Aytaş’a göre şunlardır:

1. Çocuk dergi okurken hem hoş vakit geçirir, hem de yeni şeyler öğrenir. Aynı zamanda okuma, düşünme, okuduğunu anlama gibi alışkanlıklar kazanır.
2. Çocuğun yaşamı tanınmasına yardımcı olur, onun ruhuna canlılık verir, yaşama sevinci kazandırır. Çocuğun yaşama hazırlanması ve çeşitli bilgilerin kazandırılması konusunda çocuğa rehberlik eder.
3. Türkçeyi en iyi şekilde konuşup yazmayı öğretirken dilin bütün incelikleriyle kullanılması becerisini kazandırır.
4. Yazmaya, çizmeye, yorum yapmaya yardımcı olarak, çocuğun yaratıcı, yapıcı etkinlikleri ve estetik düşüncesini geliştirir.
5. Güncel olayları izleyerek kendisini ilgilendiren gelişmeler hakkında bilgi sahibi olur.
6. Kendi yaş grubunda çocuklarla iletişim içinde olarak onların duygu ve düşünceleri ile kendi duygu ve düşüncelerini karşılaştırma imkânı bularak kendisini geliştirir (Yalçın ve Aytaş, 2003:237).

1.3.1. Dünyada Çocuk Dergiciliği

Çocuk dergilerini genel basın tarihinden farklı görmek mümkün değildir. Basın, toplumun belirli kesimlerine hitap ederken zaman içerisinde, toplumun farklı kesimlerine de hitap etme arayışına girmiştir. Bu bakış açısı, zaman içerisinde cinsiyet, ilgi ve meslekî farklılıklara dayalı yeni dergilerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Artık kadınlara, çocuklara, gençlere, değişik ilgi ve meslek guruplarına yönelik gazeteler ve dergiler çıkarılmaya başlanmıştır. İşte çocuk süreli yayınları da bu farklı bakış açısının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Artık geniş kitlelere ulaşmaya çalışan günlük gazete ve dergilerin yerine, belirli bir kitleye hitap eden, ilgili bilgileri daha kapsamlı olarak sunulabilen süreli yayınlar ortaya çıkmıştır. Bunun sonucu olarak kadın dergileri, çocuk dergileri, moda dergileri, spor dergileri gibi yeni dergiler çıkmaya başlamıştır (M.E.D:151).

Dünyada ilk çocuk dergileri, dergiciliğin ortaya çıkışından yaklaşık yüz yıl sonra başlamıştır. İlk yayınlanan çocuk dergileri, birtakım ahlâkî değerleri içermekteydi. Bu dergilerde ebeveynlere ve çocuklara yönelik ahlâkî öğütler yer almaktaydı.

1722 yılında Leipzig’de yayınlanan “Leipziger Wochenblatt für Kinder” çocuk dergiciliğinin ilk örneği olarak kabul edilir. Bu ilk derginin içeriğini hikâyeler, fabllar, tabiat bilgisi konuları, mektuplar ve birtakım temsiller oluşturmaktaydı. Yine aynı yıl bu dergiye rakip olarak “Nidergaschisches Wochenblatt für Kinder” adıyla ikinci çocuk dergisi yayınlanmıştır. Önemli bir okuyucu kitlesi bulan bu derginin içeriği de benzer konulardan oluşmaktaydı (Şahinbaş, 1991:77).

İngiltere’de 18. yüzyılın sonlarına doğru çıkmaya başlayan ilk çocuk dergileri uzun ömürlü olamamışlardır. İngiltere’de uzun ömürlü çocuk dergilerinin çıkmaya başlaması 19. yüzyılda gerçekleşmiştir. Bu dönemin dergileri arasında “The Child’s Companion, The Children’s Friend, Infant’s Magazine, The Youth’s Monthly Visitor, The Youth’s Miscellany Of Knowledge” gibi dergiler bulunuyordu. İngiltere’de çocuklar için gerçek bir dergi ancak XIX. yüzyılın ortalarında yayımlanabilmişti. Bu, 1852’de çıkmaya başlayan, ne yazık ki sadece iki yıl süren “The Charm” dergisiydi (Oğuzkan, 1987:25).

Amerika’da ilk çocuk dergisi 1826’da Boston’da yayınlanmış olan “The Juvenile Miscellany” adlı dergidir. Ülkede öteki çocuk dergilerinin çıkışı, Pazar Okulu (Kilise Okulu) hareketinin başlaması zamanına rastlar. Çeşitli dinsel toplulukların düşünce ve inançlarını da yansıtan bu dergiler arasında başlıcaları şunlardır: “The Children’s Magazine (1829), Youth’s Magazine (1850), Parley’s Magazine (1832), The Child’s Friend (1843), The Little Pilgrim (1854).” ABD’de, İngiltere’de olduğu gibi, çocuk dergiciliği alanında önemli gelişmelerin XIX. yüzyılın ikinci yarısında sağlandığı görülmektedir. ABD’de en uzun ömürlü çocuk dergisi 1827’de çıkmaya başlayan ve 1929’da “The Amerikan Boy” dergisiyle birleşerek o ad altında yayını 1941’e değin sürdüren “The Youth’s Companion”dur (Oğuzkan, 1987:26-27).

Fransa’da da çocuk dergilerinin artışı 19. yüzyılda gerçekleşir. Bu yüzyılda çıkan dergilerin en önemlisi “Magazin D’Education et de Recreation” dergisidir.

Çocuk dergileri 19. yüzyılın ilk yarısında genellikle daha çok öğretici yazılara, masal ve hikâyelerle dinsel konulara önem vermişler, yüzyılın ikinci yarısında ise çocuk edebiyatıyla ilgili görüşlerindeki değişiklikler nedeniyle hayal ürünü yazılar yanında olgusal ve gerçekçi yazılara öncelik tanımışlardır. Başlangıçta çok dar ve seçkin bir çocuk kitlesine seslenen çocuk dergileri içerik bakımından meydana gelen bu gelişmenin sonucu olarak geniş ölçüde orta tabaka halk çocuklarının gereksinim ve ilgilerini karşılama çabası içine girmiş durumdadır. Çağdaş çocuk dergilerinde yazarların güncel ve toplumsal sorunlara ilişkin konulara yöneldikleri görülmektedir.

1.3.2. Türkiye’de Çocuk Dergiciliği

Türk edebiyatının devirlere ayrılmasında kullanılan ölçütlerden birisi de kültürel farklılaşmadır. Tanzimat Fermanı, Osmanlı Devleti’nin 18. yüzyıldan itibaren girmiş olduğu batılılaşma çabasının resmi bir ilanidir. Bu siyasî gelişme sosyal, kültürel, ekonomik hayatın da değişmesini beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte edebiyatımızda Tanzimat Dönemi başlamıştır. Bu dönemde edebiyatımıza yeni konu, tür ve şekiller girmiştir. Tanzimat Fermanı ile birlikte batılılaşma hayatın her anına yansımıştır.

Türkiye’de süreli yayınların ortaya çıkması da Tanzimat Döneminde gerçekleşmiştir. 1849 yılında ilk dergi “Vakayi-i Tıbbiye” yayın hayatına başlar. Bunu diğer dergiler takip eder (Okay, 1999:16).

Bilinen ilk çocuk dergisi 15 Ekim 1869 tarihinde yayınlanmaya başlanan “Mümeyyiz”dir. “Mümeyyiz” 49 sayı çıkmıştır. “Çocuklara Mahsus Gazete” 627 sayı ile en uzun ömürlü dergidir. Bazı dergiler ise yirminci sayıyı bile bulamadan kapanmıştır (Okay, 1999:16).

19. yüzyıl çocuk dergilerinin ortak özelliklerini eğitim amacını ön planda tutmaları oluşturmaktadır. Dergiler çocukları ahlâkî yönden eğitmek ve okul derslerine yardımcı olmak için çaba göstermişlerdir. İlk çocuk dergileri günlük gazetelerin ekleri olarak ortaya çıkmıştır. Bu dergilerin hemen hemen hepsi amaçlarının çocukların fikirlerini aydınlatmak, ahlâkını düzeltmek, fennî, edebî bilgiler vererek yenileşmeyi sürekli kılmak olduğunu söylerler. Dergilerin hemen hemen hepsi zor şartlarda hayatlarını sürdürmüşlerdir.

Abone sistemi olan dergiler yıllık, altı aylık, üç aylık abone kayıtları yapar ve abonelerden taşra için ayrıca posta ücreti alırdı. Bazı dergiler yurt dışı aboneliklerinde gideceği ülkenin para birimini kullanır; bazısı da daha fazla para alarak masrafı karşılar. Bunun yanında dergilerin hemen hepsinde baskı sayısı arttırmada tek yöntem promosyondur. Dergilerde çeşitli sorular ve bulmacalar verilir; müsabakalar düzenlenir. Doğru cevaplara ve kazananlara hediyeler vaat edilir. Dergilerin bir kısmı ise satışı arttırmak için ücrette indirim yapar. Eski harfli çocuk dergilerinin baskı sayıları hakkında kesin bilgi yoktur (Okay, 1999:20).

Eski harfli çocuk dergilerinin çoğu İstanbul’da çıkmıştır. Bunun yanında İzmir, Bursa, Selanik, Ankara gibi şehirlerde çıkanları da vardır. Bu dergiler dönemin siyasî ve sosyal şartlarına göre hareket etmişler. Dergiler Meşrutiyet’e kadar Saltanat’ın, 1908’den sonra Meşrutiyet’in ve Cumhuriyet’in ilanından sonra da Cumhuriyet’in yanında yer almaktadırlar. Toplumun aksayan yönlerini ılımlı şekilde dile getirmişlerdir. Çocuk dergilerinin hemen hepsinde okuyucu mektupları köşeleri vardır. Bu mektuplar çocuklar ya da velilerden gelmiştir. Genellikle dergiyi öven ve ülkede eğitimde, sağlıkta aksayan yönleri vurgulayan mektuplar yayınlanmıştır. Çocuk

dergileri genellikle haftalık olarak yayınlanmıştır. Küçük bir bölümü on beş günde bir, bir tanesi de aylık çıkmıştır (Okay, 1999:21-22).

Eski harfli çocuk dergilerinin isimleri genellikle çocukların seveceği ya da çocukla alakalı şeylerin hatırlanabileceği isimlerden oluşmuştur: Sadakat, Arkadaş, Mektebli, Bahçe, Çocuklara Arkadaş, Çocuk Duygusu, Çocuk Yurdu, Çocuk Dünyası, Resimli Dünya, Çocuk Yıldızı vb. gibi...

“19.yüzyılın sonlarından itibaren dönemin önemli ve tanınan yazarları da çocuk dergilerinde görülür. Tefvik Fikret, Ziya Gökalp, Rıza Tefvik (Bölükbaşı), Raif Necdet (Kestelli), Hüseyin Cahid (Yalçın), Celal Sahir (Erozon), İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), Hüseyin Ragıp (Baydur), Faik Ali (Ozansoy), Nigar binti Osman, Ali Ulvi (Elöve), Mehmet Emîn (Yurdakul), Sabiha (Sertel), Nafi Atuf (Kansu), Yusuf Akçura, Ahmet Cevad (Emre), Enis Behiç (Koryürek), Osman Fahri, Baha Tefvik, Edhem Nejad, Aka Gündüz, Avanzade Mehmet Süleyman gibi isimler yazı ve şiirleriyle mecmualara katkıda bulunurlar” (Okay, 1999:23-24).

Cüneyt OKAY, Eski Harfli Çocuk Dergileri (1999) adlı kitabında elli çocuk dergisine yer vermiştir. Dergilerin adı, kaç yılında başladığı, kaç sayı çıktığı ve yayınlandığı yılları gösteren liste aşağıya alınmıştır.

Yıl	Dergi Adı	Kaç Sayı Yayınlandığı	Yayınlandığı Yıllar
1869	Mümeyyiz	49	1869-1870
1873	Hazine-i Etfal	1	1873
1875	Sadakat	6	1875
1875	Etfal	16	1875
1875	Ayine	41	1875-1876
1876	Arkadaş	13	1876-1877
1880	Tercümân-ı Hakika	26	1880
1880	Aile	3	1880
1880	Bahçe	40	1880-1881
1881	Mecmua-i Nevresidegân	4	1881
1881	Çocuklara Arkadaş	12	1881
1881	Çocuklara Kıraat	18	1881-1882
1882	Vasita-i Terakki	4	1882
1886	Etfal	23	1886
1887	Nurnûne-i Terakki	9	1887-1888
1887	Debistan-ı Hired	1	1887
1887	Çocuklara Talim	9	1887-1888
1896	Çocuklara Mahsus Gazete	626	1896-1908
1897	Çocuklara Rehber	166	1897-1901
1905	Çocuk Bahçesi	43	1905
1909	Musavver Küçük Osmanlı	3	1909

1910	Mekteblilere Arkadaş	14	1910
1913	Çocuk Dünyası	94	1913-1918
1913	Ciddî Karagöz	3	1913
1913	Çocuk Yurdu	7	1913
1913	Mektebli	39	1913-1914
1913	Talebe Defteri	68	1913-1918
1913	Çocuk Duygusu	61	1913-1914
1913	Türk Yavrusu	2	1913
1913	Çocuklar Alemi	10	1913
1913	Kırlangıç	3	1913
1914	Çocuk Bahçesi	21	1914
1914	Çocuk Dostu	13	1914
1914	Mini Mini	7	1914
1918	Küçükler Gazetesi	8	1918
1918	Hür Çocuk	3	1918
1919	Haftalık Çocuk Gazetesi	8	1919
1919	Lâne	3	1919-1920
1920	Hacıyatmaz	1	1920
1922	Bizim Mecmua	74	1922-1927
1923	Yeni Yol	113	1923-1926
1923	Musavver Çocuk Postası	18	1923
1923	Çıtı Pıtı	4	1923
1924	Haftalık Resimli Gazetemiz	7	1924
1924	Resimli Dünya	21	1924-1925
1925	Sevimli Mecmua	13	1925
1925	Mektebliler Alemi	6	1925
1926	Türk Çocuğu	24	1926-1928
1926	Çocuk Dünyası	30	1926-1927
1927	Çocuk Yıldızı	10	1927

(Okay, 1999:216-217)

Eski harfli çocuk dergilerinde ağırlıklı olarak terbiye, ahlâk, eğitim gibi konular işlenmiştir. Eğitici özellikler taşıyan bu dergilerde bilgi verici ve ahlâkî yazılara, okullardan haberlere, okuyucu mektuplarına, bilmecelelere, hikâyelere, eşya ve hayvan tanıtlarına, Osmanlı ve Avrupa basını hakkında bilgilere, yeni gelişmelere, keşiflere, tarih, geometri, hesap, coğrafya bilgileri ve özlü sözlere, İstanbul ve semtlerine, tarihî yapılara ve Avrupa medeniyetine ait bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca ülke ve dünyadan haberler, fıkralar, çocuk şiirleri, masallar, çocuklar için yazılmış tiyatro eserleri, sağlık, spor ve izcilik yine bu dergilerde yer alan başlıklardır. Bu dergilerde yer alan yazılar, eğlendirerek eğitme amacı gütmüştür (Şimşek, 2002:143).

1.4. II. Meşrutiyet Döneminin Özellikleri ve “Mektebli” Dergisi

1.4.1. “Mektebli” Dergisinin Yayınlandığı Dönemin Tarihi, Siyasî ve Sosyal Durumu

Tanzimat Fermanı'nın ilanı ve sonrasında oluşan olaylar Osmanlı tarihi açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. Tanzimat Hareketi, Türk toplumunun demokratikleşmesi adına önemli bir dönüm noktası olmuştur.

“Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyılın birinci yarısındaki en önemli fikir ve inkılâp hareketi, şüphe yok ki, Tanzimat Hareketi'dir. Fransız İhtilâli ile bütün Avrupa'ya yayılan liberal fikirlerin, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk esaslı etkisini, Büyük Reşit Paşa'nın Tanzimat hareketinde görmek mümkündür. Fakat Tanzimat'ın aşağıdan, yani halktan gelen bir hareket olmaması ve yaygın bir fikir cereyanına dayanmaması, Tanzimat'ı önemli ve sağlam bir dayanaktan yoksun bırakmıştır” (Armaoğlu, 2010:834-835).

Sultan II. Abdulhamid'ten memnun olmayan Askeri Tıp Fakültesi'ndeki bir grup öğrenci tarafından 1889 yılında gizli bir örgüt kurulmuştur. Amaçları Sultan II. Abdülhamid'i devirmek, Kanun-ı Esasi'yi yeniden yürürlüğe koymak ve Meclisin toplanmasını sağlamak olan bu grup kısa zamanda öğrenciler arasında yayılmış ve çok sayıda taraftar toplamıştır. Daha sonra bu hareket Jön Türk adıyla anılmaya başlanmıştır. Padişahın kontrolünden uzak ve sürgün eyaletlerde taraftar toplayan ve teşkilatlanan muhalifler, Paris'te ve Selanik'te merkezleri bulunan İttihat ve Terakki Cemiyeti adı altında birleşmişlerdir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti, Osmanlı Devleti'ni dağılmaktan kurtarmak ve yabancı devletlerin Osmanlı Devleti'ne karışmasına engel olmak için en kısa zamanda bazı ıslahatların yapılması gerektiğini ve amaçlarının Meşrutiyet'in ilânını sağlamak olduğunu açıklamıştır. Padişahın kararsızlığını bilen İttihat Terakki Cemiyeti, 23 Temmuz 1908'de yayınladığı bildiri ile Meşrutiyet'i kendi başına ilân etmiştir. Çaresiz kalan Sultan II. Abdulhamid de hemen ertesi gün yani 24 Temmuz 1908'de anayasayı yeniden yürürlüğe koyduğunu ilân etmiştir.

II. Meşrutiyet'in ilânı ile Bulgaristan bağımsızlığını ilan ederken, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Bosna-Hersek'i, Yunanistan da Girit'i topraklarına katmıştır.

II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte hükümet kuran İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin iktidarı tam olarak ele geçirememesi ve istikrarsız yönetimi halk arasında İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne karşı güvensizlik ve hoşnutsuzluk meydana getirmiştir.

“Meşrutiyet'in ilanından sonra yayın hayatına gelen serbestliğin etkisi ile birçok gazete fikirlerini açıkça savunmaya başlamış, muhalif grupların kümelendiği, fikirlerini ortaya koyduğu bir mahiyet almaya başlamıştır. 31 Mart Hadisesi diye adlandırılan olayların çıkış sebeplerinden biri de bu grupların birbirleriyle mücadeleleridir. Bu dönemde Serbesti Gazetesi yazarı ve İTC muhalifi olan Hasan Fehmi Bey'in 6 Nisan 1909'da öldürülmesi ve katilinin bulunamayışı yukarıda belirtilen huzursuz ortamı daha da artırmış ve muhalefetin bir nevi eline koz vermiştir” (Özkan, 2008:6).

Bu gelişmelerin ardından İstanbul'da yönetime karşı Rumî takvimle 31 Mart 1325'te (13 Nisan 1909) büyük bir ayaklanma çıkmıştır. Bu ayaklanma ile İstanbul'daki denetimi elinden kaçıran İttihat ve Terakki, asıl güç merkezi olan Selanik'teki 3. Orduyu harekete geçirmiştir. Rumeli'de oluşturulan Hareket Ordusu, Mahmud Şevket Paşa komutasında İstanbul üzerine harekete geçmiştir. Yaşanan çatışmalardan sonra 24 Nisan'da Hareket Ordusu İstanbul'da kontrolü ele geçirmiştir. Bu olaylar sonucunda Sultan Abdülhamid tahttan indirilmiş ve yerine Mehmed Reşat padişah ilan edilmiştir.

İtalya'nın sömürgecilik politikası ve Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu kargaşa ve karmaşa ortamı Trablusgarb'ın İtalyanlar tarafından işgal edilmesi sonucunu doğurmuştur. Yapılan Uşi Anlaşması ile Osmanlı-İtalya Savaşı sona ermiş ve Osmanlı Devleti, Afrika'daki son toprak parçasını da kaybetmiştir.

“1908 Temmuzunda ilan edilen II. Meşrutiyet, 1914 Temmuzunda, I. Dünya Savaşı'na kadar geçen altı yıllık süre içerisinde, Osmanlı Devleti bir dizi iç ve dış gailelerle darbelendi. II. Meşrutiyet'in ilanını, Avusturya'nın Bosna Hersek'i ilhakı, Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesi, Yunanistan'ın Girit'i ilhak teşebbüsü, Arnavutların ve Arapların bağımsızlık isteklerinin şiddetlenmesi, İtalya'nın Trablusgarp'a saldırması izledi. Osmanlı Devleti'nin İtalya ile savaşa tutuşması ise, Balkan Devletlerinin, yani Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan'ın, Makedonya'yı ele geçirmek hususundaki yeni çabalarına zemin hazırladı ve bu çabaların sonucu olarak da, Balkan Savaşı veya Balkan Savaşları patlak verdi” (Armaoğlu, 2010:915).

Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki varlığına son vermek isteyen Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ, Rusya'nın aracılığıyla aralarında anlaşarak, Türkleri Balkanlardan atmak istemişlerdir. Tarblugarp Savaşı'nın verdiği cesaretle Osmanlı Devleti'nden Makedonya'da ıslahatlar yapmasını isteyen Balkan Devletleri bu istekleri reddedilince Osmanlı Devleti'ne topyekûn savaş açmışlardır.

I. Balkan Harbi olarak adlandırılan bu savaşta Osmanlı Devleti hemen hemen tüm cephelerde yenilmiş ve Çatalca'ya kadar çekilmek zorunda kalmıştır. 30 Mayıs 1913 tarihinde imzalanan Londra Antlaşması ile Osmanlı Devleti batı sınırı olarak Midye-Enez Hattı'nı kabul etmiştir. Selanik, Güney Makedonya ve Girit'i Yunanistan'a bırakmış, Dedeğaç ve Trakya toprakları Bulgarlara bırakılırken, Ege adalarının durumu ise Büyük Devletlere havale edilmiştir (Uçarol, 1987:390-391).

I. Balkan Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin ağır mağlubiyete uğrayıp Balkanlardan çekilmesi sonucunda, Balkanlarda siyasî bakımdan büyük bir boşluk ve dengesizlik meydana gelmiştir. Ganimetin paylaşılmasında anlaşamayan Balkan devletleri, birbirine düşmüştür. Bulgaristan'ın daha fazla toprak almasını kabul etmeyen Yunanistan, Karadağ, Sırbistan ve 1. Balkan Savaşı'na katılmayan Romanya birleşerek, Bulgaristan'a karşı savaş açmıştır. Bulgarların üst üste yenilerek Doğu Trakya'daki birliklerini batıya kaydırmasından faydalanan Osmanlı ordusu, Midye-Enez çizgisini aşarak, Edirne ve Kırklareli'ni geri almıştır.

Bulgarların barış istemesi üzerine 1913'te İstanbul Antlaşması yapılmıştır. Edirne, Kırklareli ve Dimetoka, Osmanlı Devleti'ne geri verilmiş. Batı Trakya ve Dedeğaç, Bulgaristan'da kalmıştır. Yunanistan'la ise Atina Antlaşması yapılmıştır. Girit ve Ege Adaları, Yunanistan'a verilmiştir. Sırbistan ve Karadağ'ın, Osmanlı Devleti'yle sınırı kalmadığı için antlaşma imzalanmamıştır.

Balkan Savaşları ile Batı Trakya, tüm Makedonya, Arnavutluk, Ege Adaları kaybedilmiş, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki varlığı, Doğu Trakya ile sınırlandırılmıştır.

“Balkan Savaşları, II. Meşrutiyet Hareketi'nin doğurduğu dış gaileler zincirinin son halkası fakat en şiddetli darbe indiren halkası olmuştur” (Armaoğlu, 2010:972).

“Balkan Harbi neticesinde çok kısa bir süre içerisinde Rumeli topraklarının neredeyse tamamının kaybedilmesi toplumda büyük bir şok yaşanmasına yol açmıştır. Yüzyıllarca beraber yaşanan toplulukların hep beraber ayaklanmaları 'ihanete uğrama' duygusunu pekiştirmiş ve Rumeli topraklarından göç etmek zorunda kalan Türklerin perişan hali, anlattıkları işkence ve mezalim olayları, toplumu baştanbaşa bir 'kin ve intikam' duygusuyla kaplamıştır” (Okay, 2002:25).

“Balkan yenilgisi ve felaketleri Türkiye’de öğretmenlerin ve eğitimin toplumsal değişimdeki öneminin anlaşılmasına, eğitim sistemimizin yetersizliklerinin daha iyi fark edilmesine yardım etti. ‘Toplumcu kurtarıcı, ülkücü, idealist öğretmen’ sloganı doğdu. Ancak bu, oldukça romantik, kâğıt üzerinde bir slogan olarak kaldı... 1914’te çok daha büyük bir savaşa girilmesi, yeni sıkıntılar ve felaketler, 1912’de alınan ve kısmen doğru olan dersleri unutturdu...” (Akyüz, 2001:269)

Osmanlı Devleti’nin Balkan Savaşları sırasında peş peşe aldığı mağlubiyetler, Türk askerinin itibarı açısından çok kötü sonuçlar doğurmuştur. Bu durum Osmanlı topraklarında gözü olanların iştihayı daha da kabartmıştır. Daha I. Dünya Savaşı başlamadan İtilaf Devletleri gizli anlaşmalarla kendi aralarında Osmanlı topraklarını paylaşmışlardır.

“Birinci Dünya Savaşı’nın sebep ve sonuçları Fransız İhtilali ve çeyrek yüzyıl süren ihtilal savaşlarının, takip eden yüzyılda meydana getirdiği gelişmelerinin doğal bir sonucudur” (Armaoğlu, 2010:99).

Osmanlı Devleti’ni tarihten tamamen silecek olan I. Dünya Savaşı süreci 28 Temmuz 1914’te başlamıştır. Aşırı milliyetçilik, millî devlet sistemi, emperyalizm, birbirine düşman milletler, çıkar çatışmaları savaşın çıkış nedenleri arasında sayılabilir. Şartları olgunlaşmış olan savaşın başlaması için bir sebep gerekli idi. Bu sebep de 1914’te Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Veliahdının Saraybosna’yı ziyaretinde bir Sırp tarafından öldürülmesi ile gerçekleşmiştir. Böylece İttifak Devletleri (Almanya, Avusturya-Macaristan, Bulgaristan) ile İtilaf Devletleri (Rusya, İngiltere, Fransa) arasında savaş başlamıştır. Kısa bir süre sonra Osmanlı Devleti İttifak Devletleri yanında savaşa katılmıştır. On farklı cephede savaşan Osmanlı Devleti özellikle Çanakkale’de destan yazdığı bu savaşta beraber savaştığı devletlerin tek tek teslim olmalarıyla birlikte savaşı mağlup bitirmiştir.

4 Temmuz 1918’de tahta 6. Mehmet (Vahdettin) geçmiştir. 30 Ekim 1918’de çok ağır şartları olan Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır. İttihat ve Terakki’nin önde gelen isimlerinden olan Enver, Talat ve Cemal Paşalar yurt dışına kaçmıştır. 4 Kasım 1918’de İttihat ve Terakki Partisi kapatılmıştır.

1.4.2. “Mektebli” Dergisinin Yayınlandığı Dönemin Çocuk Anlayışı

II. Meşrutiyet yılları çocuk edebiyatı açısından önemli girişimlerin olduğu bir dönemdir. Bu dönemde çocuklara yönelik çok sayıda dergi ve kitap yayınlanmıştır. Dolayısıyla bu kitaplar ve süreli yayınlar, dönemin çocuk anlayışını ortaya koyması bakımından önemlidir. Bu çalışmada çocuk, pedagojik ve sosyolojik açıdan ele alınmıştır.

Bu yıllarda yayınlanan dergilerde, çocukluk anlayışını ortaya koyacak kuramsal yaklaşımlara pek rastlanmaz. Dergiler kuramsal yönden tam olarak belirli bir çocukluk anlayışından, çocukluk fikrinden hareket etmezler. Çocukluk fikrinden ziyade geleceğin yetişkini düşüncesi, onların ortak özelliklerinden biridir. Dergilerde yer alan metinlerde, çocukluk hayatına ve yaşantısına ilişkin içerikler ya yoktur ya da çok azdır (Gurbetoğlu, 2006:536).

Osmanlı döneminde çocuk, minyatür yetişkin olarak görülmektedir. Resim ve gravürlerden hareketle çocukların giyim ve kuşamları onların küçülmüş büyük olduğunu göstermektedir. Osmanlı dönemindeki geleneksel çocukluk, dünyadaki geleneksel çocukluktan çok farklı değildir. Gündelik hayatta çocuk yok gibidir (Şirin, 2007:77-78).

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu olumsuz şartlar en çok çocukları etkilemiştir. Yaşanılan hezimet, kıtlık, göç, zulüm ve katliamlar toplumda kin, nefret ve intikam duygularını geliştirmiştir. Dönemin çocuk dergilerinde çocuk, çocuk olarak değil de geleceğin yetişkini olarak görülmüştür. Bunun neticesi olarak da çocuklardan vatanın kurtarılması ve yaşanılan zulümlerin intikamının alınması hususunda bir beklenti oluşmuştur.

Çocuklar bir yetişkin gibi düşünülmüş ve onlardan sorunlara çareler üreten, topluma faydalı, milletini seven, vatani için ölmeye hazır, çalışkan ve kabiliyetli tipler oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu da çok küçük yaşlardan itibaren çocukların omuzlarına önemli mesuliyetler yüklemiştir.

“Çocuğa yönelik olarak düşünölen; eğitimden sağlığa, el becerisinden çocuk oyunlarına kadar bütün faaliyetler, çocuğa görelilik ve uygunluk yönünden değil, gelecekte toplum için sunabileceği katkılar açısından değerlendirilmiştir. Öyle ki,

çocuk oyunlarında bile bu kaygı gözetilmektedir. Oyunlar çocuğun doğal bir ihtiyacı değil de, gelecekteki hayat için hazırlanma, bir prova, bir talim için düşünülmüştür. Bu bağlamda, en azından vatan ve millet sevgisini aşılacağı, düşmana karşı nefreti pekiştirici nitelikte olmaları gerektiği düşünülmüştür” (Gurbetoğlu, 2006:537).

Arka arkaya gelen savaşlar, işgaller ve zulümler ne yazık ki o tarihlerde çocukları da etkilemiş ve onlara kaldırmaları çok zor olan sorumluluklar yüklemiştir. Savaşı cephede ve cephe gerisinde öğrenen bu çocukları, yaşadıkları acı tecrübeler vaktinden önce olgunlaştırmıştır (Sınar, 1997:189).

Çocukluk bilincinin bulunmadığı eski çağlardan, toplumsal ve pedagojik çerçevede algılanan bir çocukluk kavramına geçiş uzun zaman almıştır. Çocuk ve çocukluk en hızlı değişimi modernleşme döneminde yaşamıştır. Tarihin ilk dönemlerinden bu yana oluşmuş bulunan geleneksel çocukluğun anlamı ve mahiyeti de değişmiştir. Modern çocuk tasarımı, iletişim araçları sayesinde daha kolay biçimlenmiştir. Modern çocukluk ve yetişkinlik farklılaşması matbaanın icadı, okullaşma ve sanayileşme ile paralel ortaya çıkmıştır (Şirin, 2007:15-39).

Sonuç olarak; II. Meşrutiyet Döneminde çocuklar geleceğin büyükleri olarak görülmüş ve eğitimleri de “çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik” prensiplerine göre değil de toplumun ihtiyaçlarına göre şekillendirilmiştir.

1.4.3. “Mektebli” Dergisi

“Mektebli” dergisi, M. 29 Mayıs 1913 - 23 Nisan 1914 tarihleri arasında 39 sayı neşredilmiştir. İlk sayısı “Bilumum rüşdî ve idâdî müdavimini efendilere ve hanımlara mahsus haftalık musavver mecmuadır” ibaresiyle R. 16 Mayıs 1329 / M. 29 Mayıs 1913 tarihinde yayınlanmıştır.

Her sayısında “Sahip ve müessisi: Mağmûmî, Müdür-i Mes’ul: Hüseyin Hamid, Sermuharriri: Emîn Hâkî, Adres: Dersaadet, Babıâli Caddesi Numara 73, İdarehane namına gönderilmelidir, Posta ücreti verilmeyen mektuplar kabul edilmez, Abone fiyatı kabda muharrerdir. Zukur ve İnas bilumum rüşdî ve idâdî müdavimininin efkâr ve hissiyatına hadim; ilmî, fennî, edebî, ahlâkî, sanaî musavver haftalık mecmuadır.” ifadeleri bulunmaktadır.

Yirminci sayısından itibaren sermuharriri İskender Fahreddin olmuştur. Yayın politikasında önemli bir değişiklik olmamış, ancak bu yeni dönemde 8 sayfalık bir ilave çıkarılmaya başlanmıştır.

Dergide dış kapak ve iç kapak olmak üzere iki kapak bulunmaktadır. İsmet Kür, kimi sahne oyunlarının perdenin önünde başladığı gibi “Mektebli” dergisinde de derginin kapaktan önce başladığını belirtmiştir (Kür, 1991:292).

Eski harfli çocuk dergileri, genellikle haftalık olarak, bir bölümü ise on beş günde bir yayınlanır. Dergiler okunurken çocukların derslerini ihmal etmemeleri için hafta tatilinden bir gün evvel (Perşembe) ya da hafta tatilinin olduğu Cuma günü çıkmışlardır (Okay, 1999:22). “Mektebli” dergisi de on beş günde bir, perşembe günleri yayınlanmıştır.

“Mektebli” dergisinin yayınlanmaya başladığı 1913 yılında “Mektebli” ile birlikte sekiz çocuk dergisi (Çocuk Dünyası, Ciddî Karagöz, Çocuk Yurdu, Talebe Defteri, Çocuk Duygusu, Türk Yavrusu, Çocuklar Âlemi, Kırlangıç) yayın hayatına başlamıştır. Bu dergilerden “Çocuk Dünyası” 94 sayı ile en uzun ömürlü dergi olurken, “Türk Yavrusu” sadece iki sayı yayınlanmıştır.

Derginin koleksiyonları, Erzurum Seyfeddin Özege Kütüphanesi’nde, Hakkı Tarık Us Kütüphanesi’nde, Ankara Milli Kütüphane’de, Atıf Efendi Kütüphanesi’nde ve İstanbul Atatürk Kitaplığı’nda kayıtlıdır (Okay, 1999:117).

“Mektebli” dergisi İstanbul’da yayınlanmıştır. Düzenli olarak bir matbaada basılmamıştır. Derginin ilk on sayısı Ermenilere ait Artin Asaduryan ve Mahdumları Matbaası’nda, sonraki üç sayısı yine Ermenilere ait Resimli Kitab Matbaası’nda daha sonraki sayılar ise Nefaset Matbaası, Selanik Matbaası, Hilal Matbaası ve Mahmud Bey Matbaası’nda basılmıştır.

“Bir yıllık yayın hayatında altı basımevi değiştirmenin maddi sıkıntılardan kaynaklandığını ve neticede yayın hayatına bu nedenden ötürü son verildiğini söyleyebiliriz. Daha önce de belirtildiği üzere milliyetçi bir yayın politikası izleyen Mektebli’de ilginç olan, ilk on üç sayısının Osmanlı Ermeni vatandaşlarının desteği ile basılmış olmasıdır” (Taşdemir, 2007:426).

Devletin içinde bulunduğu olumsuz şartlar, ekonomisinin bozukluğu ve para biriminin kendi içinde uğradığı değişimler dergilerin de fiyatlarını değiştirmektedir. Meşrutiyet

dergilerinin fiyatları genellikle on paradır (Okay, 1999: 20). “Mektebli” dergisinin ilk sayısının 50 paraya satıldığı, bir süre sonra 40 para olduğu ve 38. sayıda bu ücretin 20 paraya indiği görülmektedir. Diğer dergiler gibi “Mektebli” de zor şartlar altında yayın yapmıştır. Her fırsatta okuyuculardan abone olmalarını ve yeni aboneler bulmalarını istemiştir. 38. sayıda derginin fiyatının 20 para olmasıyla maliyetin karşılanamayacağı belirtilmiş ve bu olumsuzluğun giderilmesi için çaba sarf edilmesi gerektiğini okurlarına duyurmuştur. Fakat abone sayısının artmaması ve maliyetlerin karşılanamaması neticesinde dergi bir sayı daha yayınlanabilmiş ve bu 39. sayı derginin son sayısı olmuştur.

Dergilerin satışlarını artırma konusunda eski harfli çocuk dergilerinin hemen hepsinin ortak çözümü promosyondur. Dergiler okuyucularına daha ilk sayılarından itibaren çeşitli hediyeler vaad ederler (Okay, 1999:19). “Mektebli” dergisinde de öğrencilerin birbirleriyle yarışmalarına zemin hazırlayacak etkinlikler düzenlenmiştir. “Müsabaka” başlığıyla okuyuculara duyurulan yarışmalar; çeşitli konularda resim, kompozisyon, karikatür, fotoğraf ve nakış modeli oluşturma, yağlı boyama ipek işleme müsabakası şeklindedir. Bilmecelelerin cevapları ve yarışmaların sonuçları iki sayı sonra verilmektedir. Ödüllendirmelerde genellikle birincilere kalem ve kalemıraş takımı, ikincilere yazı takımı, üçüncülere albüm, onuncuya kadar birer kutu kâğıt ve zarf, yirminciye kadar birer kitap, kırkıncıya kadar kartpostal ve sekseninciye kadar takdirname verileceği duyurulmuştur.

Meşrutiyetten önce çocuk dergilerindeki reklâm ve ilanlar genellikle yetişkinlere yönelikken, Meşrutiyetle beraber çocuklara yönelik reklâmlara yer verildiği görülmektedir (Okay, 1999:23). “Mektebli” dergisindeki reklamlar, her sayı sonrası verilen eklerde genellikle iki sayfa şeklinde yer almaktadır. İlk sayfada o dönemde yayınlanan çocuk dergilerinin, kadın dergilerinin, değişik gazetelerin reklamlarına; ikinci sayfada ise sigorta şirketi, kırtasiye, fotoğrafane ve ticarethanelerin reklamlarına yer verilmiştir.

Derginin bütün sayılarında resim bulunmaktadır. Dönemin Türk devlet adamı, aydın ve yazarlarının resimlerine yer verilmiştir. Ayrıca okuldaki derslere yardımcı olması için verilen konular şekil ve resimlerle desteklenmiştir.

“İç ve dış kapak sistemini benimsemesi, dış kapağın çiçek figürleriyle süslenmiş olması, ilk görünüşte dergiyi sevimli hale getirmektedir. Dergide resim ve figürlere azımsanmayacak boyutta yer verilmiştir. Bunlar arasında devlet büyükleri, çocuk, doğa, hayvan, müzik aletleri, fen deneyleri, insan anatomisine ilişkin figür ve resimler dikkat çekenleridir. Ayrıca oymacılık gibi el sanatlarına ve bu sanatların icrasında kullanılacak alet ve edevata ait resimlere de sıklıkla yer verilmiştir” (Gurbetoğlu, 2006:61).

Derginin eklerinde verilen “Posta Otomobili” köşesinde İstanbul ve taşradaki bayilikleri verilmektedir. Derginin taşradaki bayilikleri: Ankara, Aydın, Balıkesir, Beyrut, Bursa, İskenderiye, Kayseri, Konya, Kuşadası, Manisa ve Trabzon’da bulunmaktadır.

Çocuk dergiciliği ile ilgili değerlendirmelerinde Cüneyd Okay, “Mektebli” dergisi ile ilgili olarak; derginin künyesini verdikten sonra, derginin rüşdi ve idâdî talebeleri için (9-15) çıkartılan bir dergi olduğunu, ilk sayısının 28 Mayıs 1913 tarihini taşıdığını, Türklük, savaş, vatan ve millet gibi konuları işleyen bir dergi görünümünde olduğunu, okuldaki derslere yardımcı olmak üzere seçilen konu, resim ve şekillerle idâdî öğrencilerine hitap ettiğini, Hasan Ali Yücel’in ilk yazısının “Mektebli” dergisinde çıktığını belirtmiştir. Ayrıca yayımlandığı zamanın vasat dergilerinden biri olduğu tespitinde bulunmuştur (Okay, 1999:117-118). Okay, Eski harfli çocuk dergilerinin kronolojik listesinde “Mektebli” dergisinin 19 sayı olarak yayımlandığını gösterirken, “Mektebli” dergisi ile ilgili bölümde derginin 39 sayı yayımlandığını belirtmiştir. Bu durum eski harfli çocuk dergiciliği sahasında çalışma yapan pek çok araştırmacıyı “Mektebli” dergisinin sayısıyla ilgili hataya düşürmüştür.

İsmet Kür, “Türkiye’de Süreli Çocuk Yayınları” adlı eserinde derginin birinci sayısındaki tüm yazıları günümüz Türkçesine çevirmiş ve bazı sayılardaki bir kaç yazıdan bahsetmiştir. Derginin kapağında, dergide yer alan bölümlerden, Emîn Hâkî’nin şiirlerinden, aynı tarihlerde çıkmakta olan Çocuk Bahçesi ve Çocuk Yurdu ile beraber kin ve intikam temasını şiddetle işlediğinden, kadın hakları üzerine eğildiğinden, dil ve imla özelliklerinden bahsetmiştir. Genel olarak “Mektebli” dergisinin iyi bir dergi olduğunu belirtmiştir (Kür, 1991:292-293).

Alemdar Yalçın, Gıyasettin Ayaş’ın “Çocuk Edebiyatı” kitabında ise “Mektebli” dergisinin 1913 yılında çok sayıda yayınlanmış olan dergilerden biri olduğundan, sahibinin Mağmumi imzasını kullandığından, diğer dergilerden farklı olarak içerisinde

öğrenci yazılarına da yer vermiş olmasından bahsedilmiştir (Yalçın ve Aytaş, 2003:239).

Ali Gurbetoğlu ise “II. Meşrutiyet Döneminde Yayımlanan Çocuk Dergilerinin Eğitim Açısından İncelenmesi (1908–1918)” adlı doktora tezinde “Mektebli” için çağdaşı diğer çocuk dergilerine göre başarılı bir dergi olduğunu belirtmiştir (Gurbetoğlu, 2006:63).

“Mektebli” dergisi diğer çocuk dergileri gibi dönemin rejimine paralel bir politika izlemeye çalışmıştır. 10 Temmuz 1324, yeni takvimle 23 Temmuz 1908 gününün Türkiye tarihi açısından önemi büyüktür. Bu tarihte II. Meşrutiyet ilan edilmiştir. “Mektebli” dergisi dördüncü sayısında yer alan “Mektebli” başlıklı yazısında Sadrazam Mahmud Şevket Paşa’nın öldürülmesinden bahsederek, 10 Temmuz Bayramı’na kızların da katılmasını teklif etmiştir (Mk. S. 4). Dokuzuncu sayıda da Mahmud Şevket Paşa için ölümünün yıl dönümünde tören yapılması gerektiği belirtmiştir. “Mektebli” dergisi, ülkenin içinde bulunduğu şartlar ile İttihat ve Terakki’nin etkisiyle siyasî ve sosyal hadiselerle karşı milliyetçi bir kimlikle hareket etmiştir. Dergideki yazı ve şiirlerle çocuklara kin, nefret, intikam duyguları kazandırılmaya çalışılmıştır. Kür, “Mektebli” dergisinde Balkan Savaşı’nın intikamının alınması ve kin temasının şiddetle işlendiğini, dönemin diğer dergilerinde de aynı konuların işlendiğini; fakat “Mektebli” kadar olmadığını belirtmiştir (Kür, 1991:292). Toplumdaki olumsuzlukların yanı sıra, önemli olaylar da dergide yer bulmuştur. 23. ve 24. sayılarında ilk hava şehitlerimizden Fethi Bey’in Türkiye’de uçağa binen ilk kadın olan Belkıs Şevket Hanım ile olan fotoğrafı verilmiş ve bir tayyarenin üzerinde bulunan bu iki Türk pilotunun fotoğrafının altında da “Tayyareler ve Kadınlarımız” konulu içtimai makale yer almıştır. (Mk. S.23-24, s.378). Aynı resim “Şimali Anadolu’dan Bir Alkış” isimli şiirin hemen üstünde de kullanılmıştır. “Fethi ve Sadık İçin” ve “Hava Şehitlerine” isimli şiirler de ilk hava şehitlerimiz olan Fethi ve Sadık Bey’ler için yazılmıştır.

“Mektebli”, çocukların okul derslerine yardımcı olmayı, onları iyi bir vatandaş olarak eğitmeyi ve bunları yaparken de eğlendirmeyi amaçlamıştır. Bu yüzden dergide yayımlanan edebî türlerde seçici davranılmıştır. Dergide yer alan hikâye, mektup,

monolog, hatıra, makale, gezi yazısı, günlük, sohbet türündeki yazılarla çocukları eğitmeyi, aynı zamanda çocukların estetik duygularını geliştirmeyi ve onlara okuma alışkanlığı kazandırmayı hedeflemiştir. “Mektebli” hikâyeye, makale, deneme, şiir, mektup, sohbet, hatıra, gezi yazısı, monolog ve günlük gibi edebî türlere geniş yer vermiştir.

Derginin ilk sayısındaki “Analara Babalara” başlıklı makale ile çocukların zararlı yayınlardan korunacağı ve bu dergide onların hem bilgiyi hem de eğlenceli uğraşları bulacakları anne ve babalara bildirilmiş ve yayın politikası şu şekilde ifade edilmiştir:

“Bu vadiye çalışmak cümlemize borç, hatta en mukaddes ve acil vazifedir. Bu his ile biz de elimizden geldiği kadar hizmete koyulduk. Bihamdi Teâlâ neşrine başladığımız şu mecmua ile “Mektebli”lerimizi hakiki hayat ile ülfet ettirmeye çalışacağız. Boş ve atıl geçecek saatlerini bu risale mutâlaası ile işgal, hem de zevk ile telezüz ile işgal etmek isteyeceğiz. Gerek “Mektebli” efendilere ve gerekse hanımefendilere mahsus faideli ve eğlenceli el işleri, öğrenmekle beraber muhtelif örnek numunelerini her nüshaya ilave etmeye ve bu suretle memleketimizde pek yeni bir çığır açmaya karar verdik. Niyetimiz halis, amelimiz samimidir. Çocuklarımızın ahlâkını ifsat eden bir takım adi romanlar mekteplilik âleminde adeta bir dâ-i merak hâsıl etti. Zannederiz ki bizim gibi buna teessüf eden pederler, kardeşler valideler pek çoktur. Bu ümit ile mecmuamızı ahlâkî hikâyeler, fennî eğlenceler, ilmî meahaslar, müsabaka ve bilmeceler, sanaî, edebî meahaslarla tezyin ve imlâ ederek takdime karar verdik” (Mk. S.1).

“Dergi öncelikle aile anlayışı ve bilincinin gelişmesine katkı sunmak amacıyla. Bu konuda ortaya konacak bir çalışma vatanseverliğin bir yansımasıdır. Zira vatan sevgisi aile sevgisiyle başlamaktadır” (Gurbetoğlu, 2006:60).

“Mektebli” adından da anlaşılacağı gibi çocukların okul derslerine yardımcı olmaya çalışmıştır. Rüştiye ve idâdî öğrencilerinin derslerine yardımcı olması amacıyla dergide yer alan makaleler belirli başlıklar altında verilmiştir. Mantık ve Felsefe dersleri için “Felsefe-i Mantık” başlığıyla, Coğrafya dersi için “Bilmediklerimizden” başlığıyla, Fen dersi için “Fen Dünyası”, “Hikmet Tecrübeleri”, “Fenni Eğlence ve Oyunlar” ve “Keşfiyat Âleminde” başlıklarıyla, Siyer dersi için “Tarih-i İslam Sahaifinden” başlığıyla, Tabiat Bilgisi dersi için “Tedkikat-ı Tabiiyyeden” başlığıyla, Musiki dersi için “Tiyatro ve Musiki” başlığıyla, Hıfz-ı Sıhha dersi için “Hıfz-ı Sıhha” başlığıyla makaleler sunulmuştur.

Derginin geneline hâkim olan makaleler eğitim, sağlık, spor, el becerileri ve toplumsal konularda yazılmıştır. “Mektebli”nin bir çocuk dergisi olması, haliyle

eğitim alanındaki yazıların sıklığına imkân hazırlamıştır. Rüştîye ve idâdî öğrencilerinin derslerine katkıda bulunulacağı düşüncesiyle ders konularını ve dönemin eğitim çalışmalarını sayfalarına taşıyan “Mektebli”de bu alana ait 114 makaleye yer verilmiştir. (Taşdemir, 2007:427).

“Mektebli” dergisi öğrencilerin derslerine yardımcı olduğu kadar onları eğlendirmeyi de amaç edinmiştir. “Mektebli”nin Kahkaha Sayfaları”, “Bilmece ve Müsabakalar”, “Suallerimiz”, “Fenni Eğlenceler” başlıklarıyla deney örneklerini ve “Keşfiyat Âleminde” bölümleriyle de yeni buluşları sayfalarına taşımıştır.

“Mektebli”de 72 mensur hikâye yer almaktadır. Hikâyelerde milletin çektiği sıkıntı ve eziyetlerden bahsedilmiştir. Böylece çocuklara toplumun değer yargılarını aşlamaya çalışmıştır. Ayrıca yazılan hikâyelerle dinî değerlerin aktarılması da sağlanmıştır (Taşdemir, 2007:427).

“Mektebli”, ilk sayının kapağında “Mesleğimize muvafık ve açık Türkçe yazılmış esere sahifelerimiz açıktır” (Mk. S.1, kapakta) diyerek dil ve anlatımda sadelikten yana olduğunu belirtmiştir. Fakat kullanılan dil çocuklar için oldukça ağırdır. Noktalama işaretleri konusunda ortak bir tutum sergilenmemiş ve işaretler yerli yerinde kullanılmamıştır. “Mektebli”de noktalama işaretleri olarak; kısa çizgi, noktalı virgül, nokta, soru işareti, ünlem, iki nokta üst üste kullanılmıştır. Metinlerde yer yer imlâ yanlışlıkları ve hatalı yazılımlarla karşılaşmıştır.

“Türk unsuruna her fırsatta vurgu yapan dergi, Türkçü ve milliyetçi bir çizgi takip etmektedir. Şiirlerde savaş koşulları ve düşmanlıklar betimlenerek kin ve öç duyguları pekiştirilmekte, hikâye ve romanlarda kahramanlık, vatanseverlik duyguları işlenmektedir. Sunulan içerik konuları zengindir. Konular sıklıkla değişmektedir. Dilde sadeleşme ve alfabe değişikliği gibi o dönem için oldukça radikal sayılacak talep ve teklifler sunulmuştur. Ancak hedef kitesine göre, kullanılan dilin oldukça ağır olduğu görülmektedir” (Gurbetoğlu, 2006:63).

Derginin yazar kadrosu arasında tanınmış isimlerden Abdullah Cevdet, Mehmet Emîn (Yurdakul), Hamdullah Suphi (Tanrıöver), İskender Fahreddin (Sertel), Tahirü'l Mevlevi (Tahir Olgun), Osman Fahri ve Emîn Hâkî'yi görmek mümkündür. Derginin sahibi Mağmumi hatıra, mektup ve hikâye, başyazarlarından Emîn Hâkî şiir ve hikâye, İskender Fahreddin ise makale ve hikâye türlerinde örnekler vermiştir.

İlk nüshasından itibaren iki sayfasını talebe yazıları için ayıran dergi, okurları ile sürekli bir bağlantıyı hedeflemiş, gelen mektuplar hemen değerlendirilmiş ve

okuyucularıyla “Açık Mektup”, “Açık Muhâbere” başlıklarını kullanarak haberleşmiştir.

“Mektebli”, yayın hayatının uzaması için her fırsatta abone sayısının artması gerektiği temennisini okuyucularına bildirmiş, fiyatını düşürmüş, okuyucuları arasında iletişimin artması ve derginin hak ettiği şekilde rağbet görmesi amacıyla teşkilat kurmuş olmasına rağmen R. 10 Nisan 1330 / M. 23 Nisan 1914 tarihinde son sayısını yayınlamıştır. Böylelikle, kaliteli bir yayın hayatı izlemiş olsa da “Mektebli” dergisinin ömrü bir yıl sürmüştür. (Taşdemir, 2007:435).

“Mektebli” dergisinin içeriği yardımcı ders kitabı olabilecek kadar zengindir. Dönemin Maarif Nazırı okullara yazı göndererek “Mektebli” dergisini tavsiye etmiştir. “Mektebli” dergisi yayınlandığı dönemde başarılı bir çocuk dergisi olarak kabul edilmiştir.

BÖLÜM 2: “MEKTEBLİ” DERGİSİNDEKİ ŞİİRLERİN TASNİFİ

Bu bölümde “Mektebli” dergisindeki şiir ve manzûmeler biçim ve tema açısından tasnif edilmiştir.

2.1. Biçim Açısından Gruplandırma

Biçim açısından gruplandırma başlığı altında “Mektebli” dergisindeki şiir ve manzûmeler nazım şekillerine ve ölçülerine göre sınıflandırılmıştır.

2.1.1. Nazım Şekillerine Göre Şiirler

2.1.1.1. Türkü Nazım Şekliyle Yazılan Şiirler

No	Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1.	Nenni	Gelibolulu Türk Bahadır	3
2.	Ninni	Rodoslu Ahmet Kemal	8
3.	Genç Türkler Düşmanlarına Ne Diyor?	Sâlîme Servet Seyfî	9
4.	Cenk Türküsü	Mehmed Muhiddin	30

2.1.1.2. Şarkı Nazım Şekliyle Yazılan Şiirler

No	Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1.	Şarkı	Şekibe Ali	32

2.1.1.3. Muhammes Nazım Şekliyle Yazılan Şiirler

No	Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1.	Teâlî-i Vatan	Mehmed Muhiddin	34

2.1.1.4. Sone Nazım Şekliyle Yazılan Şiirler

No	Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1.	Buhrân-ı Melâl	M. Hızır	12
2.	Levha-i Hadîka	Eşref Nesib	17

3. Çocuklar	Mehmed Emîn	23-24
4. Yurt Kaygısı	Oğuz Arslan	27

2.1.1.5. Düzenli Nazım Şekillerinden Düz Uyak İle Yazılan Şiirler

No	Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1.	On Üç Yaşında Bir Şehîd	Gelibolulu Türk Bahadır	2
2.	Öç Duygularından: Şehîd Mehmet	Rodoslu Ahmet Kemal	3
3.	Kazlar	Mehmet Rıfat	5
4.	Küçük Şadiye İle Annesi Arasında Bir Konuşma	Muallim Sadi	7
5.	Kuş Yuvası	Tahirü'l Mevlevi	20
6.	Coğrafya Dersinde	Tahirü'l Mevlevi	23-24
7.	İntikam	Hakkıbeyzade Aktuğ	25
8.	Türk Gemicisinin Duası	Ali Rıza Seyfi	30
9.	Mersiye	Emîn Hâkî	31
10.	Şimâlî Anadolu'dan Bir Alkış	Arif	33
11.	Hicret Duygularından	Rıza Cezmi	35
12.	Manzûm Osmanlı Tarihi-1	Gelibolulu Rıza Cezmi	37
13.	Manzûm Osmanlı Tarihi-2	Gelibolulu Rıza Cezmi	38

2.1.1.6. Düzenli Nazım Şekillerinden Çapraz Uyak İle Yazılan Şiirler

No	Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1.	Fânî Bir Ziyâret	İskeçeli Mehmed Sıdkı	37

2.1.1.7. Serbest Düzenli Nazım Şekillerinden Dörtlüler İle Yazılan Şiirler

No	Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1.	Vatana	Mehmed Muhiddin	3
2.	Balkanlılara	Mehmed Muhiddin	8
3.	İntikamı Unutma	Seyyid Hüseyin	8
4.	Avnin Melâl	İskeçeli Mehmed Sıdkı	11
5.	Türk Askeri	Emîn Hâkî	16
6.	Serçenin Öğüdü	Mehmed Muhiddin	23-24
7.	Yaz Günleri	Pakize Münevver	23-24
8.	Kaval Sesi	Osman Fahri	25
9.	Vahşet ve İntikam	Memduh Necdet	37

2.1.1.8. Serbest Düzenli Nazım Şekillerinden Beşliler İle Yazılan Şiirler

No	Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1.	Vatanın Dileği	Emîn Hâkî	1
2.	Ya Muhammed	Ceyhanlı Refik Fikret	29
3.	Öç	Memduh Necdet	35

2.1.1.9. Karışık Düzenli Nazım Şekilleri İle Yazılan Şiirler

No	Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1.	Çalışmak	T. Nilüfer	3
2.	Baba Öğüdü-1	Emîn Hâkî	4
3.	Baba Öğüdü-2	Emîn Hâkî	8
4.	Münâcât	Emîn Hâkî	10

5. Çalışalım	Mehmed Muhiddin	11
6. Yurdumun Dileği	Emîn Nahid	14
7. Akd-i Sulh	Emîn Hâkî	15
8. Şâir Çocuk-Ciddi Baba	Tahirü'l Mevlevi	15
9. Ey Yurt	M. Ekrem	18
10. Harâbe-zâr-ı Vatan	Ferit Bihdet Mubîn	18
11. Demir Kale	M. Ekrem	19
12. Ahfâdın Ağlasın	Esad Rıza	23-24
13. Nesl-i Müstakbele	A. Kazım	23-24
14. Köylüye	Oğuz Arslan	26
15. Uyan Türk Yavrusu	Zaîme Hayriye	27
16. Fethî ve Sadık İçin	Emîn Hâkî	33
17. Hava Şehîdlerine	Rıza Cezmi	33
18. İstîlâ Altında	M. Selahaddin	37
19. Bütün Mekteblilelere	M. Sadık	39

2.1.1.10. Serbest Nazım İle Yazılan Şiirler

No	Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1.	Türk'üm	Emîn Nahid	12
2.	Amâ	L. İsmail	17
3.	Altın Ordu Geliyor!	Oğuz Arslan	23-24
4.	Cevâp Sevâp	Emîn Hâkî	32
5.	Reçete	Emîn Hâkî	39

2.1.2. Ölçülerine Göre Şiirler

“Mektebli” dergisindeki şiir ve manzûmeler ölçülerine göre hece, aruz ölçüsü ve serbest ölçü ile yazılan şiirler başlıkları altında sınıflandırılmıştır.

2.1.2.1. Hece İle Yazılan Şiirler

No	Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1.	Vatanın Dileği	Emîn Hâkî	1
2.	On Üç Yaşında Bir Şehîd	Gelibolulu Türk Bahadır	2
3.	Çalışmak	T. Nilüfer	3
4.	Nenni	Gelibolulu Türk Bahadır	3
5.	Öç Duygularından: Şehit Mehmet	Rodoslu Ahmet Kemal	3
6.	Vatana	Mehmed Muhiddin	3
7.	Baba Öğüdü-1	Emîn Hâkî	4
8.	Baba Öğüdü-2	Emîn Hâkî	8
9.	Balkanlılara	Mehmed Muhiddin	8
10.	İntikamı Unutma	Seyyid Hüseyin	8
11.	Ninni	Rodoslu Ahmet Kemal	8
12.	Genç Türkler Düşmanlarına Ne Diyor?	Sâlîme Servet Seyfî	9
13.	Çalışalım	Mehmed Muhiddin	11
14.	Yurdumun Dileği	Emîn Nahid	14
15.	Akd-i Sulh	Emîn Hâkî	15
16.	Ey Yurt	M. Ekrem	18
17.	Demir Kale	M. Ekrem	19
18.	Kuş Yuvası	Tahirü'l Mevlevî	20

19. Altın Ordu Geliyor!	Oğuz Arslan	23-24
20. Coğrafya Dersinde	Tahirü'l Mevlevi	23-24
21. Çocuklar	Mehmed Emîn	23-24
22. Serçenin Öğüdü	Mehmed Muhiddin	23-24
23. Yaz Günleri	Pakize Münevver	23-24
24. Cenk Türküsü	Mehmed Muhiddin	30
25. Hava Şehîdlerine	Rıza Cezmi	33
26. Öç	Memduh Necdet	35
27. İstîlâ Altında	M. Selahaddin	37
28. Manzûm Osmanlı Tarihi-1	Gelibolulu Rıza Cezmi	37
29. Manzûm Osmanlı Tarihi-2	Gelibolulu Rıza Cezmi	38

2.1.2.2. Aruz İle Yazılan Şiirler

No	Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1.	Kazlar	Mehmet Rıfat	5
2.	Küçük Şadiye İle Annesi Arasında Bir Konuşma	Muallim Sadi	7
3.	Münâcât	Emîn Hâkî	10
4.	Avnin Melâl	İskeçeli Mehmed Sıdkı	11
5.	Buhrân-ı Melâl	M. Hızır	12
6.	Şâir Çocuk-Ciddi Baba	Tahirü'l Mevlevi	15
7.	Türk Askeri	Emîn Hâkî	16
8.	Levha-i Hadîka	Eşref Nesib	17
9.	Harâbe-zâr-ı Vatan	Ferit Bihdet Mubîn	18

10. Ahfâdın Ağlasın	Esad Rıza	23-24
11. Nesl-i Müstakbele	A. Kazım	23-24
12. İntikam	Hakkıbeyzade Aktuğ	25
13. Kaval Sesi	Osman Fahri	25
14. Köylüye	Oğuz Arslan	26
15. Ya Muhammed	Ceyhanlı Refik Fikret	29
16. Türk Gemicisinin Duası	Ali Rıza Seyfi	30
17. Mersiye	Emîn Hâkî	31
18. Cevâp Sevâp	Emîn Hâkî	32
19. Şarkı	Şekibe Ali	32
20. Fethî ve Sadık İçin	Emîn Hâkî	33
21. Şimâlî Anadolu'dan Bir Alkış	Arif	33
22. Teâlî-i Vatan	Mehmed Muhiddin	34
23. Hicret Duygularından	Rıza Cezmi	35
24. Fânî Bir Ziyâret	İskeçeli Mehmed Sıdkı	37
25. Vahşet ve İntikam	Memduh Necdet	37
26. Bütün Mekteblilelere	M. Sadık	39
27. Reçete	Emîn Hâkî	39

2.1.2.3. Serbest Ölçülü Şiirler

No	Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1.	Türk'üm	Emîn Nahid	12
2.	Amâ	L. İsmail	17

3. Uyan Türk Yavrusu	Zaîme Hayriye	27
4. Yurt Kaygısı	Oğuz Arslan	27

2.1.3. Mensur Şiirler

No Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1. Müteverrime	L. İsmail	19
2. Oh Hayat	Adil	26

2.1.4. Manzûm Hikâyeler

No Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1. Kazlar	Mehmet Rıfat	5
2. Küçük Şadiye İle Annesi Arasında Bir Konuşma	Muallim Sadi	7
3. Kuş Yuvası	Tahirü'l Mevlevi	20
4. Reçete	Emîn Hâkî	39

2.2. Tema Açısından Gruplandırma

Bu bölümde “Mektebli” dergisindeki şiir ve manzûmeler temalarına göre gruplandırılmıştır.

2.2.1. Meşrutiyet Çocuğu Yetiştirmeye Yönelik Yazılan Şiirler

2.2.1.1. Öç, Kin ve İntikam Şiirleri

No Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1. Nenni	Gelibolulu Türk Bahadır	3
2. Balkanlılara	Mehmed Muhiddin	8
3. İntikamı Unutma	Seyyid Hüseyin	8
4. Genç Türkler Düşmanlarına Ne Diyor?	Sâlime Servet Seyfi	9
5. Türk'üm	Emîn Nahid	12

6.	Harâbe-zâr-ı Vatan	Ferit Bihdet Mubîn	18
7.	İntikam	Hakkıbeyzade Aktuğ	25
8.	Uyan Türk Yavrusu	Zaîme Hayriye	27
9.	Vahşet ve İntikam	Memduh Necdet	37
10.	Bütün Mekteblilere	M. Sadık	39

2.2.1.2. Yurt, Millet Sevgisi ve Kaygısı ile Millî Bilinci Aşlayan Şiirler

No	Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1.	Vatanın Dileği	Emîn Hâkî	1
2.	Vatana	Mehmed Muhiddin	3
3.	Baba Öğüdü-2	Emîn Hâkî	8
4.	Ninni	Rodoslu Ahmet Kemal	8
5.	Akd-i Sulh	Emîn Hâkî	15
6.	Ey Yurt	M. Ekrem	18
7.	Demir Kale	M. Ekrem	19
8.	Ahfâdın Ağlasın	Esad Rıza	23-24
9.	Yurt Kaygısı	Oğuz Arslan	27
10.	Ya Muhammed	Ceyhanlı Refik Fikret	29
11.	Şarkı	Şekibe Ali	32
12.	Teâlî-i Vatan	Mehmed Muhiddin	34
13.	Hicret Duygularından	Rıza Cezmi	35
14.	Fânî Bir Ziyâret	İskeçeli Mehmed Sıdkı	37
15.	İstîlâ Altında	M. Selahaddin	37

2.2.1.3. Ordu ve Kahramanlık Şiirleri

No	Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1.	Yurdumun Dileği	Emîn Nahid	14
2.	Türk Askeri	Emîn Hâkî	16
3.	Altın Ordu Geliyor!	Oğuz Arslan	23-24
4.	Cenk Türküsü	Mehmed Muhiddin	30
5.	Öç	Memduh Necdet	35

2.2.1.4. Şehitliğin Önemi ve Şehitlerle İlgili Şiirler

No	Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1.	On Üç Yaşında Bir Şehîd	Gelibolulu Türk Bahadır	2
2.	Öç Duygularından: Şehîd Mehmet	Rodoslu Ahmet Kemal	3
3.	Türk Gemicisinin Duası	Ali Rıza Seyfi	30
4.	Fethî ve Sadık İçin	Emîn Hâkî	33
5.	Hava Şehitlerine	Rıza Cezmi	33

2.2.2. Çalışmanın Erdemini Anlatan Şiirler

No	Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1.	Çalışmak	T. Nilüfer	3
2.	Baba Öğüdü-1	Emîn Hâkî	4
3.	Çalışalım	Mehmed Muhiddin	11
4.	Şâir Çocuk-Ciddi Baba	Tahirü'l Mevlevi	15
5.	Coğrafya Dersinde	Tahirü'l Mevlevi	23-24
6.	Serçenin Öğüdü	Mehmed Muhiddin	23-24

7. Köylüye	Oğuz Arslan	26
8. Cevâp Sevâp	Emîn Hâkî	32

2.2.3. Tarihî Şiirler

No	Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1.	Manzûm Osmanlı Tarihi-1	Gelibolulu Rıza Cezmi	37
2.	Manzûm Osmanlı Tarihi-2	Gelibolulu Rıza Cezmi	38

2.2.4. Şahıslar İçin Yazılmış Şiirler

No	Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1.	Mersiye	Emîn Hâkî	31
2.	Şimâlî Anadolu'dan Bir Alkış	Arif	33

2.2.5. Eğitim-Öğretim ve İlimin Önemi İle İlgili Şiirler

No	Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1.	Kazlar	Mehmet Rıfat	5
2.	Küçük Şadiye İle Annesi Arasında Bir Konuşma	Muallim Sadi	7
3.	Nesl-i Müstakbele	A. Kazım	23-24
4.	Reçete	Emîn Hâkî	39

2.2.6. Çocuk Sevgisi Şiirleri

No	Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1.	Kuş Yuvası	Tahirü'l Mevlevi	20
2.	Çocuklar	Mehmed Emîn	23-24

2.2.7. Melâl Şiirleri

No	Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1.	Avnin Melâl	İskeçeli Mehmed Sıdkı	11
2.	Buhrân-ı Melâl	M. Hızır	12
3.	Amâ	L. İsmail	17
4.	Müteverrim	L. İsmail	19
5.	Kaval Sesi	Osman Fahri	25
6.	Oh Hayat	Adil	26

2.2.8. Tabiat Şiirleri

No	Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1.	Levha-i Hadîka	Eşref Nesib	17
2.	Yaz Günleri	Pakize Münevver	23-24

2.2.9. Dinî Şiirler

No	Şiir Adı	Şair Adı	Sayı
1.	Münâcât	Emîn Hâkî	10

BÖLÜM 3: ŞİİRLERİN ÇOCUK EDEBİYATI KRİTERLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Bu bölümde “Mektebli” dergisinde yer alan şiir ve manzûmeler, temalarına göre sınıflandırılarak; içerik, şekil, edebî söyleyişler ve çocuğa görelilik açısından incelenmiştir.

3.1. Meşrutiyet Çocuğu Yetiştirmeye Yönelik Yazılan Şiirler

Meşrutiyet Döneminde yazılan şiirleri iki ana başlık altında toplamak mümkündür: Bunlardan ilki “Meşrutiyet Çocuğu” yetiştirmeye yönelik ve bu gayeye hizmet etmek amacıyla yazılan şiirler; ikincisi ise bunların dışındaki konularda yazılan şiirlerdir (Okay, 2002:24).

3.1.1. Öç, Kin ve İntikam Şiirleri

3.1.1.1. Nenni

Nenni yavrum bu günlere ermedin
Baban, ağan şehîd oldu görmedin
Baba, kardeş sevgisi bilmedin
Uyu oğul gücünü al nenni
Şehîtlerin öcünü al neni

Nenni yavrum hizmet ister bu bucak
Rumeli’de tütmez oldu her ocak
Bu yurt artık size kucak açacak
Nenni oğul kînini güt nenni
Sana benden budur öğüt nenni

Gelinlerin kınalı kaldı eli
 Yüz binlerce yiğit gömdü Rumeli
 Bundan geri Türkün kalbi ve dili
 Öç sözünü unutmasın nenni
 Düşmanını unutmasın nenni

Mk. S.3, s.37

Gelibolulu Türk Bahadır

İçerik İncelemesi

Tema: “Nenni” şiirinin teması kin, intikam, öç duygusudur.

Temel İleti: Yeni doğan çocuklar, yurttan yaşananlara kayıtsız kalmamalı, düşmanlarına karşı kin duymalıdır.

Yan İletiler:

1. Vatan çok sayıda şehit vermiştir.
2. Çocukların babası, kardeşi şehit düşmüş, bu yüzden çocuklar kardeş ve babalarını tanıyamadan büyümüştür.
3. Rumeli’de aileler parçalanmıştır.
4. Evlenecek çiftler birbirine kavuşamamıştır.
5. Rumeli’de çok sayıda Türk öldürülmüştür.
6. Vatan çocuklardan hizmet beklemektedir.

Edebî Söyleyişler: Şiirde sade bir anlatım kullanılmıştır. Orijinal söyleyişlere, anlam ve söz sanatlarına yer vermediğinden edebî söyleyişler açısından pek başarılı değildir. Bu yüzden bir şiirden beklenen edebî zevki ve estetik hazzı duyurmamaktadır. Ancak “Gelinlerin kınalı kaldı eli / Yüz binlerce yiğit gömdü Rumeli / Bundan geri Türkün kalbi ve dili” ifadeleri dikkat çekicidir.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Dönemin içinde bulunduğu durumdan kaynaklı kin, öç ve intikam duyguları bazı şiirlerde öyle bir duruma gelmiştir ki çocuklara söylenen ninniler bile bu duygulardan nasibini almıştır. Çocukların

düşmanlarına karşı öç duyguları beslemelerini istemek ve bu mesajı “Nenni” şiirinde olduğu gibi ninni türü içerisinde vermek o dönemde de çocuk gerçekliği açısından uygun bulunmamıştır.

Şekil İncelemesi

Şiir, halk edebiyatının türkü nazım şekliyle yazılmış bir ninnidir. Bent bölümleri 11’li hece ölçüsü ile yazılmışken kavuştak bölümleri 10’lu hece ölçüsüyle yazılmıştır. Kafiye şeması; aaa bb / ccc dd / eee ff şeklindedir. Tam ve zengin kafiye kullanılmıştır.

3.1.1.2. Balkanlılara

-Emîn Hâkî Beyefendi’ye ithâf olunur-

Cennet kadar güzel idi bu sevimli topraklar,
Şimdi -düşman beğendin mi?- her zerresi kan oldu..
O kıymetli câmilerin hepsi birer hân oldu:
Utanınız: Bu vahşetten,.. Alçaklar!..

Köhne ordun bayrağımı çiğnedi,
Vatanımı harâbeye döndürdü..
O zavallı yetîmleri öldürdü,
Şefkatli vâlideler inledi!...

Denî düşman! Bu vahşetler târihlere yazıldı;
İstikbâlde herkes seni lâ’netle yâd edecek...
Merhametli ihtiyarlar, âteşlerde yakıldı;
Biz ölürsek ahfâdımız, sizi berbât edecek!

Sefil ordun hudûtları aşarken:
Kılıçlarımız kınlarında duramaz...
Büyük Türkler bu dünyâda yaşarken:
Mahvolur da yine zelîl olamaz!...

Alçak düşman! Askerlerin vatanımı çiğniyor:
 Bizim güzel Edirne’ miz harâp olmuş inliyor...
 Al bayrağı görmek için dertli Meriç ağlıyor;
 Bu giryeler, bu [nalarla]: Yüreğimi dağlıyor!...

Hakir ordun birçok vahşet yaparken:
 Kılıçlarımız kınlarında duramaz!...
 Büyük Türkler bu dünyâda yaşarken:
 Mahvolur da yine esîr olamaz!...

Hâin düşman! Bu topraklar sana mezâr olacak,
 O uğursuz baykuş sesin ilelebet susacak...
 Bayrağımız yükselecek, bulutları saracak:
 Şânlı hilâl her tarafa nûrlarını saçacak!

Bu sevgili vatanımız yanarken:
 Kılıçlarımız kınlarında duramaz..
 Büyük Türkler bu dünyâda yaşarken:
 Mahvolur da yine hakir olamaz...!

20 Haziran, 1329 “Âfitâb-ı Maârif”

Mk. S.8, s.132

Mehmet Muhiddin

İçerik İncelemesi

Tema: “Balkanlılara” şiirinin teması intikam ve öç duygusudur.

Temel İleti: Düşmanların yaptığı zulümler karşısında Türk milleti sessiz kalmamalı, düşmanlarından öcünü almalıdır.

Yan İletiler:

1. Düşmanlar cennet kadar güzel vatanımızı kana boyamıştır.
2. Camiler han yapılmıştır.

3. Düşmanlar tarafından bayrağımız çiğnenmiş, vatan harabeye çevrilmiş, yetimler öldürülmüş, anneler ağlatılmıştır.
4. Edirne düşmanlar tarafından işgal edilmiş ve harap edilmiştir.
5. Bütün bu olanlar karşısında Türk milleti sessiz kalmayacaktır.

Edebî Söyleyişler: Edirne ve Meriç kişileştirilmiş ve ülke toprakları cennete benzetilmiştir. “Deni düşman, hain düşman, alçak düşman” seslenişleri ve “Büyük Türkler bu dünyada yaşarken mahvolur da yine hakir olamaz” dizesinin tekrarı ile ahenk sağlanmaya çalışılmıştır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Çocuk şiirlerindeki temalar, çocukların renkli ve masum dünyasını olumlu yönde geliştirmeye, onlara birtakım değerleri, doğru davranış ve alışkanlıkları kazandırmaya yönelik olmalıdır. Fakat “Balkanlılara” adlı şiirde çocuklara intikam ve öç duyguları empoze edildiği için bu şiirin çocukların kişilik gelişimleri açısından uygun olmadığını söyleyebiliriz.

Şekil İncelemesi

Bazı dördlükleri 4+4+4+3 duraklı 15’li, bazı dördlükleri ise 4+4+3 duraklı 11’li hece ölçüsü ile yazılan şiir, sekiz dördlükten oluşmaktadır. Kafiye düzeni; abba / cddc / efef / ghgh / ıjj / ghgh / kkkk / ghgh şeklindedir. Düz, çapraz, sarma kafiye çeşitlerinin hepsi kullanılmıştır. Redifler, kafiyelere oranla daha fazla kullanılmıştır.

3.1.1.3. İntikamı Unutma!...

-Genç Yavrulara

Askerimiz Çatalca’da birçok şehîd dökerken
Edirne’de Osmanlı’nın top sesleri öterken
Rumeli’de ana, baba, çoluk çocuk ezilmiş
Ağlaşarak, bağışarak süngülere dizilmiş

İşte bunu böyle belle intikamı unutma!
 Alamazsan öcünü âh!.. Sakın kîni uyutma
 Yurdumuz da bu hâline için için ağlıyor
 Onun böyle ağlayışı yürekleri dağlıyor

Mk. S.8, s.134

Vefâ İdâdîsi'nden: Ertuğrulzâde: Saîr Hüseyin

İçerik İncelemesi

Tema: “İntikamı Unutma” şiirinin teması intikam duygusudur.

Temel İleti: Çocuklar ülkede yaşanan zulümlere karşı ilgisiz ve habersiz kalmamalı, onlar da zulmedenlere karşı intikam duyguları beslemelidir.

Yan İletiler:

1. 1913 yılında Türk askeri Çatalca’da çok sayıda şehit vermiştir.
2. Edirne Bulgarlar tarafından kuşatılmıştır.
3. Rumeli’de zulümler yaşanmıştır.
4. Bu savaş ve zulümler yurтта üzüntüye sebep olmuştur.

Edebî Söyleyişler: Şiir, orijinal söyleyişlere, anlam ve söz sanatlarına yer vermediğinden edebî söyleyişler açısından pek başarılı değildir. Dilin zenginliklerinden pek faydalanılmamıştır. Ancak “top seslerinin ötmesi”, “yürekleri dağlaması” ifadeleri dikkat çekmektedir. Bu durum şiirin fazla bir edebî değerinin olmadığını göstermektedir diyebiliriz.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Çocuk şiirlerinde her türlü olumsuzluktan kaçınılması gerekirken “İntikamı Unutma” şiirinde çocuklardan düşmanlarına karşı intikam duymaları istenmektedir. Her ne kadar dönemin hissiyatı bu tarz şiirlerin yazılması için uygun olsa da çocukların intikam duygularıyla dolmalarını beklemek onların ruh sağlığını olumsuz yönden etkileyecektir.

Şekil İncelemesi

Şiir iki dördlükten oluşmaktadır. 4+4+4+3=15'li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Kafiye şeması: aabb / cddd şeklindedir. Kafiye değerleri ise “-z” yarım, “-ut ve -ağ” tam kafiye, “-erken, -ilmiş, -ma, -lıyor” ise rediftir. Şiirin ritimli, ölçülü ve kafiyeli oluşu, şiiri çocukların hoşlanacağı bir hale getirmiştir.

3.1.1.4. Genç Türkler Düşmanlarına Ne Diyor?

-Bir Türkü-

-1-

Bir âteş-i hüsrân ile yanmakta cebînim;
Kalbimde durur hançer-i ser-tîz gibi kînîm,
İzzette tehevvrüle, semâlardaki dînîm,
Bir gün ezecek nâsiyeni pâ-y-i metînim;
Ben dînimize, milletime, Türk'e emînim!

-2-

Tütmekte sıcak kanları mazlûmların hâlâ,
Câmileri yıktın, kitabı çiğnedin ama,
Düşman demeye değmeyen ey erzel-i a'dâ;
Bir gün ezecek nâsiyeni pâ-y-i metînim;
Ben dînimize, milletime, Türk'e emînim!

-3-

Titre! Ebedî havf ile ol vaktine hâzır!
Bin ahd ile düşman sana binlerce Bahâdır;
Türk milletinin ahdine şâhittir anâsır;
Bir gün ezecek nâsiyeni pâ-y-i metînim;
Ben dînimize, milletime, Türk'e emînim!

-4-

Polat ise sînen kalenin topları volkan,
 Paslandırarak, söndürecek hepsini al kan;
 Ey bir ebedî âteşi söndürmeye kalkan!
 Bir gün ezecek nâsiyeni pâ-y-i metûnim;
 Ben dînimize, milletime, Türk'e emînim!

27 Haziran 329 Göztepe

Mk. S.9, s.145

Sâlîme Servet Seyfî

İçerik İncelemesi

Tema: “Genç Türkler Düşmanlarına Ne Diyor?” şiirinin teması intikam duygusudur.

Temel İleti: Türkler içlerinde taşıdıkları kinleri ile düşmanlarından intikamını alacaktır.

Yan İletiler:

1. Türkler düşmanlarına karşı kin beslemektedir.
2. Düşmanlar camileri yıkmış, Kuran'ı çiğnemiştir.
3. Türkler düşmanlarına karşı bilenmiştir.
4. Türkler düşmanlarını yenecektir.
5. Türklüğe son vermeye çalışanlar onun kanında boğulacaktır.
6. Türkler dinlerine bağlıdır ve dinlerine güvenmektedirler.

Edebî Söyleyişler: Şiir, orijinal söyleyişlere ve edebî sanatlara yer vermediğinden edebî söyleyişler açısından pek başarılı değildir. Çocuk duyarlılığından ve şiirsel bir anlatımdan yoksundur. Şiire kahramanca bir söyleyiş hâkimdir.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Kin, intikam ve öç duyguları ile dolu bu tarz şiirler, olumsuz mesajlar içerdikleri için çocukların ruh sağlığını olumsuz yönden etkileyecektir. Bu sebeple “Genç Türkler Düşmanlarına Ne Diyor?” isimli bu şiirde çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik ilkelerine uyulmamıştır diyebiliriz.

Şekil İncelemesi

Şiir halk edebîyatı nazım şekillerinden türkü nazım şekli ile yazılmıştır. Bent bölümleri üçlük şeklinde; nakarat bölümleri ise ikilik şeklinde yazılmıştır. 14'lü hece ölçüsü kullanılmıştır. Kafiye şeması; aaa AA / bbb AA / ccc AA şeklindedir. Çocukların hoşlandıkları şiirler genellikle hareketli, ahenkli; ölçüsü ve uyağı olan şiirlerdir. “Genç Türkler Düşmanlarına Ne Diyor?” şiiri ahenkli, ölçülü ve uyaklı olması yönüyle şekil olarak çocukların hoşuna gidecek bir şiirdir.

3.1.1.5. Türk'üm...

Kardeşim Esat Rızâ'ya

Solgun dudaklarımda yanan âteş-i intikam,
 Ma'reke-i cidâle atıldım; bi-sükûn ve bi-ârâm;
 Mâzînin hasedi âteşledi rûhumun sadâ-yı infi'âlini,
 Yırtıyor şimdi salîbin tutuk işti'âlini;
 Semah-ı rûhumu kaplayan, sadâ-yı nâkus!.
 Ey korkunç sadâ, gir bir medfûnu siyaha sus..
 Yeter artık gururların!. Bir mezâra gömül;
 Âtîde Türklüğün nehr-i zaferinde boğul..
 Türk'üm: Ecdâdımın şân-ı fütûhâtını ben
 Yükselteceğim semâ-ı cebîninde ebedîyen..
 -“Ben şûrezâr-ı kalbimi kînîmle süslerim,
 Kalbimde bir silah ile ferdâyı beklerim.”-¹
 Damarlarımda ecdâdımın mayası olan kan
 Âteşleyecek beldelerinde şânlı bir volkan;
 Seyf-i zaferimle yıkacağım sarayını ben
 Alacağım şânımla o çalınan haşmeti senden;

¹ Vatan şairi ve Galatasaray Spor Kulübü iki numaralı kurucusu Emin Bülent SERDAROĞLU'nun “Kin” isimli şiirinden alıntıdır.

Türk'üm: Rûhumda bir şule-i intikam yanar,
Sana kalbimde sönmeyen ebedî bir kînim var!.

22-Haziran-329

Mk. S.12, s.191

Emîn Nahid

İçerik İncelemesi

Tema: “Türk'üm” şiirinin teması kin ve intikam duygusudur.

Temel İleti: Türk milleti, sahip olduğu kin hissiyle düşmanlarından intikamını alacaktır.

Yan İletiler:

1. Türkler, düşmanlarına karşı intikam hissiyle doludur.
2. Yurtta çetin bir savaş vardır.
3. Türkler, çan seslerinden yani işgallerden rahatsızdır.
4. Türkler, düşmanlarının gururundan şikâyetçidir.
5. Türkler, Türklüklerinden gurur duymalıdır.
6. Türk milleti atalarının şanını yükseltecektir.
7. Türklerin damarlarındaki şanlı kan, Türklüğün dirilişinin habercisidir.
8. Türkler, işgal edilen toprakları savaşarak geri alacaktır.
9. Türklerin ruhlarında, topraklarını işgal eden düşmanlarına karşı, intikam ateşi ve tükenmeyecek bir kin vardır.

Edebî Söyleyişler: Şiirde yiğitçe bir söyleyiş vardır. “Türk'üm” şiirinde anlaşılması güç ağır tamlamalar kullanılmıştır. Bu durum şiirin çocuklar tarafından anlaşılmasını güçleştirmiştir.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Çocuk şiirlerinde kin ve intikam gibi olumsuzluklardan kaçınılması gerekirken, “Türk'üm” şiirinde çocuklardan

düşmanlarına karşı intikam duymaları istenmektedir. Her ne kadar dönemin hissiyatı bu tarz şiirlerin yazılması için uygun olsa da çocuklardan intikam duygularıyla dolmalarını beklemek onların ruh sağlığını olumsuz yönden etkileyeceği için bu tarz şiirler, çocukların kişilik gelişimleri için uygun görülmemektedir.

Şekil İncelemesi

Şiir, beyitler halinde yazılmıştır. Uyak düzeni açısından divan şiirindeki mesnevinin aynısıdır. Yani her beyit kendi arasında uyaklıdır. Kafiye şeması; aa / bb / cc... şeklindedir. Tam ve zengin kafiye kullanılmıştır. Serbest ölçü ile yazılmıştır. Çocuklara yönelik yazılacak olan şiirlerde ölçü ve kafiyenin göz ardı edilmemesi gerekir. Mümkünse kafiyeler belirli olmalı ve belirli bir sistem içerisinde şiirde yer almalıdır. “Türk’üm” şiiri şekil açısından çocukların hoşlanacağı bir şekilde yazılmıştır.

3.1.1.6. Harâbe-zâr-ı Vatan

Ne kadar müsterfih idim evvel
Her taraf şâd. Her gönül hürrem
Sanıyordum.. Fakat neden bilmem;

Şimdi olmakta rahatım muhtel,
Şimdi her bir gözümde bir muhteser,
Şimdi giryende her lîka-i beşer

Eski hülyalarım bütün nâbûd!
Her gezen hasta her gezen mecrûh,
Her vücut sanki rûha bir tâbût,
Hepsi meflûc ibtilâ-yi şekvâ

Herkesin intikamı var alacak,
Kimsenin zimmetinde yok bir hak

İçerik İncelemesi

Tema: “Harâbe-zâr-ı Vatan” isimli şiirin teması kin ve intikam duygusudur.

Temel İleti: Vatanı işgal edenlerden intikam alınacaktır.

Yan İletiler:

1. Savaş öncesinde herkes sevinçli ve rahattır.
2. İşgallerle birlikte herkesin rahatı bozulmuştur.
3. Şairin gözünde hırs, gözyaşlarında ise insan suretleri vardır.
4. Herkes hasta, felçli ve durumundan şikâyetçidir.
5. Herkes intikam peşindedir.

Edebî Söyleyişler: Şiirde yer yer çocukların anlamını bilemeyecekleri kelimeler ve tamlamalar kullanılmıştır. Şiirde “her” kelimesi tekrar edilerek ahenk sağlanmıştır. Devrik cümlelere sıkça başvurulmuştur. “Gönül” kelimesi ile mecazı mürsel sanatı yapılmıştır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Şiir, intikam peşindeki insanları anlatmaktadır. İntikamı teşvik eden şiirler, çocukların ruh sağlığı açısından olumsuz mesajlar içerdiği için bu tarz şiirlerde çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik ilkeleri göz ardı edilmiştir diyebiliriz.

Şekil İncelemesi

Şiir, iki üçlük ardından bir dördlük ve bir beyitten oluşmuştur. Aruz ölçüsü ile yazılmıştır. Bu haliyle şiirin karışık bir düzeni vardır. Kafiye düzeni; abb / acc / dedf / gg şeklindedir. Tam ve zengin kafiyeler kullanılmıştır.

3.1.1.7. İntikam

Âdil Bey Kardeşime

Ser-i na-sazımızda öten bir yevm-i şeâmet gibi
Uğuldayan sadâ-yı nâkus ikâz etmiyor mu bizi?

Ey şûrezâr-ı vatanda bîkes dolaşan bahtsız evlât!
Babanın kabrinden geliyor acıklı sadâ-yı imdât.

Şu kimsesiz vîrânelerde ederek nâliş ve feryâd
Darbın çizmesi altında çiğneniyor türbe-i Murâd

Târihinde yer ayrılan bu vak'alar Türklerce zillettir
Nazar-ı salîbde bir Türk neferini boğmak şereftir

Ey genç! Şu gördüğün Türk ocağı hep bunlara hedeftir
Mabed-i müslime bir cân asmak (ideale) hizmettir.

Düşman-ı bed nâmın bu gaye-i âmâlini ez, yak yık
Kalbinde bir hiss-i kîn ile sahne-i intikama çık

Kasımpaşa - 8 Kânûn-ı Evvel

Mk. S.25, s.246

Hakkıbeyzâde Aktuğ

İçerik İncelemesi

Tema: “İntikam” şiirinin teması kin ve intikam duygusudur.

Temel İleti: Türkleri ortadan kaldırmaya çalışan düşmanlara karşı Türk milleti kalbindeki kinle savaşacak ve intikamını alacaktır.

Yan İletiler:

1. Murat Hüdavendigâr'ın türbesinin bulunduğu coğrafya işgal edilmiş ve düşmanların çizmesi altında çiğnenmiştir.
2. Yurdu işgal eden düşmanlar, Türk askerini öldürmeyi şeref olarak görmektedir.
3. Türklerin evleri ve mabetleri düşmanların hedefi olmuştur.
4. Türk milleti içindeki kinle düşmanlarının emellerini yıkacak ve intikamını alacaktır.

Edebî Söyleyişler: Şiirde çocukların anlamını bilmediği kelimeler kullanılmıştır. Bu durum şiirin anlaşılmasını güçleştirmiştir. Şiirde orijinal söyleyişlere ve edebî sanatlara pek fazla yer verilmemiştir.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Vatanlarını işgal eden düşmanlara karşı kinle dolmak ve intikam almayı istemek dönemin zihniyetiyle yakından ilgilidir. Fakat bu durum çocukların ruhsal gelişimi için uygun bulunmamaktadır. Çünkü çocuklar için yazılan şiirlerde verilmek istene mesajlar, onların ruh dünyalarında olumsuz etkiler bırakmamalı, onları iyiliğe ve sevgiye yönlendirmelidir.

Şekil İncelemesi

Şiir altı beyitten oluşmaktadır. Mesnevi tarzında kafiyelenmiştir. Kafiye şeması; aa / bb / cc... şeklindedir. Aruz ölçüsü ile yazılmış, yarım, tam ve zengin kafiyeler kullanılmıştır.

3.1.1.8. Uyan Türk Yavrusu

Sana! Benden bin söz bin tenbîh,
Sen olmalısın? Artık felâketten mütenebbih;
Dikkatle etrafına bak sersemce gezinme,
Her gördüğünü eyle intikama teşbîh,

Mâzî, kanlı acı sahneler gösteriyor,
Hâl, sana bakarak, sızlayarak geçiyor;
Lâkin; dinle, bak; istikbâl ne diyor,
Durma! Nûrlu evlât zaman gidiyor,

Sen çalışırsan zamanda güler sevinir,
İstikbâl nûrlu yüzlü seni bekler dilenir;
Çalış bekle ey, yavru daha kan nemlidir.
Öcünü al, yık tembelliği, vatan nûrlanır,

Çalış durma koş, haydi intikam,
 Şehî mezârlarına selamete bin selâm,
 Anlat, yık cehâleti, ver ikdâm!
 Zaman istikbâl bekliyor, hep intikam
 İleride merâm...

Şehzâdebaşı: 12 Kânûn-ı Evvel 329

Mk. S.27, s.503 Zaîme Hayriye

İçerik İncelemesi

Tema: Şiirin teması intikam duygusudur.

Temel İleti: Yaşanılan felaketler karşısında çocuklar çalışmalı ve gelecekte düşmanlarından milletin intikamını almalıdır.

Yan İletiler:

1. Geçmişte acılar yaşanmıştır.
2. Yaşanılan felaketler karşısında Türk çocukları sersemce gezinmemeli, intikam almak için uyanık olmalıdır.
3. Düşmanlardan intikam alabilmek için çalışmak ve ilerlemek gereklidir.

Edebî Söyleyişler: Şiirde edebî söyleyişlere ve söz sanatlarına başvurulmamıştır. Şiirin öğüt verir şekilde yazılması onu edebî zevkten yoksun bırakmıştır. “Uyan Türk Yavrusu” isimli şiirde sanat yapmaktan ziyade mesaj verilmek istenmiş ve şiir araç olarak kullanılmıştır diyebiliriz.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Çocuklardan intikam hisleriyle dolmasını ve gelecekte düşmanlarından milletin öcünü almasını beklemek her ne kadar dönemin hissiyatının gereği olsa da bu tarz şiirlerde çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği ilkelerine uyulmamıştır diyebiliriz.

Şekil İncelemesi

“Uyan Türk Yavrusu” şiiri üç dördlük ile bir beşlikten oluşmuştur. Serbest ölçü ile yazılmıştır. Kafiye şeması; aaaa / bbbb / cccc / dddd şeklindedir. Birinci dördükte yer alan “tenbih, mütenebbih, teşbih” ile “gezinme” kelimeleri arasında, her ne kadar Latin harfleriyle yazılışları açısından kafiye yok gibi görünse de Arap harfleriyle yazılışları bakımından hepsinin sonunda “güzel he” bulunduğu için bu kelimeler arasında göz için kafiye vardır.

3.1.1.9. Vahşet ve İntikam

Uzaktı, kar ve karanlıkla örtülüydü bütün
O yer ki ben koşuyordum taabbüd etmek için.
Semâ ve yer mütelâtımdı şimdi seslerden
Geçilmiyordu hayâtı sönen nefeslerden.

Çoluk çocuk, kadın, erkek enîn içinde idi.
Tabîat işte bu şekliyle sanki hasta idi.
Hep ihtizâra hazır çehreler vatan derdi
Bu çehrelerde yazılmıştı kan, îmân derdi.

Gezerdi kanlı sokaklarda kanlı bir rüzgâr
Yapardı âteş ve kardan o çehrelerle mezâr.
Gelirdi bazı derinden “La İlâhe İllallah”
Kopardı bazı bir âvâze, bazı kere bir âh.

Çocuklar aç ve bakımsız figan ederlerdi
Yatardı yerde, kar üstünde bin kadın cesedi.
Kesilmiş hep memeler, parça parça vâlideler
Taşardı sâhada İslâm kanından hep dereler

Nedir Şu yerde yatanlar Şehit cesetleri mi?
 Ve yoksa vahŐete kurbân olan neferler mi?
 Nedir Şu zulmetin altında inleyen nâkus?
 Yıkıl minârelerin kubbesinden ey kâbûs!

Nedir Şu bir sürü vahŐi nazarlı insânlar;
 Evet benim idi dūŐmanım; evet; Bulgar.
 Şu karŐıda görülen Sırp ile Yunanlar mı?
 OĞuzhân oğlu da hiÇ top tüfenkle korkar mı?!

Büyük dedem ulu Cengiz başığün and iğerim
 Bütün cehenneminiz yağsa korkmazam Türk'üm
 Fakat bilin ki mukaddes bir intikamım var
 O intikam ile kalbim, damarlarım Ėarpar.

2 Temmuz 329

Mk. S.37, s.686

Memdûh Necdet

İÇerik İncelemesi

Tema: Şiirin teması intikam duygusudur.

Temel İleti: Bulgar, Sırp ve Yunanlıların yaptığı zulüm ve vahşetler karşısında, Türk milletinin tüm fertleri kalplerinde ve damarlarında kutsal bir intikam hissi duymaktadır.

Yan İletiler:

1. Toplumda vahşet ve karmaşa ortamı vardır. Ėoluk-Ėocuk, kadın-erkek, herkes acı iÇerisindedir.
2. Toplumdaki herkes vatan ve iman derdine dūŐmüŐtür.
3. Ülkede katliamlar yaşanmıştır. Ėocuklar aç, bakımsız ve acı iÇerisindedir. Kadınların memeleri kesilip parĖa parĖa doğranmıştır.

4. Ortada öyle bir vahşet ve katliam vardır ki dereler Müslümanların kanıyla dolup taşmıştır.
5. Her yer şehitlerin ve katliama maruz kalan masumların cesetleri ile dolmuştur.
6. Minarelere çanlar asılmıştır.
7. Bulgar, Sırp ve Yunanlılar Türk halkına katliam yapmıştır.
8. Türk milletini düşmanları ve top tüfek korkutamaz.
9. Türk milletinin kalbinde kutsal bir intikam hissi vardır. Kalp ve damarları bu intikam hissi ile çarpmaktadır.

Edebî Söyleyişler: Şiirde edebî söyleyişlere ve edebi sanatlara pek fazla yer verilmemiştir. Ancak “Gelirdi bazı derinden “La İlahe İllallah” / Kopardı bazı bir avaze, bazı kere bir ah.” ifadeleri dikkat çekicidir. Soru cümleleri ile ahenk sağlanmaya çalışılmıştır. Şiirde kahramanca söyleyiş hâkimdir.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: “Vahşet ve İntikam” şiiri adından da anlaşılacağı gibi vahşet ve intikam duygularının ön plana çıkarıldığı bir şiirdir. Şiirde geçen “Gezerdi kanlı sokaklarda kanlı bir rüzgâr / Yapardı ateş ve kardan o çehrelerle mezar.”, “Çocuklar aç ve bakımsız figan ederlerdi / Yatardı yerde, kar üstünde bin kadın cesedi. / Kesilmiş hep memeler, parça parça valideler / Taşardı sahada İslam kanından hep dereler”, “Fakat bilin ki mukaddes bir intikamım var / O intikam ile kalbim, damarlarım çarpar.” ifadelerinin çocukların kişilik gelişimleri açısından uygun mesaj taşımadığını söyleyebiliriz.

Şekil İncelemesi

Şiir yedi dördlükten oluşmuştur. Ölçüsü aruzdur. Dördlüklerdeki dizelerin ilk ikisi ile son ikisi kendi arasında kafiyelidir. Kafiye şeması; aabb / cddd / eeff / gghh / ijjj / klll / mmnn şeklindedir. Yarım, tam, zengin kafiyeler kullanılmıştır. Şiir şekil açısından ahenkli ve muntazamdır.

3.1.1.10. Bütün Mekteblilere

Gel kardeşim işte şimdi senden,
 Bir şey umuyor bu nâzlı toprak;
 Sen gülmeye bakma, gülme yeniden:
 Lâzım bize ibret almak;..

Artık ne safâ, ne zevk ve neşe
 Nâmûsunu gel benimle kurtar,
 Bak her taraf intikama teşne,
 Hâlâ ne için sükûnet artar;

Gel kardeşim işte kanla meşhûn,
 Bir kanlı leke semâda yerde;
 Annenle baban o kanda medfûn
 Lâkin hazer et o kan gezer de

Alnında senin mekân tutarsa
 Artık ne vefâ, ne intikam lâzım,
 Nâmûs-ı şebâbı kan tutarsa:
 Olsun idi mezâra azim,
 Elbette hayır değil mi kardeş,
 Olsun bize intikamımız eş;..

Mk. S.39, s.730

Edirne Sultanisi'nde-280: M. Sadık

İçerik İncelemesi

Tema: Şiirin teması İntikam duygusudur.

Temel İleti: Çocuklar, hayatlarında zevk ve eğlenceye yer vermeden düşmanlarından intikamlarını alarak milletin namusunu kurtarmalıdır.

Yan İletiler:

1. Çocuklar gülmemeli ve yaşananlardan ibret almalıdır.

2. Çocuklar ülkenin umududur.
3. Çocuklar ülkenin namusunu kurtarmalıdır.
4. Herkes intikama susamıştır.
5. Çok sayıda insan öldürülmüştür.
6. Çocuklar sağ kalmalı ve intikamlarını almalıdır.

Edebî Söyleyişler: Şiir edebî söyleyişler açısından zengin olmasa da “nazlı toprak, intikama teşne” ifadeleri dikkat çekmektedir.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: “Bütün Mekteblilere” şiiri, intikam duygusunu empoze ettiği için çocuklar için uygun bir şiir olarak değerlendirilmemiştir.

Şekil İncelemesi

Şiir aruz ölçüsü ile yazılmıştır. Dört dörtlük ile bir beyitten oluşmuştur. Dörtlükler çapraz kafiye şeklinde uyaklanmıştır. Kafiye şeması; abab / cdcd / efef / ghgh / ıı şeklindedir. Yarım, tam ve zengin kafiye kullanılmıştır.

3.1.2. Yurt, Millet Sevgisi ve Kaygısı ile Millî Bilinci Aşlayan Şiirler

3.1.2.1. Vatanın Dileği

Muhterem Türk Kardeşlerime

Vatan diyor: Ey Türkoğlu seni bugün için ben:

Kucağımda nice yıllar besledim eğer sen,..

Unutup da bu hakkımı düşmanların elinden:

Kurtarmazsan ne diyeyim, sütüm sana kan olsun

İster misin dîn yıkılsın ezân sesi çan olsun

İster misin gözyaşıma al kanlarım katılsın

İster misin ak saçlarım koparılsın, atılsın

İster misin kız kardeşin nâmûsu da satılsın

Kurtar beni! Kurtarmazsan, emdiğin süt kan olsun

Tanrı için kurtar beni o da sana şân olsun

Oğul; oğul, gocundun mu? Öğüdümden ağlama...
 Yaralıyım, acıklıyım, yüreğimi dağlama...
 Kurtar beni! Al bayrağa kara örtü bağlama...
 Yanık bağrım üzerine düşman ayak basmasın
 Kurtar beni başucuma bayrağını asmasın

İster misin koynumdaki Kur'ân'ımı alsınlar
 İster misin onu yerden yere vurup çalsınlar
 İster misin Kâbe'mizi hân yaparak kalsınlar
 Kurtar beni kurtarmazsan emdiğin süt kan olsun
 İster misin ey Türkoğlu ezân sesi çan olsun.

Mk. S.1, s.6

Emîn Hâkî

İçerik İncelemesi

Tema: “Vatanın Dileği” isimli şiirin teması vatan sevgisidir.

Temel İleti: Vatan, üzerinde yaşayanların annesidir ve her anne gibi o da işgallere karşı çıkılmasını istemektedir.

Yan İletiler:

1. Vatanın bir anne olarak kucağında beslediği evladı üzerinde hakkı vardır.
2. Evlat üzerine düşen kurtarıcılık görevini yerine getirmediği takdirde “sütüm sana kan olsun” bedduasına muhatap olacaktır.
3. Vatan kurtarılmazsa din yıkılacak, ezan yerine çan sesleri duyulacaktır.
4. Vatan, oğul tarafından kurtarılmazsa annenin gözyaşlarına kanlar karışacak, saçları düşman askerleri tarafından koparılacak, kız kardeşinin namusu kirletilecektir.
5. Annenin öğütlerinden oğlunun gücenmemesi ve ağlamaması gerekir. Vatan yaralı ve acıklıdır. Vatan düşman tarafından çiğnenmektedir. Düşman bayrakları, vatanın üzerinde dalgalanmaktadır.
6. Vatan kurtarılmazsa Kur'an yerlere atılacak, Kâbe han yapılacaktır.

Edebî Söyleyişler: Şiirde anne-vatan imajı hâkimdir. Vatan, tıpkı bir anne gibi konuşturularak şiire ahenk kazandırılmaya çalışılmıştır. “İster misin” kelimesinin sıkça tekrar edilmesi şiire canlılık kazandırmıştır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Çocuk şiirlerinde genellikle yaşama sevinci, aile sevgisi, tabiat, yurt ve millet sevgisi, güzellik duygusu gibi temalar yer almalıdır. “Vatanın Dileği” şiirinin de vatan sevgisini işlemesi yönüyle çocuklar için uygun olduğunu söyleyebiliriz.

Şekil İncelemesi

Şiir, dört beşlikten oluşmuştur. İlk üç dize kendi arasında sonraki iki dize ise kendi arasında kafiyelenmiştir. Kafiye şeması; aaabb / cccbb / dddee / fffbb şeklindedir. 4+4+4+3 duraklı 15’li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Tam ve zengin kafiye kullanılmıştır. Çocuklar için yazılan şiirlerde ölçü ve kafiyelerin belirli olması ve belirli bir sistem içerisinde yer alması önemlidir. “Vatanın Dileği” şiiri bu ölçülerde yazılmış bir şiir olduğu için şekil açısından çocuklar için uygundur.

3.1.2.2. Vatana

Bizi her gün şefkatli kucağında besleyen,
Müşfik ninem, ey sevgili, merhametli vatanım!
Hepimizin ninesisin.. Güzel vatan seni ben
Çok severim. Senin altın toprakların yatağım...

Güzel vatan! Her gün bizi sen besledin, fakat biz
Senin için çalışmadık; tembelliğe kapıldık..
En nihayet bu felâket geldi bize, hepimiz
Senin şanlı kucağından, Rumeli’nden atıldık...

Bulgarların pis çanları baş uçuna asılmış,
Yetimlerin kelleleri ovalara atılmış..
Ulu İslâm mabetleri hep yıkılmış, yakılmış
Zemzeme de düşmanların şarâpları katılmış!...

Güzel vatan niçin senin ak saçını yoldular?
 Niçin seni o mel'ûnlar ta göğsünden vurdular?
 Senin şanlı kucağında beslenen, büyüyen
 Evlâdını pis düşmanlar vatanından kovdular?...

Güzel vatan! Sen yavrunu kucağından ayırma..
 İstikbâlin ümitleri -emîn ol ki- bizleriz..
 Müsterîh ol nineciğim! Sen ağlama, bağırma:
 Büyüyünce senin için düşmanla harp ederiz!...

22 Mayıs 1329 “Âfitâb-ı Maarif”

Mk. S.3, s.46

Mehmed Muhiddin

İçerik İncelemesi

Tema: “Vatana” isimli şiirin teması vatan kaygısıdır.

Temel İleti: Vatan için çalışmayıp tembellik eden ve topraklarını kaybeden Türk milletinin ümidi, gelecekte düşmanlarıyla savaşacak olan çocuklarıdır.

Yan İletiler:

1. Vatan, üzerinde yaşayanların ninesi gibidir.
2. Türkler, vatan için çalışmayıp tembelliğe kapıldıkları için Rumeli'den atılmıştır.
3. Rumeli'yi Bulgarlar işgal etmiştir.
4. Bulgarlar tarafından çok sayıda insan öldürülmüş ve camiler yıkılmıştır.
5. Türkler, vatanlarından kovulmuştur.
6. Vatanın gelecekteki ümidi çocuklardır. Çocuklar büyüdüklerinde düşmanlarıyla savaşacaktır.

Edebî Söyleyişler: Şiire nine-vatan imajı hâkimdir. Vatan, şefkatli bir nineye benzetilmiştir. Şiirin dili, çocukların anlayacağı sadeliktir.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: “Vatana” şiirinde, ülkenin içine düşmüş olduğu durumu anlatırken kullanılan “Yetimlerin kelleleri ovalara asılmış”, “Güzel vatan niçin senin ak saçını yoldular?”, “Niçin seni o mel’unlar ta göğsünden vurdular?” ifadelerinin çocukların kişilik gelişimleri için uygun olmadığını söyleyebiliriz. Çocuk şiirlerinde bu tarz ifadelerden kaçınmak gerekir. Fakat vatanın nineye benzetilmesi, çocukların şiiri kendilerine yakın hissetmelerini sağlayacak bir yaklaşımdır diyebiliriz.

Şekil İncelemesi

“Vatana” şiiri beş dördlükten oluşmuştur. 4+4+4+3 duraklı 15’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Kafiye şeması; abab / cdcd / efef / ggag / hıhı şeklindedir. Tam ve zengin kafiye kullanılmıştır.

3.1.2.3. Baba Öğüdü-2

İstikbâl Analarına

—Babacığım; mektûbundan anladım...

Vurulmuşsun; pek acıdım, ağladım...

“Babası müteessirâne:”

—Ey istikbâl güneşinin yatağı,..

Ey derdimin, hayâtımın ortağı,..

Ey karanlık gecelerde yıldızım

Benim melek yavrum, sevimli kızım:

Acıyorsan şu yaralı babana

Yâr olacak çocuk büyüt vatana..

Kızım vatan hepimizin anası..

Onun benden daha çoktur yarası

Nişânlarım nasıl? Güzel değil mi?...

Ölülerin nişânına benzemez...

Türk’ü bundan başka bir şey bezemez.

Bir sözüm var: , Sakın unutma e mi?..

Ben vuruldum; ölmeliydim. Anasın:
Oğlun ölmek için artık yaşasın.

Mk. S.8, s.121

Emîn Hâkî

İçerik İncelemesi

Tema: Şiirin teması vatan kaygısıdır.

Temel İleti: Vatanını seven kız çocukları, büyüdüklerinde yurtları için çocuk yetiştirmelidir.

Yan İletiler:

1. Kızlar babalarını seviyorlarsa vatana hizmet edecek çocuklar büyütmelidirler.
2. Vatan herkesin annesidir. Bu yüzden herkes vatan için fedakârlıkta bulunmak zorundadır.
3. Türk çocukları vatanın geleceği için şehit olmayı göze almalıdır.

Edebî Söyleyişler: Şiir, geleceğin annelerine yazılmıştır. Şair, kendi kızından hareketle dönemin kız çocuklarına öğütlerde bulunmuştur. Bu durum şiirde mesaj kaygısını öne çıkarmıştır. “Ey istikbâl güneşinin yatağı / Ey derdimin, hayâtımın ortağı” ile “Ey karanlık gecelerde yıldızım / Benim melek yavrum, sevimli kızım” ifadeleri edebî söyleyiş açısından dikkat çekicidir. Ayrıca şiirde kinaye, istifham, nida ve mecaz gibi sanatlardan yararlanılmıştır. Çocuk şiirlerinde mümkünse benzetmeler dışında istiare ve mecaz gibi sanatlara pek yer verilmemelidir.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Çocuk şiirleri çocuklara aile, yurt ve millet sevgisi aşılamalıdır. Bunu yaparken de onların yaşama gücünü ve mutluluğunu artırıcı nitelik taşımaları gereklidir. Bu şiirde kız çocuklarına kaldırmaları çok zor olan sorumluluklar yüklenmiştir. Onlardan büyüdüklerinde işgal edilen vatanlarını kurtarmaları için çocuk yetiştirmeleri istenmiştir. Bu durum çocukları vaktinden önce olgunlaştırmış, onların çocukluklarını yaşayamamalarına sebep olmuştur. Çocuklara gereğinden fazla sorumluluk yüklemesi sebebiyle bu şiir çocuklar için uygun bulunmamıştır.

Şekil İncelemesi

“Baba Öğüdü-2” 11’li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Bir bent ile bir ikilikten oluşmuştur. Kafiye şeması; aabbccddeeffgg / hh şeklindedir. Yarım, tam ve zengin kafiyeler kullanılmıştır.

3.1.2.4. Ninni!

Bugünün Vâlidelerine:

Ninni yavrum memleketin yücelsin,
Sen periden, meleklerden güzelsin,
Büyü, çalış garip yurdun yükselsin;
Ninni yavrum, ninni meleğim ninni!

Ne derim arslan yavrum sana ben,
Fedâ olsun feyzin için bu cân, ten,
Vatan için her âfeti ezersen:
Sütüm gibi bahtın pak olsun ninni...

Dört tarafa nûrlar salsın varlığın;
Göstermesin dünyâ sana darlığın,
Batmaz güneşler doğdursun sağlığın:
Uyu, uyan bu günleri gör! Ninni..

Kızıl kanlara boyandı her bucak!
Tütüyor kara duman her ocak:
Öksüz yavru ile doldu hep kucak:
Büyü, sen ak şafaklar söksün ninni...

Uyu yavrum, uyu meleğim ee, ee..

Tanrı bağışlasın seni nenene;

Gel basayım seni kuzum sîneme:

Öz gözüme nûrların akıt ee ee!!

15 Haziran 1329 Beşiktaş

Mk. S.8, s.131

Rodoslu: Ahmed Kemal

İçerik İncelemesi

Tema: “Ninni” şiirinin teması vatan sevgisidir.

Temel İleti: İşgal edilen ve zulümlere maruz kalan güzelim vatani çocuklar büyüdüklerinde kurtaracaktır.

Yan İletiler:

1. Çocuklar büyüdüklerinde çalışarak yurdu yükseltip, yüceltecektir.
2. Anne, evladı için canını ve tenini feda etmiştir. Vatani için olumsuzlukları bertaraf edecek olan çocuğuna bahtının açık olması için dua etmiştir.
3. Anne, varlığının her tarafa ışık saçması, dünya darlığını görmemesi, sağlıklı olması ve felaket içinde geçen günleri unutmaması için çocuğuna dua etmiştir.
4. Yurdun her tarafı işgal edilmiş, zulümler yaşanmış, çocuklar öksüz ve yetim kalmıştır.
6. Milletın ümidi çocuklardır. Onlar büyüdüklerinde vatani kurtaracaklardır.

Edebî Söyleyişler: “Fedâ olsun feyzin için bu cân, ten”, “ak şafaklar söksün”, “Dört tarafa nûrlar salsın varlığın; / Göstermesin dünyâ sana darlığın, / Batmaz güneşler doğdursun sağlığın” ifadeleri dikkat çekicidir. “Ninni” kelimesinin tekrarı da şiire ahenk katmıştır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: İşgal edilen vatani kurtarmak çocuklara kalmıştır. Bu durum çocukların omuzları üzerine ağır mesuliyetler yüklemiştir. Bebeklere söylenen ninniler bile bu amaçla yazılmıştır. Gelecek adına

çocuklara bu tarz ağır mesuliyetlerin yüklenmesinin ve onların küçültülmüş büyükler olarak görülmesinin çocukların kişilik gelişimleri adına uygun olmadığını söyleyebiliriz.

Şekil İncelemesi

Şiir Halk edebiyatı nazım şekillerinden biri olan Türkü nazım şekli ile yazılmıştır. 11’li hece ölçüsü ile dörtlükler şeklinde yazılmıştır. Kafiye şeması; aaab / cccb / dddb / eeeb / fggf şeklindedir. İlk dörtlüklerde düz, son dörtlükte ise sarma kafiye örgüsü kullanılmıştır. Yarım, tam ve zengin kafiyeler ile redifler ahenk sağlayıcı unsur olarak kullanılmıştır.

3.1.2.5. Akd-i Sulh

Yarının münevver ordusuna:

Ale’l-umûm mu’ahede-i sulhiyeleri milletin değil siyâsetin eli imzalar.

- E. H -

Kardeşlerim! Rûmeli’nde Bulgarlar,
 O zâlimler, o hâinler, hûn-hârlar.
 Ocağımın ışığını söndürdü
 Vatanımı harâbeye döndürdü
 Cennet kadar câzib olan toprağım,
 Mâsûmların kanlarıyla boyandı
 Viyana’da dalgalanan bayrağım
 Düşmanların ellerinde yıprandı...
 Kur’ân’ımı en mülevves yerlerde
 Çiğnediler; âteşlerde yaktılar
 Henüz doğmuş çocukları anadan:
 Ayırarak, süngülere taktılar...
 Saçlarından hemşîremi, ninemi,
 Sokaklarda sürüdüler, tutarak...
 Bu acıklı hâtıralar sînemi:
 İle’l-ebet yakacaktır, yakacak

Kalbimdeki bu onulmaz yaralar
 Sızladı, birer, birer kanadı
 Vatandaşlar! Sulh yapıldı sanmayın
 En büyük harp asıl bugün başladı.

Mk. S.15, s.238

Emîn Hâkî

İçerik İncelemesi

Tema: “Akd-i Sulh” şiirinin teması vatan kaygısıdır.

Temel İleti: Türk milleti maruz kaldıkları bunca zulmün sonrasında imzalanan barış anlaşmasına güvenmemelidir.

Yan İletiler:

1. Bulgarlar Rumeli’de halka zulüm yapmıştır.
2. Bulgarlar Rumeli’de çok sayıda masum insanı öldürmüştür.
3. Bir zamanlar Viyana’da dalgalanan Türk bayrağı düşmanların elinde yıpranmıştır.
4. Kur’an düşmanlar tarafından ayaklar altında çiğnenmiş ve yakılmıştır.
5. Yeni doğmuş bebekler süngülenmiş, kadın ve yaşlılar sokaklarda sürüklenmiştir.
6. Bu yapılan zulümler, Türkler tarafından asla unutulmayacaktır.
7. İmzalanan barış anlaşması güvenilmezdir.

Edebî Söyleyişler: Şiir, orijinal söyleyişlere, anlam ve söz sanatlarına yer vermediğinden edebî söyleyişler açısından pek başarılı değildir. “Cennet kadar cazip toprağım” dizesinde Türk toprakları cennete benzetilerek teşbih sanatı, “kardeşlerim!”, “vatandaşlar!” ifadeleriyle de nida sanatı yapılmıştır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: “Henüz doğmuş çocukları anadan / Ayırarak, süngülere taktılar.”; “Saçlarından hemşîremi, ninemi, / Sokaklarda sürüdüler, tutarak...” ifadeleri, çocukların ruhsal gelişimi açısından uygun olmayan ifadeler olarak görülmektedir. Bu şiirin de çocuklar açısından uygun olmadığını söyleyebiliriz.

Şekil İncelemesi

Şiir bent halinde yazılmıştır. Kafiye şeması; aa bb cdcd efgf hrhı ijkj şeklindedir. 4+4+3 duraklı 11’li hece ölçüsü kullanılmıştır. Zengin ve tam kafiyeler ahenk sağlayıcı unsurlar olarak göze çarpmaktadır.

3.1.2.6. Ey Yurt

Ne vakit ki esti sana fırtınalar, boralar
 Köklerine felâketin siyahlanmış dumanı
 Yayıldıydı, söndü yine birçok fakîr ocaklar
 Gezdi ufku inilleyen mazlûmların feryâdı
 Kaçma benden irkilme!
 Ben de benim çekinme!

İçin için yanan rûhun şimdi şurda parlıyor
 İşittin mi evlâdının yemînini derinden?
 Uzaklardan semâları “kîn!” sesleri sarıyor
 Aç kalbini yansın orda sâr âteşi gönülden
 Açıl, silkin ve diril
 Saâdetlere eğil

Benden sana bin ter, temiz derin rûhtan duâlar
 Gezsün seni hidâyetler, safvet döken rüzgârlar
 Ufukların Hakk’a etsün senin için âvâzlar
 Yapsın göğe şu dalgalar güneşlenmiş pervâzlar
 Artık sana şu hilâl
 Serpsün, döksün reng-i al

Yüksek Kaldırım - 21 Ağustos - 32

Mk. S.18, s.291

M. Ekrem

İçerik İncelemesi

Tema: “Ey Yurt” şiirinin teması yurt sevgisidir.

Temel İleti: Vatanın içine düştüğü felaketlerden kurtulması için Türk milleti silkinip kendine gelmeli ve güzel günlere ulaşmalıdır.

Yan İletiler:

1. Vatan, felaketler içerisindedir.
2. Aileler parçalanmış, halk feryat etmektedir.
3. Halk onlara bu zulmü yapanlara karşı kin beslemektedir.
4. Türk milleti silkinip kendine gelerek, tekrar mutlu günlerine kavuşacaktır.

Edebî Söyleyişler: Şiir, coşkulu bir söyleyişe sahiptir. Yurt sevgisi ve vatan uğruna yapılacaklar işlenmiştir. Şiirin tamamında temsili istiare vardır. “Köklerine felaketin siyahlanmış dumanı” dizesinde dumanın siyahı ile felaketin karamsarlığı anlatılarak kinaye sanatı yapılmıştır. “Gezsin seni hidayetler, safvet döken rüzgârlar / Ufukların hakka etsin senin için avazlar” dizelerinde teşhis ve intak sanatları, “Yapsın göğe şu dalgalar güneşlenmiş pervazlar” dizesinde teşhis ve mübalağa sanatları, “Gezdi ufku inilleyen mazlumların feryadı” ile “Artık sana şu hilâl / Serpsin, döksün reng-i al” dizelerinde teşhis sanatı, “Yayıldıydı, söndü yine birçok fakir ocaklar” dizesinde ise mecaz-ı mürsel sanatı kullanılmıştır. Şiir, orijinal söyleyişlere, anlam ve söz sanatlarına yer verdiği için edebî söyleyişler açısından başarılı bulunmuştur.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Çocuk şiirlerinde mümkün olduğu kadar mecazlardan ve sanatlı söyleyişlerden kaçınmak gereklidir. Fakat “Ey Yurt” şiirinde kullanılan sanatlı söyleyiş, kapalı anlatım ve imajların, şiiri çocukların anlayamayacağı bir şekilde soktuğunu söyleyebiliriz.

Şekil İncelemesi

“Ey Yurt” şiiri dördlük ve beyitlerden mürekkep üç bölümden oluşmuştur. Dördlükler hece ölçüsünün 4+4+4+3 duraklı 15’li, beyitler ise 4+3 duraklı 7’li şekliyle yazılmıştır. Kafiye şeması; abab cc / dede ff / gggg hh şeklindedir. Şiirin ilk iki dördlüğünde çapraz son dördlükte ise düz kafiye kullanılmıştır. Şiirin genelinde yarım ve tam kafiyeler kullanılmıştır.

3.1.2.7. Demir Kale

- Türk Gençlerine İthâf -

Nâ-gehâni âsumanda bulutlar hep kızardı
Boşluklarda yıldırımlar sanki birden inledi.
Şu bulutlar karardı.

Nazarlara ölüm serpen pek boğucu dumanlar
Sardı varlık ışığını ufukları dinledi
Islık çalan boralar.

Şu yıkılmış duvarın var arkasında bir asker,
Bir asker ki onun için yara ölüm ve mezâr,
Zehirlenen bir hayât

Hiçtir ona nazarında yalnız öksüz vatan var
Uzaklardan vızlayarak koşup gelir gülleler,
Ebri sarar velvelat

Sıkar, ezer şu demirden kaleleri ve fakat
Çelik kadar sağlam olan emelini yıkamaz.
Duygusunu sarsamaz

O emel ki, o duygu ki yarın elbet açılır
Bugün burda îmân, şeref, zafer eder refâkat
Hidâyetler saçılır

Aylar, günler erimişti; kalmamıştı bir gıdâ
Ne bir lokma yiyecek var, ne bir bardak içecek,
Ne de var bir giyecek

Cehennemın âteşleri üzerinde parlarken
 O kalenin yüreğinden yükselmedi iştikâ,
 Sarsılmadı ölümden

Vatan, ocak kaygısını idrâk eden milletler
 Ancak yaşar yurtlarını sakınmayı bilmekle
 Gözlerini silmekle

Kahramanlık; âzim, sebât gibi büyük himmetler
 O millete saâdeti, haysiyyeti öğretir,
 Zaferlere yükseltir.

Yüksek Kaldırım - 21 Temmuz 329 -

Mk. S.19, s.299

M. Ekrem

İçerik İncelemesi

Tema: “Demir Kale” şiirinin teması vatan kaygısıdır.

Temel İleti: Ülkenin içerisinde bulunduğu felaketler karşısında Türk milleti umudu, imanı, şerefi, azmi, sabrı, vatan ve aile kaygısı sayesinde yurdunu koruyacak ve zafere ulaşacaktır.

Yan İletiler:

1. Ülkenin üzerinde karanlık bulutlar, yıldırımlar, bakışlara ölüm serpen boğucu dumanlar, ıslık çalan boralar dolaşmaktadır.
2. Türk askerini yara, ölüm, mezar ile birlikte zehirlenen bir hayat beklemektedir.
3. Türk askerinin gözünde bütün bu olumsuzluklar hiçtir. Onun için yalnız öksüz vatani vardır.
4. Düşmanların topları yüzünden gökyüzünü ve bulutları gürültü, patırtı ve kargaşa sarmıştır.

5. Düşmanlar demirden kaleleri yıkabilirler; fakat Türk milletinin çelik kadar sağlam emelini yıkamazlar.
6. Türk milletinin umudu iman, şeref ve zafer ile birlikte onu kurtuluşa ulaştıracaktır.
7. Türk milleti, yiyeceksiz, içeceksiz ve giyeceksiz kaldığı ve düşmanlarının en acımasız saldırılarını yaptığı günlerde şikâyetle bulunmamış ve ölümden korkmamıştır.
8. Vatan ve aile kaygısını idrak eden milletler ancak yurtlarını koruyarak yaşayabilirler.
9. Kahramanlık, azim ve sabır gibi büyük çabalar millete mutluluğu ve onuru öğretir ve onu zafere ulaştırır.

Edebî Söyleyişler: Şiirde tasvir yoluyla anlatım tercih edilmiştir. Mesajlar didaktik bir tarzda sunulmuştur. Duman, bora ve kale kişileştirilmiştir. Şiirin mesaj verme kaygısıyla yazıldığını, bu yüzden de edebî söyleyişlere yer vermediğini söyleyebiliriz.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Ülkenin içerisinde bulunduğu felaketler karşısında çocuklardan ümitli olmaları istenmiş; iman, şeref, azim, sabır, vatan ve aile sevgisi sayesinde yurtlarını düşmanlardan kurtaracakları belirtilmiştir. Çocuk şiirleri çocuklara aile, yurt ve millet sevgisi aşılmalıdır. Bunu yaparken de onların yaşama gücünü ve mutluluğunu artırıcı nitelik taşımaları gereklidir. “Demir Kale” başlangıcındaki karamsar tasvirlerle rağmen Türk milletini gelecek adına ümitlendirdiğinden çocuklar için uygun bir şiir olarak değerlendirilmiştir.

Şekil İncelemesi

“Demir Kale” şiiri Divan edebiyatı nazım şekillerinden müstezat gazele benzer bir şekilde iki uzun dize ile bir ziyade dizeden oluşan on bölüm halinde yazılmıştır. Uzun dizelerde 4+4+4+3=15’li; ziyade dizelerde ise 4+3=7’li hece ölçüsü kullanılmıştır. Kafiye şeması; aba / cbc / dde / dde / eff / geg / hıı / jhj / kll / kmm şeklindedir. Şiirin genelinde yarım ve tam kafiye kullanılmıştır.

3.1.2.8. Ahfâdın Ağlasın!

-Sevgili Vatana-

Ey sînesinde bizleri şefkatle saklayan
Mazlûm vatan, merâret-i hicrânın az değil..
Ey şimdi çeşm-i ismeti garâbetle ağlayan
Karşımda ağlama, artık yeter, çekil!..

Ben ağladım hazânına, günlerce ağladım,
Kiminle inledim ser-i kabrinde bî-nasib..
Tirâje-i hayâtımı gizemle bağladım,
Gözyaşlarım da kalmadı artık.. ve nâ-şikîb

Tanrımdan istedim mütevekkil, emlecdâ
Bir hârikayla efkânı dilsiz eylesin..

Sönsün bu perde, perde-i mesâfât perendi;
Gözyaşlarım leyâlini tenvîr eylesin..
Günlerce ağladım sana bîkes, yetîm vatan!
Giryemle leyl-i hicrine yıldızlar işledim..

Ey arzı, ey semâları halk eyleyen, yapan.
Tanrım bu yurda bir ferr-i feyruza ver! Dedim..
Bak saçlarında kalmadı pür Zühre-i dalgalar,
Altın başında nire-i tâbânı pür-küsûf..

Sevdâ bakışlı gözleri; pûsîde-i mezâr,
İklîl-i şân ve izzeti efserde-i süyûf.,
Ya Rab, vatan hazânına hiç yok mu bir bahâr?
Rahmeyle Sen bu leyleye, halk eyle bir sirâc.,

Afv eyle Tanrımız dedim ey hâlik-i mesâr!
 Kabûl değil mi karha-i ferdâya bir ilâç?
 Lâkin yetişmiyor bu fiğânım, şikayetim,
 Hiç kimse duymuyor senin âh-u zârını..

Zulmetteyim senin gibi, bî-şule zulmetim;
 Ric'at zamanı geçti ya.. Millet; nasıl, tâif!
 Mağlûbu andırır mı bu kansız çocukların?..
 Bir kere bak şu sînene ki kanlar çamur gibi?..

Donmuş da bakmıyor sana bir kimsecik.. Yarın,
 Lâkin yarın harâp olacak Zühre-i mevkibî...
 Oh istemem sakın, onu sen görme ey vatan!
 Her dem sükûtu men' için Allah Zülcelâl;

Halk eylesin zalâmına bir mihr-i zerefşân,
 Açsın fer-i cenâhını üstünde hep hilâl..
 Artık Hüdâ'ya sîneni göster, vatan sen aç!
 Görsün bütün cerîhamı evlâdın ağlasın!

Meydâna tut, çıkar, şühedânı zemine saç,
 Evlât değil bu hâl ki ahfâdın ağlasın!..¹

28 - Teşrin Sâni - 329

Mk. S.23-24, s.376

Esad Rızâ

İçerik İncelemesi

Tema: “Ahfâdın Ağlasın!” şiirinin teması vatan sevgisidir.

¹ Bu kıtanın mazmunu merhum büyük Namık Kemal'indir.
 “Aç vatan sîneni elhaka aç,
 Şehidini çıkar da ortaya saç!”

Temel İleti: Vatanın içinde bulunduğu felaketlere torunlarının ağlaması gerektiği anlatılmıştır.

Yan İletiler:

1. Vatan zulme uğramıştır.
2. Türk milleti vatani için günlerce ağlamıştır.
3. Allah'ın vatana acıması ve vatani düşmanlardan kurtarması istenmiştir.
4. Vatanın içinde bulunduğu felaketlere evlatları ağlamalıdır.
5. Vatan için ölen şehitlere evlatları değil torunları ağlamalıdır.

Edebî Söyleyişler: Şiirde vatan kişileştirilmiştir. Şiirde kullanılan dil, çocuklar için ağır ve süslüdür. Sanatlı söyleyiş hâkimdir.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Şiir, çocukların anlamlarını bilmedikleri kelimeler ile anlamları oldukça güç tamlamalardan oluşmuştur. Şiirde sanatlı ve süslü bir söyleyiş dikkati çekmektedir. Kullanılan dil ve bu ağıdalı söyleyiş, şiiri çocukların anlayamayacağı bir şekle sokmuştur diyebiliriz.

Şekil İncelemesi

“Ahfâdın Ağlasın!” şiiri aruz ölçüsü ile yazılan dokuz dörtlük ile iki beyitten mürekkep on bir bölümden oluşmuştur. İlk iki dörtlük çapraz kafiyelenmiş hemen arkalarından gelen beyitle birlikte kafiye şeması da düzensiz bir hale gelmiştir. Fakat dörtlüklerin üçüncü ya da dördüncü dizeleri ile hemen arkalarından gelen dörtlüklerin birinci ya da ikinci dizeleri arasında kafiye oluşturulmuştur.

3.1.2.9. Yurt Kaygısı

- Muhterem Türk Ocağına İthâf

Buyurdu bilenler,
Gönül ile sevenler,
Bu uğurda her zaman:
Cân verirler, kan dökerler!

Yurt kaygısı olmayanda
 Toprak kokusu almayanda
 Tanrıya, îmânı bulunmayanda:
 Duygu yoktur. Yaşayamaz dünyâda!

Yaşasa da hakir olur,
 Kolu, bacağı hep kırılır,
 Gözü dahi kör olur.

İster isen şu ocağın bucağında:
 —Rahatça yaşayalım, yerleşelim?
 Öyle ise: Yerleşelim yurdumuzun kucağında!

Mk. S.27, s.493

İstanbul, Türk İli: Oğuz Arslan

İçerik İncelemesi

Tema: “Yurt Kaygısı” şiirinin teması vatan kaygısıdır.

Temel İleti: Yurt kaygısı taşımayan, toprağını sevmeyen, imansız insanlar bu dünyada hiçbir zaman yaşayamazlar, yaşasalar da her daim aşağılanırlar.

Yan İletiler:

1. Yurt kaygısı taşımayan, toprak kokusu almayan, Allah’a inanmayan insanlarda duygu yoktur. Bu insanlar bu dünyada yaşayamazlar. Yaşasalar da hakarete maruz kalırlar, kör topal olurlar.

2. Rahatça yaşamak isteyenler yurtlarına yerleşmeli onu kimseye bırakmamalıdırlar.

Edebî Söyleyişler: Şiir, edebî söyleyişler açısından başarılı olmasa da “Buyurdu bilenler, / Gönül ile sevenler, / Bu uğurda her zaman: / Can verirler, kan dökerler!” ifadeleri dikkat çekicidir.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Vatan sevgisi, çocuklar için yazılan şiirlerde işlenen önemli temalardan biridir. Yurt sevgisi aşılması yönüyle bu şiirin de çocuklar için uygun olduğunu söyleyebiliriz.

Şekil İncelemesi

“Yurt Kaygısı” şiiri, iki dördlük ile iki üçlükten oluşmuştur. Batı edebîyatından alınan sone nazım şekliyle yazılmıştır. Kafiye şeması; aaba / cccc / ded / fgf şeklindedir. Yarım ve zengin kafiye kullanılmıştır.

3.1.2.10. Ya Muhammed...

- Kemâleddin Râif Bey'e -

Tanrının ulu, büyük yalvacı
 Şu hakir Türklere azıcık acı
 Ne kardeş kaldı ne de bir bacı
 Dînini saklayan Türkler batıyor
 Kur'ân'ın ortada hakir yatıyor!

Kâfirler geldi yurtları aldı
 İslâm kalbini acıya saldı
 Senden başka da kimimiz kaldı
 İslâm illeri hazâna erdi
 Hazân içine kâfirler girdi!

Her yeri sardı siyah nâleler
 Göğüsten silindi parlak hâleler
 Balkandan akan kanlı jâleler
 İmdâda yetiş tûfân oluyor
 Türk cesediyle meydân doluyor!

İslâm olanı kâfir ediyor
 Olmam diyeni hançer didiyor
 Eyvâh sevgili dînin gidiyor
 Rahmân yerine salîb asıldı
 Kur'ân'a yazık ayak basıldı!

Câmide ezân okunmaz oldu
 Allah'ın ismi dinlenmez oldu
 Kur'ân yazısı sarardı soldu
 İmân kurudu ga'ib oldu
 Türkler şu günde zevâl buluyor!

Mk. S.29, s.549

Ceyhanlı: Refik Fikret

İçerik İncelemesi

Tema: Din ve vatan kaygısıdır.

Temel İleti: Vatan, işgal edilmiştir ve yaşanan felaketler karşısında din ve peygamberden başka dayanılacak kimse kalmamıştır.

Yan İletiler:

1. İslam dinine hizmet eden Türkler çok zor durumdadır.
2. Allah'ın peygamberi Hz. Muhammed, Türk milletinin içine düşmüş olduğu duruma acımalıdır.
3. Kur'an sahipsiz kalmıştır.
4. Düşmanlar yurdu işgal etmiştir.
5. Türklerin peygamberlerinden başka kimsesi yoktur.
6. Balkanlar işgal edilmiştir.
7. Çok sayıda Türk öldürülmüştür.
8. İşgal edilen yerlerdeki halk kâfirleştirilmeye çalışılmış, bunu kabul etmeyenler öldürülmüştür.
9. Kur'an ayaklar altına alınmış, Allah'ın yerine haç asılmıştır.
10. Camilerde ezanlar susturulmuştur.
11. Türkler yok edilmek istenmiştir.

Edebî Söyleyişler: “İslam illeri hazana erdi / Hazan içine kâfirler girdi!” ile “Her yeri sardı siyah nâleler / Göğüsten silindi parlak haleler / Balkandan akan kanlı jaleler / İmdada yetiş tufan oluyor” ifadeleri edebî söyleyişler açısından dikkat çekicidir.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Vatanın işgali sırasındaki olumsuzluklar anlatıldığı için bu şiir, çocuk gerçekliği açısından uygun bulunmamıştır.

Şekil İncelemesi

“Ya Muhammed” beş beşlikten oluşmuştur. Beşlikleri oluşturan dizelerin ilk üçü kendi arasında diğer ikisi ise kendi arasında kafiyelidir. Son beşlikte ise ilk dört dize kendi arasında kafiyelidir. Kafiye şeması; aaabb / cccdd / eeeff / ggghh / ııııj şeklindedir. Aruz ölçüsü ile yazılmıştır. Tam ve zengin kafiye kullanılmıştır. Bu durum şiiri ahenkli ve çocukların hoşlanacağı bir şekle getirmiştir.

3.1.2.11. Şarkı

Rumeli İçin

Vatanım âh.. Niye kaldın bana bigâne bugün
Seni sevmez miydim, kendi anamdan düşkün
Duruyor pîş-i hayâlimde hayâlin küskün
Vatanım âh niye kaldın bana bigâne bugün

Vatanım, sevgili annem seni bizden daha çok
Sevecek, kalb-i beşer rûh-u nisâ asla yok
Kanatırken dilimi düşmanımın attığı ok
Vatanım âh niye kaldın bana bigâne bugün

Mk. S.32, s.615

Şekîbe Ali

İçerik İncelemesi

Tema: “Şarkı”nın teması vatan sevgisidir.

Temel İleti: Vatan, Türklerin annesidir ve Türk milletinin içler acısı durumuna karşı kayıtsız kalmamalıdır.

Yan İletiler:

1. Vatan, Türklere karşı kayıtsızdır.
2. Vatan, Türklerin annesidir.
3. Vatanı, Türklerden çok sevecek kimse yoktur.

Edebî Söyleyişler: Edebî söyleyişler açısından zengin olmamakla birlikte şairin samimiyeti ve içtenliği şiire ayrı bir hava katmıştır. “Vatanım ah niye kaldın bana bigâne bugün” nakaratları ahengi sağlayan unsur olarak dikkat çekmektedir. Anlamın dizelerin dışına taşması, şiirin çocuklar açısından anlaşılabilirliğini güçleştirmiştir.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Çocuk dergilerinde yer alan diğer türlere nazaran çocukların ruh dünyasına yakınlığı sebebiyle şiirlerin, çocuk edebiyatında ayrı bir yeri vardır. Çocuklara vatan, millet ve insanlık sevgisi ile estetik zevkin kazandırılmasında şiirin önemi yadsınamaz bir gerçektir. “Şarkı” yurt sevgisini işlemesi yönüyle çocuklar için uygun bir şiir olarak görülmüştür. Vatanın anne ile özdeşleştirilmesinin de çocukların hoşuna gidecek bir yaklaşım olduğunu söyleyebiliriz.

Şekil İncelemesi

Divan edebiyatı nazım şekillerinden şarkı nazım şekli ile yazılmıştır. İki dörtlükten oluşmaktadır. Şiirde tam kafiye kullanılmıştır. Kafiye şeması; AaaA / bbbA şeklindedir. “Vatanım ah niye kaldın bana bigâne bugün” dizesi nakarat olarak kullanılmıştır. Aruz ölçüsü ile yazılmıştır.

3.1.2.12. Teâlî-i Vatan

(Temenniyât-ı Vatanperverânedan)

Ey sevgili müşfik vatan, ey mihr-i münevver!
 Eflâk-i terakkiye suûd et, bize nûr ver..
 Artık yaşama cevri ile mecrûh ve mükedder...
 Sönsün, ebedîyen, bu mukassî geceler hep,
 Doğsun o güzel sînene bir şems-i müzehhep...

Pâmâl-ı hakaret yatıyor râyet-i gülgun;
 Evlâtlarının her biri bi-neşe ve dilhûn..
 Annem! dil-i pâkin neye alâm ile meşhûn?
 Dolsun o güzel sînene envâr-ı meâli!..
 Açsın bize bir râh-ı zafer, râh-ı teâli!..

Ey mâder-i hüsrânzede! Ey mâder-i Zîşân...
 Sînende açılsın yeni bir subh-u direhşân;
 Olsun bu mükedder yüzümüz şevk ile şâdân...
 Sönsün ebedîyen bu mukassî geceler hep
 Doğsun o güzel sînene bir şems-i müzehhep!...

Nişântaşı: Şubat, 1329

Mk. S.34, s.644

Mehmed Muhiddin

İçerik İncelemesi

Tema: “Teâlî-i Vatan” şiirinin teması vatan sevgisidir.

Temel İleti: Ülkeyi içerisinde bulunduğu olumsuz koşullardan yine vatanın ümidi kurtaracaktır.

Yan İletiler:

1. Vatan sıkıntı, keder ve yara içerisindedir.
2. Türk bayrağı, hakaretlere maruz kalmış ve düşman tarafından çiğnenmiştir.
3. Vatan evlatlarının kalbi yaralıdır ve hiç kimsenin neşesi kalmamıştır.
4. Annelerin gönlü acılarla doludur.

Edebî Söyleyişler: Şiirde kullanılan dil, ağır ve süslüdür. Tamlamalar anlatımı güçleştirmiştir. “Sönsün, ebediyen, bu mukassî geceler hep, / Doğsun o güzel sinene bir şems-i müzehhep...” dizelerinin tekrarı şiire ahenk katmıştır. Şiir dil ve anlatım açısından çocukların anlayabileceği tarzda yani, yalın bir şekilde yazılmamıştır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Edebî eser, çocukları iyiye, güzele, doğruya yönlendirecek nitelikte olmalıdır. Yurt sevgisi temasını işlemesi ve içerisinde ümitvarî mesajlar bulundurması yönüyle “Teâlî-i Vatan” şiirinin de çocuklar için uygun olduğunu söyleyebiliriz.

Şekil İncelemesi

Şiir aruz ölçüsü ile üç beşlik halinde yazılmıştır. Kafiye şeması; aaabb / cccdd / eeebb şeklindedir. Tam ve zengin kafiyeler kullanılmıştır. “Sönsün, ebediyen, bu mukassî geceler hep, / Doğsun o güzel sinene bir şems-i müzehhep...” dizeleri birinci ve üçüncü beşlikte aynen tekrar edilirken ikinci beşlikte yer almamıştır.

3.1.2.13. Hicret Duygularından

Bir sabah penceremde pek erken.
 Vatanın firkaıyla ağlarken.
 Düşünürdüm o günkü hâlimizi.
 O sefil hâl-i pürmelâlimizi.
 Âsumân kan, zemin kan, hep kan!
 Oğlunun hasretiyle âh figan-
 Eyleyip âh eden o mâderler.
 Bir tarafta şehît olan erler.
 Yolda binlerce aç, sefil insan
 Bu ne gün, ağlamaz mı hiç vicdân.
 Kimisi bir diken dibinde ölür.
 Kimi eyvâh vatan diye dövünür.
 Kimi durmuş hazîn, hazîn ağlar.
 Kimi kendi cerîhasın bağlar.
 Kimi evlâdını arar nâçar.
 Kimi hûnîn hafîrelerde yaşar.
 Görmeyim böyle bir fâcia daha.
 Ben değil sade görmesin dünyâ.
 O günün hâtîrât-ı gamkini
 Çıkıyor hâtîramdan işte beni

Yine izâç edip de söyletti.
Size bir kanlı vak'a dinletti.

7 Mart, 330 Derviş Ali'den

Mk. S.35, s.663

Gelibolulu Rıza Cezmi

İçerik İncelemesi

Tema: “Hicret Duygularından” şiirinin teması vatan kaygısıdır.

Temel İleti: Vatanın başına gelen felaketler, geçmişte yaşanmış gamlı bir hatıra olarak kalmalı ve bir daha yaşanmamalıdır.

Yan İletiler:

1. Ülkede katliamlar yaşanmıştır.
2. Halk sefil ve perişan bir durumdadır.
3. Anneler ölen oğullarına ve şehitlere ağlamıştır.
4. İşgal edilen topraklardan göç başlamıştır. Yollarda binlerce aç, sefil ve çaresiz insanlar vardır.
5. Kimi insanlar bir kenarda şehit olmuş, kimisi vatan için dertlenmiş, kimi çaresizce ağlamış, kimi oturup yaralarını sarmaya çabalamış, kimi çaresizce evladını aramış, kimi kanlı mezarlarda yaşamıştır.
6. İnsanlık bir daha böyle felaketleri yaşamamalıdır.

Edebî Söyleyişler: Şiirde tasvir yoluyla anlatım tercih edilmiştir. Vatanın başına gelen felaketler, geçmişte yaşanmış gamlı bir hatıra olarak anlatılmıştır. “Kan, ah, kimi” sözcüklerinin tekrarı ve “O sefil hâl-i pürmelâlimizi”, “Yine izâç edip de söyletti. / Size bir kanlı vak'a dinletti.” ifadeleri şiire ahenk kazandırmıştır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: “Kimi bir diken dibinde ölür. / Kimi eyvâh vatan diye dövünür. / Kimi durmuş hazîn, hazîn ağlar. / Kimi kendi cerîhasın bağlar. / Kimi evlâdını arar nâçar. / Kimi hûnîn hafîrelerde yaşar” ifadelerini çocuk gerçekliği açısından uygun ifadeler olarak görülmediğini söyleyebiliriz.

Şekil İncelemesi

“Hicret Duygularından” şiiri aruz ölçüsü ile bent şeklinde yazılmış ve mesnevi tarzında kafiyelenmiştir. Kafiye şeması; aa / bb / cc... şeklindedir. Şiirin genelinde yarım, tam ve zengin kafiyeler ile redifler kullanılmıştır. Şiirde ahengi sağlayan unsurlardan ölçü ve kafiye önem verilmiş ve şiir, belirli bir düzen içerisinde sunulmuştur.

3.1.2.14. Fânî Bir Ziyâret

-Münir Tevfik'e-

Yine zehr-i âşinâ şu mel'ûnun:
Kahr hissiyle giryeler kustuk;
İnliyor işte rûh-u medfûnun,
Sen de gittin, vatan da gitti çocuk!;..

Sen de gittin vatan da, lâkin ben:
Kîn ve gayzımla münkesir yaşadım;
Ölmedim, ölmedim fakat senden;
Âşinâ bir peyâm-ı rûh aradım;..

Bak!. Mezârında bir semâ yaratan,
Ruhumun zâde-i merâretine,
Bende ölmüş tahassüsât-ı vatan,
Bende her şey hayâl içinde;.. Yine:

Âh her şey ve her bedî'a-yı şark,
Ezelî bir serâb-ı gafilden:
Hissedâr oldu ye'ise müstağrak,
Mün'akis bir serâb-ı âfilden;..

Gel kızım gel!. Şikeste bir ye'sin:
 Nev-hâtında dinle ferdâyı,
 Beni feryâda sevkeden sensin,
 Söndür artık bu kanlı sevdâyı;..

Gel kızım gel!. Beraber ağlayalım,
 Durmuyor bir dakika işte sızım!
 İki feryâdı müşterek sayalım,
 Sen de bir nevhâsın zavallı kızım;..

Sen de bir nevhâsın vatanda, bugün:
 İki âvârelersiniz ki yetîm!
 Biriniz ye's içinde pek düşkün,
 - Ben de artık hayât-ı âfileyim;-

Mk. S.37, s.685

İskeçeli: Mehmet Sıdkı

İçerik İncelemesi

Tema: “Fânî Bir Ziyâret” şiirinin teması vatan kaygısıdır.

Temel İleti: Tanıdık düşmanları karşısında vatanı işgal edilen ve kızı ölen şair, karamsarlığa kapılmıştır.

Yan İletiler:

1. Şair, kızı ile vatanı özdeşleştirmiştir.
2. Vatan işgal edilmiş, kızı ise ölmüştür.
3. Lanetlenmiş düşmanlar tanıdık zehirleriyle yine Türk milletini kahretmiştir.
4. Vatanın işgali sonrasında sağ kalanlar kin ve nefretleriyle yaşamıştır.
5. Şair, ölen kızını unutmamıştır.
6. Şair, hayaller içerisinde kalmış ve içindeki vatan duygusu ölmüştür.
7. Ülkede yaşayanlar karamsarlık içerisinde kalmıştır.

8. Şair, kızının ölümüne feryat etmiş ve acı çekmiştir.

9. Şairin kızı da vatani da yetim kalmıştır. Şair ise yok olan bir hayattır.

Edebî Söyleyişler: Şiirde kullanılan dil, ağır ve süslüdür. Tamlamalar anlatımı güçleştirmiştir. Şiirin dil ve anlatım açısından çocukların anlayacağı bir üslupla yazılmadığı kanaatindeyiz.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Şair, kızı ile vatani özdeşleştirmiştir. Bu durum her ne kadar çocukların ilgisini çekecek ve onların hayatlarıyla ilişkilendirecekleri bir durum olsa da şiirde, karamsarlık ve kin duygularının işlenmesinin çocuklar için uygun olmadığını söyleyebiliriz.

Şekil İncelemesi

Nazım birimi: dörtlük; ölçüsü: aruz; Kafiye dizilişi: abab / cdcd / efef... çapraz kafiye şeklinde; kafiye değerleri: yarım, tam ve zengin kafiye biçimindedir. Şiirde ahengi sağlayan unsurlardan ölçü ve kafiyeye önem verilmiş ve belirli bir sistem içinde sunulmuştur.

3.1.2.15. İstîlâ Altında

Selanik Kanuni Evvel 329

Zenci ve gizli bir gece, her yer boğuk, sağır
Lambam nazarlarımdaki mâtemle hastadır..
Rüzgâr geçer sokaktan, ulur bir köpek sesi,
Bazen uzar sükût ile bir süngü gölgesi..

Bir yıldırım bir gün bana kahr etti neşeyi
Yıldızlı bir semâ idi kalbim benim nasıl;
Bir darbe târumâr edebilsin mi her şeyi?
Doğ ey hilâl, fesâne-i nâmûsu yırt, açıl!

Ben eski pür-vakar-ı ser-isyân değil miyim?
 Yok gözlerimde eski gurur eski haşmetim..
 Boynum büküldü, gölgem esîr bir yetîmedir,
 Korkak dudaklarımda yarım kaldı sözlerim

Ben şimdi bir harâbe-i rûhum ki müntakim...
 Enkaz-ı hasm üstüne bir muhteşem sedir
 Kurmaktayım hayât ile isyâna müntehi.
 Heyhat, ümit uzakta, hayâlimse pek tehi!.

Beynimde zulm ve zulmete âlûde hâtırât
 Artık çekilmiyor bu karanlık, soğuk hayât..
 Yumruklarım başımda, cebînim düşük, sefil
 Gel ey hilâl! Bu zilleti müşfik elinle sil...

Yoktur kabahatim bana gönderme infi'âl,
 Gel âteşinle gaşy olayım ey kızıl hilâl!

Mk. S.37, s.689

M. Selahaddin

İçerik İncelemesi

Tema: “İstîlâ Altında”nın teması vatanın işgalidir.

Temel İleti: İşgal edilen vatan karşısında ümidini kaybeden Türk milleti Türk bayrağından yardım ummaktadır.

Yan İletiler:

1. Vatan işgal edilmiştir.
2. Eskiden mutlu ve huzurlu olan Türk milleti, ülkelerinin istila edilmesiyle kahrolmuştur.
3. Türk milleti yeniden doğmalı ve vatanını kurtarmalıdır.

4. İhtişamlı günler sona ermiştir. Türk milletinin gururu ve haşmeti kalmamıştır. Türkler artık boynu bükük, esir ve yetimdir.
5. Türk milleti ümitsizdir ve boş bir intikam hayaliyle doludur.
6. Hatıralar zulüm ve karanlığa bulaşmıştır. Hayat çekilmez bir hal almıştır. İnsanlar düşünceli ve alını yerde sefil bir haldedir.
7. Türk bayrağı gelerek bu zilleti sona erdirmelidir.
8. Türk bayrağı, Türk milletine güvenmemelidir. Çünkü Türk milletinin bunda bir kabahati yoktur.
9. Türk bayrağının gelmesi halkı kendinden geçirecek ve mutlu kılacaktır.

Edebî Söyleyişler: Gece, lamba, rüzgar, yıldırım, hilal, gölge kişileştirilmiş; kalp, yıldızlı bir semaya benzetilmiş; “Bir darbe târumâr edebilsin mi her şeyi?” ve “Ben eski pür-vakar-ı ser-isyân değil miyim?” dizeleri ile istifham; “Doğ ey hilâl, fesâne-i nâmûsu yırt, açıl!”, “Gel ey hilâl! Bu zilleti müşfik elinle sil...” ve “Gel âteşinle gaşy olayım ey kızıl hilâl!” dizeleri ile nida; hilal ile mecaz-ı mürsel sanatı yapılmıştır. Ünlemler ile şiire ahenk katılmıştır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: “İstîlâ Altında” adlı şiirin, içeriğinde intikam duygularını barındırması ve karamasar bir ruh halini ortaya koyması yönüyle çocukların kişilik gelişimlerine uygun olmadığını söyleyebiliriz.

Şekil İncelemesi

“İstîlâ Altında” 14’lü hece ölçüsü ile yazılmış beş dörtlük ile bir beyitten oluşmuştur. Kafiye şeması; aabb / cdcd / eefe / ghı / jjkk / ll şeklindedir. Düz ve çapraz kafiyelerden oluşmuştur. Şiirin tamamında tam ve zengin kafiyeler ile redifler ahenk sağlayıcı unsurlar olarak kullanılmıştır.

3.1.3. Ordu ve Kahramanlık Şiirleri

3.1.3.1. Yurdumun Dileği

Muhterem Mağmûmi Beyefendi'ye

Boru yine hazîn hazîn çalıyor,

Diyor: “Evlât yurdun elden gidiyor!

Al silahı çık dağların başına

Düşman gelmiş ocağının taşına,

Arş ileri, arş ileri... Ey yiğit!

Düşmanları, kahretmeye yürü, git..”

Ormanlardan top sesleri geliyor.

Misketleri dört bir yana serpiyor

Bu güller kalbi her gün eziyor...

Haydin erler atılınız ileri,

Sînem olmaz korkakların hiç yeri

Arş ileri, arş ileri... Ey yiğit;..

Düşmanları, Rumeli'nden sürü git!..

Saf bağlayın, sarılınız silaha,

İslâmiyet ersin biraz felâha..

Bunca yıldır semâlara yükseldin

Sandın fakat cahillikle ezildin!..

Arş ileri, arş ileri.. Ey yiğit..

Yurdun için ya gazi ol ya şehîd!..

Topkapı: 10-Eylül-329

Mk. S.14, s.231

Emîn Nahid

İçerik İncelemesi

Tema: “Yurdumun Dileği” şiirinin teması Türk yiğitlerinin kahramanlığıdır.

Temel İleti: İşgal edilmekte olan vatan için Türk yiğitleri seferber olmalı, düşmanlarını kahredip Rumeli'den sürmeli, din ve millet için girdiği bu mücadelede ya gazi ya da şehit olmalıdır.

Yan İletiler:

1. Yurt işgal edilmektedir. Bu yüzden ülkede seferberlik durumu vardır.
2. Düşman yurdu kuşatmıştır. Ormanlardan top sesleri gelmekte, atılan misketler dört bir yana serpilmiştir.
3. Vatan savunmasına herkes katılmalı, dinini ve vatanını kurtarmalıdır.
4. Türk milleti geri kalmışlığının ve cahilliğinin farkına yıllarca varamamıştır.
5. Türk yiğitleri harekete geçerek düşmanlarını kahredip Rumeli'yi geri almalı ve bu uğurda gazi ve şehit olmaktan çekinmemelidir.

Edebî Söyleyişler: Şiirde ses ve söyleyiş özellikleri son derece önemlidir. Bunun, hiç kuşku yok ki seçilen konuyla da yakından ilgisi vardır. Örneğin insanlara kahramanlığın öğütlediği bir şiirde yiğitçe bir söyleyiş gözlenirken, bireysel duyguların anlatıldığı bir şiirde içli bir anlatımla karşılaşılır. “Yurdumun Dileği” gibi gençleri vatan savunmasına teşvik edici şiirlerde coşkulu bir söyleyiş vardır. “Arş ileri, arş ileri... Ey yiğit! / Düşmanları, kahretmeye yürü, git..” ifadeleri bu coşkulu söyleyişe örnek olarak verilebilir. İlk bentte borunun konuşurulması ile teşhis ve intak sanatları, nakarat bölümlerinde “Ey yiğit” ifadeleri ile nida sanatı yapılmıştır. Şiirin dili sade ve anlaşılır bir tarzdadır. “Yurdumun Dileği” bu yönleriyle çocukların hoşlanacağı bir şiirdir diyebiliriz.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Millî Edebiyat akımı şairleri, ülkenin içinde bulunduğu olumsuz şartlardan hareketle özellikle gençleri vatan savunmasına teşvik edici “Yurdumun Dileği” gibi şiirleri kaleme almışlardır. Bu tarz şiirler, çocuklarda milli bilinç uyandırmak amacıyla yazılmıştır.

Şekil İncelemesi

Marş şeklinde yazılan şiir bentlerden ve nakarat bölümlerinden oluşmaktadır. Birinci ve üçüncü bent dördü, ikinci bent ise beşlidir. Nakarat bölümlerinde yer alan “Arş ileri, arş ileri... Ey yiğit!” dizesi aynen tekrar edilirken ikinci dize değiştirilerek tekrar edilmiştir. 4+4+3 duraklı 11’li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Kafiye şeması; aabb cc / aaadd cc / eeff cc şeklindedir. Şiirin genelinde yarım, tam ve zengin kafiye kullanılmıştır.

3.1.3.2. Türk Askeri

“1”

Altı asrın bütün mefâhirini,..
Taşıyor dûş-ı iftîhârında...
Ezelî bir garâm-i milliyet:
Mültemi; rûy-ı zî-vakârında...

“2”

Sadr-ı şîrânesinde bir kalp ki:
Hubb-ı dîn ü vatanla memlûdur.
O mehâbet-nisâr gözlerini,..
Kim görürse, bilir cedel-cûdur.

“3”

Lâkin işte dü dest-i pâki anın
Ra’şeden, lerzeden müberrâdır.
Hûn-ı ma’sûma batmamış zîrâ:
Lekeden, levnden mu’arrâdır.

“4”

Güneşin ilk şu’â-ı zerrîni
Pây-ı azminden ahz-ı bûse eder.
Nev-bahârın hatîb-i rengîni;
Ona âid neşîdeler söyler...

“5”

Âh... Ey Türklüğün mümessili.. Sen;
Cism-i millette rûh-ı sâînîsin..
Yükselir kadr ü kıymetin dâ'im:
Sanki bir şahs-ı âsümânîsin...

Fatih: 27-Eylül-329-

Mk. S.16, s.255

Emîn Hâkî

İçerik İncelemesi

Tema: “Türk Askeri” şiirinin teması Türk askerine övgüdür.

Temel İleti: Türk askeri kahramanlığıyla her türlü övgüyü hak etmektedir.

Yan İletiler:

1. Türk askeri, altı asrın gururunu taşımaktadır.
2. Türk askeri, kara sevda derecesinde milliyetçidir.
3. Türk askerinin korkusuz kalbi, din ve vatan aşkıyla doludur.
4. Türk askeri, asla ürkmeyen ve titremeyen.
5. Türk askerinin elleri tertemizdir. Çünkü o hiçbir zaman masumların kanına girmemiştir.
6. Türk askeri her türlü övgüyü hak etmektedir.
7. Türk askeri, Türklüğün temsilcisi ve milletin cisminde ikinci ruhtur.
8. Türk askeri semâvî bir şahıstır. Her zaman kadri ve kıymeti yükselir.

Edebî Söyleyişler: Şair, Mehmetçiği ruhuna ve anlamına paralel olarak yüceltmiş ve onu soyut bir varlık olarak tasvir etmiştir. Şiir edebî söyleyişler açısından başarılıdır. Özellikle dördüncü dördlüğün şiir yönü oldukça güçlüdür. Şair Türk askerine “milletin cismindeki ikinci ruh” diye hitap etmiş ve onu Türklüğün temsilcisi “âsumanî bir

şahıs” olarak görmüştür. Şiirin genelinde mübalağa sanatı yapılmıştır. Şiirde epik bir söyleyiş hâkimdir.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: “Türk Askeri” şiirinde Türk çocuklarını ve gençlerini askerliğe özendirme söz konusudur. Dönemin zihniyetinden kaynaklı bu tarz şiirlerin asker ve ordu sevgisini teşvik etmeleri yönüyle çocuklar için uygun olduğu kanaatindeyiz. Ancak şiir, dil ve ifade açısından çocukların anlamakta güçlük çekecekleri kelime ve tamlamalardan oluşmuştur.

Şekil İncelemesi

Aruzun “Feilâtün mefâilün feilün” kalıbıyla beş dörtlük halinde yazılan şiirin kafiye şeması; abcb / deae / fege / ahah / iji şeklindedir. Şiirin genelinde tam ve zengin kafiyeler ile redifler kullanılmıştır.

3.1.3.3. Altın Ordu Geliyor!

- Aka Gündüz'e -

Yetim kalan çocuklarla, genç kızları kadınları,
Gör, çolak, topal, kalmış, her ne varsa hepsini..
Korumağa kurtarmağa ahdeden:

— Altın ordu geliyor!

Gelin koşun, o sürünün peşinden,
Dikkat edin, ayrılmayın hiçbir kimse eşinden.

Vatan için, dîn için, Allah için koşan,
Düşmanları kahrederek şimşekler, yıldırımlar saçan
Dağları yaran, ovaları aşan

— Altın ordu geliyor!

Gelin koşun, o tûfânın peşinden,
Dikkat edin, ayrılmayın hiçbir kimse eşinden.
Cenk etmeye, ölmeye yemin eden:

— Altın ordu geliyor!

Kandili sönen, duvarları yıkılan,
 Kapısında bir Sırp duran..... Ağlayan
 Hüdâvendigâr'a -bir gün olup- gitmek için:
 — Altın ordu geliyor!
 Gelin koşun, o ordunun peşinden,
 Dikkat edin, ayrılmazın hiçbir kimse eşinden!!!
 -İstanbul: Türkili-

Mk. S.23-24, s.392

Oğuz Arslan

İçerik İncelemesi

Tema: “Altın Ordu Geliyor” şiirinin teması Türk ordusunun kahramanlığıdır.

Temel İleti: İşgal edilen topraklardaki yetim, genç kız, kadın, özürlü herkesi koruyacak; vatan, millet ve Allah için savaşacak; kaybedilen toprakları düşmanlarından alacak altın bir ordu beklenmektedir.

Yan İletiler:

1. Altın ordu, savaşta yetim kalan çocukları, geç kız ve kadınları, kör, çolak, topal herkesi korumaya ve kurtarmaya yemin etmiştir.
2. Altın ordu vatan, millet, din ve Allah için mücadele etmektedir.
3. Altın ordu şimşekler, yıldırımlar saçıp, dağları yarıp, ovaları aşarak düşmanlarına üstün gelerek onları mahvetmiştir.
4. Altın ordu, savaşmaya ve bu uğurda ölmeye yemin etmiştir.
5. Altın ordu, Sırp'ların işgal ederek harabeye çevirdikleri Osmanlı padişahı I. Murat Hüdavendigâr'ın Kosova'daki türbesine gidecektir.
6. Tüm halk, bu orduya katılmalı ve kenetlenerek birlik olmalıdır.

Edebî Söyleyişler: Şiirde epik bir söyleyiş vardır. “Altın ordu geliyor!” ve “Dikkat edin, ayrılmazın hiçbir kimse eşinden” dizelerinin tekrarı ile şiire canlılık ve ahenk kazandırılmıştır. Ordu sürüye ve tufana benzetilerek istiare, “Düşmanları kahrederek

şimşekler, yıldırımlar saçan / Dağları yaran, ovaları aşan” dizeleri ile mübalağa sanatları yapılmıştır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Çocuk şiirleri, çocuklarda milli bilinç uyandırmalıdır. Bunu yaparken de onların yaşama gücünü ve mutluluğunu artırıcı ve kişiliklerini geliştirici nitelikte olmaları gereklidir. İdealleştirilen ordu ve asker sevgisini işleyen bu şiirin milli bilinci geliştirmesi yönüyle çocuklar için uygun bir şiir olarak görüldüğünü belirtebiliriz.

Şekil İncelemesi

Şair, bu şiiri var olan biçimlerin dışında, kendi beğenisi ve sanat anlayışına göre farklı, serbest bir nazım şekli ile yazmıştır. Serbest ölçü ile yazılan şiirin kafiye şeması; aabcedd / bbbceddb / bbecdd şeklindedir. Şiirde bir tane tam kafiyenin yanında ağırlıklı olarak redifler kullanılmıştır.

3.1.3.4. Cenk Türküsü

– Mağmûmi Beyefendi’ye –

Uyanınız, kahraman Türk erleri
 Çiğneniyor ecdâdının makberi
 Arş ileri! Dönmeyiniz hiç geri
 Titretiniz bastığımız yerleri!
 Arş ileri! Şânlı vatan askeri!

Vatanımız yâd ellerde inliyor
 Ulu Tanrı bu figanı dinliyor
 Al bayrağı düşmanımız çiğniyor
 Titretiniz bastığımız yerleri!
 Arş ileri! Şânlı vatan askeri!

Yüceltiniz çalışarak vatani
 Sevmeyiniz tembel olup yatani
 Ey Türkoğlu; düşün biraz atani

Titretiniz bastığınız yerleri!
Arş ileri! Şanlı vatan askeri!

Sevgili Türk bayrağını açalım
Yurdumuza pembe nûrlar saçalım
Size kim der, alçak gibi kaçalım?

Titretiniz bastığınız yerleri!
Arş ileri! Şanlı vatan askeri!

Mk. S.30, s.580

Mehmed Muhiddin

İçerik İncelemesi

Tema: “Cenk Türküsü” şiirinin teması Türk askerinin kahramanlığıdır.

Temel İleti: Türk askeri atalarının geçmişte yaptıklarından aldığı cesaretle işgal edilen vatani kurtaracaktır.

Yan İletiler:

1. Ataların mezarları düşmanlar tarafından çiğnenmiştir.
2. Vatan işgal edilmiş, halkın feryatları Allah’a kadar ulaşmıştır.
3. Düşmanlar Türk bayrağını çiğnemiştir.
4. Türk milleti atalarının geçmişte yaptıklarını örnek alarak çok çalışmalı, tembellere fırsat vermemeli ve vatani yüceltmelidir.
5. Türk askeri Türk bayrağını açarak millete ümit vermeli, bastığı yerleri titreterek ileri atılmalıdır.

Edebî Söyleyişler: Şiirde coşkulu bir söyleyiş hâkimdir. Kahramanlık, yiğitlik, özgürlük kavramları marş formatında gayet akıcı bir söyleyişle verilerek Türk milleti ve askeri yüreklendirilmek istenmiştir. Tekrar edilen “Titretiniz bastığınız yerleri! / Arş ileri! Şanlı vatan askeri!” ifadeleri ile şiire canlılık kazandırılmıştır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Bu şiirde, çocuklardan atalarının geçmişte yaptıklarını örnek almaları, çok çalışmaları, tembelliğe fırsat vermemeleri ve

vatanı yüceltmeleri istenmiştir. Tüm bunlar erdemli bir insanın özellikleridir. Çocuklardan istenen bütün bu istekler, onları faziletli bir insan olmaya sevkedeceği için bu şiirdeki telkinlerin çocuklar için uygun olduğunu söyleyebiliriz.

Şekil İncelemesi

Türk halk edebiyatı nazım şekillerinden türkü şeklinde yazılan “Cenk Türküsü” bent ve kavuştak bölümlerinden oluşmuştur. 4+4+3=11’li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Kafiye şeması; aaa AA / bbb AA / ccc AA şeklindedir. Tam ve zengin kafiye kullanılmış, kafiye örgüsü düz kafiyeden oluşmuştur.

3.1.3.5. Öç¹

Türk ilini düşman basmış kan olmuş
Türkistan’a bir yabancı hân olmuş
Bu da hâin Moskoflara şân olmuş
“Sancağa yer”; ey Deligönli² asker
Türk kızları şimdi imdât beklerler

İleri ey altın ordu durma hiç
Kafkasya’ mı, Pilevne’ mi sorma hiç
Hepsi bizim anayurdu durma hiç
Al bayrağı Altay’lara dikelim
Tibet yaylasında kımız içelim

Korulbay’ ı Rus topları yakıyor
Yiğit hânlar zindanlardan bakıyor
Derelerden İslâm kanı akıyor
İleri Altın ordu durma hiç
Amuderya, Rumeli’ mi sorma hiç

Mk. S.35, s.662

Memdûh Necdet

¹ Kafkas Neşr-i Maarif Cemiyeti İçin Yazılan Marştır.

² Deligön Boldak Tepesi Türkistan’da Cengiz Hân’ın karargâhıdır.

İçerik İncelemesi

Tema: Türk askerinin kahramanlığıdır.

Temel İleti: Türk askeri harekete geçerek, düşmanlarının Rumeli ve Orta Asya’da işgal ettikleri yerleri geri almalıdır.

Yan İletiler:

1. Türk illeri düşmanlar tarafından işgal edilmiş ve çok fazla kan dökülmüştür.
2. Rusların övüneceği birisi Türkistan’a han olmuştur.
3. Askerler Türk kızlarının namusunu kurtarmalıdır.
4. Kafkasya ve Plevne işgal edilmiştir.
5. Türk askeri harekete geçerek Türk bayrağını Altaylara dikip, Tibet yaylasını ele geçirmelidir.
6. Ruslar Korulbay’ı toplarıyla yakmış, Türk hanlarını hapse atmış, çok sayıda müslümanı öldürmüştür.
7. Rumeli işgal edilmiştir.

Edebî Söyleyişler: “Öç” şiiri kısa, açık, anlaşılır bir şekilde yazılmış ve kahramanca bir eda ile söylenmiştir. “İleri Altın ordu durma hiç” ifadeleri ile şiire akıcılık kazandırılmıştır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Bu şiirde de Türk gençleri vatani savunmaya teşvik edilmiştir. Fakat şiirde geçen “Korulbay’ı Rus topları yakıyor / Yiğit hânlar zindanlardan bakıyor / Derelerden İslâm kanı akıyor” ifadelerinin çocukların kişilik gelişimleri açısından uygun olmadığı düşüncesindeyiz.

Şekil İncelemesi

Şiir, beşliklerden oluşan marş şeklinde 11’li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Beşliklerden ilk üç dize kendi arasında; diğer iki dize ise kendi arasında kafiyelenmiştir. Kafiyeye şeması; aaabb / cccdd / eeccc şeklindedir. Yarım, tam ve zengin kafiyeler kullanılmıştır.

3.1.4. Şehîtlîğin Önemi ve Şehîtlerle İlgili Şiirler

3.1.4.1. On Üç Yaşında Bir Şehît

Emîn Hâkî Bey'e İthâf Olunur

Tosun köyün en fakiri, en kimsesiz yavrusu
 Bu kahraman çocuğa da çökmüş vatan kaygısı
 Henüz on üç yaşlarında bu küçücük kahraman
 Evet küçük, küçük fakat büyük kalpli bir arslan
 Bir tanecik ninesinin ellerine eğildi
 —Nine artık bana hakkın helal eyle, ve dedi:
 Yurdumuza düşman girmiş bütün sarmış vatani
 Cennet bekler düşmanına bugün kurşun atanı
 Durmak olmaz nineciğim hemen cenge varayım
 Ya bir şânlı gazi veya şehît olup kalayım
 —Oğul, sana elim ile yedirdiğim etmeği
 Sırtım ile değirmene taşıyarak öğüttüm
 Farz bilesin vatan için koşup cenge gitmeyi
 Tosun, Tosun, seni ancak bugün için büyüttüm

*Tosun ertesi günü şafakla beraber şu türküyü
 Söyleyerek yola çıkmıştı:*

Sevgili Rumeli vatan bucağı
 Söndü nice vatandaşın ocağı
 Sana yatak yine Türk'ün kucağı
 Allah ile ahd eyledik varmaya
 Seni düşman ellerinden almaya
 Sînesini sana kalkan edecek
 Bu duyguyu mahşere dek güdecek

Tosun Şimdi taburunun en güzide neferi
 Her hizmete gitmek için atılıyor ileri
 Bir gün sabah ezânında bitmiŐ idî nöbeti
 Namaz kılıp Allah'ına Şöyle duâ eyledi:
 Ulu Tanrım Şu vatana düşmanları uŐirme!
 Osmancığın nâmsunu topraklara dŐirme!
 Hep yıkıldı nâms evi, ırz ocağı kalmadı
 Yurdumuzun iğnenmedik bir bucağı kalmadı
 Mescitlere put asıldı ezân sesi duyulmaz
 Kur'ân'ımız parçalandı buna vicdân dayanmaz
 Biz Muhammed ümmetine nusret eyle ver zafer
 Secde edip yalvarıyor -ağlayarak- her nefer
 Duâ bitti sardı Tosun fiŐengliĖi beline
 Ayaküstü bir lokmacık etmek aldı eline
 Küçük Tosun baŐlamadık cenge diye sıkıldı
 Biarenin lokmacığı boğazına tıkıldı

Biraz sonra (silahbaŐı) borusunu iŐitti
 Arslan gibi taburunun ilerisine seğirtti
 Küçük Tosun akŐama dek arslan gibi dĖŐt
 FiŐenk bitti süngü takıp göğüs göğse giriŐti
 Ertesi gün gayet erken bir de baskın edildi
 Katı düşman Şânlı sancak tabyasına dikildi
 Al sancağın gölgesinde yere düşen bir Şehit
 Son nefeste ne söylüyor hele dinle bir iŐit:
 Seher yeli, her yellerin güzeli
 Selam söyle köyde koca nineme
 Şehit olmak diler idim ezeli
 Yaralandım kurşun girdi sîneme
 Sakın nine garipseme; ağlama
 Kimsen yoksa, Allah'ın var başında
 Dertli kadın yüreğini dağlama

Şehîd verdim diye on üç yaşında...
 Fânî dünyâ gayrı sana elvedâ
 Al bayrağım, şimdi benim kefenim
 Nineciğim benim için ağlama
 Seni cennet kapısında beklerim

Mk. S.2, s.21

Gelibolulu: Türk Bahâdır

İçerik İncelemesi

Tema: “On Üç Yaşında Bir Şehîd” isimli şiirin teması şehitliğin önemidir.

Temel İleti: On üç yaşında küçük bir çocuğun vatanı uğruna kahramanca savaşması ve bu uğurda şehit olmasıdır.

Yan İletiler:

1. Yurt düşmanlar tarafından sarılmış ve işgal edilmiştir.
2. Vatanı uğruna savaşanlar cennete gidecektir.
3. Anneler, nineler çocuklarını bu zor günler için büyütmiştir.
4. Vatan uğruna savaşmak her Türk’e farzdır.
5. Rumeli düşmanlar tarafından işgal edilmiştir.
6. Türk milleti Rumeli’yi düşmanın elinden almak için yemin etmiştir.
7. Düşmanlar yurdun her bucağını işgal etmiş, evleri yıkıp, kadınların ırzına geçmiş, mescitlere çan asmış, Kur’an’ı parçalamıştır.
8. Düşmanların yaptığı bu zulümler tüm yurttaki infiale sebep olmuştur.
9. On üç yaşlarındaki çocuklar bile vatanı uğruna savaşmış ve şehit düşmüştür.

Edebî Söyleyişler: Şiirin 15’li hece ölçüsü ile yazılan bölümlerinde tahkiyeli anlatım; 11’li hece ölçüsüyle yazılan bölümlerinde edebî söyleyiş hâkimdir. Şiirde, On üç yaşında küçük bir çocuğun vatanı için kahramanca savaşması ve bu uğurda şehit

olması anlatılmıştır. Dönemin zihniyetinin gereği bu devir şairleri, gençleri vatan savunmasına teşvik edici ve şehitliği yüceltici şiirler yazmışlardır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Millî Edebiyat akımı şairleri, ülkenin içinde bulunduğu olumsuz şartlardan hareketle özellikle gençleri vatan savunmasına teşvik edici ve şehitliği yüceltici şiirler yazmışlardır. “On Üç Yaşında Bir Şehî” şiirinde de on üç yaşındayken vatan uğruna şehit olan Tosun, çocuklara örnek gösterilmiştir. Onlardan yurtları için şehit olmaları beklenmiştir. Her ne kadar dönemin zihniyetinin gereği de olsa bu tarz şiirlerin, çocukların kişilik gelişimleri açısından uygun görülmediğini söyleyebiliriz.

Şekil İncelemesi

“On Üç Yaşında Bir Şehî” isimli şiirin bazı bölümleri 4+4+4+3=15’li, bazı bölümleri ise 11’li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Kafiye şeması; aabbccddeefgfg / hhhiii / jjkkllmmnnooöpp / rrrsssttuuüüvwxvxyz şeklindedir. Şiirin büyük bir bölümü mesnevi tarzı kafiyelenmişken bazı yerlerde ise çapraz kafiye kullanılmıştır. Şiirin genelinde yarım, tam ve zengin kafiyeler ile redifler kullanılmıştır.

3.1.4.2. Öç Duygularından: Şehî Mehmet

Sabahleyin şafak söktü, nurlar çıktı ovoidan;
 Altın başlı, sırma saçlı, dağdan doğdu bir oğlan.
 Yavaş, yavaş uzatarak kollarını saldırdı;
 Dağlar, otlar, insan, hayvan, hepsi nura gark oldu.
 Dağ eğildi, kuşlar öttü buna etti secde;
 O sırada yeşilbaşlı, al mintanlı bir efe, :
 Dağın otlu ve çimenli kenarından görüldü,
 Buna yosma, karanfili köyden bir at seçildi..
 Bu kahraman ata bindi, yola doğru dikildi,
 İmam geldi Tanrıya dek el kaldırdı okudu..
 Köyden bir ses: Âmin!!.. dedi kalbi nurla doldurdu,
 Mehmet atı mahmuzladı, gemi çekti, deh dedi..
 At koştukça, yel esiyor, başta yazma uçuyor,
 Köyde öten davul, zurna halka ferah veriyor,

Mehmet'i hep, süzen güzeller, Hakk'a dua ediyor,
Harbe koşan bu arslanı bütün kalpler okşuyor!

Mehmet artık yol geçmişti, dağ aşmıştı bir hayli,
Duymuştu hep dağlar döven, gün inleyen toyları
Allah! Allah! Sedaları yükseliyor göklere;
Biraz sonra Mehmet'i Hak kavuşturdu askere..
Vatan aşkı, yurt duygusu işlemişti kalplere,
At irkildi, geri durdu, Mehmet baktı bir yere;
Şehitlerden akan kanlar, yerde açmış al lale,
Dere gibi bu kanlarda yüzecekti sal bile..
Matarası omuzunda, Martin kılınc elinde;
Amirinin sarılmıştı hürmet ile eline.
Bu arslana amir baktı, ellerini uzattı.
Karşındaki yüksek tepe bize lazım arş! dedi.
Al bayrakla ilerleyen şanlı, atlı bir manga;
Mehmet'i hep gözlüyordu, gelmek şarttı mutlaka;
Kalbi büyük Türk oğlunu karşıladı alkışlar;
Şimşek gibi çakan toplar, şakırdayan kılıncılar!
Kılınc elde, pala belde Allah! diyen yiğitler,
Gördükleri tepedeki ululuğu hep gözler;
Tırmandılar, yıprattılar, abandılar, sırtlara,
On dakika sonra idi, koptu büyük yaygara..
Manga dikti, al sancağı yüce tepe üstüne;
Mehmetçiği de vurmuştu gelen kurşun göğsüne;
Attan düştü, tüfek elde kılınc belde kahraman!
Al sancağın üzerine sarılmıştı o zaman!
Arkadaşı "Çakır Ali" koştu geldi yanına
Şaşırmış da söylemişti zabıtine: Ay ana!..

Gözler süzgün, fakat çehre gülüyordu Mehmet'te;
Çünkü onun şehit ruhu uçuyordu cennete..

Mk. S.3, s.37

Beşiktaş, Akaretler: Rodoslu Ahmet Kemal

İçerik İncelemesi

Tema: “Öç Duygularından: Şehît Mehmet” şiirinin teması şehitliğin önemidir.

Temel İleti: Türk gençleri vatanları için gözlerini kırpmadan şehit olmuştur.

Yan İletiler:

1. Vatanları için savaşa gidecek olan askerler dualarla uğurlanmıştır.
2. Türk milleti vatan için cenge giden yiğitleri davul zurna eşliğinde göndermiştir.
3. Türk gençlerinin kalpleri vatan aşkı ve yurt duygusu ile doludur.
4. Savaşlarda çok sayıda şehit verilmiştir.
5. Mehmetçik azmiyle stratejik tepeleri ele geçirmiştir.
6. Vatan için şehit olan askerler canlarını gülerek teslim etmişlerdir.
7. Şehitlerin ruhu cennete uçmuştur.

Edebî Söyleyişler: Şiir tahkiyeli bir anlatıma sahip olduğu için edebî söyleyişler açısından zayıftır. “Öç Duygularından: Şehît Mehmet”te olay ve kişiler ön plana çıkarılmış ve mesaj verme kaygısı taşınmıştır. “Dağ eğildi, kuşlar öttü buna etti secde” dizesinde teşhis; “Harbe koşan bu arslanı bütün kalpler okşuyor!” dizesinde arslan ifadesi ile istiare; “Duymuştu hep dağlar döven, gün inleten toyları” ile “Şehitlerden akan kanlar, yerde açmış al lale / Dere gibi bu kanlarda yüzecekti sal bile” dizelerinde mübalağa; “Şimşek gibi çakan toplar, şakırdayan kılınçlar!” dizelerinde şimşeğe benzetilen toplar ile teşbih sanatları yapılmıştır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Tahkiyeli anlatımlar her zaman çocukların ilgisini çekmiştir. “Öç Duygularından: Şehît Mehmet” şiirinde de Mehmet'in askere gidişi, kahramanlığı ve şehit olması anlatılmıştır.

Şekil İncelemesi

“Öç Duygularından: Şehîd Mehmet” iki bölüm halinde 4+4+4+3 duraklı 15’li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Şiirin genelinde yarım, tam ve zengin kafiyeler ile redifler kullanılmıştır. Kafiye şeması mesnevi tarzındadır.

3.1.4.3. Türk Gemicisinin Duası

-Şehîttten İstimdât-

Akdeniz’de “Ummân”larda, Hindiye’de dövüşmüş, Osmanlı!
Millet için yara yemiş dînin şehîdi düşmüş, al kanlı!

Kış gecesi uğuldayan denizlerin bağrında, yatarken!
Nice hançer -yılmaz yüreğini yakan- ağzında, batarken!

Ben yetiştim, al bayrağı, kefenini getirdim. Yelkenin!
Allahtan rahmet olup üstümüze açılsın, [arşanın]!

Mercan tutmuş kemiklerin cennetlere anahtar: Gideyim!
Millet için denizlerde şehîtlik murâdım var. Ereyim!

Mk. S.30, s.565

Ali Rıza Seyfî

İçerik İncelemesi

Tema: “Türk Gemicisinin Duası” isimli şiirin teması şehit olma isteğidir.

Temel İleti: Türk gemicisi, milleti için denizlerde şehit olmayı istemektedir.

Yan İletiler:

1. Osmanlı askeri Akdeniz’de, Umman’da, Hindistan’da savaşmıştır.
2. Millet için çok sayıda asker şehit düşmüştür.
3. Türk gemicileri, Türk milleti için denizlerde seve seve şehit olmayı göze almıştır.

Edebî Söyleyişler: Millî Edebiyat akımı şairlerinin, özellikle gençleri vatan savunmasına ve şehitliğe teşvik edici şiirlerinde coşkulu bir söyleyiş göze çarpar. Türk Gemicisinin Duası” isimli şiirde de coşkulu bir söyleyiş hâkimdir. Anlam dizelerden taşmıştır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: “Türk Gemicisinin Duası” vatanın düşman tarafından işgali sırasında yazılmış bir şiirdir. Bu şiirde vatani için şehit olmak isteyen bir gemicinin duası, tema olarak işlenmiştir. Bu tarz şiirlerle şehitlik kavramı yüceltmek istenmiştir. Ülkenin içinde bulunduğu olumsuz şartlar, bu tarz şiirlerin yazılmasını gerektirmiştir.

Şekil İncelemesi

“Türk Gemicisinin Duası” aruz ölçüsü ile yazılmış dört beyitten oluşan kısa bir şiirdir. Beyitler kendi arasında kafiyelidir. Kafiye şeması; aa / bb / cc / dd şeklindedir. Şiirde tam kafiye kullanılmıştır.

3.1.4.4. Fethî ve Sadîk¹ İçin

İki melek idiniz, Türk sînesinden:

Çıktınız; semâlara, kanat açtınız

Dağıldı ufuktan siyâh dumanlar:

Türklüğe taze nûrlar saçtınız.

Ey ulu şehîtler, ey mert yiğitler

Ana kucağıdır, düştüğünüz yer

¹ Balkan Savaşı’nda gösterdiği başarılar nedeniyle gümüş liyâkat madalyası ile ödüllendirilen Mehmet Fethi Bey, aynı zamanda Türk Hava Kuvvetleri tarihinde ilk savaş görevi alan sekiz Türk pilotundan birisidir. Yine Türk Hava Kuvvetleri tarihinde (Şubat 1913) ilk gece uçuşunun yapılması, yine uçaklarda ilk bombanın kullanılması ve düşman hatları üzerinde havadan ilk defa (Bulgar hatları üzerine) bombanın atılması da 1913 yılında Balkan Savaşları sırasında Üsteğmen Fethi Bey tarafından gerçekleştirilmiştir.

27 Şubat 1914 günü Şam’dan havalandıktan kısa bir süre sonra Taberiye Gölü civarında Küfrühar Kayalıkları üzerinde uçak düşmüş, Yüzbaşı Fethi Bey ile Yüzbaşı Sadık Bey şehit olmuşlardır. Türk Hava Kuvvetlerinin ilk hava şehitleri olan Yüzbaşı Fethi Bey ve Yüzbaşı Sadık Bey’ in cenazeleri Şam’a getirilmiş ve Emeviye Camisinde bulunan Selahaddin-i Eyyübî Türbesinin yanına gömülmüşlerdir.

Vatan kaygısıyla çarpan kalbiniz
 Durdu mu artık? Çarpmaz oldu mu?..
 Gül yanaklarınız, ak nâsiyeniz
 Hazân yaprakları gibi soldu mu?..
 Ey ulu şehîtler, ey mert yiğitler
 Bir Türk ocağıdır düştüğünüz yer

Hilâli, hilâle ulaştırdınız
 Maksadınız büyüktü semâlar kadar
 Yalnız size bir millet değil,
 Kerbelâ'da yatan şehitler ağlar
 Ey ulu şehîtler, ey mert yiğitler
 Bir Türk ocağıdır düştüğünüz yer

Ey hâin fırtına, mel'ûn kasırğa
 Sen mi işledin bu cinayeti
 Bizi ağlattın, fakat ağlatma
 Zât-ı Nübüvvet'i, rûh-ı Şevket'i¹
 Ey ulu şehîtler, ey mert yiğitler
 Ana kucağıdır, düştüğünüz yer

¹ Mahmud Şevket Paşa, (Doğumu; 1856, Bağdat-Ölümü 11 Haziran 1913, İstanbul) Osmanlı asker ve devlet adamı. 31 Mart Olayı olarak bilinen ayaklanmanın bastırılmasında ve II. Abdulhamid'in tahttan indirilmesinde rol oynamış, V. Mehmet Reşat saltanatında 23 Ocak 1913-11 Haziran 1913 tarihleri arasında dört ay on dokuz gün sadrazamlık yapmıştır.

Abdulhamid'in tahttan indirilmesinden sonra kurulan İbrahim Hakkı Paşa kabinesinde harbiye nazırı oldu ve güçlü bir konuma yükseldi. Ama İttihat ve Terakki'nin baskısı sonunda görevinden istifa etmek zorunda kaldı. İttihat ve Terakki'nin gerçekleştirdiği hükümet darbesinden sonra (Babıâli Baskını) sonra sadrazamlığa getirildi. Bu dönemde Balkan Savaşı yenilgisinin sonuçlarıyla karşı karşıya kaldı; Osmanlı Devleti'nin ıslahat programı konusunda İngiltere, sınır anlaşmazlıkları konusunda da İran'la arasında doğan sınır sorunlarını çözmeye çalıştı. Bir yandan da hem İttihat ve Terakki'ye karşı gelişen muhalefetle, hem de İttihat ve Terakki'nin içindeki çekişmelerle uğraştı. Gerek bu iç ve dış sorunlar, gerekse asıl iktidarın İttihat ve Terakki'nin elinde olması, yapmak istediği reformları gerçekleştirmesini engelledi.

11 Haziran 1913 günü Beyazıt Meydanı'nda makam otomobilinin içindeyken uğradığı silahlı saldırı sonucu öldürüldü ve İstanbul'un Şişli semtinde 31 Mart şehitlerinin anısına dikilmiş Abide-i Hürriyet'in bulunduğu Hürriyet-i Ebediye Tepesine gömüldü.

Tanrının ismine andımız vardır
 Haşre dek sizi yâd edeceğiz
 Güneşe, aya, göğe baktıkça
 Azîz rûhunuzu şâd edeceğiz
 Ey ulu şehitler, ey mert yiğitler
 Ana kucağıdır düştüğünüz yer

Mk. S.33, s.624

Emîn Hâkî

İçerik İncelemesi

Tema: “Fethî ve Sadîk İçin” şiirinin teması şehitlere saygıdır.

Temel İleti: İlk hava şehitlerimiz olan Fethî ve Sadîk Beyler yaptıklarıyla Türk milletine ümit vermiştir. O yüzden isimleri sonsuza kadar unutulmayacaktır.

Yan İletiler:

1. Pilotlarımız Fethî ve Sadîk Beyler meleğe benzetilmiştir.
2. Fethî ve Sadîk Beylerin havacılık adına yaptıkları çalışmalar, Türk milleti için ümit olmuştur.
3. Fethî ve Sadîk Beyler o zamanlar bir Türk toprağı olan Filistin’de şehit olmuştur.
4. Fethî ve Sadîk Beylerin ölümü tüm yurttaki büyük bir üzüntüye yol açmıştır.
5. Bu olaya Peygamberimiz ile Şevket Paşa’nın ruhu da üzülmüştür.
6. Fethî ve Sadîk Beyler unutulmayacak ve Türk milleti tarafından sonsuza kadar anılacaktır.

Edebî Söyleyişler: Fethî ve Sadîk Beyler meleğe benzetilerek istiare sanatı yapılmıştır. Fethî ve Sadîk Beylerin yanakları güle, gül yanakları ve ak nasiyeleri de hazan yapraklarına benzetilmiştir. Şiirin genelinde istifham sanatı kullanılmıştır. “Ey hâin fırtına, mel’ûn kasırga” ifadeleri ile nida sanatı yapılmıştır. “Kerbela” ile telmih, “fırtına-kasırga” ile teşhis ve tecahül-ü arif sanatları yapılarak şiir edebî söyleyişler açısından zenginleştirilmiştir.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Türk milletine ve Türk çocuklarına Fethî ve Sadîk Beylerin yaptıklarıyla, ümit verilmek istenmiştir. Ülkenin içinde bulunduğu olumsuz şartlara rağmen Fethî ve Sadîk Beyler Türk havacılığı adına önemli işler yapmışlardır. Bu tarz şiirler ile Fethî ve Sadîk Beyler gibi kahramanlar idealleştirilerek çocuklara örnek olarak sunulmuştur. Gelecek adına ümit vermesi ve vatanları uğruna şehit olan insanları idealleştirmesi yönüyle bu şiirin çocuklar için uygun olduğunu söyleyebiliriz.

Şekil İncelemesi

Şiir dördlük ve ikiliklerden mürekkep beş bölümden oluşmuştur. İkilikler nakarat olarak kullanılmıştır. Aruz ölçüsü ile yazılmıştır. Kafiye şeması; abcb / dd / efef / dd / ghıh / dd / ijij / dd / klml / dd şeklindedir. Şiirin genelinde yarım, tam ve zengin kafiyeler kullanılmıştır.

3.1.4.5. Hava Şehîtlere

Fethî ve Sadîk İçin

Uçtunuz. Uçtunuz göğe erdiniz.

Semâlara altın kanat gerdiniz.

Cihânlara şân ve şeref verdiniz

En nihayet kanlı mezâr kazdınız

Târihlere şânlı yazı yazdınız

Millet müjdecisi bir çift kuştunuz.

Hak yolunda Hakk'a doğru uçtunuz.

Vatan için göğüs verip koştunuz.

Hûrîler ağlasın felek ağlasın.

Türbeniz üstünde melek ağlasın.

Yetim bıraktınız koca milleti.

Sizi yetiştiren şanlı devleti.

Sîneye çektiniz şimdi “Şevket’i”.

Kâinat ağlasın cihan ağlasın.

Makberinden kalksın Orhan ağlasın.

Uyan Fethî, Sadîk! Milletini gör

Oğlum diye yanan devletini gör

Rûhunuza olan hürmetini gör

Yolunuzda ehl-i îmân ağlasın

Bu büyük ölüme vicdân ağlasın

Azminiz kaviydi îmânım gibi.

Yolunuz doğruydu Kur’ân’ım gibi.

Kâinat ağlasın vicdânım gibi.

Mahşere dek yansın millet ağlasın

İki genç şehîde devlet ağlasın

16 Şubat Sene 329

Mk. S.33, s.627

Gelibolulu Rızâ Cezmi

İçerik İncelemesi

Tema: Şiirin teması, şehitlere saygıdır.

Temel İleti: İlk hava şehitlerimiz olan Fethî ve Sadîk Beylerin ölümü Türk milletini büyük bir üzüntüye sevk etmiştir.

Yan İletiler:

1. Fethî ve Sadîk Beyler yaptıklarıyla dünyaya şan ve şeref vermişlerdir.
2. Fethî ve Sadîk Beyler bir uçak kazasında şehit olmuşlardır.

3. Fethî ve Sadîk Beyler yine onlar gibi şehit olan Şevket Paşa gibi anılacaklardır. Dönemin siyasî kişiliklerinden biri olan Mahmut Şevket Paşa'nın çocuk şiirine konu olması bu dönemde yazılan şiirlerin politize olduğunun bir göstergesidir.

4. Fethî ve Sadîk Beylerin ölümleri Türk milletini çok üzmüştür.

5. Yaptıklarıyla koca bir millete itibar kazandıran bu iki şehit, Türk milleti tarafından asla unutulmayacaktır.

Edebî Söyleyişler: Fethî ve Sadîk Beyler millet müjdecisi bir çift kuşa benzetilerek istiare sanatı yapılmıştır. Şiirin üçüncü bölümünde Şevket Paşa ve Orhan Gazi hatırlatılmıştır. "Ağlasın" kelimelerinin tekrarı ile ahenk sağlanmıştır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Fethî ve Sadîk Beylerin şehit olması dönemin çocuk dergilerinin pek çoğunda da işlenmiştir. Çocukların gözünde idealleştirilen Fethî ve Sadîk Beyler ile çocuklara ümit verilmek istenmiştir. Dönemin hassasiyetleri gereği şehitliğin yüceliği bu iki kahraman Türk pilotu ile özdeşleştirilerek çocuklara örnek olarak sunulmuştur.

Şekil İncelemesi

Şiir, üçlük ve ikiliklerin bulunduğu beş bölümden oluşmuştur. 11'li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Kafiye şeması; aaa bb / ccc dd / eee ff / ggg hh / ııı jj şeklindedir. Şiirin genelinde tam ve zengin kafiyeler kullanılmıştır. Şiir ahenkli ve ölçülüdür. Şekil açısından çocukların hoşlanacağı bir şiirdir.

3.2. Çalışmanın Erdemini Anlatan Şiirler

3.2.1. Çalışmak

Ali küçük hem çalışkan bir çocuk.

Küçücükten yetim kalmış yavrucak.

Küçük Ali kulübeden çıkarak.

Gözlerinden kanlı yaşlar saçarak.

Etti duâ şöylece Allah'ına.

Hiç dayanılmaz çocuğun âhına.

Tanrım bize acı. Yoktur yiyecek!
 İşte ninem aç yatıyor ölecek.
 Aman Allah şu dünyâda kimsesiz.
 Bir kulunu koyma böyle çaresiz.
 Bari şurdan çalı çırpı toplayım.
 Götüreyim şehre hemen satayım.
 O incecik kollarıyla topladı.
 Yük yaparak arkasına sırtladı.
 Koydu odun parasını koynuna.
 Döndü köye ninesinin yanına
 Sarılarak dedi nine işte ben
 Bak kazandım çalışarak sakın sen
 Kimsesizim diye artık ağlama.
 Yoksullukla yüreğini dağlama.
 Ertesi gün yine şehre giderken.
 Bir sâili gördü yolda pek erken.
 —Dedi sâil aman oğul on para.
 Ver çocuğum başın gözün uğruna.
 —Çalış baba çalışırsan bulursun.
 Çalışmazsan böyle tembel olursun.
 Bu küçücük kollarımla ben bile.
 Taşıyorum odun kesip elimle.
 Büyük küçük çalışırsak hepimiz;
 Rahat eder vatanımız evimiz.

Akbük: 10 Mayıs 329

Mk. S.3, s.46

Talha Nilüfer

İçerik İncelemesi

Tema: Şiirin teması çalışmanın önemidir.

Temel İleti: Vatanın rahatı için büyük küçük herkes çalışmalıdır.

Yan İletiler:

1. Türk halkı fakir ve aç kalmıştır.
2. Çocuklar yiyecek bulabilmek için çalışmak zorunda kalmıştır.
3. Toplumun içine düştüğü kötü durumdan ancak büyük küçük herkes çalışarak çıkılacaktır.

Edebî Söyleyişler: Manzûmede tahkiyeli anlatım kullanıldığı için edebî sanatlara, orijinal ifadelerle pek fazla yer verilmemiştir.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Bu tarz manzûmelerin Osmanlı Devleti'nin eğitim sisteminde önemli bir yeri vardır. Bu manzûmelerde anlatılan hikâyelerden hareketle çocuklardan toplumun ihtiyaçlarını karşılayan ideal insanlar olmaları beklenir. Bu manzûmede de ninesiyle yaşayan yetim ve çalışkan küçük bir çocuğun çalı çırpı satarak ekmek parasını kazanması anlatılarak çalışmanın önemi nazara verilmiştir.

Şekil İncelemesi

Manzûme 11'li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Bir dörtlük bir beyit ve bir bentten oluşmuştur. Mesnevi tarzında kafiyelenmiştir. Kafiye şeması; aabb / cc / ddeeff... şeklindedir. Yarım, tam ve zengin kafiyeler kullanılmıştır.

3.2.2. Baba Öğüdü-1

İstikbâl Babalarına

“1”

Bir zamanlar Viyana'nın kapısını açarken;
Önümüzden, düşmanların taburları kaçarken;
Güneş gibi cihânlara, nûrumuzu saçarken,

O feyizden nişâne yok; bugün bakın bizlerde!
Çalışınız oğullarım! Çünkü ümit sizlerde...

“2”

Çalışınız! İnci dolu deryâlara dalınız!
 Çalışınız! Dünyâları hayretlere salınız!
 Çalışınız! Hâinlerden öcünüzü alınız!

Dirilikten eser yoktur bugün bakın bizlerde!!
 Çalışınız oğullarım! Çünkü ümit sizlerde...

“3”

İşte, bizler çalışmadık yurdumuzu aldılar,
 En önceden içimize nifakçılar saldılar!
 Mabetlere; astıkları çanlarını çaldılar!

Düşününüz! Hele biraz kan mı kalmış bizlerde?
 Çalışınız oğullarım! Çünkü ümit sizlerde...

“4”

Bize sakın bakmayınız! Atamıza bakınız!
 Bize ait târihleri, âteşlere yakınız!
 Yaşadıkça suçumuzu başımıza kakınız!

Duygu denen meziyeti aramayın bizlerde!
 Çalışınız oğullarım! Çünkü ümit sizlerde...

“5”

Yine bir gün sa'yinizin çiçekleri açarsa!
 Düşmanınız önünüzden bizim gibi kaçarsa!
 Nâsiyeniz şu toprağa pırlantalar saçarsa!

Bize rahmet okumayın ara sıra anınız!
Çalışınız oğullarım! Göğe çıksın şânınız...

Mk. S.4, s.53

Emîn Hâkî

İçerik İncelemesi

Tema: “Baba Öğüdü-1” isimli şiirin teması çalışmanın önemidir.

Temel İleti: Yurtları işgal edilen babalar, geleceğin babası olacak olan çocuklarından çalışmalarını ve vatani düşmanlardan kurtarmalarını istemişlerdir.

Yan İletiler:

1. Türk milleti bir zamanlar Viyana’yı kuşatmış, düşman ordularını önüne katarak kovalamış, dünyaya ışık saçmıştır. Fakat şimdi o günler geçmişte kalmıştır.
2. İşgal edilen vatanın ümidi çocuklardır.
3. Çocuklar çalışarak ülkelerini işgal eden düşmanlarından öçlerini alacaktır.
4. Türk milleti çalışmadığı için yurdunu düşmanlarına kaptırmıştır.
5. Çocuklar babalarını değil bir zamanlar dünyayı dize getiren atalarını örnek almalıdır.
6. Çocuklar çalışmalı, ülkelerinden düşmanları kovalamalı ve Türk milletini yüceltmelidirler.

Edebî Söyleyişler: Şiirde lirik bir söyleyiş hâkimdir. “Bir zamanlar Viyana’nın kapısını açarken” ifadesi ile Osmanlı ordularının Viyana kuşatmasına telmih yapılmıştır. “Güneş gibi cihanlara” derken Türk milleti güneşe benzetilmiştir. “Hele biraz kan mı kalmış bizlerde?” cümlesinde istifham sanatı yapılmıştır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Dönemin şiirlerinde ekonomik ve siyasal sorunların çözümünde çalışmanın, üretmenin, girişimciliğin önemine ilişkin temalar sıkça işlenmiştir. “Baba Öğüdü-1” isimli şiirde de tembellik edip vatanını kaybeden baba, çocuğuna çalışarak vatani kurtarmasını öğütlemiştir.

Şekil İncelemesi

Şiir, üçlük ve ikiliklerden oluşmuştur. 4+4+4+3 duraklı 15'li hece ölçüsü kullanılmıştır. Kafiye şeması; aaa bb / ccc bb / ddd bb / eee bb / fff gg şeklindedir. Tam kafiye ahenk sağlayıcı unsur olarak kullanılmıştır.

3.2.3. Çalışalım

Türk Kardeşlerime

“1”

Kardeşlerim! Nice yıllar çalışmayı sevmedik,
Bir karanlık yola saptık.. Hiç aydınlık görmedik;
Tembel olduk.. Çalışmanın kıymetini bilmedik:

Düşman bizi zayıf gördü, süngüsüyle dayandı.
Yurdumuzun toprakları al kanlara boyandı!

“2”

Sancağımız, Balkanlar'da, çamurlara sürüldü;
Aksakallı babalarımız alçakça öldürüldü..
Hâkanların türbeleri koğuşa döndürüldü

Vâlideler harâp olan yurtlarında ağlıyor;
Masûmların feryâtları yürekleri dağlıyor...

“3”

Kardeşlerim! Bu felâket sa'yımızı artırsın,
Aramızda hüküm süren tembelliği kaldırsın;
Varsın yine düşmanımız dört taraftan saldırsın

Uğraşalım: Mamûr olsun yurdumuzun her yanı,
Ecdâdımız çalışmakla titrettiler cihâmı!...

“4”

Kardeşlerim! Gece gündüz çalışmayı sevelim,
Büyüyünce harp etmeye güle güle gidelim;
Yurdumuzun uğurunda uğraşalım, ölelim!..

Çalışalım: Düşmanları birer birer ezelim,
Zümrüt gibi ovalarda mertçesine gezelim...

“5”

Çalışalım: Bu zavallı vatanımız kurtulsun,
Düşman kîni kalbimizde ilelebet yer bulsun;
Bu cehâlet, bu tembellik - yeter artık - kahrolsun!

Düşmanlarımız pek çoğaldı, gözümüzü açalım..

Çalışalım: Sa'yımızın nûrlarını saçalım!..

Temmuz 1329 “Âfitâb-ı Maarif”

Mk. S.11, s.181

Mehmed Muhiddin

İçerik İncelemesi

Tema: “Çalışalım” şiirinin teması çalışmanın önemidir.

Temel İleti: “Çalışalım” şiirinin temel iletisi, Türk milletinin içine düştüğü güç durumdan ancak çok çalışarak çıkabileceğidir.

Yan İletiler:

1. Türk milleti tembellik edip çalışmadığı için düşmanların saldırısına uğramıştır.
2. Balkanlar’da Türk ordusu yenilmiştir.
3. İnsanlar katledilmiş, padişah türbeleri koğuşlara çevrilmiştir.
4. Türk halkı bu duruma çok üzülmüştür.
5. Ecdadımız çok çalıştığı için dünyayı titretmiştir.

6. Çocuklar çalışmayı çok sevmeli ve büyüdüklerinde vatanları için savaşmalıdırlar.

7. Çocuklar düşmanlarına karşı kin beslemeli ve daha dikkatli olmalıdırlar.

Edebî Söyleyişler: Şiir edebî söyleyiş açısından pek başarılı değildir. Ancak “karanlık yola saplanmak, yurdun al kanlara boyanması, zümrüt ovalarda mertçe gezmek, sayımızın nurlarını saçalım” ifadeleri dikkat çekmektedir. Şiirin edebî değerinin olduğunu söyleyemeyiz.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: “Çalışalım” şiirinde bir taraftan çocuklara çalışmanın erdemlerinden bahsedilirken bir taraftan da çocuklardan düşmanlarına karşı intikam duymaları istenmektedir. Çocuk şiirlerinde her türlü olumsuzluktan kaçınılması gerekirken bu şiirde de çocuklara olumsuz duygular telkin edilmiştir.

Şekil İncelemesi

Şiir beş bölümden oluşmuştur. Bu bölümler üçlük ve beyitlerden oluşmuştur. 4+4+4+3 duraklı 15’li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Kafiye şeması; aaa bb / ccc dd / eee ff / ggg hh / ııı jj şeklindedir. Kafiye değerleri ise tam ve zengin uyaklardan oluşmaktadır. Şiir biçim açısından çocukların hoşlanacağı şekilde ritimli, ölçülü ve kafiyeli yazılmıştır.

3.2.4. Şâir Çocuk-Ciddi Baba

—Bey baba! Gel, bak: Bu gece gökyüzü,

Öyle açık: Andırıyor gündüzü.

Şenliği var nura bürünmüş desem,

Pek sönük olmaz mı ki (Şenlik) sözü?

Dopdolu yıldızla semâ boşluğu,

Her biri aydınlatıyor loşluğu,

Hepsinin altında kurulmuş hilâl,

Hepsinin üstünde fakat hoşluğu.

Sonra, hilâlin önüne pek yakın
 Bir küçücük yıldız oturmuş bakın
 Sancağımız göklere çıkmış gibi,
 Cetlerimiz etmede güya akın.

Sancağımız gökte, felek yurdumuz.
 Cümlesi yıldızlarının ordumuz.
 Arş ileri! Arşa deyip çıkmalı!
 Yol verir elbet bize mabûdumuz.

—Sen yine bak, şiire kapıldın oğul!
 Kendine gel, doğru düşün, doğru ol!
 Arşa kadar çıkması müşkül değil,
 Lâkin oturmakla alınmaz ki yol.

Şiire, hayâlete kapılmak alay!
 Sonra atıp tutması gayet kolay!
 Pencerenden (arş ileri!) denmenin,
 Kıymeti yoktur, kalır oğlum kalay

Arş ileri, haydi! Fakat fi'l ile
 Sade (terakki) sözü pek nâfile!
 Öyle heveskâr teâlî olan,
 Sa'y ile katlanmalı her müşküle

Cetlerimiz gökten alıp bayrağı,
 Sayesine çekti bütün toprağı.
 Âh o mübârek, o güzel bayrağın,
 Ta (Viyana) olmuş idi uğrağı!

Çünkü tutanlar onu, arslandılar.
Kula değil, himmete yaslandılar.
Sa'y ile dünyâları fethettiler,
Hepsi de gayetle çalışkandılar

Bizse atâletle düşüp gaflete,
Uğradık ondan nice bin zillete!
Bilmiş ol oğlum ki atâlet gibi,
Düşman bed-hâh olamaz millete

Bayrağımız indi semâdan yere!
Oldu o nâzende vücudu bere!
Sanki o sancakla bugün memleket,
Bir yaralı kalbe kefen, makbere!

Düştü bugün toprağa.. Lâkin yarın,
Ey yetişenler! Onu siz kaldırın!

6 Eylül Sene 329

Mk. S.15, s.233

Tahirü'l Mevlevi

İçerik İncelemesi

Tema: “Şâir Çocuk-Ciddi Baba” şiirinin teması çalışmanın önemidir.

Temel İleti: Atalarımızın çalışarak gökyüzüne çıkardığı Türk bayrağı tembellik edip çalışmayan Türk milleti tarafından yerlere düşürülmüştür. Yetişen yeni nesil, Türk bayrağını yeniden göklere çıkartacaktır.

Yan İletiler:

1. Gökyüzünde yıldızların arasında hilal ile yıldızın görünüşü Türk bayrağını andırmıştır. Bu durum Türk ceddinin akınlarını hatırlatmıştır.

2. Türk milleti, ataların kahramanlıklarını hayal etmek yerine gerçekçi olmalı, çalışarak güçlükleri yenmelidir.
3. Türk milletinin ataları gökten aldıkları bayraklarını Viyana'nın önlerine kadar götürmüştür.
4. Atalar kula değil çalışmaya dayanmış, çalışkanlıkları sayesinde dünyayı fethetmişlerdir.
5. Tembellik eden Türk milleti gaflete düşüp zavallı olmuştur.
6. Türkler çalışmadığı için gökyüzünden yere inen bayrakları yara almış ve milletin kefeni haline gelmiştir.
7. Yere düşen Türk bayrağını yeni yetişen Türk çocukları kaldıracaktır.

Edebî Söyleyişler: Tahkiyeli bir anlatıma sahip olan metinde karşılıklı konuşmalar şiire ahenk katmıştır. Çocuğun yıldızlara bakarak kurduğu hayaller babanın didaktik öğütlerine sebep olmuştur. Şair mesajı öğütler şeklinde sunmuştur. Bu öğretici tarz şiirin edebî değerini azaltmıştır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Çocuk şiirlerinde en çok işlenen temalardan birisi de çalışmanın önemli bir erdem olduğu düşüncesidir. “Şâir Çocuk-Ciddi Baba” şiirinin, çalışmanın önemini vurgulaması yönüyle çocuklar için uygun olduğunu söyleyebiliriz.

Şekil İncelemesi

Şiir aruz ölçüsü ile yazılmış on dörtlük ile bir beyitten oluşmuştur. Kafiye şeması; aaxa / bbbx / ccxc...jj şeklindedir. Kafiye şeması düz kafiye şeklindedir. Şiirin genelinde yarım, tam, zengin kafiye kullanılmıştır.

3.2.5. Coğrafya Dersinde

Efendiler! Şu: Venedik Körfezi

Beş asır var iyi tanır o, bizi.

Üzerinde donanmamız gezerdi;

Kıyısını sancağımız bezerdi.

Şu Adalar Denizi¹ de bizimdi,
 Akdeniz'de azmimize kesimdi.
 Çünkü: Daim ilerdeydi gözümüz..
 “Bire koman!” olmuş idi sözümüz.
 Damarlarda erlik kanı coşardı;
 Her Osmanlı, ileriye koşardı.
 Dîn gayreti yüreğinde sönmezdi;
 Ölür, gider.. Fakat geri dönmezdi.
 Şu denizler, kaç bin şehît mezârı!
 Kan arslana olmuştu cân pazarı!
 O şehîtler bu sulara gömülmüş;
 O yiğitler, vatan yolunda ölmüş.
 Biz, onların torunuyuz çocuklar!
 Lâkin onlar gibi bakın nemiz var?
 Onlar gitti ileri, biz çekildik;
 Çünkü: Onlar çalışkan, biz değildik
 Baktık, durduk her tarafa keş gibi!
 Hayır, hayır.. Ölü gibi. Leş gibi!
 Ne utandık, ne de biraz sıkıldık;
 Kaçtık, geldik Marmara'ya sıkıldık!
 Efendiler! Burasını düşünün:
 Vatan sizin yarın, yahut öbür gün,
 Bu meskenet duvarını yıkınız:
 Sonra zafer denizine çıkınız.

Mk. S.23-24, s.373

Tahirü'l Mevlevi

İçerik İncelemesi

Tema: “Coğrafya Dersinde” şiirinin teması çalışmanın önemidir.

¹ Ege Denizi

Temel İleti: Eskiden dünyaya hâkim olan Osmanlı Devleti tembellik ettiği için geri kalmış ve pek çok toprağını kaybetmiştir. Türk milleti tembellikten kurtulmalı ve zaferler kazanmalıdır.

Yan İletiler:

1. Osmanlı Devleti'nin donanması beş asır Venedik Körfezi'nde bulunmuş ve sancağı dalgalanmıştır.
2. Ege Denizi ve Akdeniz, bir zamanlar Türk gölü olmuştur.
3. Osmanlı yüreğinde din gayreti, damarlarında asker kanı, ağzında “bre koman” sözü ile sürekli çalışmış bu uğurda çok şehit verse de hedefinden dönmemiştir.
4. Vatan uğruna çok sayıda asker denizlerde şehit olmuştur.
5. Yeni nesil, her ne kadar Osmanlının torunları olsalar da, onlar kadar çalışkan olmadıkları için geri kalmıştır.
6. Pek çok yer kaybedilmiş, sadece Marmara ile yetinmek zorunda kalınılmıştır.
7. Türk milleti öncelikle tembellikten kurtulmalı sonra da zaferler kazanmalıdır.

Edebî Söyleyişler: “Efendiler! Şu: Venedik Körfezi / Beş asır var iyi tanır o, bizi.” dizelerinde teşhis, “Her Osmanlı” ifadesinde mecaz-ı mürsel, “Lakin onlar gibi bakın nemiz var?” dizesinde istifham, “Baktık, durduk her tarafa keş gibi! / Hayır, hayır.. Ölü gibi. Leş gibi!” dizelerinde teşhis ve rücu sanatları kullanılmıştır. Şiirin akıcı bir dili vardır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: “Coğrafya Dersinde” şiiri, çalışmanın önemli bir erdem olduğu fikrini, tarihi gerçekler ışığında çocuklara aşılamaaya çalışmıştır.

Şekil İncelemesi

Şiir beyitler halinde 4+4+3 duraklı 11’li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Kafiye şeması; aa / bb / cc... şeklindedir. Yarım, tam ve zengin kafiyeler kullanılmıştır.

3.2.6. Serçenin Öğüdü

- İskender Fahreddin Beyefendiye -

Baharda sevimli çiçekler içinde,
Veya bir koruda ağaçlar üstünde
Gezerdim, her yere neşeler saçardım,
Semâda sevinçle uçardım, uçardım...

Çalışır, didinir, çırpınır, terlerdim:
Sevincim artardı, şiirler söylerdim!
Sonra -âh kardeşim!- ben “sa’y”i unuttum;
Bir tembel, tedbirsiz ve sevinçsiz oldum.

Tembeller, hiçbir işte asla zevk bulmaz;
Çalışmaktaki zevk, bir şeyde duyulmaz!
Bunu ben, -âh, yazık!- hiç takdîr etmedim;
Âcizlik, sefâletle her gün inledim!

Nihâyet, o zâlim, boğucu boralar
Yuvamı dağıttı.. O güzel ovalar,
Çiçekli korular şimdi pek harâbedir;
Bu harâp yurtlar, âh, beni çok ağlatır!

Kardeşim! Çalış da bir tembel olma sen;
Koş, uğraş! Rahatla yaşamak istersen...
Sa’ydır: Zevk ile rahatın esâsı;
Tembelin nihayet, bozular yuvası!...

24 Teşrin-i Evvel, 329

Mk. S.23-24, s.410

Mehmed Muhiddin

İçerik İncelemesi

Tema: “Seçenin Öğüdü” şiirinin teması çalışmanın önemidir.

Temel İleti: İnsanlar rahat yaşamak istiyorlarsa çalışmalıdırlar.

Yan İletiler:

1. Serçe yaşadığı yerlerde mutludur. Çalışıp uğraştığı için sevinçlidir ve şiirler söylemektedir.
2. Serçenin çalışmayı bırakması ile her şey tersine dönmüştür. Artık tembel, tedbirsiz ve mutsuzdur.
3. Tembel insanlar hayattan zevk alamazlar.
4. Çalışmanın faziletini takdir edemeyenler acizlik ve sefaletle inlerler.
5. Rahat yaşamak isteyen çalışmalıdır. Zevk ve rahatın özü çalışmaktır.

Edebî Söyleyişler: Şiir, didaktik tarzda yazıldığı için edebî söyleyişler açısından zayıftır. Fakat mesajın bir serçe tarafından verilmesi orijinal bulunmuştur.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Çocuklar hayvanların konuşturulduğu şiirlerden hoşlanırlar. Çalışmanın önemli bir erdem olduğu fikrinin bir hayvanın konuşturularak verilmesi çocukların hoşuna gidecek bir durumdur.

Şekil İncelemesi

Şiir beş dördlükten oluşmuştur. 6+6 duraklı 12’li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Kafiye düzeni; aabb / ccdd / eeff... şeklindedir. Yarım, tam, zengin kafiyeler ile redifler kullanılmıştır.

3.2.7. Köylüye!

Hişt... Sana derim ey hemşehri, çalış artık bu ocakta,
 Ekilmedik yer kalmasın, nûr parlasın her bucakta,
 Çoluk, çocuk hepsi tanışın bu hayâtın lezzetini...
 Ayrılmasın bu sevgili yurdundan, yetîm kalıp kucakta!

Görüyoruz: Evlerini satanları, yurtlarından uzak kaçanları,
 Görüyoruz: Nâmûsunu kıranları, elleriyle ocaklar yıkanları,
 Görüyoruz: Vatanını yakanları, sonra sefil kalanları,
 Görüyoruz: Dînini dinara satanları, akıbet yalvaranları!

Sana derim ey köylü, uyuduğun yeter artık,
 Bak... Uyuduk da Rumeli'yi batırdık...
 Hâzineleri, altınları hep elimizden kaçırdık,
 Genç kızları. Nâmûsları: Bulgarlara parçalattık!

Haydi artık... Çalış! Sürülmedik yer kalmasın,
 Işıldasın her ocak, karanlık yer kalmasın,
 İlerleyin hepiniz, arkada hiçbir kimse kalmasın!

Başını kaldırıp baksan âh... Gökteki yıldızlara,
 Bundan sonra: İşte bizim dileğimiz, erişmektir onlara.

Mk. S.26, s.469 İstanbul, Türkili: Oğuz Arslan

İçerik İncelemesi

Tema: “Köylüye!” şiirinin teması, çalışmanın önemidir.

Temel İleti: Uyuyup tembellik ettikleri için ellerindeki toprakları düşmanlarına kaptıran köylüler, çalışarak ilerlemeli ve yükselmelidirler.

Yan İletiler:

1. Köylüler çalışmalı her bir bucağı ekmelidir.
2. Köylüler çalışmalı ki çoluk çocuk hayatın lezzetini tanımalı ve yurtlarından öksüz ayrılmamalıdır.
3. Savaş sırasında evlerini satıp, yurtlarından kaçanlar, namuslarını kaybedenler, kendi evlerini yıkanlar, vatanlarını yakıp ardından sefil kalanlar, dinlerini parayla satanlar ve sonları için yalvaranlar olmuştur.

4. Türk köylüsü tembellik edip uyuduğu için Rumeli elden çıkmış, hazineler, altınlar kaybedilmiştir.
5. Bulgarlar genç kızların namusunu kirletmiştir.
6. Köylü çalışmalı, sürülmedik yer bırakmamalı ve bu sayede ilerlemelidir.
7. Türk köylüsünün hedefi gökteki yıldızlara ulaşmaktır.

Edebî Söyleyişler: “Hişt, bak, haydi artık, ah” ünlemleri şiire heyecan katmıştır. “Görüyoruz” ifadesinin tekrarı ile ahenk sağlanmaya çalışılmıştır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Dönemin çocuk şiirlerinde en çok işlenen temalardan birisi de çalışmanın önemli bir erdem olduğu düşüncesidir. Vatanın içinde bulunduğu olumsuz şartlardan kurtulabilmesi için bu tarz şiirlerle çocuklar çalışmaya teşvik edilmiştir. Çalışmayı teşvik etmesi yönüyle bu şiirin çocuklar için uygun olduğunu söyleyebiliriz.

Şekil İncelemesi

Serbest ölçü ile yazılan şiir, üç dörtlük, bir üçlük ve bir ikilikten oluşmuştur. Kafiye şeması; aaba / cccc / dddd / eee / ff şeklindedir. Tam ve zengin kafiyeler kullanılmıştır.

3.2.8. Cevâp Sevâp¹

Dediler: Hâtem'e ey genç sehâ
 Var mı? Zâtın gibi bir kân-ı atâ...
 Sen gibi böyle sehâ merd-i kerîm
 Söyle gördün mü? İşittin mi? Daha...

Dedi: Bir gün ederek kırk deve zebh
 Geldi sahrâya bütün bay u gedâ,
 Bâhusûs da'vetimi etmedi kabûl
 Ne kadar varsa Arap'tan ümerâ

¹ 13. yüzyılda yaşamış ve divanında birçok temsili hikâyeler anlatmış olan İranlı mutasavvıf şair Sadi'nin Gülistan adlı eserinden tercümedir.

O gün işte geziyordum.. Tenhâ!..
 Bir dilenci idi gördüm.. Fukarâ
 Yüklemiş sırtına bir arka diken
 Buldum Allah için insâfa sezâ

Dedim evvel evvel pîr-i azîze şöyle:
 Ne kazandın bu dikenden âyâ?..
 Hâtem'in sofrâ-i inâmında
 Bulunaydın ne olur? Söyle bana...

Etti bîçâre şu beyti inşâd;..
 Dersem ancak, bu kadar der hükemâ:
 Kim ki sa'yi ile etmek yerse
 Edemez Hâtem'e minnet aslâ...

“Gülistan'dan”

Mk. S.32, s.605

Emîn Hâkî

İçerik İncelemesi

Tema: “Cevâp Sevâp” manzûmesinin teması çalışmanın önemidir.

Temel İleti: Kim ki çalışarak alnının teri ile kazanırsa kimseye minnet etmez.

Yan İletiler:

1. Hâtem, cömertlik sembolüdür.
2. “Dünyada senin kadar cömert bir insan gördün mü?” sorusu Hâtem'e bir olay anlattırır.
3. Hâtem, kırk deve kurban etmiş; bütün zengin ve fakirleri, bütün Arap emirlerini davet etmiştir.
4. Hâtem herkesin davetine katıldığı bu günde, gezinirken sırtında diken yüklü bir dilenci görmüştür.

5. Dilenciye “Diken taşımaktansa Hâtem’in sofrasında bulunsaydın, daha iyi olmaz mıydı?” diye sormuştur. Dilenci: “Kim çalışarak ekmek yerse, Hâtem’e asla minnet etmez.” diyerek çalışarak ekmek kazanmanın büyük bir erdem olduğu gerçeğini Hâtem’e hatırlatmıştır.

Edebî Söyleyişler: “Cevâp Sevâp” bir manzûme olduğu ve bir olay atlattığı için edebî söyleyişler yönünden pek başarılı değildir. Tahkiyeli bir anlatımın olduğu bu tür metinlerde edebî söyleyişlerden ziyade olay ve kişiler ön plandadır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Dönemin çocuk şiirlerinde işlenen önemli konulardan birisi de çalışmanın önemli bir erdem olduğu temasıdır. Karşılıklı konuşmalar şeklinde ve hikâye tarzında düzenlenmiş olan bu metinde de çalışmanın önemli bir erdem olduğu anlatılmıştır. Çocuklara olumlu özellikler kazandırmak için yazılan bu tarz manzûmelerin, kişilik gelişimlerini tamamlamaları açısından çocuklar için uygun olduğunu söyleyebiliriz.

Şekil İncelemesi

Aruz ölçüsü ile beş dörtlük halinde düzenlenmiş olan “Cevâp Sevâp”, Sadi’nin Gülistan adlı eserinden tercümedir. Kafiye şeması; aaba / cada / aaea / faaa / gaha şeklindedir. Şiirde tam kafiye kullanılmıştır.

3.3. Tarihi Şiirler

3.3.1. Manzûm Osmanlı Tarihi-1

Ders 1

Memleketi (Altın Dağı)¹ aşireti Kayı Han.

Bu kahraman kabîlenin sergerdesi Süleyman.

Göç eyledi (Horasan)da (Mâhân) adlı bir köye.

Cengiz dahi göz atmıştı bu güzelim ülkeye.

¹ Altın Dağı veyahut Altay namıyla maruftur.

Mâhân'daki yerleşmesi hayli vakit sürmedi.
Çekiştiler Cengiz ile rahat yüzü görmedi.

O vakitten başlamıştı. Türk'le Tatar da'vası.
Tarihlere leke oldu (iki kardeş)¹ kavgası!

Süleyman Şâh yola çıktı aşiretle beraber.
Erzincan'a vardı baktı iskân için, hiçbir yer

Bulamadı Erzincan'ın kurak susuz ovası.
Olamazdı Türkler için bir saâdet yuvası;

Erzincan'dan çadır yıkıp atlarına bindiler.
(Adana)'da Fırat nehri vadisine indiler.

Câber denen bir kalenin yakınında nehirden.
Geçmek için at sürdüler aşiretle hep birden.

Vade ermiş, Süleyman Şâh suya düştü boğuldu²
Kabîlede eski usul. Eski nizâm bozuldu.

(Sungur Tekin)³ Gün Doğdu Bey⁴ oralarda kaldılar
Aşiretin en çoğunu yanlarına aldılar.

Sonu var

Mk. S.37, s.692

Gelibolulu Rıza Cezmi

¹ Türkler esasen bir lisan söyler bir kavim idiler. Moğulya ve Mançurya ile hem hudut olan aşiretler sarı ırka mensup yerlilerle ihtilat ederek Tatar cinsini hâsil ettiler ki neslen kardeş olan bu iki kavmi bazı tarihler bize pek yanlış olarak anlatmışlardır. Türk ve Tatarlar arasında edilen mücadeleyi iki kardeş kavgası suretinde göstermek daha muvafıktır.

² Süleyman Şah'ın kabri Caber Kalesi'ne yakın bir mevkide elan Türk mezarı namıyla addolunan bir ziyaretgâhtır.

³ Sungur Tekin Süleyman Şah'ın en büyük oğludur.

⁴ Gün Doğdu Bey Sungur Tekin'in küçüğüdür.

İçerik İncelemesi

Tema: “Manzûm Osmanlı Tarihi-1” manzûmesinin teması Osmanlı tarihidir.

Temel İleti: Osmanlı Devletini kuran Kayıların Orta Asya’dan gelerek Anadolu’ya yerleşmesidir.

Yan İletiler:

1. Osmanlı’nın aşireti Kayı Han, memleketi Altın Dağı (Altay), başı da Süleyman Bey’dir.
2. Süleyman Bey ve aşireti Horasan’da Mâhân adlı bir köye göç etmiştir.
3. Cengiz ile çatıştıkları ve rahat yüzü göremedikleri için Mâhân’dan ayrılmak zorunda kalmışlardır.
4. Türkler ile Tatarların tarihlere leke olan kavgası o tarihlerde başlamıştır.
5. Süleyman Şah aşiretiyle yola çıkarak Erzincan’a ulaşmış, fakat Erzincan’ın kurak ovasını beğenmemiştir.
6. Süleyman Şah aşiretiyle Erzincan’dan çıkarak Adana’da Fırat nehri vadisine gitmiştir.
7. Câber denen bir kalenin yanındaki nehirden geçmek isterken Süleyman Şah suya düşmüş ve boğulmuştur.
8. Süleyman Şah’ın ölümü ile kabilede eski usul ve nizam bozulmuştur.
9. Süleyman Şah’ın en büyük oğlu Sungur Tekin ve kardeşi Gün Doğdu Bey ile aşiretin büyük bir bölümü Câber Kalesi civarında kalmıştır.

Edebî Söyleyişler: “Manzûm Osmanlı Tarihi-1” tarihî bir metin olduğu için edebî söyleyişlerden uzaktır. Tamamen didaktik bir dille kaleme alındığı için kuru bir anlatımı vardır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Tarih, ataların geçmişte ortaya koyduğu başarıların sergilenme alanıdır. Tarihî metinler aynı zamanda ideal adam yetiştirmek için kullanılmıştır. Çocuklar için “Manzûm Osmanlı Tarihi-1” metninde

tarihî bir bilgi manzûme şeklinde anlatılmıştır. Böylece metin, çocukların hoşuna gidecek bir hale getirilerek çocuklarda tarih bilinci uyandırılmaya çalışılmıştır.

Şekil İncelemesi

Manzûme 4+4+4+3=15'li hece ölçüsü ile beyitler halinde yazılmıştır. Kafiye şeması; aa / bb / cc... şeklindedir. Yarım ve tam kafiyeler kullanılmıştır.

3.3.2. Manzûm Osmanlı Tarihi-2

Birinci Dersin Sonu

Ertuğrul Bey beş yüz atlı kahramanla döndüler.

Konya şehri semtlerinde hayli asker gördüler.

Cenk meydânı mahşer olmuş kan bürümüş her yeri

Bozgunluğa yüz çevirmiş bir tarafın askeri

Ertuğrul Bey aşiretle bozgun olan askere¹

Yardım etti böyle gerek her yiğide her ere

Bozgun olan galip oldu galip olan bozuldu

Galibiyet müjdeleri hükümdâra yazıldı

Ordu ile beraberce pay-i tahtına gidildi²

Ertuğrul'un şecâati medh ü senâ edildi.

Selçukiler hükümdârı memnûn oldu Türklerden

Mâlikâne bağışlandı istediği yerlerden

¹ Ertuğrul Bey tesadüf etmiş olduğu askerlerin kimlere mensup olduğunu bilmiyordu. Hamiyyet ve kahramanlığı icabı olarak zayıf gördüğü tarafı iltizam ederek galip gelen tarafı perişan etti ki yardım ettiği asker Selçuki hükümdarı İkinci Alaaddin'in bozulan asker ise Tatar askeri idi.

² Selçukilerin payitahtı Konya şehri idi.

(Domaniç'i) yazlık aldı (Söğüt) şehri kışlağı
Komşu oldu tekfurlara çıktı ülke ortağı¹

Mk. S.38, s.709

Gelibolulu Rıza Cezmi

İçerik İncelemesi

Tema: “Manzûm Osmanlı Tarihi-2” manzûmesinin teması Osmanlı tarihidir.

Temel İleti: “Manzûm Osmanlı Tarihi-2” manzûmesinin temel iletisi, Ertuğrul Bey ve aşiretinin bir savaşta Selçuklulara yardım ederek savaşın kazanılmasını sağlaması ve karşılığında Söğüt ve Domaniç'e yerleşerek Bizans Devleti'ne komşu olmasıdır.

Yan İletiler:

1. Ertuğrul Bey ve yanında beş yüz kahramanla Câber Kalesi civarından Konya'ya dönmüş ve Konya civarında çok sayıda asker görmüştür.
2. Selçuklu askerleri Tatarlara yenilmekte iken Ertuğrul Bey Selçuklulara yardım etmiş ve savaşın kazanılmasını sağlamıştır.
3. Zafer sonrasında Konya'ya gidilmiş ve Ertuğrul Bey'in kahramanlığı övülmüştür.
4. Selçuklu hükümdarı II. Alaattin, bu zafer sonrasında Ertuğrul Bey ve beraberindekilere Domaniç'i yazlık, Söğüt'ü kışlık olarak vermiştir. Böylece Ertuğrul Bey aşireti tekfurlara komşu olarak Bizans Devletine ortak olmuştur.

Edebî Söyleyişler: Öğretici yani bilgi vermek amacıyla yazılan eserler akılda kolay kalsın diye çoğunlukla manzûm olarak düzenlenmiştir. Bu tür eserler his, duygu ve hayal yönünden zayıf oldukları gibi estetik kaygılar da taşımazlar. “Manzûm Osmanlı Tarihi”nde Osmanlı tarihi manzûm olarak tertip edilmiştir. “Manzûm Osmanlı Tarihi” tarihi yani öğretici bir metindir. Dolayısıyla edebî söyleyişler yönünden oldukça zayıftır.

¹ Ertuğrul aşireti o vakit ki 630 tarihinde Söğüt'te tavattun etti ve Selçukilere isyan eden Rum tekfuru üzerine (serhat muhafızı uç beyi) namıyla memur olmuştu. Hatta ilk hücumunda “Eskişehir” taraflarını yed-i zabtına geçirdi. Bir muhterem vasfına kesb-i istihkak eden Ertuğrul Bey doksan yaşını mütecaviz olduğu halde 680 tarihinde Söğüt'te irtihal-i dar-ı beka eylemiş ve 24 yaşlarında olan oğlu yerine geçmiştir.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: “Manzûm Osmanlı Tarihi-2”de olduğu gibi tarihî bir olayın manzûme şeklinde verilmesinin çocuklarda tarih bilincinin oluşmasına katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

Şekil İncelemesi

Manzûme 4+4+4+3=15’li hece ölçüsü ile beyitler halinde yazılmıştır. Kafiye şeması; aa / bb / cc... şeklindedir. Yarım ve tam kafiyeler kullanılmıştır.

3.4. Şahıslar İçin Yazılmış Şiirler

3.4.1. Mersiye

(Büyük ve Muhteşem Bir Ufulün Son İrtisam-ı Hazini)

-Üstâd Ekrem¹ İçin-

Yıkıldı işte yine bir cihân-ı ulviyât.

Vefâ.. O şime, bu fânî cihânda yok heyhât!.

Senin peyâm-ı ziyâ’ınla oldu dil mebhût

Senin ufûlüne ağlar semâ, zemîn, melekût

Zemîne düştü zılâlin semâyâ yükseldin

Semâyâ, arş-ı Hudâ’ya, bekaya yükseldin

Fıgan ü zârını hâvî güzîde eş’ârın

Bütün bedî’a olan nâ-şinîde güftârın

Bütün hurûfu birer incidir ki dünyâda

O inciler bulunur şey mi? Kar-ı deryâda

O sisli muzlim ufuklardaki hayâlinden

Hadîkalarda, behiştte doğan makâlinden

¹ Recaizade Mahmud Ekrem (D. 1 Mart 1847, İstanbul - Ö. 31 Ocak 1914), Osmanlı şair ve yazar, 19. yüzyıl Osmanlı edebiyatının önde gelen isimlerindedir.

Ridâ-yı mevt ile mestûr olan cemâlinden
Cihâna velveleler bahşeden kemâlinden

Hazîn zamânlarının hande-i melâlinden
Bütün şiirlerinin en rakîk meâlinden

Tahassül eyleyen işte enîn-i kalbindir
Semâh-ı rûhumu tehzîz eder bu Allah bir

Huzûr-ı Zât-ı İlâhî’de, rûz-ı mahşerde
Oku şiirlerini dinlesin peyâmirde

Vakûr cebheni aç, şâhbâl-i feyzini aç
Demet, demet bize halkettiğin bedâyi’i saç

Beka, senin gibi fânîden eyler istimdâd
Revân-ı pâkinle yüz bin selâm ey üstâd

Mk. S.31, s.589 Emîn Hâkî

İçerik İncelemesi

Tema: “Mersiye”nin teması ölüm karşısında duyulan üzüntüdür.

Temel İleti: Recaizade Mahmud Ekrem’in ölümü karşısında duyulan derin teessürdür.

Yan İletiler:

1. Recaizade Mahmud Ekrem ölmüştür. Bu dünyada vefa diye bir şey kalmamıştır.
2. Recaizade Mahmud Ekrem’in ölümü üzerine gönül şaşırılmış; gökyüzü, yer ve melekler ağlamıştır.
3. Recaizade Mahmud Ekrem’in gölgesi zemine düşerken kendisi semaya yükselmiştir.
4. Recaizade Mahmud Ekrem’in feryat eden ve inleyen güzide şiirleri ve duyulmamış sözleri eşi benzeri olmayan şiirlerinin bütün harfleri birer inci gibidir.

5. Recaizade Mahmud Ekrem'in şahsı ve şiirleri her türlü övgüyü hak etmektedir.
6. Recaizade Mahmud Ekrem mahşer gününde de şiirler okumalı ve Peygamberler de dinlemelidir.
7. Recaizade Mahmud Ekrem ağırbaşlı yüzünü ve bereketli kanatlarını açmalı ve insanlara eşsiz benzersiz güzellikleri saçmalıdır.
8. Sonsuzluk Recaizade Mahmud Ekrem gibi bir ölümlüden yardım istemektedir. Üstadın tertemiz ruhuna yüz bin selam gönderilmiştir.

Edebî Söyleyişler: Emîn Hâkî'nin ferdî ıstıraplarını dile getirdiği şiirler, hamasî eda ile yazdığı şiirlere oranla daha şiirsel bir söyleyişe sahiptir. "Mersiye" şiiri de edebî söyleyişler açısından oldukça başarılı bir şiirdir. Emîn Hâkî, Recaizade Mahmud Ekrem'in ölümünden duyduğu derin üzüntüyü, coşkulu bir söyleyişle dile getirmiştir.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Şiirde anlatılanların çocuklarla bir ilgisi yoktur. O yüzden bu şiirin çocuklar için uygun olmadığını söyleyebiliriz.

Şekil İncelemesi

Aruzun "mefâilün feilâtün mefâilün feilün" kalıbıyla yazılmış 12 beyitten oluşmuştur. Mesnevi tarzında kafiyelenen şiirin kafiye şeması; aa / bb / cc... şeklindedir. Tam ve zengin kafiyeler ile redifler kullanılmıştır.

3.4.2. Şimâlî Anadolu'dan Bir Alkış¹

Ey haşmet-i rûhuyla eden âlemi hayran!
 Yükselmeye azmetmiş olan necm-i dirahşân!
 Yüksel ki senin rûhunu tezyin eden haşmet,
 Versin ezeliyyetlerin âgûşuna zinet.
 Yüksel ki senin şa'şa-i neyyir hüsnün.
 Pür-şule fezâlarda güneşlerle görünsün.
 Çık pertev-i rûhun ile sükkân-ı riyâza,
 Kalbindeki ulviyetini eyle ifâza.

¹ Türkiye'de uçağa binen ilk kadın olan Belkıs Şevket Hanım için yazılmıştır.

Pâmâl edilen hak ve Hakikatleri teshir,
 Öksüz vatanın zulmet-i afâkını tenvir,
 Etmekte olan nâdire-i fitrat ve sehâhâr,
 Ey gökleri pür-lema eden bedr-i füsûnkâr,
 Yırt sisleri, yüksek güneşin fevkine eyle,
 Şarkın ne demek olduğunu garba irâe.
 Her hatve-i azminde birer katre erirler,
 Ruhlardaki bin yıllık olan tozlu fikirler,
 Nisvân bu mukaddes vatana ebrû ziyadır.
 İkbâl-i vatan müftekir say-ı nisadır.
 Ey âlim ilmin ebedî saye-i peyki;
 Bir gün gelecek ki,
 Târih seni hürmetlerle yâd edecektir.
 Millet o bülend nâmına heykel dikecektir.
 Ey gelin ümid-i vatan!... hûr-ı sihr-hîz!
 Ruhumla bütün etmedeyim nâmına takdis.

Karakilise 7 Şubat 329

Mk. S.33, s.628

Arif

İçerik İncelemesi

Tema: “Şimâlî Anadolu’dan Bir Alkış” isimli şiirin teması Türkiye’de uçağa binen ilk kadın olan Belkıs Şevket Hanım’a övgüdür.

Temel İleti: Türkiye’de uçağa binen ilk kadın olan Belkıs Şevket Hanım nezdinde kadınların vatanın ümidi olması anlatılmıştır.

Yan İletiler:

1. Türkiye’de uçağa binen ilk kadın olan Belkıs Şevket Hanım yükselmeye azmetmiş bir yıldızdır.
2. Belkıs Şevket Hanım savaş uçağıyla havalan ilk kadın olma cesaretini göstermesi ile herkesi kendine hayran bırakmıştır.

3. Belkıs Şevket Hanım'ın güzelliğini güneşler görecektir.
4. Belkıs Şevket Hanım'ın göklere çıkışı ile öksüz vatanın karanlık ufuklarını ışıktandırmıştır. Bu durum Türk milletine ümit vermiştir.
5. Belkıs Şevket Hanım, bu teşebbüsü ile Doğu'nun ne olduğunu Batı'ya bir daha göstermiştir.
6. Kadınlar mukaddes vatan için aydınlıktır. Kadınların çalışması fikri vatanın geleceğidir.
7. Bir gün gelecek tarih Türkiye'de uçağa binen ilk kadın olan Belkıs Şevket Hanım'ı hürmetle anacak ve onun heykellerini dikecektir.
8. Vatanın ümidi kadınlardır.

Edebî Söyleyişler: Şiir, edebî söyleyişler açısından oldukça zengindir. Kullanılan dil ve süslü tamlamalar şiirin anlaşılabilirliğini güçleştirmiştir. Belkıs Şevket Hanım yerine “necm-i dirahşân”, “Ey gökleri pür-lema eden bedr-i füsûnkâr” denilerek istiare; “Ey haşmet-i rûhuyla eden âlemi hayran!”, “Ey gökleri pür-lema eden bedr-i füsûnkâr”, “Ey âlim ilmin ebedî saye-i peyki”, “Ey gelin ümid-i vatan!... hûr-ı sihr-hîz!” dizeleriyle nida; şiirin genelinde mübalağa sanatı vardır. Coşkulu söyleyiş şiire hâkimdir.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: “Şimâlî Anadolu'dan Bir Alkış” Şiiri çocuklardan ziyade kadınlar için yazılmıştır.

Şekil İncelemesi

Aruz ölçüsü ile bent şeklinde yazılmış olan “Şimâlî Anadolu'dan Bir Alkış” mesnevi tarzında kafiyelenmiştir. Kafiye şeması; aabbcc... şeklindedir. Şiirin genelinde yarım, tam, zengin kafiyeler ile redifler kullanılmıştır.

3.5. Eğitim-Öğretim ve İlimin Önemi İle İlgili Şiirler

3.5.1. Kazlar

Köylü almış bir uzun değneği bak sevk ediyor
 Kazları satmak için şehre serfân gidiyor.
 Doğruyu söylemeli hâl ve hakikat ne ise
 “Haklı, hattâ sana bir düşman bigâne ise:”
 İtibâr eylemiyordu sürüye köylü baba;
 Maksudı ne idi? Bu tavır ve hareketten acaba!
 Pazarın vaktini fevt etmemek isterdi meğer
 Köylüyü ben nasıl ithâm edeyim halk ne der?
 Herkes elbet gözetir menfaatin şüphe mi var?
 Hüküm kanûn tabîat budur ancak; der-kâr.
 Kazlar ama buna âsâr-ı hakaret diyerek
 Köylünün zulmünü bir yolcuya şekvâ ederek
 Dediler: Var mı şu bizden daha bedbaht eyvâh
 Bu herif etmede tahkire cesaret bizi âh
 Ediyor zulüm ve taaddî ne felâket ya Rab
 Bizi adi avanak bir sürü hayvan gibi hep
 Bilmiyor farz-ı ayndır bize arz-ı tazîm
 Sen hükm-i evvelde sana eyleyelim şükr-i azm
 Bir büyük hizmetimiz gelmededir yâdımıza!
 Roma mecbur teşekkür bizim ecdâdımıza¹
 Onların nâmına tazîmen edilmiş hattâ
 Bir meserret günü tahsis ki şâyân-ı senâ
 O büyük silsilenin muhterem ahfâdı biziz
 Herifin gayri hakaretini biz istemeyiz:
 O zaman yolcu cevaben dedi (lütf eyleyiniz:
 Ya sizin hizmetiniz var mı nedir söyleyiniz?

¹ M.Ö. 387'de Galyalılar, Romaya saldırı düzenlemişlerdir. Efsaneye göre; Galyalılar, bir gece sessiz sedasız Capitoline tepelerine (Kampidolyo) kadar gelirler. Fakat tapınakta bulunan kazlar Galyalıların yaklaştıklarını duyarak ve kaçışarak kaz seslerini çıkartırlar. Kaz seslerini duyan Roma'lılar, tehlikenin farkına varırlar ve şehirlerini Galyalılara karşı savunurlar. Şehir, Galyalılardan kurtarıldıktan sonra da kaz kutsal bir hayvan olarak ilan edilir.

Dediler cümlesi eslâfımız âh olmuşken...
 Bilirim hepsini gördüm okudum bunları ben.
 Anlamak isterim ama ki nedir hizmetiniz
 Nereden gelmede bilmem eser-i rif' atınız
 Bizi takdîre şayan etmeli hep halk-ı cihân
 Roma'yı kurtaran eslâfımız olmuş; bu ne şân!
 Öyledir gerçi fakat bunda sizin fâideniz?
 Yok bizim hizmetimiz orda; biz ancak halefiz.
 Şimdi öyle ise ne hizmet size isnat edelim
 Haydi eslâfınızı hürmet ile yâd edelim.
 Onlar elbette siz evâr idi istihsâne;
 Siz de şâyestesiniz şâne değil bir yâne.
 Mukadderdir bunu hâmem daha îzâh eyler
 Çokça kızdırmayalım kazları artık bu yeter.
 Nasîhat:
 Denmesin nâmına kaz, kesb-i kemâlâta haliş
 Sana bir fâide vermez şeref-i ecdâdın,
 Kardeşim hizmet-i eslâfına mağrûr olma
 Feyz-i tahsîle yeter rehber-i istidâdın.

Mk. S.5, s.83

Köprülüzade Mehmed Rifat

İçerik İncelemesi

Tema: “Kazlar” isimli manzûm hikâyenin teması ilim öğrenmenin önemidir.

Temel İleti: İnsanlar atalarının yaptıklarıyla boşu boşuna övünmek yerine kendilerini yetiştirmeli ve ilim öğrenmelidirler.

Yan İletiler:

1. Roma halkı kazlara teşekkür borçludur.
2. Kazlar ataları ile boşu boşuna övünmektedir.

3. Atalarının Roma'yı kurtarmış olmasının hali hazırdaki kazlara hiçbir manfaati yoktur.

Edebî Söyleyişler: Gerçek ya da gerçeğe uygun olarak tasarlanmış olayları manzûm biçimde anlatan eserlere manzûm hikâyeye denir. Bu tür yazılar genellikle eğitici, öğretici nitelikler taşır. Bunlar anlatım yönünden nazma, muhteva yönünden daha çok hikâyeye benzer. Manzûm hikâyelerde de olay, şahıs, yer ve zaman unsurları bulunur. “Kazlar” manzûmesi de bir manzûm hikâyedir ve bu tür metinlerde edebî söyleyişlerden ziyade olay ve kişiler ön plandadır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: “Kazlar” metninde çocukların kendilerine ders çıkarabilecekleri bir olay anlatılmaktadır. Bu manzûm hikâyede çocuklara atalarının yaptıklarıyla boşu boşuna övünmeleri yerine kendilerini yetiştirmeleri ve ilim öğrenmeleri tavsiye edilmiştir. Manzûm hikâyede kazların konuşturulması çocukların hoşuna gidecek bir durumdur. Gelişme çağındaki çocuklara bu tür eğitici bilgilerin hikâyeye plânı içinde verilmesinin onların kişilik gelişimini tamamlayıcı nitelikte olduğunu söyleyebiliriz.

Şekil İncelemesi

Manzûm hikâyeye şeklinde aruz ölçüsüyle yazılan metin nasihat bölümüne kadar mesnevi tarzında yani aa / bb / cc... şeklinde kafiyelenmişken, nasihat bölümü tu / vu şeklinde kafiyelenmiştir. Manzûmenin genelinde yarım, tam ve zengin kafiyeler kullanılmıştır.

3.5.2. Küçük Şadiye İle Annesi Arasında Bir Konuşma

Benim güzel anneciğim sana bir şey sorayım:

Sen mi dedin mektepte ben ayaküstü durayım?

—Bu ne demek?

—Ne bileyim? Hocam beni ayakta

Durduruyor, bu yetmiyor gözleri de dayakta,

Ben mektebe girdim ise dayak için girmedim.
—Evet kızım! Ben de seni dayak için vermedim;

Şu da var ki suçsuz yere sana ceza vermezler,
Sana değil hiçbirinin günâhına girmezler;

Ana, baba karışırsa bir mektebin işine:
O mektepte bilmem artık hocaların işi ne?

—Ne diyeyim anneciğim her ne yapsam bana suç;
Hiç hiçine, al bir cezâ güç geliyor bana güç;

Hepsi kızlar şapur şupur muhallebi yesinler,
Gülüşünler bana karşı cezâlı kız desinler!

—Sen dedirtme!
—Ne yapayım?

—Yapılacak işi yap!
Çalış, öğren, aç gözünü o kızlardan hisse kap.

—Çalışırım fakat, derslerimin bazısı
Olur benim ak alnımın sanki kara yazısı,

Kara cümle, karalı ders, o karartır gözümü;
Kara sayı, kara tahta ağartır mı yüzümü?

Târih diye eski zaman masalların ezber et,
Bilmedin mi? Gelsin ceza çekil, yıkıl haydi git!

Yeryüzünün çizgisinde bilmemişim dersimi
Yanılmışım Avrupa'da göstermişim Dersim'i¹

İlmihali anlayamam, hâller gelir başıma,
Mektepte bir acır mı var? Gözden akan yaşıma,

Sanki benim böyle yazıp okumamdan ne çıkar?
—Ne mi çıkar? Öyle bir kız ev yapamaz, ev yıkar!

Sakın sakın bu sözleri ağabeyin duymasın,
Seni ondan daha büyük bir cezâya koymasın.

Bir bilgisiz kız anası olursam vay bana!
Vay zavallı beybabana, vay halka, vay sana!

Mk. S.7, s.105 Muallim Sadi

İçerik İncelemesi

Tema: “Küçük Şadiye İle Annesi Arasında Bir Konuşma” manzûmesinin teması eğitim-öğretimin önemidir.

Temel İleti: Kız çocukları da okula gönderilmeli ve iyi bir eğitim görmelidir.

Yan İletiler:

1. Eğitimde dayağın yeri yoktur.
2. Anne ve babalar öğretmenlerin işlerine karışmamalıdır.
3. Öğrenciler derslerine çalışmalı, konularını iyi öğrenmeli ve gözü açık olmalıdırlar.
4. Ders müfredatları tatmin edici değildir. Tarih derslerinde eski zaman masalları öğretilmektedir. Öğrenciler Coğrafya derslerinde pek başarılı değildirler.

¹ Ma'murat Elaziz Vilayetine mülhak “Dersim” Sancağı

5. Eğitim almayan, okula gitmeyen kız çocukları iyi bir aile kuramazlar.

6. Anne ve babalar, bilgisiz kız çocuğu yetiştirmemelidir.

Edebî Söyleyişler: Manzûm hikâye nazmın nesre yaklaştırılmasıyla ortaya çıkan edebî bir türdür ve bu tarzı ilk olarak Servet-i Fünûncular denemiştir. “Küçük Şadiye İle Annesi Arasında Bir Konuşma” metni bir manzûm hikâye olduğu ve bu metinde bir olay anlattığı için edebî söyleyişlerden ziyade olay ve kişiler ön plandadır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: “Küçük Şadiye İle Annesi Arasında Bir Konuşma” manzûmesi o dönemde kız çocuklarının okutulması gerektiği temasını işlemesi bakımından önemlidir. Küçük Şadiye ile annesi arasındaki konuşmalar çocuklara kendi hayatlarından bir kesit sunmuştur.

Şekil İncelemesi

“Küçük Şadiye İle Annesi Arasında Bir Konuşma” manzûm hikâyesi aruz ölçüsü ile beyitler halinde yazılmıştır. Beyitler kendi aralarında kafiyelidir. Kafiye şeması; aa / b / cc / dd... şeklindedir. Manzûmenin genelinde yarım, tam ve zengin kafiyeler kullanılmıştır.

3.5.3. Nesl-i Müstakbele

-1-

Türklük.. Taşıyorken koca bir mazi-i perişân..

Osmanlılığın sit-i cihângîri cihânı:

Fermanber ve münkad ediyorken, o hükümrân..

Zilletle silindi bugün o mâz’î-i şânı!..

Körler gibi göz yumduk hep âtîyi unuttuk:

Bir hâb-ı amîkin bütün olduk üserâsı!..

Vicdânımızı acz ve mezellele uyuttuk!..

Çarpıp duruyor gûşumuza aks-i sedâsı:

[Türkoğlu unutma: Seni Bulgar dahi yendi!..]

[Bulgar da değil, Sırp ile Yunan dahi ezdi!..]

-2-

Hep düşmanı olduk medeniyetle kemâlin:
 Ahlâkımızı bozdu, yine cehle sarıldık!..
 Ba'is biziz ancak bu felâketle melâlin..
 Âr eylemedik, bir reh-i bî-sûde atıldık!..
 Topraklarımız pâ-y-ı hakaretle ezildi..
 Bir sahe-i hiçide dolaştık yine bî-kayd!..
 Mağlup ve perişân vatanın bağı delindi!
 Durmakta fakat işte bu ihtâr-ı mü'ebbed:
 [Türkoğlu unutma: Seni Bulgar dahi yendi!..
 [Bulgar da değil, Sırp ile Yunan dahi ezdi!..]

-3-

Artık yetişir daldığımız hâb-ı cehâlet:
 Tahlîs edecek memleketi azm-i bülemdir!..
 Elverdi bu gaflet bu mezellet bu hakaret!..
 Âlemde bugün Hâkim olan: ilim ile fendir..
 Hâk-î vatani çiğnemedi, büsbütün a'da:
 Gayret edelim ilim ile i'mârına her-bâr..
 Osmanlılığın eyleyelim kadrini a'la!
 Evrâdımız olsun fakat her demde bu ihtâr:
 [Türkoğlu unutma: Seni Bulgar dahi yendi!..
 [Bulgar da değil, Sırp ile Yunan dahi ezdi!..]

Teşrin-i Sâni 329

Mk. S.23-24, s.375

A. Kazım

İçerik İncelemesi

Tema: “Nesl-i Müstakbele” şiirinin teması ilim ve fen öğrenmenin önemidir.

Temel İleti: Gaflete dalıp yıllarca himayesinde yaşayan milletler karşısında ağır yenilgiler alan Türk milleti, bunlardan bir ders çıkarmalı ve ilme sahip çıkarak Osmanlılığı yeniden yüceltmelidir.

Yan İletiler:

1. Şanlı bir tarihe sahip olan Türk milleti perişan bir duruma düşmüştür.
2. Türk milleti derin bir uykuya dalarak geleceği unutmuş ve acziyet içine düşmüştür.
3. Yıllarca Osmanlı himayesi altında yaşayan Bulgar, Yunan ve Sırlar karşısında Türk milleti tüm savaşlarda yenilmiş hatta ezilmiştir.
4. Türkler medeniyetin ve faziletin düşmanı olmuş bu yüzden de cehalet içerisinde kalıp ahlâkı bozulmuştur.
5. Vatan işgal edilmiş bütün bu olanlar karşısında kayıtsız kalınmış sonuçta da işgalcilerin hakaretlerine maruz kalınmıştır.
6. Türk milleti cehalet uykusundan uyanacak ve azmi ile memleketi kurtaracaktır.
7. Düşmanlar vatan topraklarını daha fazla çiğnemedi Türkler ilme sahip çıkmalı ve Osmanlılığı yeniden yüceltmelidir.
8. Sırp, Yunan ve Bulgarlar karşısında alınan yenilgiler Türkler için bir ihtardır. Bu uyarı her zaman hatırlanmalıdır.

Edebî Söyleyişler: Şirin manası ile de yakından ilgili olan ve bent sonlarında tekrar edilen “Türkoğlu unutma: Seni Bulgar dahi yendi!. / Bulgar da değil, Sırp ile Yunan dahi ezdi!..” ifadeleri şiire ahenk katmıştır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: “Nesl-i Müstakbele” isimli şiirde büyüklerin yapmış olduğu hatalar tek tek sıralanıp milletin geleceği olan çocuklardan ilme ve fenne sahip çıkarak, milleti tekrardan yüceltmeleri istenmiştir. Bu şiir, II. Meşrutiyet politikalarının çocuğa bakışını yansıtmaktadır. O yaşlardaki çocukların omuzlarına ağır mesuliyetler yüklenmiştir. Bu yönüyle şiir, çocuğa görelilik, çocuksuluk ilkelerine göre değil de toplumun ihtiyaçlarına göre yazılmıştır.

Şekil İncelemesi

Şiir üç bentten; bentler de iki dördlük ve bir ikilikten oluşmuştur. Bentlerin sonunda yer alan ikilik nakarat olarak kullanılmıştır. Kafiye şeması; abab cdcd EE / fgfg hıhı EE /

jkjk lmlm EE şeklindedir. Kafiye örgüsü çapraz kafiyelerden oluşurken yarım, tam, zengin kafiyeler kullanılmıştır. Aruz ölçüsü ile yazılmıştır.

3.5.4. Reçete

Üstâd-ı Zî-irfânım Mehmed Âkif Bey'e

Bonsuvar! Sevgili doktor,

—Ne haber böyle beyim?..

—Bir büyük derde tutuldum, durunuz söyleyeyim.

—Yoksa bir “enflüanza” gibi bir şey mi?

—Hayır!

Hastalık bende değil

—Ya!..

—Hele gel, şimdi ayır

Evde mahdûm yatıyor ben, iki gündür mecnûn

Gibi, derd etmedeyim her yeri yorgun, yorgun

Gidelim, bir görünüz yavrucağın âteşini

Hastalık pek de çabuk terk edemeyecek peşini

—Siz merâk etmeyiniz bir göreyim, sonra kolay!

—Arabam hâzır efendim gidelim mi?..

—Hay, hay...

Belki en son moda mefrûş odanın bir yanına

Kurulan karyolanın yünlü ipek yorganına

Sarılıp heykel-i bî-rûh gibi bîçâre çocuk

Uzatılmış yatıyor bir hareket, bir ses yok

O dudaklarda uçan nazlı tebessümler yok

Öpülen, okşanılan penbe, pamuk eller yok..

Hani bülbülleri dembeste eden dilber ses?...

Hani bir parça hayât? Hani bir parça nefes?..

Daha dün neş'e saçan nâsiye-i nûr u zekâ

Bir hazân-dîde gülistân gibi mahrûm-ı ziyâ

Yatıyor, nuhbe-i âmâl-i peder pejmürde

Yatıyor, gonca-i gülzâr-ı emel efsürde
 Yatıyor, pençe-i hûnîn-i ecel altında
 Gözünün yaşları gözlerde değil alnında
 Handeler şimdi bütün hıçkırıyor her köşeden
 Konağın cevfi elemnâki dehân-ı medfen

Yatağın başucunda vâlidesi
 O da bir başka hasta âbidesi
 İki hizmetçi kız hazîn-i mebhût!
 Hâne gûyâ ki eski bir tâbût!
 Her nazar bir nigâh-ı istimdâd
 Her sadâ bir figân-ı imdâd...
 Müşteki hepsi bir felâketten
 Çünkü bir zerre yok sa'âdetten
 O salonlarda mûsikî vardı
 Bir zaman zevk u hande çağlardı.
 Tablolar levha-i mekâbirden
 Veriyor bir nişân-ı sûz-efken

—Gidiyor sevgili yavrum, yetişin doktor bey!
 —İstirâhat buyurun! Gâyet ehemmiyetsiz şey...
 Kadının; sâde kadınlardaki tavr-ı asabî
 Tavr-ı şefkat ü meveddet ile vâki' talebi
 Doktorun kalb-i metîninde derin tûfânlar,
 Sonu gelmez heyecânlar, acılar, isyânlar,
 Feverân eyledi birdenbire lâkin meslek
 Heyecânâta kapılmak ile olmaz lâ-şekk
 Bunu derpîş ederek hastaya yaklaştı:
 —Beyim!
 Veriniz nabzınızı! Şöyle durun dinleyeyim.
 Çevirin!..
 Öksürünüz,

İşte yeter; şimdi biraz:

Marazın mebde'ini söyleyiniz!

—Âh yaramaz:

İki gün evveli erkence çıkar, hayli gezer
Koşar oynar, yorulur, terleyerek bir su içer
Çocuk öksürmeye başlarsa da biz "nezle" dedik
"İhlamur" kaynatarak kendisine vermiş idik
Bu sabâh karyoladan kalkmadı dalgın yattı
Kaldırıp yorganı her şeyi bütün fırlattı

—Sinni kaç?

—On iki..

—Ya!!! Mektebe gitmez mi?

—Hayır..

—Ne için?

—Çünkü za'if, hem asabî, hırçındır:

Sıkılır derslere serpmez, büyümez, hasta olur
Diye pek korkuyorum; kendi de hiç istemiyor

—İstemek, istememek anlayamam bir babanın

Borcu evlâdını bir mektebe vermekle onun

Hâl ü âtîsini te'mîne çalışmaklıktır.

Aksi, -ma'zûr görünüz fikrimi- ahmaklıktır.

Bu cehâlet daha bin türlü marazlar doğurur

En nihâyet çocuğun bâdî-i berbâdı olur

İyi olsun; veriniz mektebe gitsin, okusun!

Bâri âtîsini te'mîn ederek kurtulsun!

Acırım bâr-ı felâket ile zîrâ bunalır

Sonra kendinden ağır yüklerin altında kalır..

Mart 330

Mk. S. 39, s. 723

Emîn Hâkî

İçerik İncelemesi

Tema: “Reçete” manzûmesinin teması eğitim-öğretimin önemidir.

Temel İleti: Aileler çocuklarını okutmakla yükümlüdürler.

Yan İletiler:

1. Çocuk istesin istemesin ailesi onu mutlaka okula göndermelidir.
2. Aileler çocuklarını okutarak onların geleceklerini temin etmelidirler.
3. Çocukları okutmamak büyük bir ahmaklıktır.
4. Çocukların okula gönderilmemesi büyük bir cehalettir. Bu cehalet hoş olmayan durumlar doğurur. En sonunda da çocuğun mahvoluş sebebi olur.
5. Çocukların okuması, geleceklerini temin ederek kurtulmalarını sağlayacaktır. Aksi takdirde çocuklar felaketlerin yükü altında bunalarak kendilerinden ağır yüklerin altında kalacaklardır.

Edebî Söyleyişler: “Reçete” metni bir manzûm hikâyedir. Beş bölüm halinde yazılmıştır. Karşılıklı konuşmalar ve süslü tasvirler metnin içerisinde önemli bir yer tutmuştur. Mesaj beşinci bölümde verilmiştir. Ağır ve süslü tamlamalar metnin anlaşılabilirliğini güçleştirmiştir. “Reçete”yi, her ne kadar çocukların anlamakta zorluk çekecekleri kelime ve tamlamalar olsa da, bir manzûm hikâye olarak başarılı bulduğumuzu söyleyebiliriz.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Kahramanının bir çocuk olduğu “Reçete” manzûmesinde ailelerin çocuklarını mutlaka okutmaları gerektiği teması işlenmiştir. Çocuklara dilin sevdirmesinde manzûm hikâyelerin önemli bir yeri vardır. Çünkü manzûm hikâyeler, içerik bakımından eğlendirici ve eğitici dir. Ayrıca manzûm hikâyeler akıcı bir üslupla yazılmıştır. Manzûm hikâye tarzında yazılan bu tarz metinlerin öğrencilerin okuma alışkanlığını geliştirip Türkçenin sevdirmesinde de özel bir yeri vardır.

Şekil İncelemesi

“Reçete” metni bir manzûm hikâye olarak aruz ölçüsü ile beş bölüm halinde yazılmıştır. Mesnevi tarzında kafiyelenmiştir. Yarım, tam ve zengin kafiyeler kullanılmıştır.

3.6. Çocuk Sevgisi Şiirleri

3.6.1. Kuş Yuvası

Bir ağacın gölgesi, ne güzelmiş burası.
 Bir dalının üstünde, küçük bir kuş yuvası.
 Tırmanırım, çıkarım, o yuvaya doğrusu.
 Görüyorum içinde, dört tane kuş yavrusu.
 Bunları ben bırakmam, alırım da giderim.
 Yavrucuklar! Sanmayın, sizi azat ederim.
 Geçmiş iken elime, bir taneniz kaçamaz.
 Daha yok kanadınız, hiç biriniz uçamaz.
 Fakat o ne? Geliyor, çırpınarak ananız,
 Yuvanızın yanında, dolaşiyor babanız.
 İkisi de ne hazîn, ne acıklı ötüyor.
 Onların bu ötüşü, beni pek ürkütüyor.
 Anlıyorum: Kederden, bunlar sonra ölecek!
 Adıma haydutluğun, lekesi sürülecek!
 Kucağında annemin, ben yatarken, birisi.
 Gelse, kapsa oradan, ne olurdu gerisi?
 Yaşamazdı mutlaka, anneciğim ölürdü!
 Pek sevdiğim o kadın, toprağa gömülürdü!
 Hayır, hayır istemem, artık rahat kalınız;
 Gelin zavallı kuşlar! Yavrunuzu alınız.
 Ben bir haydut değilim, yavru kapmam yuvadan.
 Bıraktım aldığımı, gidiyorum buradan,

İçerik İncelemesi

Tema: “Kuş Yuvası” manzûmesinin teması çocuk sevgisidir.

Temel İleti: Anne ve babalar yavruları için her türlü fedakârlığı yaparlar.

Yan İletiler:

1. Evladını kaybeden anne ve baba kederden ölür.

Edebî Söyleyişler: “Kuş Yuvası” bir manzûm hikâye olduğu ve olay anlattığı için metinde edebî söyleyişlerden ziyade kişiler ve olay ön plandadır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: “Kuş Yuvası” metninde çocukların kendilerine ders çıkarabilecekleri bir olay anlatılmaktadır. Merhamet duygusunu geliştirmeye yönelik yazılmış olan bu tarz hikâyelerin, çocukların kişilik gelişimlerini tamamlayıcı nitelikte olduğunu söyleyebiliriz.

Şekil İncelemesi

“Kuş Yuvası” manzûm hikâye şeklinde yazılmış bir manzûmedir. 7+7 duraklı 14’lü hece ölçüsüyle yazılan metin, mesnevi tarzında yani aa / bb / cc... şeklinde kafiyelenmiştir. Metnin genelinde yarım ve tam kafiyeler kullanılmıştır.

3.6.2. Çocuklar

Diyorlar ki: “Bak, tatlı dem çekiyor şu bülbül.

Bak bir yerde yetişir mi, böyle güzel sad-berg gül?

Sen bunların birini seç! Hangisi çok güzeldir?

Sana gül mü? Şu bülbül mü kendisini sevdirtir?..”

Ey çocuklar, ben sizleri bunlardan çok severim

Şu dünyâda sizler kadar sevecek şey bulamam;

Yüzünüze her gün baksam yine doymaz gözlerim;

Âh sizlerden aldığımı hiçbir şeyden alamam!.

Onlar ne ki?.. Şu toprağın bir çiçeği, hayvanı
Sizler ise onun büyük bir mahlûku, insanı,
Onun virân yerlerini şuletecek evlâdı!..

Sizlersiniz, onun ağlar gözlerini silecek;
Sizlersiniz, onun için cândan geçip ölecek.
Sizlersiniz, onun aşkı, ümitleri, hayâtı!.

Mk. S.23-24, s.370

Mehmed Emîn [YURDAKUL]

İçerik İncelemesi

Tema: “Çocuklar” şiirinin teması çocuk sevgisidir.

Temel İleti: Çocuklar vatanın en büyük ümididir.

Yan İletiler:

1. Çocuklar dünyanın en sevimli mahlûklarıdır.
2. Çocuk sevgisinin yerini hiçbir şey tutamaz.
3. Bülbül ile gül toprağın çiçeği ve hayvanı iken çocuklar toprağın yıkık harap yerlerini şenletecek olan evladıdır.
4. Vatanın acılarını dindirecek, onun için ölecek olan çocuklardır.
5. Çocuklar vatanın aşkı, ümidi ve hayatıdır.

Edebî Söyleyişler: Şiirde gül ile bülbülün aşkıyla telmih; gül ve bülbül ile teşbih; “Bak bir yerde yetişir mi, böyle güzel sad-berg gül? / Sen bunların birini seç! Hangisi çok güzeldir? / Sana gül mü? Şu bülbül mü kendisini sevdirtir?..” dizeleriyle istifham; “Ey çocuklar” ile nida sanatı yapılmıştır. “Sizlersiniz” kelimesinin tekrarı ile ahenk sağlanmıştır. Ünlemler şiire canlılık kazandırmıştır. Şiir, orijinal söyleyişlere, anlam ve söz sanatlarına yer verdiği için edebî söyleyişler açısından başarılıdır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Şiirde kullanılan imaj, kelime ve anlatım çocukların hoşuna gidecek tarzda düzenlenmiştir. “Çocuklar” şiiri, çocuksuluk ve çocuğa görelilik yönünden başarılı bir örnektir.

Şekil İncelemesi

“Çocuklar” şiiri Batı edebiyatından alınan sone nazım şekliyle 4+4+4+3 duraklı 15’li hece ölçüsüyle yazılmıştır. İki dördlük ile iki üçlükten oluşmuştur. Kafiye şeması; aabb / cdcd / eef / ggf şeklindedir. Yarım, tam ve zengin kafiye ile redifler kullanılmıştır.

3.7. Melâl Şiirleri

3.7.1. Avnin Melâl

-9-

-Kızım! Ruhuna-

“Sevdâlı nigâhındaki sâfiyyet-i manâ,
Hâlâ o güzel rûhunu takrîre müvekkil;
Hâlâ o nazarlardaki bin fikr-i muhayyel,
Tacrîre müvekkil o güzel rûhunu hâlâ;..

Hüsnündeki ulviyyet üfûl eyledi, lâkin”
Sâfiyyet-i rûhundaki manaları bâkî,
Sâfiyyet-i rûhumla eder her gece rûhun,
Bir mahşer-i hûnîn tes’irde telâki;..

Günlerce senin derd-i hayâlinle didindim;
Günlerce tesirlere, hicrânlara mahkûm.
Emvâc-ı kudûrun bu kadar ka’rine indim,
Hicrinle boğulmaktı ümidim sana ma’lûm;..

Günlerce taharri-i hayâtın bu da bir derd,
Günlerce senin zevk-i huzurunla münevver:
Bir an yaşamak, rûh-u garibim bunu ister,
Ruhum bunu ister, bunu ey hüsn-ü mücerred!..

Günlerce bu boş, kirli hayâlât ile meftûr,
 Günlerce senin garip olan hüsnünü, bikes,
 Me'yûs ve nıgehbân aradım hâsir ve mehcûr,
 Bir girye, ne bir şemme-i vuslat, ne de bir ses;

Yalnız seni yâdımda duran mahşer-i hissin:
 Üryân görünen cevî-i melâlinde temâşâ,
 Ettim ve onun dûş-ı hasârında hüvaydâ;
 Bir bim-i felâket duruyor şimdi;.. Gebersin!..

Bir bim-i felâket yine bir gün gelecekse,
 Bir gün gelecekse yine bir bim-i felâket;
 Ezsin o kadar rûhumu mahrûm-ı saâdet!
 Şiirim ne kadar yükselecek, yükselecekse;...

Mk. S.11, s.169

Kızıtaşı - İskeçeli: Mehmet Sıdkı

İçerik İncelemesi

Tema: “Avnin Melâl” şiirinin teması ölüm karşısında duyulan üzüntüdür.

Temel İleti: Kızının ölümü üzerine şairin yaşadığı üzüntüdür.

Yan İletiler:

1. Şair, kızının bakışlarındaki mananın onun güzel ruhunu anlatmaya yettiğini belirtmiştir.
2. Şair, kızının güzelliğindeki yüceliğin kaybolduğunu; fakat ruhundaki saflığın baki olduğunu belirtmiştir.
3. Şair, günlerce kızının hayaliyle dertlendiğini, ayrılıklara mahkûm olduğunu sıkıntılarının çekilmez boyuta geldiğini ve ümidinin kızının ayrılığında boğulmak olduğunu belirtmiştir.
4. Şair, zavallı ruhunun huzur bulmasını istemektedir.

5. Şairin içinde felaket korkusu vardır. Bu felaket korkusunun saadet mahrumu ruhunu ezmesini ve şiirini yükseltmesini istemiştir.

Edebî Söyleyişler: Dili oldukça ağırdır. Bilinmeyen Arapça ve Farsça kelimeler ile duygu ve hayal yüklü tamlamalar kullanılmıştır. “Hâlâ, günlerce, bunu, sâfiyyet-i rûh, bim-i felâket, bir gün” gibi kelime ve kelime gruplarının tekrarlarıyla ahenk sağlanmaya çalışılmıştır. Şiirdeki kelimelerin tekrarı ile iç kafiye ve musiki oluşturulmaya çalışılmıştır. Şiire içli bir anlatım ve karamsarlık duygusu hâkimdir.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Bilinmeyen Arapça ve Farsça kelimeler ile duygu ve hayal yüklü tamlamaların kullanılması, şiirin, çocuklar tarafından anlaşılmasını güçleştirmiştir diyebiliriz.

Şekil İncelemesi

“Avnin Melâl” şiiri aruz ölçüsü ile yazılmış yedi dörtlükten oluşmuştur. Kafiye şeması; abba / cdcd / efef / ghıg / ijij / kllk / mnnm şeklindedir. Sarma ve çapraz kafiyeler kafiye örgüsünü oluşturmuştur. Yarım, tam ve zengin kafiyeler ile redifler kullanılmıştır.

3.7.2. Buhrân-ı Melâl

Abdülhakim Bey’e

İstemezdim bahâr-ı handânım
Leyl-i hissimde giryeler döksün;
Meşalem, nûr-ı aşk ve îmânım
Sönsün âvâre bir serâp olsun;

İstemezdim ben ufk-ı şiirimde
Sisli bir gölge, bir hayâl uçsun;
Âsumânımda, his ve fikrimde
Hasta, mâtemli bir kamer doğsun;

İstemezdim bu leyl-i bi-meşal
 Kâinatımda bir fezâ arasın;
 Kamer, encümlü bir semâ arasın;

İstemezdim bu erganûn-ı emel
 Kimsesiz beldelerde şiir okusun;
 Rûh-ı hassası ağlasın sussun...

16-Ağustos 329

Mk. S.12, s.191

M. Hızır

İçerik İncelemesi

Tema: “Buhrân-ı Melâl” şiirinin teması hüzdür.

Temel İleti: Şair içerisinde bulunduğu karamsar duygulardan kurtulmak istemiştir.

Yan İletiler:

1. Şair, gülen baharının duygulu gecesinde gözyaşları dökmesini, aşkının ışığının ve imanının sönüp başıboş bir hayal olmasını istememiştir.
2. Şair, şiirinin ufkunda sisli bir gölge ve hayalin uçmasını; his, fikir ve gökyüzünde hasta ve hüznü bir ayın doğmasını istememiştir.
3. Şair, ışısız gecesinin kâinatında bir uzay aramasını, ayın ise yıldızlı bir gökyüzü aramasını istememiştir.
4. Emel orgunun kimsesiz beldelerde şiirler okumasını ve hassas ruhunun ağlamasını istememiştir.

Edebî Söyleyişler: Şiirde Servet-i Fünûn ve Fecr-i Ati edebiyatlarının etkileri görülmektedir. Bu şiir Servet-i Fünûn ve Fecr-i Ati neslinin halini gösterir. Bu nesil sanatın büyüdü dünyasında buhranlarını, bunalımlarını unutmaya çalışmıştır. Döneme damgasını vuran ve diğer şiirlerde sıkça kullanılan siyasî ve sosyal meselelere hiç değinilmemiştir. Bireysel duyguların anlatıldığı bir şiirde içli bir anlatım vardır. Şiirde karamsarlık duygusu hâkimdir. Anlaşılması güç tamlamalar ve kelimeler

kullanılmıştır. Bahar, ay, gece ve emel kişileştirilmiştir. “İstemezdim” kelimesinin sıkça tekrar edilmesi ahenk sağlayıcı bir unsur olarak kullanılmıştır. Şiirde amaç, sanat yapmaktır; bu yüzden şiir, edebî söyleyişler açısından zengindir.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: “Buhrân-ı Melâl” şiiri, “Mektebli” dergisinde yayımlanan şiirlerin çoğunluğundan farklıdır. Dergideki şiirlerin pek çoğunda görülen Millî edebiyat etkisi bu şiirde bulunmamaktadır. Bireysel bir şiirdir. Şiirde işlenen konunun, kullanılan dil ve imgelerin, çocuklar için uygun olmadığını söyleyebiliriz.

Şekil İncelemesi

Batı edebiyatı nazım şekillerinden sone ile yazılmıştır. Aruz ölçüsü kullanılan şiir, iki dörtlük ile onları takip eden iki üçlükten oluşmuştur. Kafiye şeması; abab / cbc / dee / dbb şeklinde oluşturulmuştur. Yarım ve tam kafiyeler ile redifler kullanılmıştır.

3.7.3. Amâ

“1”

Elinde değneği titrek adımlarla yürüyor. Siyah
Daima siyah bir levha-i memât gözlerinde hûnîn iltimallarla
Parlarken hayâтта bir emel, bir neşve arar..

“2”

Etrafındaki gürültüler, enînler, feryâtlar,
Ahenkler, şetâretler onun siyah ve karanlık hayâtında
Hiç nasîbedâr olamadığı hülyaları kanatlatırken
Bir büka-i nevmidi kalbinde titrer..

“3”

Hayâtın gülleri, menekşeleri, safâları muzlim
Yaşayışında bir gonca açmazken elemler felâketler,
Dikenlerle ta'zîb olunurken o hep karanlıklar
İçinde geçen hayâtında bir nuhbe-i saâdet arar...

“4”

Kamerin mütebessim çehresini, güneşin nûrlarını,
Zambakların leylakların muattar kokularını hep bir perde-i
Siyah ile mestûr görürken boğazında titreyen bir
Şehka-i teessürle ağlar ve yalvarır..
—Bir parça aydınlık...

“5”

Elinde değneği ıssız ve karanlık yollarda
Sürüklenirken bazen kısık sesi titrer:
—Acıyın.. Gözlerim görmüyor...

“6”

Hayâtının son ihtizâzı, son vedâ’ından
Sonra gözlerinin ebedî karanlıkları gibi bir
Siyahlık içine defnedildiğin gün zavallı a’mâ...
Bilmem o siyah mezârın huşûnetini his
Edecek misin?..

“7”

Soğuk, yağmur, kar, rüzgâr, bütün
Müessirât seni tehdit ederken gözlerinin fersiz
Oynayışlarında tesâdüf edilen nevâ-i elem beni o kadar
Ağlatır ki...

“8”

Zavallı a’mâ!.. Senin hayâtın hep bu
Karanlık ve siyahlık içinde mi geçecek ve dudaklarında
Bir gonca-i saâdet açmayacak mı?...

Nurosmaniye: Eylül

İçerik İncelemesi

Tema: “Amâ” şiirinin teması acıma duygusudur.

Temel İleti: Bir körün yaşamak zorunda kaldığı zorluklar karşısında duyulan üzüntüdür.

Yan İletiler:

1. Amânın ölüm tablosu gibi görünen gözleri, hayattan bir emel ve neşe aramaktadır.
2. Etrafındaki gürültüler, inlemeler, feryatlar, ahenkler ve şenlikler onun karanlık hayatında hiç kıymeti olmayan hülyaları artırmaktadır. Fakat ümitsizliğin ağlaması kalbinde titremektedir.
3. Hayatın güzellikleri amânın hayatına bir ümit vermezken, hayatı hep acılar, felaketler ve dikenlerle eziyet içindedir. Bütün bunlara rağmen ama hayatında hep bir mutluluk aramaktadır.
4. Hayatın güzelliklerini hep siyah bir perdeden örtülü olarak gören amâ bir parça aydınlık için ağlamaktadır.
5. Amâ, gözleri görmediği için insanların ona acımasını istemektedir.
6. Şair, amânın ölümü halinde mezarın sertliğini hissedip hissedemeyeceğini merak etmektedir.
7. Şair, amânın yaşadığı bu hayat karşısında hislenmiş ve ağlamıştır.
8. Şair, amânın karanlık ve siyahlık içinde geçecek olan ve bir türlü mutlu olamayacağı hayatı için üzülmemektedir.

Edebî Söyleyişler: Şiirde kafiye, redif, uyak düzeni, nazım birimi gibi şiirde ahengi sağlayan unsurlara rağbet edilmemiş bunun yerine iç kafiyeler ile ahenk sağlanmaya çalışılmıştır. Birinci bentte “adımlarla, iltimalarla”; ikinci bentte “gürültüler, enînler, feryâtlar, ahenkler, şetâretler”; üçüncü bentte “Hayâtın gülleri, menekşeleri, safâları”; dördüncü bentte “Kamerin mütebessim çehresini, güneşin nûrlarını, / Zambakların leylakların muattar kokularını”; altıncı bentte “Hayâtının son ihtizâzı, son vedâi / Sonra gözlerinin ebedî karanlıkları”; yedinci bentte “yağmur, kar, rüzgâr” ile iç kafiye

sağlanmaya çalışılmıştır. Ahengi sağlamak için ikinci bentte yer alan “gürültüler, enînler, feryâtlar, ahenkler, şetâretler” gibi eş görevli sözcüklerin kullanımına başvurulmuştur. Anlamı kuvvetlendirmek için “Siyah daima siyah”, “siyah ve karanlık hayâtı”, “siyah ile mestûr”, “karanlıklar içinde geçen hayâtı”, “ıssız ve karanlık yollar”, “ebedî karanlıkları”, “Siyahlık içine defnedildiğin gün”, “Senin hayâtın hep bu karanlık ve siyahlık içinde mi geçecek” örneklerinde görüldüğü gibi siyah ve karanlık kelimeleri değişik şekillerde tekrar edilmiştir. Anlam bir dizeyle sınırlandırılmamış diğer dizelere de geçmiştir.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Bu tarz metinlerde sanat kaygısı vardır. İşlenen konu, kullanılan dil ve üslubu çocuklara göre olmadığı düşüncesindeyiz.

Şekil İncelemesi

Kimi üçlü, kimi dördü, kimi beşli bentlerden serbest ölçü ile yazılan şiir sekiz bentten oluşmuştur. Ölçü ve uyak kurallarına bağlı değildir. Dizelerin uzunluk kısalıkları, kafiye, redif, uyak düzeni, nazım birimi gibi nazımın bağlayıcı unsurları önemsenmemiştir.

3.7.4. Müteverrime

Kışın en soğuk bir günü.. Kar yağıyor, rüzgâr haşın darbeler ile küçük kulübeyi yıkacak kadar sarsıyor, uzaklardan korkunç feryâtlarla kopan kasırganın gürültüleri kalplere derin bir haşyet, elim bir korku veriyordu.

Rüzgârın gird-bâdı ile her tarafı tehdit edilen küçük bir oda, kenarda paçavralardan ibâret bir yatağa uzanmış, pencereden, deliklerden giren soğuk bir havanın tesiriyle saçları dağınık ve perişân titreyen on beşinde bir kız....

Çehresinde görülen sarılık işkencelerle geçen hayâtının onun felâketini okurken ela gözlerinde bedbaht-ı hayâtına ağlayan anlatılamaz bir elem vardı.

Dışarıda şiddetini tezyit eden fırtına daha gaddâr darbelerle kulübeyi ezmeye çalışırken yalnız paçavralarla tutturulan pencerelerden karlar birer şükûfe-i bârit gibi savruluyordu... Kısık bir ses:

—Anne..... dedi.

Bir tanecik yavrusunun bu hazîn soluşunu, refte refte mezârın siyahlıklarına doğru çöküşünü gözyaşlarıyla takip eden vâlide kalktı. Müteverrime kız devam ediyordu.

—Anne... Üşüyorum şu pencere bezlerini.....

Bir öksürük boğazını parçalarken yatağının yanındaki bu kış gününün zavallıya hediye ettiği beyaz karlar kırmızılaşıyordu.

Şimdi sînesindeki hazân ile gözlerinde ecel gülümserken öksürüyor, öksürüyordu..

Vâlide pencerenin kirli bezlerini tutturmaya uğraşırken bir kasırğa henüz kopmayan, henüz parçalanmayan çerçeveyi kırmıştı. Her taraftan gelen karlar genç kıza beyaz pûşîdeler hazırlarken o biraz daha üşüyor, biraz daha öksürüyordu.

Tabîatın bu şiddet darbelerinden müteessir pencerenin önünde vücuduyla karların, rüzgârların tehdidini tahfife çalışan vâlide gözyaşlarından başka hiçbir şeyi göremediği, bu hayâtındaki cilveyi anlamayan mefkûresiyle dalgın duruyordu. Kalbi kim bilir nasıl bir duâi ihtiyaçla dolu, gözleri semâda, titrek elleriyle bir şeyler bekliyordu. Bu yarım duâyı bir öksürük kesti. Vâlide kızının üzerine atıldı. Şimdi o biraz daha solmuş çehresi soğuktan biraz daha morarmış dudakları, kilitlemiş elleri, oynamayan dudaklarıyla bir şeyler söylemek istiyordu.

Bir parça daha sararan çehresinde onu bir takallüsten sonra dudakları arasında “anneciğim!” nidâsıyla düştü.

Rüzgâr karlarla bu genç kıızı örterken bedbaht vâlide kahkahalarla bu fâcia-yı hayâta gülüyor ve kızının hasretli gözlerine bakarak bir şeyler mırıldanıyordu...

Nuruosmaniye: Teşrin-i Evvel 329

Mk. S.19, s.303

L[ord] İsmail

İçerik İncelemesi

Tema: Veremli kıza duyulan üzüntüdür.

Temel İleti: 15 yaşında vereme yakalanmış olan genç kızın annesinin çaresizliği ve kızına karşı duyduğu üzüntüdür.

Yan İletiler:

1. Kış çok çetin geçmektedir. Kar ve fırtına vardır.

2. 15 yaşındaki kız vereme yakalanmıştır.
3. Evde kız annesi ile birlikte kalmaktadır.
4. Yoksulluktan dolayı evleri perişan bir haldedir.
5. Kızın bulunduğu odanın camları yoktur. Fırtına evin içerisinde esmektedir.
6. Kız ölmüş, annesi de delirmiştir.

Edebî Söyleyişler: Batı edebiyatlarından, özellikle Fransız edebiyatından etkilenen Servet-i Fünûn sanatçıları, Fransa’da ortaya çıkan mensur şiir türünün edebiyatımızdaki ilk örneklerini vermişlerdir. Öncelikle mensur şiirler şekil olarak şiire benzemezler. Görünüşleriyle nesirdirler. Duygu yoğunluğu ön plandadır. Ferdi konuları işler. “Müteverrime” bir mensur şiirdir. Şeklen her ne kadar düz yazıya benzese de işlediği konu, kullanılan dil ve üslup ve içeriğindeki ritim ve ahenk ile şiire benzer. “Müteverrime”de hikâye yoluyla anlatım tercih edilmiştir.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: “Müteverrime”de annesiyle beraber viran bir evde yaşayan 15 yaşındaki veremli bir kızın son anları anlatılmıştır. Dönemin özelliklerinden olan yoksulluk, hastalık ve çaresizlik teması, mensur şiir şeklinde işlenmiştir.

Şekil İncelemesi

Kısalık mensur şiir türü için belirleyici bir özelliktir. Metinler uzadıkça, tahkiye unsuru artmakta böylece mensur şiirler, hikâye ve hatıra türüne dönüşmektedir. “Mensur şiirler genelde kısa olurken “Müteverrime” on iki paragraftan oluşmuş uzun bir mensur şiirdir. Konuşma bölümleri de bulunmaktadır. “Müteverrime”de tahkiyeli anlatım tercih edildiği için hikâyenin unsurları olan olay, yer, zaman ve kişiler bu metinde de bulunmaktadır. Sıralı cümleler ile kurulan bu metinde yüklerle redif sağlama amacı görülmektedir. Tahkiye yoluyla anlatımın tercih edildiği “Müteverrime”de ahenk geri plandadır. Ahengin ve ritmin göz ardı edilmesinin en önemli sebebi ise vak’anın ve kişilerin anlatımının ön planda olmasıdır.

3.7.5. Kaval Sesi

- Azmi Muhiddin Bey Kardeşime -

Sâkin orman.. Semâ: Hazîn, bîtâp,
Ufuk bâ gerde lerze-i mehtâp..
Kâh dallarda bir figan-ı gırâp,
Yerde orak târumâr ve harâp..

Geliyor bir kaval sâdası, uzak..
Kim bilir, âh, kim bilir ne diyor?
Sanki mehtâba arz-ı râz ediyor:
Bazı pür-hande, bazen ağlayarak..

Onu yapraklar inliyor tekrâr,
Eyliyor hazâna nefha-i ümid..
Mâh, pırlanta giryeler eysâr
Ediyor.. Her tarafta gaşy-i medîd.,

Dinliyor dağlar, ağlıyor ovalar,
Kâinâtın bu seste bir teli var..
Birbirinden rakîk olan nâme
Etmiyor kalb-i leyli rencide..

Dinle rûhum, bu seste var mı senin
Gizli, pek gizli, ince bir emelin?
Bu sesin, belki sensin istediği;
Bu sesin belki ya Rabbî bedeli...

Dinledim, dinledim.. Bu ses de benim
İhtizâz eyliyordu her elemim..
Bu sesin mâtemiyle yıldızlar
Pür-sükût âsumâna ağladılar..

Ey kaval, ey terâne-i hicrân!
 Hasta ormanda mûsikî-i hazân!
 Ben de artık senin sesin gibiyim:
 Tek ve tenhâ sürüklenir, giderim....

Mk. S.25, s.245

Osman Fahri

İçerik İncelemesi

Tema: “Kaval Sesi” şiirinin teması sıkıntıdır.

Temel İleti: Şairin ruh hali tıpkı kavalın sesi gibi hüznüldür.

Yan İletiler:

1. Sakin bir orman tasvir edilmiştir.
2. Bu sakinliği uzaktan gelen bir kaval sesi bozmuştur.
3. Kaval sesi bazen gülerken bazen ağlayarak mehtaba sırlar arz etmiştir.
4. Kaval sesi dağlar ve ovalarda yankılanmıştır.
5. Şair bu seste gizli bir emel aramış ve bu sesin kendisini istediğini belirtmiştir.
6. Bu kaval sesi şairin tüm acılarından haz duymasına sebep olmuştur.
7. Şair, kendini bu sesle özdeşleştirmiş ve bu ses gibi kendisinin de tek başına sürüklendiğini belirtmiştir.

Edebî Söyleyişler: Şair, tabiatla iç dünyasının kompozisyonunu çizmiştir. Şiirde sanatlı ve süslü bir söyleyiş vardır. Anlam dizede sınırlı kalmamış diğer dizeye de geçmiştir. Kaval sesi şiirin genelinde kişileştirilmiştir. Kelime tekrarları ve ünlemlerle ahenk sağlanmıştır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Sanatlı ve süslü söyleyişe sahip olan şiirin, kullanılan dil ve anlatım açısından çocuklar için uygun olmadığını söyleyebiliriz.

Şekil İncelemesi

Şiir aruz ölçüsü ile yazılan yedi dörtlükten oluşmuştur. İlk dörtlükte düz; ikinci dörtlükte sarma; üçüncü dörtlükte çapraz; sonraki dörtlüklerde ise düz kafiye kullanılmıştır. Kafiye şeması; aaaa / bccb / dede / ffgg / hhu / jjkk / llmm şeklindedir. Şiirin genelinde yarım, tam ve zengin kafiyeler ile redifler ahenk sağlayıcı unsur olarak kullanılmıştır.

3.7.6. Oh Hayat!..

Nurlu kanatlarına alıp beni bir âlem-i ulvî saâdete îsâl ettiğin zaman tasavvur edemiyorum!.. Senin derinliklerinde mübhemiyet, âğuşunda elemeler yaşasın. Bugün acı bir ızdırâbın maneviyetime verdiği yeis-i mâtemle bilsen ne kadar çırpınıyorum. Beni al da bu âlem-i dicûrda yine pür-âmâl yüksekliklerine, ulvi ve pür-şebâb ufuklarına götür, nermin bulutlarına sar, şafak âlûd kollarına bürü, hicrânlarımı, ızdırâblarımı nûrlarınla sil, zulmet engiz benliğimin siyahlıklarını kaldır!... Zira şu dakikada kendimden korkuyorum, üşüyorum. Bütün mevcûdâtım mâtemler içinde neşelerim müselsel elemelerle iniyor. Artık benim için ne bir nefha-i emel.. Ne bir nefha-i saâdet mevcut. Kamerimin şavkı azalmış, necmim siyah, muhîtim siyah.. Bildim ki bütün tesirler senin ulviyetinde, bütün karanlıklar hâle-i nûrunda erir. Gel.. Bana bütün güzelliğinle bütün, şefkatinle samimi kollarını aç.. Çünkü gençliğim, bütün tehâlük rûhuyla titrediği nevâzişe idi. İftirâk hisleriyle teverrüm eden, solan, sararan öksüz çiçekler gibi daha şimdiden iltifâttan melceden mahrûm pek zavallı, pek bî-kes ve tesellisiz kaldı sana şedî bir iştiyâk-ı tahassürüm var. Yüzündeki perde-i ibhâmı kaldır, mevcûdiyetini melâl-ı rûhuma anlat. Ve o müşfik samimi kollarını aç da gözyaşlarımı sîne-i rûhunda dindireyim. Sönen, muzdarip olan varlığımı zerrin, pür-garam ümidinle parlatayım.

Mk. S.26, s.484

Adil

İçerik İncelemesi

Tema: “Oh Hayat” mensur şiirinin teması hayatın acımasızlığı karşısında duyulan üzüntüdür.

Temel İleti: Hayat acılar içerisinde geçmekte ve ümit vermemektedir.

Yan İletiler:

1. Yazar, saadete ermek istiyor.
2. Yazar, yaşadığı hayattan memnun değildir.
3. Yazar, hayatın acıları karşısında ümitvar olmak istiyor.

Edebî Söyleyişler: Mensur şiirler yapı bakımından nesre benzer; fakat cümle yapısı bakımından nesre benzemez. Mensur şiirler ritimli ve ahenklidir. “Oh Hayat!”ta teşbih yoluyla anlatım tercih edilmiştir. Teşbihler temanın anlatımı için bir vasıta olarak kullanılmıştır. Metin birinci şahıs ağzından ikinci şahsa yazılmıştır. Sanatlı ve süslü söyleyiş ön plandadır. Sanat kaygısı gözetilmiştir. Metinde orijinal söyleyişlere, anlam ve söz sanatlarına yer verildiğinden edebî söyleyişler açısından başarılı olduğu söylenebilir.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Bu tarz metinlerde sanat kaygısı vardır. Sanatlı ve süslü söyleyişe sahip olan bu mensur şiirin, kullanılan dil ve anlatım açısından çocuklara yönelik yazılmadığını söyleyebiliriz.

Şekil İncelemesi

“Oh Hayat!” mensur şiiri, bir paragraf ve 14 cümleden ibaret kısa bir metindir. Şair yüklemlemlerle redif oluşturmaya, iç kafiyelerle ahenk sağlamaya çalışmıştır.

3.8. Tabiat Şiirleri

3.8.1. Levha-i Hadîka

(Elvâh-ı Tabîattan)

- Emîn Hâkî Bey Kardeşime -

Bir ufak bahçe, bir küçük levha:

Gösterir bak tabîatı mücmel;

Bak ki, lâyük değil mi temdîha:

Bunu tanzîme uğraşan her el?

Bir kenarında bahçenin göl var,
 Göle cârî cibilden ırmaklar,
 Gölden akmakta bir nehir, eşcâr
 Nehri itmekte sâyedâr bahâr;

Bir küçük köprü nehre zînet bahş.
 Her kenarında levhânın bir nakış:
 Gül, karanfil, menekşe, şebboylar,

Her tarafta çeşit çeşit ezhâr,
 Kuşlar ötmekte hem ne hoş bakınız:
 Yerde sâcid yeşil bir ay yıldız.

Mk. S.17, s.269

Eşref Nesîb

İçerik İncelemesi

Tema: “Levha-i Hadîka” şiirinin teması doğanın güzelliğidir.

Temel İleti: Tabiatın bir parçası olan ufak bir bahçenin güzelliği her türlü övgüyü hak etmektedir.

Yan İletiler:

1. Tabiatı özetleyen güzel ve ufak bir bahçeyi düzenlemeye uğraşan herkes, övgüyü hak etmektedir.
2. Bahçenin bir kenarında göl, göle akıp giden ırmaklar, gölden akan nehir ve ağaçlar vardır.
3. Nehrin üzerinde süs gibi duran köprünün yanı sıra tablonun her kenarını gül, karanfil, menekşe ve şebboylar süslemektedir.
4. Her tarafta çeşit çeşit çiçekler bulunmakta, kuşlar güzel güzel ötmektedir.
5. Bütün bu güzelliklere şükreden yerde secde etmekte olan yeşil bir ay yıldız vardır.

Edebî Söyleyişler: Şiirde tasvirler ve resim ön plandadır. Sanatçı gerçeklerden kaçmış ve tabiata sığınmıştır. Mısra güzelliğine önem verilmiş, anlatılmak istenilenler tek bir dizede bitmemiş diğer dizelerde de devam etmiştir. “Göle cari cibilden ırmaklar”, “Nehri itmekte sayedar bahar”, “Bir küçük köprü nehre zinet bahş”, “Yerde sacid yeşil bir ay yıldız” dizelerinde şair maddi varlıklara manevi bir nitelik kazandırmaya çalışarak duygularını mecazlarla anlatmaya çalışmıştır. “bahçe, tabiat, göl, ırmak, nehir, eşcar, bahar, köprü, gül, karanfil, menekşe, şebboylar, ezhar, kuşlar, ötmek, yeşil” kelimeleri ile tenasüp; “Nehri itmekte sayedar bahar”, “Yerde sacid yeşil bir ay yıldız” dizelerinde teşhis; “Bak ki, layık değil mi temdiha: / Bunu tanzime uğraşan her el?” dizelerinde istifham sanatları yapılmıştır. Şiire sanatlı bir söyleyiş hâkimdir.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Tabiat konulu şiirler, her zaman çocukların ilgisini çekmiştir. “Levha-i Hadîka” şiirinde doğanın güzellikleri, edebî bir üslupla anlatılmıştır. Anlatımın kapalı ve sanatlı oluşu şiirin anlaşılabilirliğini güçleştirmiştir.

Şekil İncelemesi

“Levha-i Hadîka” şiiri, Batı edebiyatından alınma sone nazım şekli ile yazılmıştır. İki dörtlük ve iki üçlükten oluşan şiir, aruz ölçüsü ile yazılmıştır. Kafiye şeması; abab / cccc / ddc / cff şeklindedir. Şiirde tam ve yarım kafiyeler kullanılmıştır.

3.8.2. Yaz Günleri

Çalışkanlar uyanırlar,
Üst baş giyer, donanırlar,
Tarlalara yollanırlar;
Ne hoş olur yaz günleri...

Çiftçi toprakları sürer,
Kuşlar şurda burda öter,
Güneş çiçekleri öper;
Ne hoş olur yaz günleri...

Tanrı sever çalışanı,
 Taş kıranı, dağ aşanı,
 Alnından ter akıtanı;
 Ne hoş olur yaz günleri...

Bu günleri fırsat sayar,
 Çabalarsak, toprak kazar,
 Kitap okur, yazı yazar,
 Örs başında çekiç sallar,

Uğraşırsak bir iş ile,
 Ölmeyiz biz ölsek bile...
 Tanrı çok sever Türkleri!
 Ne hoş olur yaz günleri...

Kadıköy: 20, Teşrin-i Sani, 329

Mk. S.23-24, s.410

Pakize Münevver

İçerik İncelemesi

Tema: “Yaz Günleri” şiirinin teması yaz günlerinin güzelliği ve çalışmanın önemidir.

Temel İleti: Yaz günleri tembellik etmeyip çalışan Türkler, ülkelerinin geleceğini teminat altına alacak ve bu sayede Allah tarafından da çok sevilecektir.

Yan İletiler:

1. Yaz günleri çok güzeldir.
2. Çalışanı, alnından ter akıtanı, bir işle meşgul olanı Allah sever.
3. Türk milletinin istikbali çalışmasına bağlıdır.

Edebî Söyleyişler: Şiirde lirik bir söyleyiş hâkimdir. Oldukça sade çocukların anlayacağı bir dil kullanılmıştır. “Ne hoş olur yaz günleri” nakaratları şiire ahenk kazandırmıştır.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: “Yaz Günleri” şiirinde mevsimin güzellikleri ile birlikte çalışmanın erdemi çocukların hoşlanacağı bir şekilde anlatılmıştır. Bu şiirde çocukların yakından tanıdıkları hayvanlardan, tabiattan ve eşyalardan bahsedilmiştir. Çocuklar kendi yaşantıları ile ilgili bu tarz şiirlere ilgi duyarlar. “Yaz Günleri” şiirinin, çocuksuluk ve çocuşa görelik yönünden başarılı bir örnek olduğunu ifade edebiliriz.

Şekil İncelemesi

Şiir sekizli hece ölçüsü ile yazılmış beş dördlükten oluşmuştur. Her dördlüğün son dizesinde tekrar edilen “Ne hoş olur yaz günleri” nakaratı dördüncü dördlüğün son dizesinde kullanılmamıştır. Kafiye şeması; aaaB / cccB / dddB / eeeee / ffbB şeklindedir. Şiirin genelinde tam ve zengin kafiyeler kullanılmıştır.

3.9. Dinî Şiirler

3.9.1. Münâcât

Bülbülün âh-ı âteşînde
Kuzunun nağme-i hazînde
Denizin mevce-i haşînde
Neylerin cân-güdâz enînde
Ağlayan hep benim günâhımdır..
Sızlayan kalb-i pür-siyâhımdır...

Ben neyim? Bir vücud-u levs-âlûd...
Ben neyim? Bir mücessem-i isyan
Ben neyim? Acz-i küll olan insân...
Sen nesin? Merhametli bir Ma'bûd...

Âh.. Ey Hâlik-i sevâb ve ikâb!..
Bana dünyâda ver mücâzâtım
Sana sûzişli bir münâcâtım:
Beni affet, evvelce Yevm-i Hesâb

Öyle bir ân-ı dehşet-âverde
 İstemem lâıyk-ı ikâb olayım
 Şıme-i afvına muvâfık ise:
 Ben bugün nâ'il-i azâb olayım...

Mk. S.10, s.156

Emîn Hâkî

İçerik İncelemesi

Tema: “Münâcât” şiirinin teması Allah’a yakarıştır.

Temel İleti: Günahlarına ağlayıp sızlayan şair, Allah’ın merhametine sığınarak affını dilemiştir.

Yan İletiler:

1. Bülbülün ateşli ah çekişlerinde, kuzunun üzgün nağmelerinde, denizin haşın dalgalarında, neylerin acıma uyandıran inleyişlerinde ağlayan, şairin günahı, sızlayan ise tamamıyla siyahlaşmış olan kalbidir.
2. Şair kendisini pislik bulaşmış bir vücut, cisimleşmiş bir isyan ve tamamıyla aciz olan bir insan olarak nitelerken, Allah’ın merhametli olduğunu belirtmiştir.
3. Şair sevap ve azabın sahibi olan Allah’tan cezasını bu dünyada vermesini istiyor. Allah’a tesirli bir yakarışla hesap gününden önce affını diliyor.
4. Savaşın dehşetli bir anında cezaya layık olmak istemiyor, mümkünse hemen azaba nail olmak istiyor.

Edebî Söyleyişler: “Ben neyim?” sorularının tekrarı ve ünlemler şiire ahenk kazandırmıştır. “Ben neyim?, Sen nesin?” ile istifham; “Âh.. Ey Hâlik-i sevâb ve ‘ikâb!..” dizesi ile nida; “günah” kişileştirilerek teşhis sanatı yapılmıştır. Şiire coşkulu bir söyleyiş hâkimdir. Şiir, orijinal söyleyişlere, anlam ve söz sanatlarına yer verdiğiinden edebî söyleyişler açısından başarılıdır diyebiliriz.

Çocuk Gerçekliği Açısından Değerlendirme: Sanatlı ve süslü söyleyişe sahip olan şiirde kullanılan dil ve anlatımın, çocuklar için uygun olmadığı kanatındeyiz.

Şekil İncelemesi

“Münâcât” şiiri üç dörtlük ile bir altılıktan meydana gelmiştir. Aruz ls ile yazılan şiirin kafiye şeması; aaaabb / cddc / effe / ghgh şeklindedir. İlk dörtlükte düz; ikinci ve üçüncü dörtlüklerde sarma; son dörtlükte ise çapraz kafiye kullanılmıştır. şiirin genelinde yarım ve tam kafiyeler ile redifler ahenk sağlayıcı unsur olarak kullanılmıştır.

BÖLÜM 4: “MEKTEBLİ” DERGİSİNİN ŞAİR KADROSU

“Mektebli” dergisi ilk nüshasından itibaren iki sayfasını talebe yazılarına ayırmış, okurları ile sürekli bir bağlantıyı hedeflemiş ve gelen yazıları yayınlamıştır. Bu yüzden dergide tanınmış isimlerden ziyade öğretmenlerin ve o dönemde okullarda eğitim gören öğrencilerin gönderdikleri şiirler ve yazılar yer almıştır. Ayrıca bazı şiirlerde takma adların kullanılmış olması şairlerle ilgili bilgilere ulaşmamızı güçleştirmiştir. Gündüz ARTAN’a ait “Takma Ad-Soyadı-Rumuz Dizinleri (Tanzimat’tan Günümüze)” çalışmasında da bu isimlere rastlanamamıştır (Artan, 1994). Derginin şair kadrosu arasında tanınmış isimlerden Mehmet Emîn (Yurdakul), Tahirü’l Mevlevî (Tahir Olgun), Osman Fahri ve Emîn Hâkî’yi görmek mümkündür. Tanınan ve ulaşılabilen şairlerden Ali Rıza Seyfî [Seyfioğlu], Emîn Hâkî, Mehmed Emîn [Yurdakul], Sâlîme Servet Seyfî, Osman Fahri, Tahirü’l Mevlevî (Mehmet Tahir Olgun) ile ilgili kısaca bilgi verilmiştir. Ancak diğer şairlerin biyografilerine ulaşamamıştır.

4.1. “Mektebli” Dergisi Şairleri

1. A. Kazım
2. Adil
3. Ali Rıza Seyfî
4. Arif
5. Ceyhanlı Refik Fikret
6. Emîn Hâkî
7. Emîn Nahid
8. Esat Rıza
9. Eşref Nesib
10. Ferit Bihdet Mübîn
11. Gelibolulu Rıza Cezmi
12. Gelibolulu Türk Bahadır
13. Hakkıbeyzade Aktuğ
14. İskeçeli Mehmed Sıdkı
15. L. İsmail

16. M. Ekrem
17. M. Hızır
18. M. Sadık
19. M. Selahaddin
20. Mehmed Emîn
21. Mehmet Muhiddin
22. Mehmet Rifat
23. Memduh Necdet
24. Muallim Sadi
25. Oğuz Arslan
26. Osman Fahri
27. Pakize Münevver
28. Rodoslu Ahmet Kemal
29. Saîr Hüseyin
30. Sâlîme Servet Seyfî
31. Şekibe Ali
32. T. Nilüfer
33. Tahirü'l Mevlevî
34. Zaîme Hayriye

Ali Rıza Seyfî [Seyfioğlu] (1879-)

Uzun yıllar asker olarak görev yapmış ve matbaacılıkla uğraşmıştır. Şiir kitabı: Muazzez Vatana (nesir-şiir; Salime Servet Seyfi ile birlikte) (Kabadayı, 1994:508)

Emîn Hâkî (1889-1921)

Emîn Hâkî, 16 Ekim 1889 tarihinde İstanbul Balat'ta doğdu. Babası Aziz Mahmud Hüdâî türbedarı Hafız Hüseyin Avni Efendi'dir. Emîn Hâkî henüz çocukken babasını kaybetti. Annesi tarafından yoksulluk içinde büyütüldü.

İlköğrenimini Eğrikapı Mekteb-i Rüştîyesinde gören Emîn Hâkî, zaruretler ve imkânsızlıklar sebebiyle eğitimine devam edemedi. Çeşitli kalemlerde çalıştı. Yirmi yaşlarında Mevleviliğe intisap etti.

İttihat ve Terakki Partisine kaydoldu. Şahit olduğu menfaat çatışmaları sebebiyle bu partiden ayrıldı. Balkan Savaşında gönüllü olarak orduya katıldı. Birinci Dünya Savaşında tekrar askere alındı. Savaşın sona ermesi üzerine İstanbul'a döndü.

Otuz iki yıllık ömrünün beş yılı savaşlarda ve cephelerde geçmiştir. Savaş sonrasında vereme yakalanmıştır. İstirapla, yokluk ve yoksulluk içinde yaşanan bu hastalık dönemi, iki buçuk yıl sürmüş ve 2 Nisan 1921 tarihinde Emîn Hâkî'nin ölümüyle sonlanmıştır.

Emîn Hâkî ilk kalem tecrübelerini Rüştîye'de öğrenci olduğu yıllarda yapar. Emîn Hâkî'de erken yaşlarda başlayan şiir hevesi, Rüştîyeden ibaret kalan tahsilinin bıraktığı boşluğu telafi ihtiyacını doğurmuş olmalıdır. Sürekli ve çok sayıda kitap okuyarak kültürel birikimini artırma azmi ile Arapça ve Farsçayı öğrenme çabalarını bu ihtiyaçla izah etmek mümkündür. Onu sanatkâr şahsiyetinin şekillenmesinde Mevleviliğin etkisi büyüktür.

Emîn Hâkî, haksızlık karşısında daima kararlı ve şuurlu bir kişilik sergilemiştir. Her zaman haklının yanında yer almıştır. Tahirü'l-Mevlevî, Emîn Hâkî'nin "semavi fitrat ve ulvi tabiat bir şair" olduğunu belirtmiştir.

Emîn Hâkî, şiirde herhangi bir gruba mensup değildir. Ancak şiirlerinde taşıdığı ses ve muhteva, onun Milli Edebiyat Dönemine ait isimler arasında değerlendirilmesini zorunlu kılar. Memleketçi çizgide düşünülebilecek bir şair olan Emîn Hâkî'nin ilhamını Mehmet Akif'ten alan bir söyleyişi vardır.

Emîn Hâkî'nin şiirlerinde ferdi temalardan çok, sosyal temalara rastlanır. İşlediği ferdi temalar, bütünüyle uzvi rahatsızlığından kaynaklanan psikolojiyle ilgilidir. Elde bulunan şiirlerinin çoğu vatan ve millet sevgisiyle ilgilidir.

"Mektebli, İ'tisam, Sırat-ı Müstakim, Sebilürreşad, Medrese İ'tikadları, Beyanü'l-Hak, Hayrü'l-Kelam, Mahfil, Hanımlar Âlemi, Kadınlar Âlemi ve İnkılab-ı Edebî" gibi dergilerde şiir ve nesirler yayınlayan Hâkî'nin basılmış iki eseri vardır. Bunlardan

ilki “İkaz” adlı şiir kitabı diğeri ise “Taassubun Neticesi Yahut Farmason Çocuk” adlı mensur bir eserdir (Erbay ve diğ., 2005).

Mehmed Emîn [Yurdakul] (1869-1944)

Mehmet Emin, Beşiktaş'ta doğdu. Mehmet Emin, yedi-sekiz yaşlarında Saray Mektebi denilen sıbyan okulunda öğrenim hayatına başlar (1876/1877). 1879'da Beşiktaş Askeri Rüştiyesinde öğrenimini sürdüren Mehmet Emîn bu okulu bitirdikten sonra Mülkiye Mektebine yazılır. 1887'de Mülkiyeden tasdikname alarak ayrılır; Babıâf Sadaret Dairesi Evrak Kaleminde maaşsız kâtip olarak çalışmaya başlar. 1888'de Şebinkarahisarlı bir Türk ailesinden Müzeyyen Dilber Hanım ile evlenir. Ömür boyu mutlu geçtiği söylenen bu evlilikten Mehmet Emîn'in üçü erkek, biri kız olmak üzere dört çocuğu olmuştur.

Öğrenim hayatını tamamlamak ve İngilizce öğrenmek ümidiyle başladığı Hukuk Mektebi'ni 1891 yılında bırakır. Bu yıldan itibaren Eğitim Öğretim ile ilişkisini kesen Mehmet Emîn, edebiyatla, hususiyile de şiirle uğraşmaya koyulur. Edebiyat zevkinin teşekkülünde babası Salih Reis'in tesiri olmuştur. 1891'de Mehmet Emîn, ilk eserini yayınladı. Bu eserin adı Fazilet ve Adalet'tir. Mehmet Emîn, Gümrük Evrak Müdürü bulunduğu sıralarda, şair olarak Türk Dünyası'nda ve Avrupa'da şöhret bulmaya başlar. Mehmet Emîn, halkın hayatından aldığı konuları, halkın anlayıp zevk alacağı bir dille işlemeye gayret ederek Türkçe Şiirler'e vücut vermiştir. Hece vezniyle yazılmış bu şiirler Türkiye'de, Avrupa'da ve Rusya'daki Türkler ve Türk Edebiyatı ile ilgilenenler tarafından takdir ve ilgi ile karşılanır. Şair, 1904 yılında Selanik'te çıkan “Çocuk Bağçesi” dergisinde yirmi yedi kadar şiir neşreder.

Mehmet Emîn, Erzurum Valiliği'nden azledildikten sonra, 1913 seçimlerinde bağımsız olmak ve her istediğini söylemek şartıyla Musul Mebusluğu'na İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından aday gösterilmiş ve oradan mebus seçilmiştir.

Mehmet Emin, yazı ve faaliyetleriyle “Milli Şair” ünvanını kazanmıştır.

Milli şair, Mütareke Döneminde ve işgal yıllarında da milli hareketin gerçekleşmesi yolunda bulunmuştur. 1923'te Şarkikarahisar, 1932 yılında Urfa, 1943 yılında da İstanbul milletvekili seçilir. Bu görevi, ömrünün sonuna kadar yürütür.

Mehmet Emîn, Türkçe Şiirler ile yurt içinde ve dışında haklı bir şöhrete kavuşur. Halkın hayat tezahürleri ve duygu hallerini konu alan bu şiirlerde dilin sade oluşu ve hece vezni kullanılışı dikkati çeker. Türkçe Şiirler adı altında bir araya getirilen manzûmeler, şiir tekniği ve şiiriyet bakımından üstün bir değere haiz olmasa da getirdiği tekliflerle edebî bir olay olarak değerlendirilmeye layıktır. Edebiyatımızdaki eski-yeni münakaşası, Türkçe Şiirler ile yeni bir boyut kazanır. Edebî eserlerde Türk halk zevkinin hareket noktası alınması gereği sezdirilir; halkın hayat tezahürlerine ait çeşitli sahnelerin, halkın kullandığı bir dille işlenmesine ihtiyaç olduğu dikkatlere sunulur. XX. yüzyıl başlarında Türk şiiri, Mehmet Emîn'in başlattığı hareketi zenginleştirerek sürdürecektir ve memleket edebiyatının ortaya çıkmasına zemin hazırlayacaktır.

Mensur eseri: Fazilet ve Asaletler (1890)

Manzûm Eserleri (İlk Basımlarına Göre): Türkçe Şiirler (1898); Türk Sazı (1914); Ey Türk Uyan (1914); Tan Sesleri (1915); Ordu'nun Destanı (1916); Dicle Önünde (1916); Hasta Bakıcı Hanımlar (1917); Turan'a Doğru (1918); Zafer Yolunda (1918); İsyân ve Dua (1919); Aydın Kızları (1921); Ankara (1919) (Büyük Türk Klasikleri, 1990:313-318).

Osman Fahri (1890?-1920?)

Şair, yazar. Şahabettin Bey ile İsmet Hanım'ın oğlu. Şair Cenap Şahabettin ve şair Ali Nusret'in anne bir, baba ayrı kardeşidir. Ancak kardeşlerinin babası ile kendi babasının aynı adı taşıması bazı kaynaklarda karışıklığa yol açmıştır. Dârülfünun Edebiyat şubesini bitirdi. Yakın arkadaşı Mithat Sadullah (Sander) ile beraber 14 sayı yayımlanan "Mekteplilere Arkadaş" isimli bir çocuk dergisi çıkardı (1910). Bir süre Aydın'da çalıştı (1912). Mithat Sadullah'ın o zamanki eşi edebiyatçı Şükûfe Nihal (Başar) ile bir aşk yaşadı. En yakın arkadaşının karısına âşık olup onunla beraber olamayınca Harput'a tayinini istedi. Burada münzevi bir hayat yaşadı. Bir bunalım anında kafasına kurşun sıkarak intihar etmek istedi. Kurşun beyinde kaldı. İstanbul Fransız La Paix Hastanesi'nde dört ay yattıktan sonra öldü. "Terbiye ve Oyun, Türk Kadını, Talebe Defteri, Sırat-ı Müstakim, İçtihat" gibi dergilerde yazılar ve şiirler yayımladı. Kardeşi Ali Nusret'in şiirlerini bir kitap halinde bastırdı. Şiirlerinde doğa,

aşk, ölüm konularını işledi (Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, 2001:632).

Sâlime Servet Seyfi

1910 yılında Ümmet, 1913 yılında Donanma dergisinde şiirleri yayınlanmıştır. Ali Rıza Seyfioğlu ile birlikte Muazzez Vatana adlı nesir ve şiirden oluşan bir eser yayınlamıştır (Kabadayı, 1994:524).

Tahirü'l Mevlevi (Mehmet Tahir Olgun) (1877-1951)

Son devrin önemli şair, eğitimci ve yazarlarından. 13 Eylül 1877 yılında İstanbul'da doğdu. Babası Hacı Mustafa Saffet Bey, annesi Emine Emsal Hanım'dır. Tahsilini sırasıyla Hekimbaşı Ömer Efendi Mekteb-i İdâdîsinde, Gülhane Askeri Rüştiyesinde ve Menşe-i Küttab-ı Askeriyede yaptı. Sonra Serasker Kapısının Piyade Dairesine tayin edildi. Buradaki vazifesine devamla beraber Fatih Camii baş imamı Filibeli Mehmed Rasim Efendi ile Mesnevîhan Selanikli Mehmed Esad Dede'nin derslerine devam etti. Dede Efendi'den Mesnevîhanlık icazetnamesi aldı (1893).

Aileden bağlı bulunduğu Mevleviliğe fiilen 1894'te Şeyh Mehmed Celaleddin Efendi'ye bağlanarak intisap etti. O yıl Esad Dede'yle beraber hacca gitti. Hacdən dönüşünde Yenikapı Mevlevihanesi semazenbaşısı Karamanlı Halid Dede'den sema meşk etti ve devrinin en iyi semazenleri arasında yer aldı. Mevlevi muhipliğini kâfi görmeyerek çile çıkarmak ve hizmet etmek isteyen M. Tahir, memuriyetten istifa ederek 1896'da (1 Şaban 1313) Yenikapı Mevlevihanesinde çileye soyundu ve 1001 gün süren bu vazifesini Ekim 1898'de 22 yaşında iken tamamladı. Adet olduğu üzere çileden sonra şeyhinden izin alarak Konya'ya Hazret-i Mevlana'yı ziyarete gitti. Bir süre burada kaldıktan sonra tekrar İstanbul'a dönerek Yenikapı Mevlevi hanesindeki hüccesine çekildi.

Çile çıkardıktan 5-6 ay sonra Mevlevihanedeki oturup vakıf lokması yemek yerine Mevlevilikle ilgili eserleri gün ışığına çıkarmak gibi bir gayeyle Bayezid'de tramvay yolunda "Tahir Dede" kütüphanesi adında bir sahaf dükkânı açtı. Burada "Mir'at-ı Mevlana" adlı kendi eseriyle Nayi Osman Dede-zade Sırrı Abdülbaki Dede'nin Mi'râciyesini "Manzûme-i Mi'rac" adı ile neşretti. Bu arada Bayezid'de satış

olmaması yüzünden dükkânını, Bab-i Ali Caddesine nakletti. Bu arada her hafta 16 sayfalık bir forması neşrolunmak üzere yaklaşık 100 forma halinde çıkacağı mukaddimesinde bildirilen ve Vasıf Efendi tarafından toplanıp, Hz. Mevlana hakkında övgü dolu birçok manzûmeyi ihtiva eden “Mecmua-i Medayih-i Hazret-i Mevlana”dan yedi forma bastırıldı. Aynı yıl içinde Cevri İbrahim Çelebi’nin Hilye-i Çehar Yar-ı Güzin adlı manzûmesini bir mukaddime ilavesiyle neşretti.

Tahirü’l-Mevlevi “Tahir Dede Kütüphanesi” neşriyatının yanı sıra bir de müstakil haftalık bir gazete çıkarmayı arzu etti. Bu gayeyle müracaatta bulundu. Karşılığında ret cevabı alınca, o günlerde neşriyatına ara veren Resimli Gazete’yi sahibinden kiraladı. (Ekim 1899) Fakat bu ilk sayını kapağına Mecmua-i Medayih-i Hazret-i Mevlana’nın ilanı ile beraber bir Mevlevi sikkesi resmi basıldığından, o vakit veliaht bulunan ve Mevlevi muhibbi olan Mehmed Reşad namına propaganda yapıldığı gerekçesiyle gazete kapatıldı. Tahir Bey sorguya çekildi, fakat suç oluşturacak bir hareketi görülmediğinden serbest bırakıldı. Maruz kaldığı tavır ve baskılar karşısında kitapçılıktan ayrıldı.

Dükkânı kapattıktan sonra dört yıl gibi bir müddet Nazime Sultan’ın vekil harçlık vazifesini ifa etti. Daha sonra bu işten de ayrılarak 1 Şubat 1904’te Orman ve Maadin Nezaretinde açılan bir imtihan kazanarak Defter-i Kebir kalemine kâtip olarak tayin edildi. Yine aynı yıl Burhan-ı Terakki ve Rehnüma-yı Füyuzat adlı özel okullarda Farsça ve İslam Tarihi okutmaya başladı. Nezaretteki vazifesinde ilerleyerek çeşitli kademelerde görev yaptı.

Meşrutiyetin ilanından sonra “Rehber-i Vatan” gazetesinin çıkışına katıldı. “Nekregü” dergisinde “Tahir Saffet” imzasıyla mizahî yazılar yazdı. Onun kapanmasından sonra çıkan Nekregü ile Pişekâr’da yazmaya devam etti. Bir ara İttihat ve Terakki’ye girdi ise de sonra istifa etti. Beyanü’l-Hak, Sırat-ı Müstakim ve Sebilü’r-reşad’ta yazdı.

14 Aralık 1909’da Darü’ş-safakati’l İslamiye’nin Edebiyat ve Kompozisyon Hocalığına tayin edildi. (Buradaki hocalığı 36 yıl sürmüştür.) 1920’de “Mahfil” mecmuasını çıkardı. Aynı yıl Ticaret ve Ziraat Nezareti İktisat Heyeti başkâtipliğine tayin oldu. Bu görevine özel kalem başkâtipliği de ilave edildi. Fakat Kuva-yi Millîye taraftarı olmasından dolayı bu görevinden azledildi. 1921’de Ali Satış komisyonu

başkâtipliğine, daha sonra Ticaret ve Ziraat Nezaretinde sicil mümeyyizliğine getirildi. 28 Şubat 1923'te sicil mümeyyizliğinden de azlolundu. 1924 yılında İmam Hatip Mektebine öğretmen oldu. Sarıklı dolaştığı için şapka inkılâbı sırasında tevkif edildi. Ankara Hapishanesinde bir buçuk ay kaldıktan sonra beraat etti. 1929'da Maltepe Askeri Lisesi Edebiyat Hocalığına ve bu vazifede gösterdiği liyakat dolayısıyla bir sene sonra, Ağustos 1931'de terfian Kuleli Askeri Lisesine naklolundu ve 10 yıl kadar orada görev yaptı.

Son memuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Kütüphaneler Müdürlüğü Tasnif-i Kütüb Komisyonu azalığı idi. Burada yazma divanları toplayan bir katalog hazırladı. Beşiktaş'taki Musikî Mektebinde hocalık yaptı. Araştırmalarını "Yücel" dergisinde yayımlıyordu (1935). 1948'den sonra "İslam Yolu" adlı bir dergi çıkardı. Ömrünün son seneleri rahatsızlıkla geçti. 1951 yılında İstanbul'da vefat etti. Fars ve Türk edebiyatları, tarih, Mevlana, Mevlevîlik vs. konularda pek çok eser yazmış, tercümelemeler yapmıştır. (Mevlevî Der, 2010)

4.2. "Mektebli" Dergisi Şiirleri

No	Şair Adı	Şiir Adı	Sayı
1.	A. Kazım	Nesl-i Müstakbele	23-24
2.	Adil	Oh Hayat	26
3.	Ali Rıza Seyfî	Türk Gemicinin Duası	30
4.	Arif	Şimâlî Anadolu'dan Bir Alkış	33
5.	Ceyhanlı Refik Fikret	Ya Muhammed	29
6.	Emîn Hâkî	Vatanın Dileği	1
	Emîn Hâkî	Baba Öğüdü-1	4
	Emîn Hâkî	Baba Öğüdü-2	8
	Emîn Hâkî	Münâcât	10
	Emîn Hâkî	Akd-i Sulh	15

Emîn Hâkî	Türk Askeri	16
Emîn Hâkî	Mersiye	31
Emîn Hâkî	Cevâp Sevâp	32
Emîn Hâkî	Fethî ve Sadîk İçin	33
Emîn Hâkî	Reçete	39
7. Emîn Nahid	Türk'üm	12
Emîn Nahid	Yurdumun Dileği	14
8. Esad Rıza	Ahfâdın Ağlasın	23-24
9. Eşref Nesib	Levha-i Hadîka	17
10. Ferit Bihdet Mubîn	Harâbe-zâr-ı Vatan	18
11. Gelibolulu Rıza Cezmi	Hava Şehîtlерine	33
Gelibolulu Rıza Cezmi	Hicret Duygularından	35
Gelibolulu Rıza Cezmi	Manzûm Osmanlı Tarihi-1	37
Gelibolulu Rıza Cezmi	Manzûm Osmanlı Tarihi-2	38
12. Gelibolulu Türk Bahadır	On Üç Yaşında Bir Şehît	2
Gelibolulu Türk Bahadır	Nenni	3
13. Hakkıbeyzade Aktuğ	İntikam	25
14. İskeçeli Mehmed Sıdkı	Avnin Melâl	11
İskeçeli Mehmed Sıdkı	Fânî Bir Ziyâret	37
15. L. İsmail	Amâ	17
L. İsmail	Müteverrime	19
16. M. Ekrem	Ey Yurt	18

M. Ekrem	Demir Kale	19
17. M. Hızır	Buhrân-ı Melâl	12
18. M. Sadık	Bütün Mekteblilere	39
19. M. Selahaddin	İstîlâ Altında	37
20. Mehmed Emîn	Çocuklar	23-24
21. Mehmed Muhiddin	Vatana	3
Mehmed Muhiddin	Balkanlılara	8
Mehmed Muhiddin	Çalışalım	11
Mehmed Muhiddin	Serçenin Öğüdü	23-24
Mehmed Muhiddin	Cenk Türküsü	30
Mehmed Muhiddin	Teâlî-i Vatan	34
22. Mehmet Rifat	Kazlar	5
23. Memduh Necdet	Öç	35
Memduh Necdet	Vahşet ve İntikam	37
24. Muallim Sadi	Küçük Şadiye İle Annesi Arasında Bir Konuşma	7
25. Oğuz Arslan	Altın Ordu Geliyor!	23-24
Oğuz Arslan	Köylüye	26
Oğuz Arslan	Yurt Kaygısı	27
26. Osman Fahri	Kaval Sesi	25
27. Pakize Münevver	Yaz Günleri	23-24

28. Rodoslu Ahmet Kemal	Öç Duygularından: Şehîd Mehmet	3
Rodoslu Ahmet Kemal	Ninni	8
29. Saîr Hüseyin	İntikamı Unutma	8
30. Sâlime Servet Seyfî	Genç Türkler Düşmanlarına Ne Diyor?	9
31. Şekibe Ali	Şarkı	32
32. T. Nilüfer	Çalışmak	3
33. Tahirü'l Mevlevî	Şâir Çocuk-Ciddi Baba	15
Tahirü'l Mevlevî	Kuş Yuvası	20
Tahirü'l Mevlevî	Coğrafya Dersinde	23-24
34. Zaîme Hayriye	Uyan Türk Yavrusu	27

BÖLÜM 5: DEĞERLENDİRME

1913-1914 yılları arasında yayınlanan “Mektebli” dergisi II. Meşrutiyet Dönemi dergilerindedir. Bu dönem Osmanlı tarihi açısından dikkatle incelenmesi gereken bir dönemdir. Rumî takvimle 10 Temmuz 1324 / 23 Temmuz 1908 tarihinde ilan edilen Meşrutiyet ile birlikte Osmanlı Devleti'nin siyasî, sosyal ve kültürel hayatında çok mühim değişiklikler gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti, Meşrutiyet'in ilanından kısa bir

süre sonra girdiği Trablusgarp, Balkan ve I. Dünya Savaşlarından mağlubiyetlerle ayrılmıştır. Bu savaşlarda alınan ağır yenilgiler ve ortaya çıkan kargaşa ortamı altı yüzyıllık devletin sonunu getirmiştir.

Ülkenin içinde bulunduğu bu felaketli günlerde yönetimde etkili olan İttihat ve Terakki Partisi bütün yayınlarda olduğu gibi çocuk yayınlarını da biçimlendirmeye başlamıştır. Bu dönem dergilerinden biri olan “Mektebli” dergisi de ülkenin içinde bulunduğu şartlar ile İttihat ve Terakki’nin etkisiyle siyasî ve sosyal hadiselerle karşı milliyetçi bir düşünceyle hareket etmiştir. Dergideki yazı ve şiirlerle çocuklara kin, nefret, intikam duyguları kazandırılmaya çalışılmıştır. Daha önceki bölümlerde de ifade ettiğimiz gibi dönemdeki diğer dergilere nazaran “Mektebli” dergisinde Balkan Savaşı’nın intikamının alınması ve kin teması daha yoğun bir şekilde işlenmiştir.

“Mektebli” dergisindeki şiirleri temaları açısından incelediğimizde; II. Meşrutiyet yönetiminin her alanda olduğu gibi çocuklar için yazılan şiirlerde de yönlendirici tutumu görülmektedir. Dergide yer alan altmış iki şiir ve manzûmenin kırk tanesi “Meşrutiyet Çocuğu” yetiştirmeye yönelik yazılan şiirlerden oluşmuştur. II. Meşrutiyet yönetimi tarafından oluşturulmaya çalışılan “Meşrutiyet Çocuğu” tipini Cüneyd OKAY şu şekilde özetlemiştir: Meşrutiyet rejimine sadık, eski rejimi ve ileri gelenlerini kınayan, milliyetçi, Türkçü, vatanını seven, saf Türkçe kullanan, Balkan Harbi’nde yaşanan işkence ve ihanetleri unutmayıp intikam almak için öç ve kin duygularıyla dolup taşan, kaybedilen bu toprakları yeniden ele geçirmeyi amaçlayan, dönemin yöneticilerine hayran olup onların yolundan giden, ticaretle uğraşan ve asırlardır Rumların elinde bulunan ticareti ele geçirecek olan, disiplinli, sağlam vücut yapılı çocuklardır (Okay, 2002:13). “Meşrutiyet Çocuğu” yetiştirmeye yönelik yazılan bu aktüel şiirlerde öç, kin, intikam, yurt, millet sevgisi ve kaygısı, ordu, kahramanlık, şehitliğin önemi ve şehitlerle ilgili temalar işlenmiştir. Bunların dışındaki şiirlerde ise çalışmanın erdemi, tarih, şahıslar, melâl, çocuk sevgisi, tabiat, din, eğitim-öğretim ve ilim temaları işlenmiştir.

Balkan Savaşları sonucunda ülke topraklarının önemli bir kısmının elden çıkması, göçler, salgın hastalıklar, kıtlık gibi felaketler Türk toplumunda büyük bir şok yaşanmasına sebep olmuştur. Yüzyıllardır beraber yaşadığı milletlerin saldırıları,

katliam ve zulümleri halk arasında kin, öç ve intikam duygularını ortaya çıkarmıştır. Yaşanılan buhran ve sıkıntılar herkes gibi çocukları da etkilemiştir. Bu dönemde çocuklara savaşçı ve milliyetçi olmaları ve düşmanlarından intikam almaları telkin edilmiştir. Bu intikam alma düşüncesi iki farklı şekilde anlaşılmıştır: Bu telkinlerin bazıları, Türk milletine yaşatılan zulüm ve katliamların gelecek nesiller tarafından misliyle intikamının alınması şeklinde yapılırken; bazıları da Türk çocuklarının, ilme değer vererek ve çok çalışarak ülkeyi eski ihtişamlı günlerine getirmeleri ve bu şekilde intikam almaları şeklinde değerlendirilmiştir. Türk milletine yaşatılan zulüm ve katliamların gelecek nesiller tarafından misliyle intikamının alınması şeklindeki telkinleri, dönemin şartlarına rağmen o devirde de kabul etmeyenlerin olduğu bilinmektedir. Türk çocuklarının, ilme değer vererek ve çok çalışarak ülkeyi eski ihtişamlı günlerine getirmeleri şeklindeki telkinlerin, çocuk psikolojisi ve pedagojisi açısından daha doğru bir yaklaşım olarak görüldüğünü söyleyebiliriz.

“Meşrutiyet Çocuğu” yetiştirmeye yönelik yazılan şiirler arasında en çok dikkati çekenler kin, öç, intikam temalı şiirlerdir. Bulgar, Sırp ve Yunanlıların yaptığı zulüm ve vahşetler, Türk milletinin tüm fertlerinde yoğun bir intikam hissi oluşturmuştur. Bu dönem şiirlerinde çocuklardan ülkede yaşanan zulümlere karşı ilgisiz ve habersiz kalmamaları, hayatlarında zevk ve eğlenceye yer vermeden onların da zulmedenlere karşı intikam duyguları beslemeleri istenmiştir. Düşmanlardan intikam alabilmek için ise çalışmak ve ilerlemek gerektiği fikri işlenmiştir. Dönemin içinde bulunduğu durumdan kaynaklı kin, öç ve intikam duyguları bu şiirlerde öyle bir duruma gelmiştir ki çocuklara söylenen ninniler bile bu duygulardan nasibini almıştır.

Çocuk şiirlerindeki temalar, çocukların renkli ve masum dünyasını olumlu yönde geliştirmeye, onlara birtakım değerleri, doğru davranış ve alışkanlıkları kazandırmaya yönelik olması gerekirken “Meşrutiyet Çocuğu” yetiştirmeye yönelik yazılan öç, kin, intikam temalı şiirlerde, çocuklardan vatanlarını işgal eden düşmanlara karşı kinle dolmaları ve intikam almaları istenmiştir. Bu durum dönemin zihniyetiyle yakından ilgilidir. Yok olmayla karşı karşıya kalan bir milletin çocuklarını bu tür duygularla doldurmaları dönemin şartları gereği bir dereceye kadar anlaşılabilir. Her ne kadar dönemin hissiyatı, bu tarz şiirlerin yazılması için uygun olsa da çocukların intikam duygularıyla dolmalarını beklemek onların ruh sağlığını olumsuz yönden

etkileyecektir. Çocuk şiirlerinde her türlü olumsuzluktan kaçınmak gerekir. Çocuklar için yazılan şiirlerde verilmek istenen mesajlar, onların ruh dünyalarında olumsuz etkiler bırakmamalı, onları iyiliğe ve sevgiye yönlendirmelidir.

Ülkenin içinde bulunduğu savaş ve kaygı ortamı, yaşanan zulüm ve katliamlar, toplumda vatanseverlik duygularının kabarmasına sebep olmuştur. II. Meşrutiyet Döneminde yaşanan felaket dolu günler, toplumda millî hassasiyetleri artırmış ve çocuklara güçlü bir vatanseverlik duygusu kazandırmayı hedefleyen vatan, millet sevgisi ve kaygısı temalı şiirlerin yazılmasına sebep olmuştur. “Mektebli” dergisinde yer alan yurt, millet sevgisi ve kaygısı temalı on beş şiir yazılmıştır. Bu şiirlerde tembellik ettikleri için vatanını kaybeden Türk milletinin ümidi olarak çocuklar görülmüştür. Çocukların büyüdülerinde düşmanlarıyla savaşarak, işgal edilen ve zulümlere maruz kalan vatanı kurtaracakları düşünülmüştür. Ülkenin içerisinde bulunduğu felaketler karşısında Türk milletinin umudu, imanı, şerefi, azmi, sabrı, vatan ve aile kaygısı sayesinde yurdunu koruyacağı ve zafere ulaşacağı belirtilmiştir. Çocuklardan yurt kaygısı taşımaları, vatanı sevmeleri ve imanlı bir şekilde yaşamaları istenmiştir. Bazı şiirlere anne-vatan, nine-vatan imajları hâkimdir. Vatan, tıpkı bir anne ve nine gibi konuşturularak çocuklardan Türk milletinin içler acısı durumuna karşı kayıtsız kalmaması ve işgallere karşı çıkması istenmiştir. Ayrıca kız çocuklarından vatanları için çocuk yetiştirmeleri beklenmiştir.

Çocuk dergilerinde yer alan diğer türlere nazaran çocukların ruh dünyasına yakınlığı sebebiyle şiirlerin, çocuk edebiyatında ayrı bir yeri vardır. Çocuk şiirlerinde genellikle yaşama sevinci, aile sevgisi, tabiat, yurt ve millet sevgisi, güzellik duygusu gibi temalar yer almalı ve çocuklara aile, yurt ve millet sevgisi aşılmalıdır. Bunu yaparken de onların yaşama gücünü ve mutluluğunu artırıcı nitelik taşımaları gereklidir. “Mektebli” dergisinde yer alan yurt, millet sevgisi ve kaygısı ile millî bilinci aşıl原因an şiirlerden üç tanesi vatan sevgisini işlemeleri yönüyle çocuklar için uygun görülmektedir. Fakat on iki şiirde katliam ve zulümlerin tasvir edilmesi ile intikam duygusunun teşvik edilmesi çocukların kişilik gelişimleri açısından uygun görülmemiştir. Ayrıca bu şiirlerde işgal edilen vatanı kurtarma görevi çocuklara kalmıştır. Bu durum çocukların omuzları üzerine ağır mesuliyetler yüklemiştir. Bebeklere söylenen ninniler bile bu amaçla yazılmıştır. Bu durum çocukları vaktinden

önce olgunlaştırmış, onların çocukluklarını yaşayamamalarına sebep olmuştur. Gelecek adına çocuklara bu tarz ağır mesuliyetlerin yüklenmesinin ve onların küçültülmüş büyükler olarak görülmesinin çocukların kişilik gelişimleri adına uygun görülmediğini söyleyebiliriz.

Bu dönemde art arda alınan mağlubiyetler ve yaşanan felaketlerden hareketle özellikle gençleri vatan savunmasına teşvik edici ordu ve kahramanlık temalı şiirler yazılmıştır. “Mektebli” dergisinde ordu ve kahramanlık temalı beş şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerde halk, yaşanan zulümleri sona erdirecek; işgal edilen topraklardaki yetim, genç kız, kadın, yaşlı herkesi koruyacak; vatan, millet ve Allah için savaşacak; kaybedilen toprakları düşmanlarından alacak altın bir ordu beklentisi içine girmiştir. Türk askeri, ruhuna ve anlamına paralel olarak yüceltilmiş ve soyut bir varlık olarak tasvir etmiştir. Türk askeri övülmüş ve atalarının geçmişte yaptığı kahramanlıklar örnek gösterilerek ondan millete ümit vermesi, bastığı yerleri titreterek hücumla geçmesi ve işgal edilen vatani kurtarması beklenmiştir.

“Meşrutiyet Çocuğu” yetiştirmeye yönelik yazılan ve çocuklara millî bilinç aşılamayı hedefleyen bu aktüel şiirlerde telkinlerin başarıya ulaşması için dinî referanslar da kullanılmıştır. Bu dinî referansların başında şehitlik gelmektedir. Türk gençleri vatanları için gözlerini kırpmadan şehit olmuştur. Dönemin zihniyeti gereği bu dönem şairleri, çocukları vatan savunmasına teşvik edici ve şehitliği yüceltici şiirler yazmışlardır. Dergide şehitliğin önemi ve şehitlerle ilgili beş şiir bulunmaktadır. Bu bölümdeki şiirler arasında yer alan “On Üç Yaşında Bir Şehî” isimli şiirde on üç yaşında küçük bir çocuğun vatani uğruna kahramanca savaşması ve bu uğurda şehit olması anlatılmıştır. İlk hava şehitlerimiz olan Fethî ve Sadîk Beyler ile ilgili “Fethî ve Sadîk İçin” ve “Hava Şehîtlere” isimli iki şiir yazılmıştır. Dönemin hassasiyetleri gereği şehitliğin yüceliği bu iki kahraman Türk pilotu ile özdeşleştirilerek çocuklara örnek olarak sunulmuştur. Ayrıca dönemin siyasî kişiliklerinden biri olan, 31 Mart Olayı olarak bilinen ayaklanmanın bastırılmasında ve II. Abdulhamid’in tahttan indirilmesinde rol oynayıp, V. Mehmet Reşat saltanatında dört ay on dokuz gün sadrazamlık yapan ve makam otomobilinin içindeyken uğradığı silahlı saldırı sonucu öldürülen Mahmut Şevket Paşa’nın “Fethî ve Sadîk İçin” ve “Hava Şehîtlere” isimli

iki çocuk şiirine de konu olması bu dönemde yazılan çocuk şiirlerinin politize olduğunun bir göstergesidir.

“Meşrutiyet Çocuğu” yetiştirmeye yönelik yazılan ve çocuklara millî bilinç telkin eden bu şiirlerden sonra en çok işlenen tema, çalışmanın önemidir. “Mektebli” dergisinde çalışmanın erdemine dair sekiz şiir bulunmaktadır. Dönemin şiirlerinde ekonomik ve siyasal sorunların çözümünde çalışmanın, üretmenin, girişimciliğin önemine ilişkin temalar sıkça işlenmiştir. Bu şiirlerde, Türk milletinin bir zamanlar çalışkanlığı sayesinde Viyana’yı kuşattığı, düşman ordularını önüne katarak kovaladığı, dünyaya ışık saçtığı anlatılmıştır. Fakat şimdi o günler geçmişte kalmıştır. Türk milleti tembellik edip çalışmadığı için düşmanların saldırısına uğramıştır. Toplumun içine düştüğü bu kötü durumdan ancak büyük küçük herkesin çalışması sayesinde çıkılacağı telkin edilmiştir. “Baba Öğüdü-1” şiirinde yurtları işgal edilen babalar, geleceğin babası olacak olan çocuklarından çalışmalarını ve vatani düşmanlardan kurtarmalarını istemişlerdir. “Şâir Çocuk-Ciddi Baba” şiirinde atalarımızın çalışarak gökyüzüne çıkardığı Türk bayrağının tembellik edip çalışmayan Türk milleti tarafından yerlere düşürüldüğü, çocukların çalışarak Türk bayrağını yeniden göklere çıkartacakları konusu işlenmiştir. “Çalışmak” isimli manzûmede ise ninesiyle yaşayan yetim ve çalışkan küçük bir çocuğun çalı çırpı satarak ekmek parasını kazanması anlatılarak, çalışmanın önemi nazara verilmiştir.

Çalışmanın öneminin anlatıldığı bu şiirlerde çocuklardan atalarının geçmişte yaptıklarını örnek almaları, çok çalışmaları, tembelliğe fırsat vermemeleri ve vatani yüceltmeleri istenmiştir. Tüm bunlar erdemli bir insanın özellikleridir. Çocuklardan istenen bütün bu istekler onları faziletli bir insan olmaya sevk edeceği için bu şiirler, çocuklar için uygun şiirler olarak değerlendirilmiştir.

Bu dönemde öğretici yani bilgi vermek amacıyla yazılan eserler, akılda kolay kalsın diye bazen manzûm olarak düzenlenmiştir. Çocuklarda millî kimlik ve bilincin oluşması için tarih ve coğrafyadan yararlanılmıştır. Çocuklara tarihî bilgiler verilirken onların ilgisini çekmek amacıyla manzum tarih anlatımı yöntemine başvurulmuştur. “Manzûm Osmanlı Tarihi-1” ve “Manzûm Osmanlı Tarihi-2” manzûmelerinde, Osmanlı Devleti’ni kuran Kayıların Orta Asya’dan gelerek Anadolu’ya yerleşmesi,

Ertuğrul Bey ve aşiretinin bir savaşta Selçuklulara yardım ederek savaşın kazanılmasını sağlaması ve karşılığında Söğüt ve Domaniç'e yerleşerek Bizans Devleti'ne komşu olması anlatılmıştır.

“Mektebli” dergisinde şahıslar için yazılmış iki şiir bulunmaktadır. Bunlardan biri, Emîn Hâkî'nin Recaizade Mahmud Ekrem'in ölümünden duyduğu derin üzüntüyü, dile getirdiği “Mersiye”; diğeri ise Türkiye'de uçağa binen ilk kadın olan Belkıs Şevket Hanım'a övgünün işlendiği “Şimâlî Anadolu'dan Bir Alkış” isimli şiirdir. “Mektebli” dergisinin kadınlara ayrı bir önem verdiği tespitin en iyi örneklerinden birisi de Türkiye'de uçağa binen ilk kadın olan Belkıs Şevket Hanım şahsında kadınların vatanın ümidi olduğu temasının işlendiği “Şimâlî Anadolu'dan Bir Alkış” şiiridir.

Batının yükselişi karşısında Osmanlı Devleti'nin geri kalmasının önemli nedenlerinden birisi de eğitim-öğretim ve ilme yeteri kadar önem vermemesi olmuştur. “Mektebli” dergisinde eğitim-öğretim ve ilmin önemi temasını işleyen dört şiir yer almıştır. “Kazlar” metninde çocuklara atalarının yaptıklarıyla boşu boşuna övünmemeleri onun yerine kendilerini yetiştirmeleri ve ilim öğrenmeleri tavsiye edilmiştir. “Nesl-i Müstakbele” isimli şiirde büyüklerin yapmış olduğu hatalar tek tek sıralanıp milletin geleceği olan çocuklardan ilme ve fenne sahip çıkarak, milleti tekrardan yüceltmeleri istenmiştir. “Nesl-i Müstakbele”, II. Meşrutiyet politikalarının çocuğa bakışını tam olarak yansıtmaya yönelik önemli bir örnektir. O yaşlardaki çocukların omuzlarına ağır mesuliyetler yüklenmiştir. Eğitim-öğretimle ilgili önemli konulardan birisi de kız çocuklarının eğitimi meselesidir. “Reçete” ve “Küçük Şadiye İle Annesi Arasında Bir Konuşma” manzûm hikâyeleri o dönemde kız çocuklarının okutulması gerektiği temasını işlemeleri bakımından önemlidir.

“Kuş Yuvası” ve “Çocuklar”da ise çocuk sevgisi teması işlenmiştir. “Kuş Yuvası” manzûm hikâyesinde çocuklardaki merhamet duygusunu geliştirmeye yönelik mesajlar verilirken; “Çocuklar” şiirinde ise vatanın en büyük ümidi olarak çocukların görüldüğü fikri işlenmiştir.

“Mektebli” dergisinde “Melâl Şiirleri” başlığı altında sınıflandırdığımız bireysel duyguların anlatıldığı altı şiirde, Servet-i Fünûn ve Fecr-i Ati edebiyatlarının etkileri

görülmektedir. Bu şiirler, Servet-i Fünûn ve Fecr-i Ati neslinin halini gösterir. Bu nesil sanatın büyüdü dünyasında buhranlarını, bunalımlarını unutmaya çalışmıştır. Döneme damgasını vuran ve diğer şiirlerde sıkça kullanılan siyasî ve sosyal meselelere hiç değinilmemiştir. Bireysel duyguların anlatıldığı bu şiirlerde içli bir anlatım vardır. Şiirlerde karamsarlık duygusu hâkimdir. Dergideki şiirlerin pek çoğunda görülen Millî edebiyat etkisi bu şiirlerde bulunmamaktadır.

Tabiat teması, “Levha-i Hadîka” ve “Yaz Günleri” şiirlerinde işlenmiştir. “Levha-i Hadîka” şiirinde tabiatın bir parçası olan ufak bir bahçenin güzelliğinden övgüyle bahsedilmiştir. Şiirde tasvirler ve resim ön plandadır. Sanatçı gerçeklerden kaçmış ve tabiata sığınmıştır. “Yaz Günleri” şiirinde ise mevsimin güzellikleri ile birlikte çalışmanın erdemi çocukların hoşlanacağı bir şekilde anlatılmıştır.

Din teması ise “Münâcât” adlı şiirde işlenmiştir. Bu şiirde günahlarına ağlayıp sızlayan şair, Allah’ın merhametine sığınarak affını dilemiştir.

Dönemin diğer dergilerinde sıkça işlenen yabancı malları boykot ve çocukları ticarete özendirme konularında yazılan şiirlere “Mektebli” dergisinde yer verilmemiştir.

Amacı milliyetçi ve Türklük bilincine sahip nesiller yetiştirmek olan, “Meşrutiyet Çocuğu” yetiştirmeye yönelik yazılan şiirler, orijinal söyleyişlere, anlam ve söz sanatlarına yer vermediğinden edebî nitelikler açısından zayıf görülmüştür. Bu şiirlerde sade bir anlatım kullanılmıştır. Bunların dışında kalan konularda yazılan şiirler ise edebî yönden daha niteliklidir. Özellikle Servet-i Fünûn ve Fecr-i Ati edebiyatlarının etkileri görüldüğü “Melâl Şiirleri”, kullanılan anlam ve söz sanatları ve sanatlı söyleyişleri ile edebî yönden oldukça zengindir. Bazı şiirlerin öğüt verir şekilde yazılması bu şiirleri edebî zevkten yoksun bırakmıştır. Şiirlerin bazıları ise çocukların anlamlarını bilmedikleri kelimeler ile anlamları oldukça güç tamlamalardan oluşmuş, sanatlı ve süslü bir söyleyiş ile yazılmıştır. Kullanılan dil ve bu ağdalı söyleyiş tarzı şiirleri çocukların anlayamayacağı bir şekle sokmuştur.

Şiirde ses ve söyleyiş önemli bir özelliktir. “Meşrutiyet Çocuğu” yetiştirmeye yönelik yazılan şiirlerde yiğitçe ve coşkulu bir söyleyiş varken, bireysel duyguların işlendiği “Melâl Şiirleri” gibi bazı şiirlerde içli bir anlatım kullanılmıştır.

Edebî topluluklar açısından baktığımızda; “Mektebli” dergisindeki şiir ve manzûmelerin çoğunluğu Millî Edebiyat akımı etkisinde yazılmıştır. Fakat dergide “Melâl Şiirleri” başlığı altında incelediğimiz şiirlerde Servet-i Fünûn ve Fecr-i Ati edebiyatlarının etkilerinin görüldüğünü söyleyebiliriz.

“Mektebli” dergisindeki şiir ve manzûmeleri nazım şekilleri açısından incelediğimizde; türkû nazım şekliyle yazılan dört şiir, şarkı nazım şekliyle yazılan bir şiir, muhammes nazım şekliyle yazılan bir şiir, sone nazım şekliyle yazılan dört şiir, düzenli nazım şekillerinden düz uyak ile yazılan on üç şiir, düzenli nazım şekillerinden çapraz uyak ile yazılan bir şiir, serbest düzenli nazım şekillerinden dörtlüler ile yazılan dokuz şiir, serbest düzenli nazım şekillerinden beşliler ile yazılan üç şiir, karışık düzenli nazım şekilleri ile yazılan on dokuz şiir, serbest nazım ile yazılan beş şiir vardır. Dergide daha çok Yeni Türk Şiiri nazım şekilleri kullanılmıştır. Yeni Türk Şiiri nazım şekillerinin bir kısmı düzenli nazım biçimleri bir kısmı ise serbest düzenli nazım biçimleri şeklindedir. “Serbest düzenli nazım biçimleri, var olan biçimler dışında, şairin kendi beğenisine ve şiir anlayışına göre yarattığı ya da Batı ve Türk edebiyatındaki kimi nazım biçimlerini küçük değişiklikler yaparak yeniden düzenlediği biçimlerdir” (Dilçin, 2009:375). “Mektebli” dergisinde düzenli nazım biçimlerinden sone, düz uyak ve çapraz uyak kullanılmışken; serbest düzenli nazım şekillerinden dörtlüler, beşliler, karışık düzenli biçimler ve serbest nazım şekilleri kullanılmıştır. Halk edebiyatı nazım şekillerinden türkû, Divan edebiyatı nazım şekillerinden ise şarkı ve muhammes kullanılmıştır.

“Mektebli” dergisindeki yirmi dokuz şiir, hece; yirmi yedi şiir, aruz; dört şiir ise serbest ölçüyle yazılmıştır. Bu durum da gösteriyor ki şiirlerde biçim kaygısı ön plandadır. Dergide iki mensur şiir; dört tane manzûm hikâye bulunmaktadır. Çalışmanın erdemini anlatan “Cevâp Sevâp” isimli manzûme, 13. yüzyılda yaşamış İranlı mutasavvıf şair Sadi’nin “Gülistan” adlı eserinden tercümedir.

Fransa’da ortaya çıkan mensur şiir türünün edebiyatımızdaki ilk örneklerini Servet-i Fünûn sanatçıları vermişlerdir. Öncelikle mensur şiirler düz yazı şeklindedir. Bu metinlerde duygu yoğunluğu ön plandadır. Mensur şiirlerde ferdî konuları işlenir. Şeklen her ne kadar düz yazıya benzese de işlediği konu, kullanılan dil, üslup,

içeriğindeki ritim ve ahenk ile şiire benzer. Dergide yer alan “Müteverrim” ve “Oh Hayat!” metinleri, mensur şiir şeklindedir.

“Mektebli” dergisinde otuz dört şaire ait altmış iki şiir ve manzûmeye yer verilmiştir. Bu şairlerden otuzu erkek, dördü kadındır. Derginin sermuharriri Emîn Hâkî, on şiir ve manzûmeyle en çok şiiri yayımlanan şairdir. Onu altı şiirle Mehmed Muhiddin takip etmiştir. Gelibolulu Rıza Cezmi’nin dört, Oğuz Arslan ve Tahirü’l Mevlevî’nin üç, Emîn Nahid, Gelibolulu Türk Bahadır, İskeçeli Mehmed Sıdkı, L. İsmail, M. Ekrem, Rodoslu Ahmet Kemal’in iki, diğer şairlerin birer adet şiir veya manzûmesi vardır. Derginin şair kadrosu arasında Mehmet Emîn (Yurdakul), Tahirü’l Mevlevî (Tahir Olgun), Osman Fahri ve Emîn Hâkî dışında tanınmış isimlere rastlamak mümkün değildir. Dergide tanınmış isimlerden ziyade öğretmenlerin ve o dönemde okullarda eğitim gören öğrencilerin gönderdikleri şiirler ve yazılar yer almıştır.

“Mektebli” dergisinde on üç şiir iç kapakta yer almış, yirmi altı şiir ise kenar süslemeleri ile çerçeve içerisinde verilmiştir. Bu durum derginin yayın politikasında şiire verilen önemi göstermektedir.

“Mektebli” dergisindeki şiirlerde noktalama işaretleri olarak; kısa çizgi, noktalı virgül, nokta, soru işareti, ünlem, iki nokta üst üste, iki nokta yan yana, ünlem işareti kullanılmıştır. Noktalama işaretleri konusunda ortak bir tutum sergilenmemiş ve işaretler yerli yerinde kullanılmamıştır.

Dergide yayımlanan şiirler dönemin önemli şahsiyetlerinden, yazar ve şairlerinden Esat Rıza’ya, Aka Gündüz’e, R. Mahmud Ekrem’e, Münir Tefvik’e, Mehmet Akif’e, Kemalettin Raif Bey’e, Abdulhakim Bey’e, Azmi Muhiddin Bey’e, İlk hava şehitlerimiz Fethi ve Sadık Beylere, derginin sahibi Mağmumi Bey’e, derginin başyazarları Emîn Hâkî ve İskender Fahreddin Beylere ithaf edilmiştir. Ayrıca bazı şairler yazdıkları şiirleri; Türk kardeşlerine, Türk gençlerine, sevgili vatana, genç yavrulara, yarının münevver ordusuna, muhterem Türk ocağına, geleceğin ve bugünün anne ve babalarına ithaf etmişlerdir.

Sonuç olarak; “Mektebli” dergisindeki şiir ve manzumelerin üçte ikisinin, dönemin şartlarının da etkisiyle “çocuk gerçekliği” ve “çocuğa görelilik” ilkeleri gözetilmeksizin yazıldığını söyleyebiliriz.

SONUÇ VE ÖNERİLER

II. Meşrutiyet yılları (1908-1918), Türk milleti için büyük felaketlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. 1913-1914 yıllarında yayınlanan “Mektebli” dergisi de ülkenin içinde bulunduğu şartları en iyi yansıtan dergilerden biridir. “Mektebli” dergisinde 56 manzûm, 2 mensur, 4 manzûm hikâye olmak üzere 62 şiir ve manzûme bulunmaktadır. Çocuk edebiyatı türleri içerisinde çocuğa yakınlığı sebebiyle ayrı bir yeri olan çocuk şiirleri, yazıldıkları dönemin tarihî, siyasî, sosyal ve ekonomik durumunu yansıtma açısından da önemli birer kaynaktır. “Meşrutiyet Çocuğu” yetiştirmeye yönelik yazılan öç, kin, intikam, yurt, millet sevgisi ve kaygısı, şehitliğin önemi, ordu ve kahramanlık temalı şiirler, “Mektebli” dergisindeki şiir ve manzûmelerin üçte ikisini oluşturmaktadır. Bu şiirler edebî yönden zayıf, fakat vermek istediği mesajlar açısından oldukça başarılı bulunmuştur. Bunların dışındaki konularda yazılan şiir ve manzûmelerde ise çalışmanın erdemi, çocuk sevgisi, şahıslar, melâl, tabiat, din, tarih, eğitim-öğretim ve ilim temaları işlenmiştir. Bu şiirler, “Meşrutiyet Çocuğu” yetiştirmeye yönelik yazılan şiirlere göre edebî yönden daha nitelikli görülmüştür.

“Mektebli” dergisindeki şiirlerde millî hassasiyetler üzerinde durulmuş, çocuklar bir yetişkin gibi düşünölmüş ve onlardan ülkenin içinde bulunduğu sorunlara çareler üreten, millî ve manevi değerlere sahip çıkan, çalışkan, savaşçı, vatan ve millet sevgisiyle dolu bireyler olmaları istenmiştir. Yok olmayla karşı karşıya kalan bir milletin çocuklarını bu tür duygularla doldurmaları dönemin şartları gereği doğal karşılanırsa da bu durum yazılan eserlerin çoğunluğunda “çocuk” ve “çocuksuluk” kavramlarının göz ardı edilmesine sebep olmuştur.

Çocuk şiirlerinde her türlü olumsuzluktan kaçınılması gerekirken “Mektebli” dergisindeki şiir ve manzûmelerde çocuklardan intikam duygularıyla dolmaları istenmiş, çocukların kişilik gelişimlerini olumsuz yönden etkileyecek telkinlerde bulunulmuştur. Bu yüzden “Mektebli” dergisindeki şiir ve manzûmelerin pek çoğu çocuklar için uygun görülmemektedir. Bu durumun en önemli sebepleri, pedagojik ilkelere “çocuk gerçekliği” ve “çocuğa görelilik” gibi birbirini tamamlayan iki kavramın o dönemde tam olarak kavranamayışı ve ünlü şairlerin çocuk edebiyatına uzak durmasıdır.

“Mektebli” dergisinde bulunan çocuklara yönelik şiir ve manzûmeleri çocuk edebiyatı kriterlerine göre inceledikten ve dönemle ilgili değerlendirmeler yaptıktan sonra günümüz çocuk edebiyatı araştırmacılarına, yayınevlerine ve ders kitabı hazırlayanlara yönelik önerilerimiz şunlardır:

1. Eski harfli çocuk dergileri hakkında yapılacak olan akademik çalışmalar Türk Çocuk Edebiyatı'nın gelişmesine önemli katkılarda bulunacaktır. Üniversitelerde bu tür çalışmaların yapılması gerekir.
2. Eski harfli çocuk dergilerinde yer alan o dönemle ilgili zenginliklerin tespit edilerek günümüzde hazırlanan çocuk kitap, dergi ve gazetelerinde bunlardan istifade edilmesi önemli bir adım olacaktır.
3. Eski harfli çocuk dergilerinde şiirleri yayımlanan ve günümüzde tanınmayan bazı şairler üzerine çalışmalar yapılması önemli bir hizmet olacaktır.
4. Eski harfli çocuk dergilerinde yer alan çocuklara yönelik yazılmış şiirlerin, günümüz Türkçesine kazandırılması ve bu şiirlerden “çocuk gerçekliği” ve “çocuğa görelilik” ilkelerine uygun olanların günümüzde hazırlanan çocuk kitap, dergi ve gazetelerinde yer alması çocuk edebiyatı için önemli bir gelişme olacaktır.
5. “Mektebli” dergisinde “çocuk gerçekliği” ve “çocuğa görelilik” ilkelerine uygun olarak yazılmış olan “Demir Kale, Yurt Kaygısı, Şarkı, Altın Ordu Geliyor, Cenk Türküsü, Çalışmak, Baba Öğüdü-1, Şair Çocuk-Ciddi Baba, Coğrafya Dersinde, Serçenin Öğüdü, Manzûm Osmanlı Tarihi-1, Manzûm Osmanlı Tarihi-2, Kazlar, Köylüye, Küçük Şadiye ile Annesi Arasında Bir Konuşma, Reçete, Kuş Yuvası, Çocuklar, Müteverrime, Levha-i Hadîka, Yaz Günleri” şiir ve manzûmelerine, günümüz ders kitapları ve dergilerinde yer verilebilir.

KAYNAKÇA

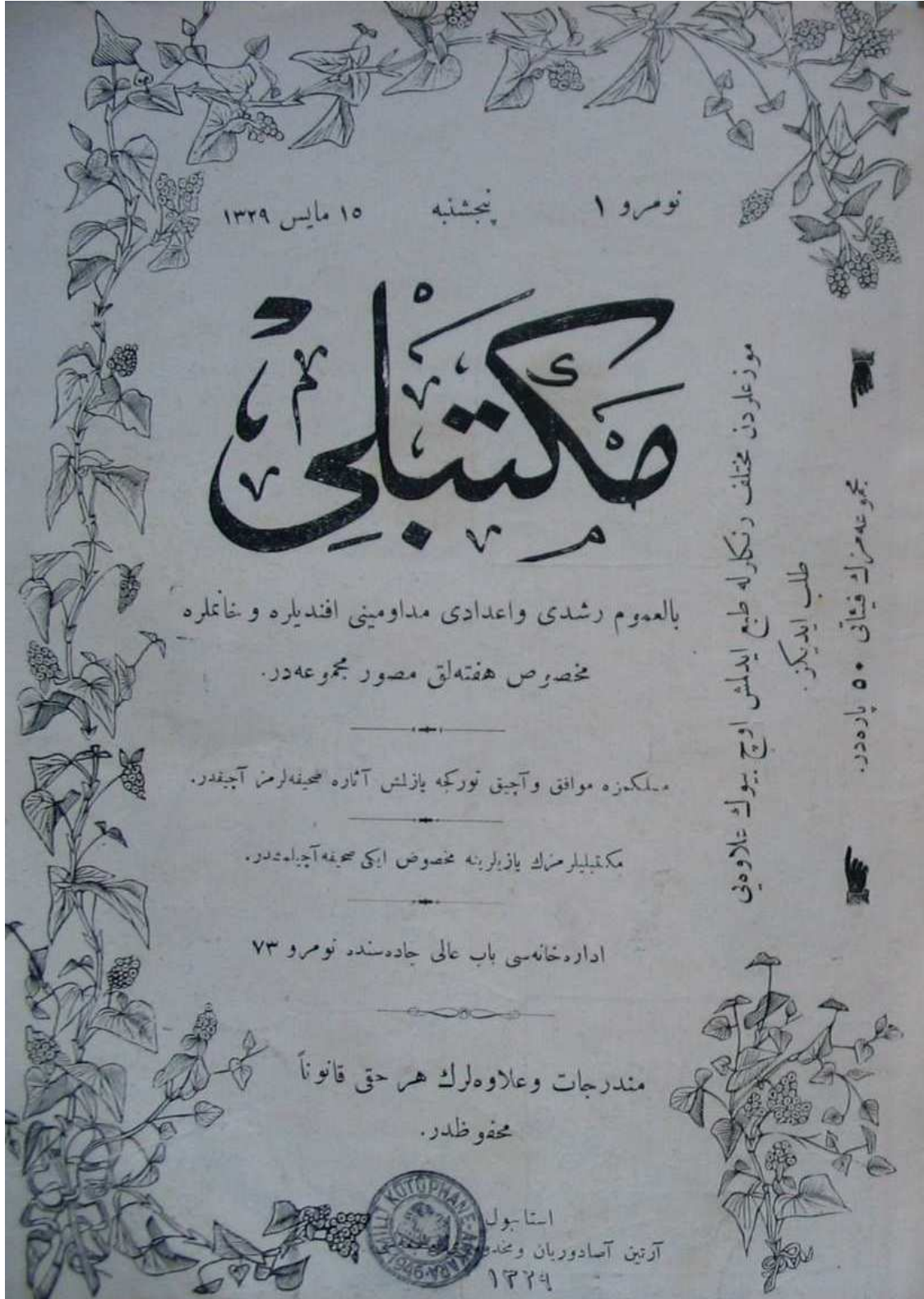
- AKYÜZ, Yahya (2001), *Türk Eğitim Tarihi*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- ALPAY, Meral (1980), “Türk Çocuk Edebiyatı”, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S: 8-9, s: 167-175, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- ARMAOĞLU, Fahir (2010), *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- ARTAN, Gündüz (1994), *Takma Ad-Soyadı-Rumuz Dizinleri (Tanzimat’tan Günümüze)* Türk Kütüphaneciler Derneği İçel Şubesi Yayınları, Mersin.
- AYTAŞ, Gıyasettin (2003), “Okuma Gelişiminde Çocuk Edebiyatının Rolü Türklük Bilimi Araştırmaları”, *Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı* 13:155-160
- Büyük Türk Klasikleri (1990), 10. Cilt, Ötüken Neşriyat-Söğüt Yayıncılık, İstanbul.
- CERAN, Dilek (2007), *Hisar Şiirinde Çocuk*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (1984), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 6. Basım, Aydın Kitabevi, Ankara.
- DİLÇİN, Cem (2009), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, 2. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- DİLİDÜZGÜN, Selahattin (2004), *Çağdaş Çocuk Yazını-Yazın Eğitimine Atılan İlk Adım*, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
- ERBAY, E., S. Tozlu ve T. Şimşek (2005), *Potin ve Şiir Emîn Hâkî’nin Hayatı ve Eserleri*, Suna Yayınları, Gümüşhane.
- GURBETOĞLU, Ali (2006), *II. Meşrutiyet Döneminde Yayımlanan Çocuk Dergilerinin Eğitim Açısından İncelenmesi (1908 – 1918)*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.
- GÜLTEKİN, Ali (1996), “Dünden Bugüne Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı” *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.6, S. 1.

- KABADAYI, Hayriye (1994), *1908-1923 Yılları Türk Şiiri ve Şiir Teorisi*, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KIBRIS, İbrahim (2002), *Uygulamalı Çocuk Edebiyatı*, Eylül Kitap ve Yayınevi, Ankara.
- KÜR, İsmet (1991), *Türkiye’de Süreli Çocuk Yayınları*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını. Ankara.
- Mevlevi Der (2010), “Mehmed Tahir Olgun”,
<http://www.mevlevider.net/dernek/Sayfa.asp?islem=2&SayfaNo=106,10.11.2010>
- NAS, Recep (2004), *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, 2.Basım, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- OĞUZKAN, A. Ferhan (1979), “Dünyada ve Bizde Çocuk Yazınının Gelişmesine Toplu Bir Bakış”, *Türk Dili*, (261-283), Yıl:28, Cilt: XXXIX, Sayı:331, Nisan.
- OĞUZKAN, A. Ferhan (1983), *Çocuk Edebiyatı*, 3. bs., Emel Matbaacılık Sanayii, Ankara.
- OĞUZKAN, A. Ferhan (1987), “Dünya Çocuk Edebiyatının Ana Çizgileri”, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, Gökyüzü Yayınları, İstanbul.
- OKAY, Cüneyt (1999), *Eski Harfli Çocuk Dergileri*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- OKAY, Cüneyt (2002), *Meşrutiyet Dönemi Çocuk Edebiyatı*, Medyatek, İstanbul.
- ÖZDEMİR, Mehmet (2005), “Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Kültürü Açısından Eğitim Fakültelerinde Okutulan ‘Çocuk Edebiyatı’ Dersleri”, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 9
- ÖZKAN, Hakan (2008), *Anılarla II. Meşrutiyet Dönemi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat araştırmaları Enstitüsü.
- SEVER, Sedat (2003), *Çocuk ve Edebiyat*, Kök Yayıncılık, Ankara.
- SINAR, Alev (1997), *Hikâye ve Romanımızda Çocuk (1872-1950)*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- ŞAHİNBAŞ, Seniha (1991), *Yazılı Alman Basını İçinde Gençlik Basını*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Anabilim Dalı.

- ŞİMŞEK, Hüseyin (2001), “XIX. Yüzyıl Çocuk Dergiciliği ve Eğitsel İşlevleri Üzerine”, *Milli Eğitim Dergisi*, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/simsek.htm>, 01.11.2010
- ŞİMŞEK, Hüseyin (2002), *Tanzimat ve Mutlakıyet Dönemi Çocuk Dergilerinin Eğitim Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ŞİRİN, Mustafa Ruhi ve diğerleri (2000), *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- ŞİRİN, Mustafa Ruhi (200?), *Çocuk Edebiyatı Kültürü*, Kök Yayıncılık, Ankara.
- ŞİRİN, Mustafa Ruhi (2007), *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*, Kök Yayıncılık, Ankara.
- Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi (2001), II.cilt, İstanbul.
- TAŞDEMİR, Ahmet Durmuş (2007), *Mektepli Çocuk Dergisi (İndeks, Seçme Metin ve Değerlendirme)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TÖKEL, İbrahim (2008), *Gökhan Akçiçek'in Çocuk Şiirlerinin Değer Aktarımı Açısından İncelenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkçe Sözlük (1988), TDK, 8. Baskı, Ankara.
- UÇAROL, Rifat (1987), *Siyasî Tarih*, İstanbul Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul.
- YALÇIN, Alemdar ve Gıyasettin Aytaş (2003), *Çocuk Edebiyatı*, 2. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara.
- YETKİN, Suut Kemal (2007), *Estetik Doktrinler*, Palme Yayıncılık, Ankara.

EKLER

Ek 1: "Mektebli" Dergisinin İlk Sayısının Dış Kapağı

Ek 2: "Mektebli" Dergisinin İlk Sayısının İç Kapağı

برنجی سنه ۱۶ - ۱۳۲۹ - «نجشبه» ۲۳ جمادی ۱۰ - ۱

صاحب و مؤسس: مغموی
سر محرری: امین خاکی
آدرس: درسعادت، باب عالی جاده سی
نومرو ۷۳
آبونه فیثاقی قابده محرردر

مدیر مسئول: حسین حامد
اوراق و مکاتیب اداره خانه نامنه
کوندرالپلدر،
پوسته اجرتی ویرلین مکتوبلر
قبول ایدلز.

مکتبلی

ذکور و انات بالعموم رشدی واعدادی مداومینک تنویر افکار وحسیاتنه خادم؛ علمی، فنی، ادبی، اخلاقی، صناعی مصور هفته لقمجموعه در.

آلغه چالیشانه بکزر بر صبر و سکون ایله
دوندریوردی .

دکرمنجی اوتوز بش یاشنده ، تام قوتنده
صبرلی اولدینی درجه دهده چالیشقان و غیور
اولان احمد ، دکرمنی اداره ایدیور ، بتون
قدرتی اوکا حصر ایلوردی . زوجه سی عایشه
ایسه اولرینک اداره سنه ، مینی مینی یاورولرینک
خدمته باقیوردی . قیزی فاطمه یه ده کوجک
یاشنده قادینلی ، او اداره سی ، چوجق باقق
صنعتی اوکرتیوردی . حتی عائله نک کوجک
وایکنجی محصولی اولان حسنی ایته بومقصدله
فاطمه یه براقش ایدی .

حسن ، کوجک حسن بشیکده بش آلتی
ایلق بر نور طوی ، آبلاسی فاطمه نک آلتده
بویور . فاطمه - که : هنوز اون ایکی یاشنده
ایدی - صاریشین صاحبی آلتده کی ملک کی
معصوم نورلو بیاض سیاسیله پک هنرلی ، پک
غیرتلی بر استقبال اناسی اوله جغنی آپ اشکار
کوسترییوردی . اونک بوتون ارزوسی ، الک
مقدس هوسی والده سنک امر ایتدیکی ایشلری
کورمک ، اوارالق سوکیلی قارداشی حسنکده
خدمته قوشمق ، فرصت بولنجه کرکف باشنه
کچمک ویا تنه سی اورمک حاصلی اقشامه قدر

بولانیق کوی دکرمنی [*]

قارص) ایله (بایزید) آره سنده
و روسیه حدودی اوزرنده بولان
«بولانیق قریه سنک اتکلرنده اوتوز
قرق سنه اول بیاض بادانا وورلمش
پارلاق دیوارلری، بر عثمانلینک یوره کی
کبی طوس طوغری طوران قامتی ایله بردکرمن
کوزه چارییوردی . طوروشنده ، چرخنک
دونوشنده؛ شو صوک زمانلرده بیک درلو قهرلر
چشید چشید کدرلره بوغولوب طیقانان بر
مسلمان قلبنده کی ساکن حال ، محویت آلتده
محترم بریوکلک واردی . جواردن آقان دره-
نک براق صولری اوچرخنی دوندریوردی
رییور دائما سسسز سداسز بر آقیش ایله
دوندریوردی عادتاً بوکونکی مایوستنی ، کورلتو-
سز بر غیرت ایله استقبالی حاضر لایه رق انتقام
[*] قارص قضا سنه تابع بر فریه ایدی . آره
چایرینه جوار.

Ek 3: "Mektebli" Dergisinin, 23-24. Sayısının İlk Sayfasında Yer Alan Mehmet Emîn Yurdakul'a Ait Fotoğraf

برنجی سنه : ۵ کانون اول ۱۳۲۹ ، پنجشنبه ، ۲۰ محرم الحرام ۱۳۳۲ نومرو: ۲۳-۲۴

صاحب و مؤسس: مغمومی
سر محرری: اسکندر فخرالدین
آدرس: درسعات، باغالی جاده سی
تلفون آدرسی: درس مانده مکتبلی
تلفون نومروسی: ۴۵۶
سنه لکی ۴۰ اتی آیلگی ۲۵ غروشدر .

مدیر مسئول: حسین حامد
مدیر امور: جودت نادری
اوراق و مکاتیب اداره خانه
نامنه کوندرلیدر
پوسته اجرایی و پرلین مکتوبلر
قبول ایدلر . پول و اوراق نقدیه تهملی
ارلر ق کوندرلیدر .

ذکور و انات بالعموم مکتبیلرک تنور افکار و حسابته خادم ؛ علمی، فنی، ادبی، اخلاقی،
صناعی مصور هفته اق مجموعه در

رجا حسن : بونسخه الله اتی آیلق دوره انتشارت ختام بولدی . آتونه بدلی هنرؤ تسوییه
ایتمزلله آتونه قلمد ایدمچک عتم قاره وقارلرلرلرک ایلك پوسته الله آتونه
بدلی کوندرلیدر ریجا ایدرؤ .

مکتبلی ری
محمد امین

ترك شامری محمد امین بك انندی

Ek 4: “Mektebli” Dergisindeki Emîn Hâkî’ye Ait “Akd-i Sulh” İsimli Şiir ve Şiirin Kenar Süslemeleri

Ek 5: Gelibolulu Rıza Cezmi'ye ait "Hicret Duygularından" İsimli Şiir ve Şiirin Kenar Süslemeleri

هجرت دو یغولر ندن

بر صباح پنجره‌ده بک ایرکن .
 وطنک فرقتیه آغلارکن .
 دوشونوردم اوکونکی حالمزی .
 اوسقیل حال پر ملامزی .
 آسمان قان ، زمین قان ، هپ قان !
 اوغلنک حسرتیه آه فغان -
 ایلوب آه ابدن اومادولر .
 بر طرفده شهید اولان اولر .
 یولده بیکلرجه آج ، سفیل انسان
 بونه کون، اغلامازمی هیچ وجدان .
 کیسی بر دیکن دینده تولور .
 کیمی ابواه وطن دییه دوکونور .
 کیمی دورمش حزین ، حزین آغلار .
 کیمی کندی جربحه سین باغلار .
 کیمی اولادینی آزار ناچار .
 کیمی خونین حفره لرده یاشار .
 کورمه ییم بویله بر فجییه دها .
 بن دکل ساده کورمه سین دنیا .
 اوکونک خاطرات غمکیفی
 چیقمیور خاطرمدن ایشه بنی
 ینه ازجاج ایدوبده سویلتدی .
 سزه بر قانلی وقمه دیکلتدی .

۷ مارت ، ۲۴۰ درویش علی دن کلیبولیل

رضا حزمی

Ek 6: İlk Kadın Pilotumuz Belkıs Şevket Hanım İle İlk Hava Şehidimiz Fethi Bey'in Beraberce Çekilmiş Fotoğrafları İle Arif Bey'in yazdığı "Şimali Anadolu'dan Bir Alkış" İsimli Şiir

شمالی آناتولیدن برآقیش :

بئیس شوکت خانمک بوبوک شهیدمنز طیاره جی فتحی بک مرحوم ایله طیراننک «مماک عثمانیه نیک الکاوقق»
وهجرا نقطه لرندمه حاصل ایتدیکی انطباقاته دلیل اولان زبردگی «منظومه» مناسبتیه مومالیهمانک رسملریله تزین
صحائف ایلیوروز:

ملکتبی مجموعه سنک « ۲۳ — ۲۴ » نجی
نسخه سنک « ۳۷۸ » نجی صحیفه سنره کی
رسمک بوبوک صامبه سنه

ای حشمت روحیله ایدن عالی حیران !
یوکسلمکه عزم ایتمش اولان نجم درخشان !
یوکسلکه سنک روحکی تزین ایدن حشمت ،
ویرسون ازلتیرک اغوشنه زینت .
یوکسلکه سنک شمشعه نیر حسنک .
پرشمه فضالرده کونشیرله کورونسون .
چیق پرتو روحک ایله سکان ریاضه ،
قلبکده کی علویتکی ایله افاضه .
یامال ایدیلن حق وحقیقتیری تسخیر ،
اوکسوز وطنک ظلمت افاقنی تنویر ،
ایتمکده اولان نادره فطرت وسحار .

ای کوکلری پرلمغه ایدن بدر فسونکار .
ییرت سیسلری ، یوکسک کونشک فوقه ایله .
شرقک نه دیمک اولدیغنی غریبه اراشه .
هر خطوه عزمکده برر قطره نهریرلر ،
روحلرده کی بیک ییلاق اولان توزلی فکرلر ،
نسوان بومقدس وطنه ابرو ضیادر .
اقبال وطن مفتقر سعی نصادر .
ای عالم علمک ابدی سایه پیکی ؛
برکون کله جک که ،
تاریخ سنی حرمتلرله یاد ایده جکدر .
ملت اولند نامکه هیکل دیکه جکدر .
ای کلین امید وطن ! .. حور سحر خیز !
روحله بتون اجمه ده یم نامکی تقدیس
قره کلیسا ۷ شباط ۳۲۹

حارف

Ek 7: “Mektebli” Dergisinde Yer Alan “Nesl-i Müstakbele” İsimli Şiirin Şairi
Kazım Bey’in Fotoğrafi

Ek 8: "Mektebli" Dergisinde Yer Alan İki Mensur Şiirden Birisi Olan "Oh Hayat!"

Ek 9: Osmanlı Tarihinin Manzûm Bir Şekilde Anlatıldığı “Manzûm Osmanlı Tarihi-1” Adlı Manzûme

منظوم عثمانی تاریخی

درس ۱

مملکتی (آلتون طاغی) [۱] عشرتی قابی خان .
بو تهرمان قبیله نك سر کرده سی سلیمان .

• بوله مدی ارزنجانك قوراق صوسز اوومسی .
• اوله مازدی تورکلر ایچون بر سمدت یووا سی ؟

• کوچ ابلدی (خرسان) ده (ماهان) اُدلو برکویه .
• جنکیز دخی کوز آتمشدی وکوزلم اولکویه .

• ماهان ده کی برلشمسی خیلی وقت سورمدی .
• چکیشدی لر جنکیز ایله راحت یوزی کورمدی .

• ادوقندن باشلامشدی . تورکله ناتار دعوا سی .
• تاربخلره آنکه اولدی (ایکی قرداش) [۲] غوغالی !

• سلیمان شاه بوله چیقدی عشرتله برابر .
• ارزنجانه وارد . باقدی اسکان ایچون، هیچ بر پر

• [۱] آلتون طاغی ویاخود آتانی نامیه
معرفدر .

• [۲] تورکلر اساساً بر لان سویلر بر قوم ابدیلر
مغولیه وماجوریه ایله هم حدود اولان عشرت لر صاری
عرقه منسوب بریلرله اختلاط ایدمک ناتار جنسی
حاصل ایتدی لرکه نسل قرداش اولان بو ایکی قومی
بعض تاربخلر بزه بت یا کاش اوله رق اکلا مشلردر .
تورک و تاتارلر آرمسندم ایدیلن مجادلانی ایکی
قارداش غوغالی صورتمده کوسترمک ده موافقدر .

• جبر دیتن بر قهه نك یقننده نهر دن .
• کچمک ایچون آت سور دیلر عشرتله هپ بردن .

• وعده ابرمش سلیمان شاه سویه دوشدی بوغولدی [۳]
• قبیله ده اسکی اصول . اسکی نظام بوزولدی .
• (سونفور تکین) [۴] کون طوغدی بک [۵] اورالده قالدی لر
• عشرتک اک جوغنی یا نلرینه آلدیلر .

• [۳] سلیمان شاهک قبری جبر قلمه سنه یقین بر
موقعه الان ورتک سزای نامیه ادا اولان زیارتگاهدر .
• [۴] سونفور تکین سلیمان شاهک اک بیوک اوغنیدر
• [۵] کون دوغدی بک سونفور تکینک کوچوکی در .

صوبی وار

کلیبولی
رضا جزمی

Ek 10: “Ahfadın Ağlasın” İsimli Şiirin Şairi Esad Rıza Bey’in Fotoğrafi

ÖZGEÇMİŞ

Selahattin ÜNLÜ, 1976 yılında Niğde'nin Bor ilçesine bağlı Bayat köyünde doğdu. İlköğreniminin birinci kademesini Bursa'da Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulunda, ikinci kademesini ise İhsan Dikmen Akıncıtürk İlköğretim Okulunda tamamladıktan sonra orta öğrenimini Balıkesir Savaştepe Anadolu Öğretmen Lisesinde bitirdi. 1998 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Bursa İlinde Türkçe Öğretmeni olarak göreve başladı. Bursa'da çeşitli liselerde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği yaptı. Halen Bursa Anadolu Erkek Lisesinde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni ve Müdür Yardımcısı olarak görev yapmaktadır. Evli ve bir çocuk babasıdır.